

คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ

ปีที่ 17 ฉบับที่ 2 (2024) กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ.2567

ISSN : 1906-2508

E-ISSN : 2697-5831

https://so04.tci-thaijo.org/index.php/social_crru

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์วิชาการ

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จามรี พระสุนิล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนพัทธ์ จันทน์พิพัฒน์พงศ์

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์วิชาการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.มนัส สุวรรณ
ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์
ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี
รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรี พิริยะกุล
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญทวรรณ วิงวอน
รองศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ โฉมยา
รองศาสตราจารย์ ดร.อัสรา ประเสริฐสิน
รองศาสตราจารย์ ดร.ขวัญหญิง ศรีประเสริฐภาพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติรัตน์ ตันติวิวัฒน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระวัฒน์ อุ้นแสนหา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชิต ลำไย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล สายสวัสดิ์ พิชญ์ไพบูลย์
อาจารย์ ดร.กนกวรรณ เอี่ยมชัย
นางศรีสมร พิริยะสุรวงศ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ

วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เป็นพื้นที่สำหรับการเผยแพร่ผลงานวิชาการทั้งบทความวิจัยและบทความวิชาการ ด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ การศึกษา การพัฒนาสังคม สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงสหวิทยาการแขนงต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน

ผลงานที่นำเสนอในฉบับนี้ประกอบไปด้วย บทความวิจัยภาษาไทยและบทความวิชาการภาษาไทยที่มีความน่าสนใจ ทั้งในมิติสวัสดิการสังคม จิตวิทยา การรับรู้และประเมิน โดยบูรณาการด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม รวมถึงการพัฒนาสิ่งแวดล้อม นำเสนอเกี่ยวกับสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ โดยทุกบทความได้รับการพิจารณา ให้ข้อคิดเห็น วิพากษ์ และแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ จากหลากหลายสถาบันจำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง สามารถก่อประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาอย่างยั่งยืนในหลายมิติ กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกระบวนการของการจัดทำวารสาร ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์ โดยมีเป้าหมายรวมที่สามารถจุดประกายความคิดของผู้อ่าน ตลอดจนนำไปประยุกต์ใช้ และอ้างอิงเชิงวิชาการ เพื่อก่อให้ประโยชน์ และเป็นพื้นที่ทางวิชาการในการสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง

สารบัญบทความ

บทความวิจัย

การรับรู้คุณภาพการบริการของสายการบินในการเลือกใช้บริการของผู้โดยสารในประเทศไทย สิริกร เลิศลักษณ์ธาร เขมกร อภิชาติยะกุล อำนาจ อัสวชัยกุล วิชัย เปรมมณีสกุล ผกามาศ มุสิกะมาศ และ ณัฐนิพร ลาภจรัสมนธิ์	1-18
การขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี อำนวย ปิ่นพิลา และ เดวิช พงษ์ปิติ	19-31

บทความวิชาการ

การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในวัยเด็กด้วยทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner และทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura อชิวัฒน์ รัตนวงศ์แข และ อรรควิช จารีกจาริต	32-52
--	-------

บทความวิจัย

การวางแผนการเงินส่วนบุคคล พฤติกรรมการออม และสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัท วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 3 บริษัท ในจังหวัดราชบุรี ภูมิภัสส์ รุ่งราชี และ ทิพย์วัลย์ สุรินยา	53-67
แนวทางป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ ของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ฐากร ขำขันมะลี	68-89

สารบัญบทความ (ต่อ)

บทความวิจัย

แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาส กลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 ปฐมน คำแย้ม วจี ปัญญาใส และ ศุภราภรณ์ ทองสุขแก้ว.....	90-110
ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 ความไม่มั่นคงในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคม และความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน สายการบินแห่งหนึ่งในประเทศไทย ลลิตา เอี่ยมประดิษฐ์ และ นรุตม์ พรประสิทธิ์	111-121
เหตุใดบทละครเรื่องรามเกียรติ์ของรัชกาลที่ 1 ต้องเริ่มต้นที่ตอนหิรันตย์กษัมันแผ่นดิน ศิริพร สุวัฒน์สุข และ อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล	122-137
บทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ทิพวรรณ ร่มขาว ชัชภูมิ สีชมภู และพิมผกา ธรรมสิทธิ์	138-152
แนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เปรมฤดี กาละวงศ์ ชัชภูมิ สีชมภู และพิมผกา ธรรมสิทธิ์	153-168
การพัฒนาและสร้างสรรค์สำหรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย กนกวรรณ ปลาศิลา วาสนา เสภา และธงชัย ลาหุณะ	169-186

การรับรู้คุณภาพการบริการของสายการบิน
ในการเลือกใช้บริการของผู้โดยสารในประเทศไทย
The Perception of the Passengers' Service Quality
Towards the Selection of Airline Service in Thailand

สิริกอร์ เลิศลักษณ์ธาร^{1*} เขมกร อภิชาติยะกุล² อำนาจ อัสวชัยกุล³
วิชัย เปรมมนิสกุล⁴ พกามาต มุสิกามาต⁵ และ ณฐินีพร ลาภจรัสมนธีร์⁶
Sirikorn Loedlukthanathan^{1*}, Khemakorn Apichatiyakul², Amnart Ussavachaiyakul³,
Vichai Premmanisakul⁴ Pakamas Musikamas⁵ and Natineeporn Lapjarasmontee⁶

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีจุดประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้โดยสารในการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินในการเลือกใช้บริการสายการบิน 2) เพื่อศึกษาระดับการรับรู้คุณภาพการบริการของสายการบินในการเลือกใช้บริการของผู้โดยสาร 3) เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจคุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 4) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินกับการเลือกใช้บริการสายการบิน เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ศึกษากลุ่มประชากรที่เป็นผู้โดยสารที่ใช้บริการสายการบินในประเทศไทยช่วงระยะเวลา 1-2 ปี และมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ด้วยการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) และการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยได้มีการแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่างแบบสะดวกด้วยการใช้ Google form จำนวน 200 ชุดและแบบเจาะจงกับผู้โดยสารบางอาชีพด้วยการใช้วิธีการแจกแบบเจาะจงด้วยตนเองจำนวน 200 ชุด เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ประกอบด้วยส่วนปัจจัยส่วนบุคคลและส่วนการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินในการเลือกใช้บริการสายการบิน การพัฒนาเครื่องมือมีการทดสอบความตรงเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยมีผู้เชี่ยวชาญ ได้ผลค่าความเที่ยงที่ยอมรับได้โดยมีค่า IOC ของเครื่องมือเท่ากับ 1.00 ทุกข้อ และการทดสอบค่าความเชื่อมั่นตามขั้นตอนทดลองสอบถาม แล้วนำค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค มีค่าเท่ากับ 0.905 ซึ่งมีความเชื่อมั่นสูง การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงอนุมานเพื่อทดสอบสมมติฐาน การรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ แตกต่างกันในการเลือกใช้บริการสายการบินแตกต่างกัน โดยการทดสอบค่า t (t-test) และการ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

²⁻⁷ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

* Corresponding author: e-mail: siricu111@gmail.com

ทดสอบ One-Way ANOVA เพื่อทดสอบสมมติฐาน 3 ตัวแปร คือ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ โดยทดสอบสมมติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณภาพการบริการของผู้โดยสารของสายการบินและการเลือกใช้บริการสายการบิน ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลจากการศึกษาข้อ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้โดยสารที่เลือกใช้บริการสายการบินในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำแนกตามปัจจัยมีผลส่วนใหญ่แต่ละด้านได้ดังนี้ อายุ 50 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาปริญญาตรี อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว ความถี่ในการใช้บริการสายการบิน 1-2 ครั้งต่อปี วัตถุประสงค์ของการเดินทางโดยใช้สายการบินเพื่อการท่องเที่ยว เดินทางโดยใช้บริการสายการบินพร้อมกับครอบครัวและญาติ และใช้บริการสายการบินไทยเวียตเจ็ทมากที่สุด

ผลการศึกษาข้อ 2 พบว่า เพื่อศึกษาการรับรู้ระดับคุณภาพการบริการของผู้โดยสารในการเลือกใช้บริการสายการบิน ผลการศึกษาการรับรู้ระดับคุณภาพการบริการของผู้โดยสารในการเลือกใช้บริการสายการบิน พบว่าโดยภาพรวมในแต่ละด้านของคุณภาพการบริการของผู้โดยสารในการเลือกใช้บริการเที่ยวบินอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) เมื่อพิจารณาจากคุณภาพการบริการ 5 ด้าน พบว่า ด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.31$) และน้อยที่สุดคือด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสารอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$) ตามลำดับ

ผลการศึกษาข้อ 3 พบว่า ความพึงพอใจคุณภาพการบริการของผู้โดยสารที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสายการบินของเพศชายและหญิงมีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 และปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุพบว่า กลุ่มอายุ 18-29 ปี มีการรับรู้คุณภาพการบริการของสายการบินที่ความแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่นมากที่สุดในด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสารและด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้ ส่วนระดับการศึกษาพบว่า กลุ่มต่ำกว่าปริญญาตรีถึงปริญญาเอกมีการรับรู้คุณภาพการบริการของสายการบินทั้ง 5 ด้านไม่แตกต่างกัน และปัจจัยด้านอาชีพพบว่า นักศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มอายุ 18-29 ปี มีการรับรู้คุณภาพการบริการของสายการบินที่แตกต่างจากกลุ่มอาชีพอื่นมากที่สุดในด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้

ผลการศึกษาข้อ 4 พบว่า การทดสอบสมมติฐานสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน เพื่อหาความสัมพันธ์รายคู่ระหว่างตัวแปรปัจจัยความพึงพอใจคุณภาพการบริการของผู้โดยสารที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการเที่ยวบินพบว่า สหสัมพันธ์ในภาพรวมระหว่างตัวแปรปัจจัยความพึงพอใจคุณภาพการบริการของผู้โดยสารที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการเที่ยวบินมีทิศทางเป็นบวกมีค่าเท่ากับ 0.794 ส่วนผลสหสัมพันธ์รายคู่ทั้งหมดมีค่าเป็นบวกโดยสามารถเรียงลำดับความสัมพันธ์ของตัวแปรปัจจัยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านความน่าเชื่อถือ 0.522 มากที่สุดและด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสาร 0.423 น้อยที่สุด โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: การบริการผู้โดยสาร การรับรู้คุณภาพการบริการ การเลือกใช้บริการสายการบิน

Abstract

This research objectives aimed: 1) to study the factors of passengers' personal towards the perception of passengers' service quality of airlines, 2) to measure the perception of passengers' service quality towards the selection of airline service, 3) to compare the satisfaction towards passengers' service quality of airlines via personal factors, and 4) to study the relation between the perception of passengers' service quality of airlines and selection of airline service.

This quantitative research studied the population of domestic passengers travelling within 2 years. Using sample of 400 units, the sampling methods were convenience and purposive sampling.

The research instrument was the 400 questionnaires in which was developed by IOC and reliable coefficient resultants, 1.00 and 0.905 respectively. The descriptive data analysis were frequency, mean and standard deviation. The inferential statistics for hypotheses testing were t-value, ANOVA to analyze the difference between groups of age, education and occupation, and the Pearson's product-moment correlation coefficient to analyze the bivariate correlation between the factors of passengers' service quality satisfaction towards the selection of flight service.

The findings revealed that: As of objective 1, the study found that mostly the sample units were females. Mostly respondents regarding: the age was over 50 years old, the education was bachelor degree, the occupation was private business, frequency of using of airlines was 1 – 2 per year, travelling purpose was for tourism, travelling companion was family and cousin and the most used airline was Thai Vietjet airlines.

As of objective 2, the study found that overall of passengers' service quality towards the was at high level ($\bar{x} = 4.12$). The five dimensions of passengers' service quality were at high level and sorted in descending order as follows: assurance was at highest level ($\bar{x} = 4.31$), and responsiveness was at high level ($\bar{x} = 3.95$) respectively.

As of objective 3, the satisfaction between male and female passengers were not different significantly. The hypothesis testing of age factor revealed that group of 18-29 years old perceived the passengers' service quality of airlines differently from other groups in the dimensions of responsiveness and tangibles. Education groups were not different significantly and student group was the occupation that perceived the passengers' service quality of airlines differently from other groups in the dimensions of tangibles.

As of objective 4, the hypothesis testing by the Pearson's product-moment correlation coefficient analyzing the bivariate correlation between the factors of passengers' service quality satisfaction towards the selection of flight service revealed that: The overall correlation between

the factors of passengers' service quality satisfaction towards the selection of flight service was positive at 0.794. The bivariate correlations were in positive directions and can be sorted in descending order as follows: reliability 0.522, responsiveness 0.423 respectively at a significance level of 0.05

Keywords: Passengers' Service, Perception of Service Quality, Selection of Airline Service

บทนำ

การคมนาคมขนส่งที่ทำให้การเดินทางข้ามทวีป การเดินทางข้ามประเทศ การเดินทางไปพักผ่อน โดยเฉพาะการเดินทางด้วยเครื่องบินหรือการขนส่งทางอากาศซึ่งเป็นการขนส่งที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในช่วงที่ประเทศไทยมีการพัฒนาการค้ำระหว่างประเทศและส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะเมื่อประเทศไทยมีบทบาทในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมากขึ้น (Krailert, 2023) ธุรกิจการบินเป็นส่วนหนึ่งในการเชื่อมโยงผู้คนต่างวัฒนธรรมในการทำธุรกิจต่างๆ ร่วมกัน เป็นธุรกิจหลักที่ช่วยสนับสนุนเชื่อมต่อกับธุรกิจด้านการบริการ ช่วยสร้างรายได้เข้าประเทศ สร้างงาน อำนวยความสะดวกในการทำธุรกิจการค้าและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ยังช่วยให้เกิดกระจายรายได้สู่ชุมชน เนื่องจากเชื้อไวรัสโควิด-19 เริ่มมีการแพร่ระบาดตั้งแต่ต้นปี 2563 ส่งผลให้เกิดภาวะวิกฤตทางด้านสาธารณสุขและส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน การบริการในประเทศไทยมีการปรับตัวรับการเดินทางแบบวิถีใหม่ การบริหารจัดการสายการบินมีมาตรการทั้งด้านกายภาพและการบริการเพื่อสุขอนามัยอย่างเข้มงวดเพื่อทำให้ผู้โดยสารเกิดความมั่นใจในความปลอดภัยระหว่างการเดินทาง (Narongwanit, 2020) แนวโน้มด้านการท่องเที่ยวคาดว่าจะจะเป็นแบบวิถีปกติใหม่มีแนวโน้มเดิมที่เข้มข้นขึ้นและถูกเร่งให้มีการปรับตัวเร็วขึ้นเพราะโควิด -19 ซึ่งความสนใจของนักท่องเที่ยวในเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยที่มีสูงขึ้นนำไปสู่ปัจจัยสำคัญที่นักท่องเที่ยวใช้ตัดสินใจในการเลือกจุดหมายปลายทางและระบบสังคมไร้เงินสดที่จะเดินทางอย่างเต็มตัวในด้านการท่องเที่ยวของไทย (Khao Sa-ard, 2020)

ผลวิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด 19 ส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง และเป็นวิกฤตที่เกิดขึ้นบริเวณกว้างทั่วกันทั้งโลก บริษัทที่ปรึกษาชั้นนำ McKinsey (2020) กล่าวเมื่อ 3 เมษายน 2563 โดยกล่าวว่าจากการศึกษามูลค่าของบริษัททั่วโลก 3,000 บริษัท พบว่าธุรกิจเกือบทุกสาขาได้รับผลกระทบจากวิกฤต โดยธุรกิจที่ได้รับผลกระทบหนักที่สุด คือ ธุรกิจผลิตอากาศยาน ธุรกิจขนส่งทางอากาศและท่องเที่ยว ธุรกิจน้ำมันและก๊าซ ธุรกิจธนาคารและธุรกิจผลิตยานยนต์และชิ้นส่วน ตามลำดับ ส่วนธุรกิจที่ได้ผลกระทบน้อยคือ ธุรกิจบริการผู้บริโภค ธุรกิจยา ธุรกิจด้านสุขภาพและธุรกิจค้าปลีก ในสถานการณ์วิกฤตคุณภาพการบริการยังคงถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นเครื่องมือที่สร้างความแตกต่างและความสามารถในการแข่งขันภายใต้สถานการณ์ที่รุนแรง การพัฒนาคุณภาพการบริการ ส่งผลให้ผู้ใช้บริการเกิดความพึงพอใจและความประทับใจจนเกิดโอกาสในการกลับมาใช้ซ้ำ มาตรฐานของการบริการที่ดีถูกกำหนดด้วยคำว่า “คุณภาพ” ดังนั้นหน่วยงานใดสามารถปรับกลยุทธ์ขององค์กรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการได้ย่อมมีโอกาสในธุรกิจอย่างยั่งยืน (Thongam, 2017) ส่วนการรับรู้ของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันออกไป แม้จะได้รับสิ่งเร้าสิ่งเดียวกันหรืออยู่ในสถานการณ์เดียวกัน โดยการ

รับรู้ที่ต่างกันเกิดจากอิทธิพลหรือตัวกรอง คือ แรงจูงใจ ประสบการณ์เดิม สภาวะแวดล้อมและอารมณ์ เป็นต้น ส่งผลให้การรับรู้ของคนกลุ่มนั้นมีความแตกต่างกันไป การเข้าใจถึงพื้นฐานการรับรู้ของกลุ่มผู้โดยสาร จะช่วยให้วางแผนการสื่อสารได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้โดยสาร ด้วยการโน้มน้าวใจให้ผู้โดยสารเกิดความเชื่อมั่นจนนำไปสู่การตัดสินใจเลือกใช้บริการ (Cheyjanya et al, 1991)

การให้บริการโดยทั่วไปนั้นใช้การวัดคุณภาพบริการเพียง 5 ด้าน โดย Parasuraman และคณะ (1988, p.14-40) ได้เสนอแนวคิดเรื่องคุณภาพการให้บริการ 5 ด้าน (5 Service Quality Dimensions) ซึ่งเป็นการกำหนดคุณภาพการบริการอย่างง่ายและสามารถนำไปใช้วัดระดับคุณภาพบริการ SERVQUAL (Service Quality) ดังนี้ 1) ลักษณะทางกายภาพในการให้บริการ (Tangibles) 2) ความน่าเชื่อถือและไว้วางใจของบริการ (Reliability) 3) ความรวดเร็วในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ (Responsiveness) 4) ความเชื่อมั่นไว้วางใจแก่ผู้รับบริการ (Assurance) และ 5) ปัจจุบันระบบการคมนาคมขนส่งในประเทศไทยมีหลากหลายช่องทางที่พร้อมให้บริการผู้โดยสารไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางน้ำหรือทางอากาศ เพื่อให้ผู้โดยสารเลือกการเดินทางตามช่องทางที่สะดวกมากขึ้น ประกอบกับจากอดีตการขนส่งทางอากาศ เทียบกับภายในประเทศมีเพียงสายการบินไทยเท่านั้น แต่ปัจจุบันการคมนาคมทางอากาศ เกิดสายการบินขึ้นเป็นจำนวนมาก การมีภาพลักษณ์ที่ดีจึงเป็นทางเลือกให้กับผู้โดยสารได้มีโอกาสเลือกเดินทางโดยทางอากาศมากยิ่งขึ้น และเป้าหมายสูงสุดของการให้บริการคือการสร้างความพึงพอใจให้กับผู้โดยสาร เพื่อให้ผู้ใช้บริการถูกใจและให้ใจกลับมาใช้บริการอีกอย่างต่อเนื่อง ในมุมมองของชาวต่างชาติ จุดแข็งของทุกสายการบินสัญชาติไทยยังคงมีจุดเด่นทางด้านการให้บริการเอกลักษณ์ของความเป็นไทย การให้บริการด้วยความอ่อนน้อมและเอาใจใส่ในผู้รับบริการ ซึ่งเป็นสิ่งที่โดดเด่นและแตกต่างจากสายการบินอื่น หากร่วมกันพลิกวิกฤติปรับตัวให้เข้ากับการแข่งขันในสถานการณ์การบินที่เปลี่ยนแปลงไปและปรับปรุงการให้บริการที่ตอบสนองความต้องการของผู้โดยสารได้มากที่สุด งานวิจัยนี้จึงเห็นควรว่าในสถานการณ์ปัจจุบันของอุตสาหกรรมการบินและงานบริการที่ได้รับผลกระทบจนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก เพื่อศึกษาการรับรู้คุณภาพการบริการของสายการบินของผู้โดยสารในการเลือกใช้บริการเที่ยวบินในประเทศไทย เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้ประโยชน์ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้โดยสารในการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินในการเลือกใช้บริการสายการบิน
2. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้คุณภาพการบริการของสายการบินในการเลือกใช้บริการของผู้โดยสาร
3. เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจคุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินกับการเลือกใช้บริการสายการบิน

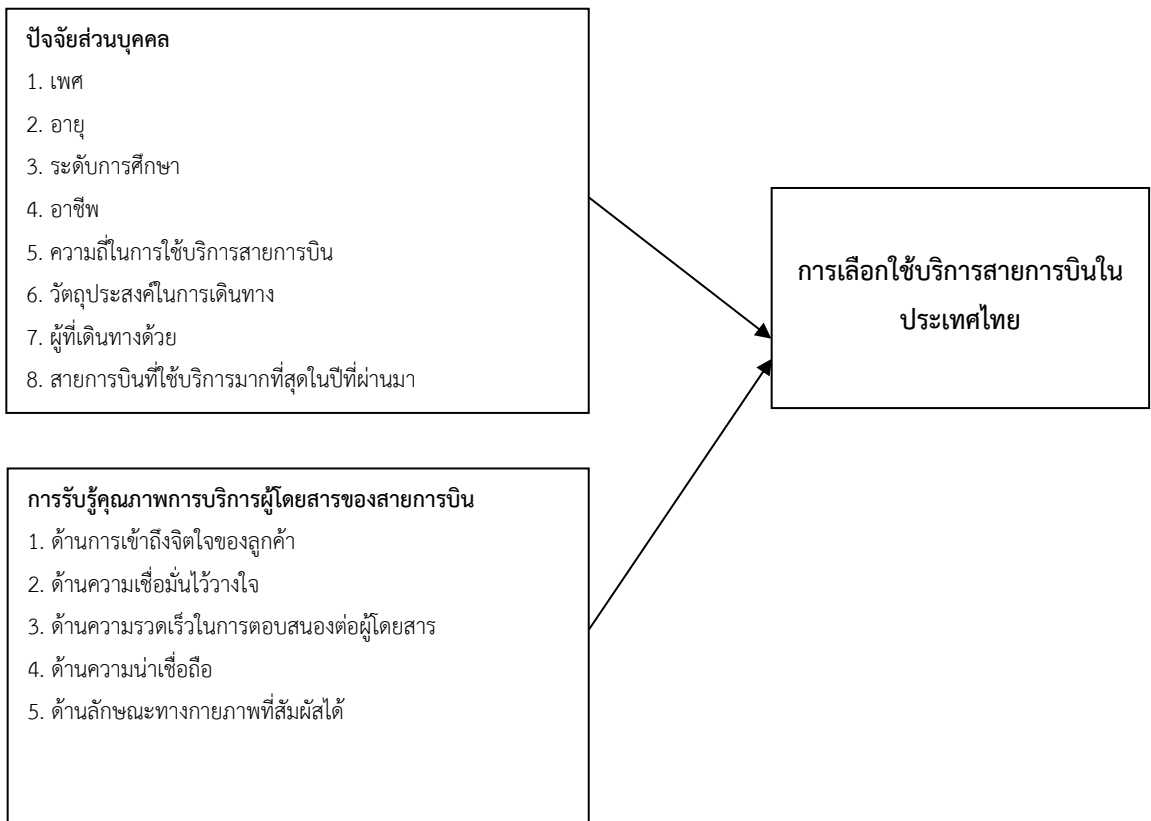
สมมติฐานการวิจัย

1. สมมติฐานที่ 1 การรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ แตกต่างกันส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสายการบินแตกต่างกัน
2. สมมติฐานที่ 2 การรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบิน 5 ด้าน ได้แก่ การเข้าถึงจิตใจของลูกค้า ความเชื่อมั่นไว้วางใจ ความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสาร ความน่าเชื่อถือ และลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้ มีความสัมพันธ์กับการเลือกใช้บริการสายการบิน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการรับรู้คุณภาพการให้บริการของสายการบินในการเลือกใช้บริการของผู้โดยสารในประเทศไทยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ทำการศึกษากลุ่มประชากร คือผู้โดยสารที่ใช้บริการสายการบินในประเทศไทยไทยประชากรของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือผู้โดยสารที่ใช้บริการสายการบินในประเทศไทยช่วงระยะเวลา 1-2 ปี และคำนวณกลุ่มตัวอย่างตามสูตรการคำนวณของทาโร ยามานะ (Yamane, 1973) ได้จำนวน 385 คนและสำรอง 15 คน รวม 400 คน ด้วยการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) และการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยได้มีการแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่างแบบสะดวกด้วยการใช้ Google form จำนวน 200 ชุดและแบบเจาะจงกับผู้โดยสารบางอาชีพด้วยการใช้วิธีการแจกแบบเจาะจงด้วยตนเองจำนวน 200 ชุด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีความหลากหลายของอาชีพ ทำให้เกิดความกระจายของตัวแปรอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามมากขึ้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้ศึกษาได้พัฒนาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีการพัฒนานำแบบสอบถามและคำถามสัมภาษณ์มาปรับปรุงใช้ และได้ผ่านการได้ทดสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาโดยการตรวจสอบความตรงและการตรวจสอบความเที่ยงแบบสอบถามประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ใช้บริการสายการบินในประเทศไทย ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ความถี่ในการใช้บริการสายการบินต่อปี วัตถุประสงค์ในการเดินทาง ผู้ที่ร่วมเดินทางด้วย สายการบินที่ใช้บริการมากที่สุด

ส่วนที่ 2 การรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบิน ประกอบด้วยคำถาม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการเข้าถึงจิตใจของลูกค้า ด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจ ด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสาร ด้านความน่าเชื่อถือ และด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้

การพัฒนาและตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย มีการทดสอบความตรงเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของคำถามโดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการและการบริหารธุรกิจการบินจำนวน 3 ท่าน การตรวจสอบความตรง โดยการวิเคราะห์ความสอดคล้องของคำถามกับจุดประสงค์ ซึ่งใช้เกณฑ์การพิจารณา ถ้าค่า IOC ได้มากกว่าหรือเท่า 0.60 แสดงว่าข้อคำถามวัดได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและถ้าค่า IOC ได้น้อยกว่า 0.60 แสดงว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยงานวิจัยนี้สามารถนำผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มาคำนวณหาค่า IOC ได้ค่า 1.00 ทุกข้อ ผลสรุปการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาเป็นค่าความเที่ยงที่ยอมรับได้ ส่วนการทดสอบค่าความเชื่อมั่น ได้นำแบบสอบถามไปทดลองสอบถาม (Tryout) โดยได้แจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คนที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จากนั้นจึงนำมาหาค่าความเชื่อมั่นค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาครอนบาค (Cronbach Alpha's Coefficient) ผลการทดสอบพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค มีค่ามากกว่า 0.70 แสดงว่าผลการทดสอบมีความเชื่อมั่นสูง เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างรายหมวด (Items) ของแบบสอบถามจากการทดลองสอบถามในด้านคุณภาพการบริการของผู้โดยสารต่อการเลือกใช้บริการเที่ยวบิน ได้ค่าความเชื่อมั่นดังนี้ ด้านการเข้าถึงจิตใจของลูกค้ามีค่า 0.923

ด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจมีค่า 0.908 ด้านความรวดเร็วในการตอบสนองมีค่า 0.930 ด้านความน่าเชื่อถือมีค่า 0.924 และด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้มีค่า 0.844

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ความถี่ในการใช้บริการสายการบิน วัตถุประสงค์ในการเดินทาง ผู้ที่เดินทางด้วย สายการบินที่ใช้บริการมากที่สุดใน 1-2 ปีที่ผ่านมา ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการบริการเที่ยวบินของสายการบิน ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงอนุมานเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 1 การรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ แตกต่างกันในการเลือกใช้บริการสายการบินแตกต่างกัน โดยการทดสอบค่า t (t -test) เพื่อทดสอบสมมติฐานตัวแปรเพศ ใช้เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน และการทดสอบ One-Way ANOVA เพื่อทดสอบสมมติฐาน 3 ตัวแปร คือ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และทดสอบสมมติฐานที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินและการเลือกใช้บริการสายการบิน ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันเพื่อหาค่าความสัมพันธ์ของตัวแปร 2 ตัวที่อิสระต่อกัน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการรับรู้คุณภาพการให้บริการของสายการบินในการเลือกใช้บริการของผู้โดยสารในประเทศไทย ได้ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้โดยสารในการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินในการเลือกใช้บริการสายการบิน พบว่า

1) เพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 256 คน คิดเป็นร้อยละ 64.00 และเป็นเพศชาย จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00

2) อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 31.30 รองลงมาคืออายุระหว่าง 18-29 ปี จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 28.20 รองลงมาคืออายุระหว่าง 30-39 ปี จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 23.80 และน้อยที่สุดมีอายุระหว่าง 40-49 ปี จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 16.80 ตามลำดับ

3) ระดับการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีจำนวน 226 คน คิดเป็นร้อยละ 56.50 รองลงมาปริญญาโท จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 23.80 รองลงมาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 14.50 และน้อยที่สุดปริญญาเอก จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.30 ตามลำดับ

4) อาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 22.00 รองลงมาผู้เกษียณอายุงาน จำนวน 85 คิดเป็นร้อยละ 21.30 รองลงมาพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 79

คน คิดเป็นร้อยละ 19.80 รองลงมานักศึกษา จำนวน 76คน คิดเป็นร้อยละ 19.00และน้อยที่สุดคือข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 18.00 ตามลำดับ

5) ความถี่ในการใช้บริการสายการบินผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความถี่ในการใช้บริการสายการบิน 1-2 ครั้งต่อปี จำนวน 138คน คิดเป็นร้อยละ 34.50 รองลงมา3-4 ครั้งต่อปี จำนวน 129คน คิดเป็นร้อยละ 32.30 รองลงมา 5-6 ครั้งต่อปี จำนวน 82คน คิดเป็นร้อยละ 20.50 รองลงมา 7-8 ครั้งต่อปี จำนวน 40คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 และน้อยที่สุดคือมากกว่า 8-10 ครั้งต่อปี จำนวน 11คน คิดเป็นร้อยละ 2.80 ตามลำดับ

6) วัตถุประสงค์ของการเดินทางโดยใช้สายการบินผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ของการเดินทางโดยใช้สายการบินเพื่อการท่องเที่ยว จำนวน 162คน คิดเป็นร้อยละ 40.50รองลงมาเยี่ยมญาติ ครอบครัวญาติพี่น้อง จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 24.80รองลงมาอบรม/สัมมนา จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 18.30 รองลงมาประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 14.50 และน้อยที่สุดทำธุรกิจ/ธุรกรรม จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.00 ตามลำดับ

7) ผู้ที่ร่วมเดินทางโดยใช้บริการสายการบินผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เดินทางโดยใช้บริการสายการบินพร้อมกับครอบครัว ญาติ จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 40.80 รองลงมาเดินทางโดยใช้บริการสายการบินพร้อมกับเพื่อน จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 33.80 รองลงมาเดินทางโดยใช้บริการสายการบินพร้อมกับที่ทำงาน จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ16.80และน้อยที่สุดเดินทางโดยใช้บริการสายการบินกับกรุ๊ปท่องเที่ยวบริษัททัวร์ จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 8.00 ตามลำดับ

8) สายการบินที่ใช้บริการมากที่สุด ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้บริการสายการบินไทยเวียตเจ็ตมากที่สุด จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 23.80 รองลงมาสายการบินไทยสมายล์ จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 19.00 รองลงมาสายการบินไทย จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 12.80 รองลงมาสายการบินไทยไลอ้อนแอร์ จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 รองลงมาสายการบินนกแอร์จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 12.30 รองลงมาสายการบินไทยแอร์เอเชีย จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 11.00 และน้อยที่สุดสายการบินบางกอกแอร์เวย์ส จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 8.80 ตามลำดับ

2. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้คุณภาพบริการของสายการบินในการเลือกใช้บริการของผู้โดยสาร โดยผลการวิเคราะห์จำแนกคุณภาพการบริการ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการเข้าถึงจิตใจของลูกค้าด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจ ด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสารด้านความน่าเชื่อถือและด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินในการเลือกใช้บริการสายการบินในแต่ละด้านโดยภาพรวม

คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบิน	ระดับการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบิน		
	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการเข้าถึงจิตใจของลูกค้า	4.11	0.66	มาก
2. ด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจ	4.31	0.51	มากที่สุด
3. ด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสาร	3.95	0.42	มาก
4. ด้านความน่าเชื่อถือ	4.16	0.48	มาก
5. ด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้	4.10	0.55	มาก
รวม	4.12	0.52	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินในแต่ละด้านโดยภาพรวมผลที่ได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน พบว่าด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = .51) รองลงมาได้แก่ ด้านความน่าเชื่อถืออยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.48) ด้านการเข้าถึงจิตใจของลูกค้าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.66) ด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.55) และน้อยที่สุดคือด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสารอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.42) ตามลำดับ

3. เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจคุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้วยการทดสอบสมมติฐานที่ 1 การรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ แตกต่างกันส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสายการบินแตกต่างกัน โดยแยกเป็น 2 กรณี ดังนี้

3.1 การทดสอบสมมติฐานที่ 1 การรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินที่มีปัจจัยส่วนบุคคลเกี่ยวกับเพศแตกต่างกันส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสายการบินแตกต่างกัน ด้วยการใช้การทดสอบสถิติด้วยค่าที (t-test) ได้ผลการวิเคราะห์ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับความพึงพอใจคุณภาพการบริการของผู้โดยสารที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสายการบินจำแนกตามเพศ

ความพึงพอใจคุณภาพการบริการของผู้โดยสารที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสายการบิน	n	$\bar{X}$	SD	t	Sig.
ชาย	144	4.126	.350	.724	.457
หญิง	256	4.150	.319		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่าผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความพึงพอใจคุณภาพการบริการของผู้โดยสารที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสายการบินระหว่างเพศชายกับเพศหญิงโดยใช้ t-test พบว่าความพึงพอใจคุณภาพการบริการของผู้โดยสารที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสายการบินที่มีเพศแตกต่างกัน มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05

3.2 การทดสอบสมมติฐานที่ 1 การรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินที่มีปัจจัยส่วนบุคคลเกี่ยวกับ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ แตกต่างกันส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสายการบินแตกต่างกัน โดยใช้ ANOVA เพื่อทดสอบสมมติฐานทางสถิติ ดังนี้

H_0 : ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระดับการศึกษา อาชีพแตกต่างกันมีความสัมพันธ์ต่อการเลือกใช้บริการสายการบินไม่แตกต่างกัน

H_1 : ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระดับการศึกษา อาชีพแตกต่างกันมีความสัมพันธ์ต่อการเลือกใช้บริการสายการบินแตกต่างกัน

ทดสอบที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ก็ต่อเมื่อระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่าน้อยกว่า .05 ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance: ANOVA) และใช้การทดสอบรายคู่เมื่อมีความแตกต่างด้วยวิธีการแบบ LSD (Least Significant Difference)

ผลการทดสอบสมมติฐานและผลการวิเคราะห์ จำแนกได้ ดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ โดยแบ่งอายุ 4 กลุ่ม ได้แก่ 18-29 ปี 30-39 ปี 40-49 ปี 50 ปีขึ้นไป

1) ด้านการเข้าถึงจิตใจของลูกค้า ค่า $F = 2.208$, sig. = .087 การทดสอบไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มอายุ

2) ด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจ ค่า $F = 0.135$, sig. = 0.939 การทดสอบไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มอายุ

3) ด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสาร ค่า $F = 6.614$, sig. = 0.000* การทดสอบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบเพื่อหาความแตกต่างรายคู่แบบ LSD พบว่าการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่กลุ่มอายุที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 คือ

3.1) กลุ่มอายุ 18-29 ปี กับกลุ่มมีอายุ 30-39 ปี (-.15307*) กับกลุ่มอายุอายุ 40-49 ปี (-.28036*) และกับกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป (-.13151*)

3.2) กลุ่มอายุอายุ 40-49 ปีกับกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป (.14885*)

4) ด้านความน่าเชื่อถือ ค่า $F = 1.441$, sig. = 0.230 การทดสอบไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มอายุ

5) ด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้ ค่า $F = 3.572$, sig. = 0.014* การทดสอบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบเพื่อหาความแตกต่างรายคู่แบบ LSD พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่กลุ่มอายุที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 คือ

5.1) กลุ่มอายุ 18-29 ปี กับกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป (-.19653*)

5.2) กลุ่มอายุ 30-39 ปีกับกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป (-.19495*)

ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษา โดยแบ่งระดับการศึกษา 4 กลุ่ม ได้แก่ ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก

1) ด้านการเข้าถึงจิตใจของลูกค้า ค่า $F = 0.862$, sig. = 0.461 การทดสอบไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มระดับการศึกษา

2) ด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจ ค่า $F = 1.770$, sig. = 0.125 การทดสอบไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มระดับการศึกษา

3) ด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสารค่า $F = 1.399$, sig. = 0.243 การทดสอบไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มระดับการศึกษา

4) ด้านความน่าเชื่อถือ ค่า $F = 0.508$, sig. = 0.677 การทดสอบไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มระดับการศึกษา

5) ด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้ ค่า $F = .682$, sig. = 0.563 การทดสอบไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มระดับการศึกษา

ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพ โดยแบ่งอาชีพ 5 กลุ่ม ได้แก่ นักศึกษา พนักงานบริษัทเอกชน ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ประกอบธุรกิจส่วนตัว และผู้เกษียณอายุงาน

1) ด้านการเข้าถึงจิตใจของลูกค้า ค่า $F = .224$, sig. = 0.000* การทดสอบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบเพื่อหาความแตกต่างรายคู่แบบ LSD พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่กลุ่มอาชีพที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 คือ

1.1) นักศึกษากับข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (-.21974*) และกับผู้เกษียณอายุงาน (-.48474*)

1.2) พนักงานบริษัทเอกชนกับผู้เกษียณอายุงาน (-.37228*)

1.3) ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจกับผู้เกษียณอายุงาน (-.26500*)

1.4) ประกอบธุรกิจส่วนตัวกับผู้เกษียณอายุงาน (-.29909*)

2) ด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจ ค่า $F = 2.553$, sig. = 0.039* การทดสอบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบเพื่อหาความแตกต่างรายคู่แบบ LSD พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่กลุ่มอาชีพที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 คือ

2.1) พนักงานบริษัทเอกชนกับประกอบธุรกิจส่วนตัว (.17670*)

2.2) ประกอบธุรกิจส่วนตัวกับผู้เกษียณอายุงาน (-.23513*)

3) ด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสาร ค่า $F = 2.566$, $\text{sig.} = 0.038^*$ การทดสอบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบเพื่อหาความแตกต่างรายคู่แบบ LSD พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่กลุ่มอาชีพที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 คือ

3.1) นักศึกษากับพนักงานบริษัทเอกชน (-.15710*) กับข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (-.18406*)

3.2) ประกอบธุรกิจส่วนตัวกับผู้เกษียณอายุงาน (-.04882*)

4) ด้านความน่าเชื่อถือ ค่า $F = 1.109$, $\text{sig.} = 0.352$ การทดสอบไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มอาชีพ

5) ด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้ ค่า $F = 8.616$, $\text{sig.} = 0.000^*$ การทดสอบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบเพื่อหาความแตกต่างรายคู่แบบ LSD พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่กลุ่มอาชีพที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 คือ

5.1) นักศึกษากับพนักงานบริษัทเอกชน (-.27678*) กับข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (-.33860*) และกับประกอบธุรกิจส่วนตัว (-.19844*) และกับผู้เกษียณอายุงาน (-.47762*)

5.2) พนักงานบริษัทเอกชนกับผู้เกษียณอายุงาน (-.20083*)

5.3) ประกอบธุรกิจส่วนตัวกับผู้เกษียณอายุงาน (-.27917*)

4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสารการบินกับการเลือกใช้บริการสายการบิน

ผลการศึกษาด้วยทดสอบสมมติฐานที่ 2 การรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสารการบิน 5 ด้าน ได้แก่ การเข้าถึงจิตใจของลูกค้า ความเชื่อมั่นไว้วางใจ ความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสาร ความน่าเชื่อถือ และลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้ มีความสัมพันธ์กับการเลือกใช้บริการสายการบิน โดยการวิเคราะห์ ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณภาพการบริการของผู้โดยสารของสายการบินแต่ละด้านในการเลือกใช้บริการสายการบิน

การรับรู้คุณภาพการบริการ ผู้โดยสารของสายการบิน	การเลือกใช้บริการสายการบิน			
	Sig. (2-tailed)	Pearson Correlation(r)	ระดับ ความสัมพันธ์	ทิศทาง
ด้านการเข้าถึงจิตใจของลูกค้า	.000	.469**	ปานกลาง	เดียวกัน
ด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจ	.000	.464**	ปานกลาง	เดียวกัน
ด้านความรวดเร็วในการ ตอบสนองต่อผู้โดยสาร	.000	.423**	ปานกลาง	เดียวกัน
ด้านความน่าเชื่อถือ	.000	.522**	ปานกลาง	เดียวกัน
ด้านลักษณะทางกายภาพ ที่สัมผัสได้	.000	.522**	ปานกลาง	เดียวกัน
รวม	.000	.794**	สูง	เดียวกัน

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณภาพการบริการของผู้โดยสารของสายการบินกับการเลือกใช้บริการเที่ยวบินโดยรวมมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.794 ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถจำแนกความสัมพันธ์การรับรู้คุณภาพการบริการของผู้โดยสารของสายการบินในแต่ละด้านกับการเลือกใช้บริการสายการบินที่มีทิศทางเดียวกันจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากมากไปน้อยตามลำดับ ดังนี้ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มากที่สุด ได้แก่ ด้านความน่าเชื่อถือมีระดับความสัมพันธ์ปานกลาง (0.522) รองลงมาคือ ด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้มีระดับความสัมพันธ์ปานกลาง (0.522) ด้านการเข้าถึงจิตใจของลูกค้ามีระดับความสัมพันธ์ปานกลาง (0.469) ด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจมีระดับความสัมพันธ์ปานกลาง (0.464) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์น้อยที่สุดคือด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสารมีระดับความสัมพันธ์ปานกลาง (0.423)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการรับรู้คุณภาพการให้บริการของสายการบินในการเลือกใช้บริการของผู้โดยสารในประเทศไทย ได้ผลการวิจัยตรงตามวัตถุประสงค์และการทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

1) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้โดยสารในการรับรู้คุณภาพการให้บริการของสายการบินในการเลือกใช้บริการเที่ยวบิน อภิปรายว่าศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลเป็นการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาเพื่อให้เห็นบริบททั่วไปและปัจจัยส่วนบุคคลของผู้โดยสาร โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ของแต่ละปัจจัยบุคคล

ได้แก่ เป็นเพศหญิง มีอายุ 50 ปีขึ้นไป มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว โดยส่วนใหญ่มีความถี่ในการใช้บริการสายการบิน 1-2 ครั้งต่อปี มีวัตถุประสงค์ของการเดินทางโดยใช้สายการบินเพื่อการท่องเที่ยว โดยมีผู้ร่วมเดินทางโดยใช้บริการสายการบินพร้อมกับครอบครัวและญาติ และสายการบินที่ใช้บริการมากที่สุดเป็นสายการบินไทยเวียตเจ็ต ข้อค้นพบปัจจัยส่วนบุคคลเกี่ยวกับการเดินทางโดยใช้สายการบินเป็นไปเพื่อการท่องเที่ยวมีประเด็นที่น่าสนใจนำไปศึกษาเพิ่มเติมเชื่อมโยงการเดินทางโดยใช้สายการบินกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มมีอายุ 50 ปีขึ้นไปหรือเกษียณอายุที่กำลังซื้อและมีเวลาว่างเพื่อการเดินทางท่องเที่ยวสอดคล้องกับการเดินทางด้วยเครื่องบินหรือการขนส่งทางอากาศซึ่งเป็นการขนส่งที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในช่วงที่ประเทศไทยมีการพัฒนาการค้ำระหว่างประเทศและส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะเมื่อประเทศไทยมีบทบาทในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมากขึ้น (Krailert, 2023)

2) เพื่อศึกษาระดับการรับรู้คุณภาพบริการของสายการบินในการเลือกใช้บริการของผู้โดยสาร อภิปรายได้ว่า ระดับการรับรู้คุณภาพบริการของผู้โดยสารของสายการบินด้านความเชื่อมั่นไว้วางใจอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านความน่าเชื่อถืออยู่ในระดับมาก ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ผู้ตอบแบบสอบถามเน้นเป็นปัจจัยคุณภาพเป็นลำดับต้นสอดคล้องกับการยกระดับและการปรับปรุงคุณภาพการบริการเป็นกลยุทธ์ซึ่งควรนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการบริการ ส่งผลให้ผู้ให้บริการเกิดความพึงพอใจและความประทับใจจนเกิดโอกาสในการกลับมาใช้ซ้ำ มาตรฐานของการบริการที่ดีถูกกำหนดด้วยคุณภาพ ดังนั้นหน่วยงานใดสามารถปรับกลยุทธ์ขององค์กรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการได้ย่อมมีโอกาสในธุรกิจอย่างยั่งยืน (Thongam, 2017)

ส่วนด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้และด้านการเข้าถึงจิตใจของลูกค้า มีผลรวมอยู่ในระดับมากที่สุดสอดคล้องกับแนวโน้มด้านการเดินทางและการท่องเที่ยวคาดว่าจะ เป็นแบบวิถีปกติใหม่ที่มีการปรับตัวและพัฒนาจากเดิมที่เข้มข้นขึ้นโดยให้ความสำคัญเรื่องการบริการที่ถูกต้องเหมาะสมเกี่ยวกับสุขภาพและความปลอดภัยที่มีสูงขึ้นนำไปสู่ปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดสนใจในการเลือกจุดหมายปลายทางในการเดินทาง (Khao Sa-ard, 2020) และสอดคล้องกับการเข้าถึงจิตใจการเอาใจใส่และเข้าใจผู้รับบริการ การเอาใจใส่และเข้าใจผู้รับบริการทำได้โดยการมีผู้ให้บริการที่เข้าใจความต้องการของผู้รับบริการการมีความรู้สึกร่วมและความสามารถในการเข้าใจความหวังของผู้รับบริการ สิ่งเหล่านี้จะช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้แก่ผู้รับบริการเป็นอย่างดี (Parasuraman et al, 1988, p.14-40)

3) เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจคุณภาพการบริการของผู้โดยสารของสายการบินจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยการทดสอบสมมติฐาน การรับรู้คุณภาพการบริการของผู้โดยสารของสายการบินที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ แตกต่างกันส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสายการบินแตกต่างกัน อภิปรายได้ว่า การทดสอบสมมติฐานเน้นตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล 4 ตัวแปร คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ เนื่องจากเป็นตัวแปรส่วนที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลที่สำคัญในการตัดสินใจทำหรือไม่ทำสิ่งใดโดยการประเมินศักยภาพตนเอง ส่วนตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ได้แก่ ความถี่ในการใช้บริการสายการบินต่อปี วัตถุประสงค์ในการเดินทาง ผู้ที่ร่วมเดินทางด้วย และสายการบินที่ใช้บริการมากที่สุดได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาเพื่อให้เห็นบริบททั่วไปประกอบเนื่องจากปัจจัยเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากภายนอกมากกว่า

ภายในตัวบุคคลเอง เช่น การเลือกใช้สายการบินขึ้นอยู่กับนโยบายและการบริการของสายการบินเหล่านั้น ผลการวิจัยจึงอาจเปลี่ยนแปลงได้ง่ายตามสถานการณ์และช่วงเวลา ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยได้ข้อค้นพบว่าความพึงพอใจคุณภาพการบริการของผู้โดยสารที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการสายการบินที่มีเพศแตกต่างกัน มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน กลุ่มอายุ 18-29 ปี มีการรับรู้คุณภาพการบริการของสายการบินที่ความแตกต่างจากกลุ่มอายุอื่นมากที่สุดในด้านด้านความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสารและด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้ กลุ่มระดับการศึกษาตั้งแต่ต่ำกว่าปริญญาตรีถึงปริญญาเอกมีการรับรู้คุณภาพการบริการของสายการบินทั้ง 5 ด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนกลุ่มอาชีพนักศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มอายุ 18-29 ปี มีการรับรู้คุณภาพการบริการของสายการบินที่แตกต่างจากกลุ่มอาชีพอื่นมากที่สุดในด้านลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้ สอดคล้องกับการรับรู้ของแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันออกไป แม้จะได้รับสิ่งเร้าสิ่งเดียวกัน โดยการรับรู้ที่แตกต่างกันเกิดจากอิทธิพลจากประสบการณ์เดิม สภาวะแวดล้อมและอารมณ์ส่งผลให้การรับรู้ของคนกลุ่มนั้นมีความแตกต่างกันไป การเข้าใจถึงพื้นฐานการรับรู้ของกลุ่มผู้โดยสารจะช่วยใหวางแผนการสื่อสารได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้โดยสาร ด้วยการโน้มน้าวใจให้ผู้โดยสารเกิดความเชื่อมั่นจนนำไปสู่การตัดสินใจเลือกใช้บริการ (Cheyjanya et al, 1991)

4) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินกับการเลือกใช้บริการสายการบิน อภิปรายได้ว่า ผลการวิเคราะห์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันได้ข้อค้นพบสำคัญคือผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้คุณภาพการบริการของผู้โดยสารของสายการบินกับการเลือกใช้บริการเที่ยวบินโดยรวมมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.794 ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันในระดับสูง โดยด้านความน่าเชื่อถือมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงที่สุด สอดคล้องกับ Parasuraman และคณะ (1988, p.14-40) ได้เสนอแนวคิดเรื่องมิติคุณภาพการให้บริการ 5 ด้าน ได้แก่ การเข้าถึงจิตใจของลูกค้า ความเชื่อมั่นไว้วางใจ ความรวดเร็วในการตอบสนองต่อผู้โดยสาร ความน่าเชื่อถือ และลักษณะทางกายภาพที่สัมผัสได้

ผลงานการวิจัยการรับรู้คุณภาพการบริการผู้โดยสารของสายการบินในการเลือกใช้บริการสายการบินในประเทศไทยสามารถนำไปสู่การยกระดับคุณภาพในการให้บริการของสายการบินกล่าวคือ คุณภาพการบริการเป็นการรับรู้ของผู้โดยสารที่ตรงกับความคาดหวังหรือความต้องการที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งหากระดับการรับรู้จริงมากกว่าสิ่งที่คาดหวังไว้จะทำให้เกิดความประทับใจและองค์กรจะได้รับชื่อเสียงที่ดี และผู้โดยสารการเข้ารับบริการของสายการบินซ้ำได้อีก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ ดังนี้

1. จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้โดยสารได้รับการบริการจากสายการบินและมีความพึงพอใจที่ได้รับคุณภาพการให้บริการของสายการบินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้นสายการบินควรรักษาระดับคุณภาพในการให้บริการที่ดี แต่ควรมีการจัดอบรมส่งเสริมหรือสร้างแรงกระตุ้นจูงใจแก่พนักงาน เพื่อนำไปสู่การยกระดับความพึงพอใจให้ผู้โดยสารมากขึ้น

2. สายการบินควรนำกลยุทธ์ทางการตลาดมาปรับใช้ให้เหมาะสมเพื่อรักษาลูกค้าเดิมและดึงดูดลูกค้าใหม่ได้ตรงตามเป้าหมาย โดยให้ความสำคัญในบางประเด็นแยกเฉพาะด้านเพศ อายุ และอาชีพ เพื่อสร้างแนวปฏิบัติให้กับผู้ให้บริการนำจุดแข็งด้านไปพัฒนาให้เป็นจุดเด่นและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กร เพื่อความได้เปรียบในการแข่งขันได้ ในการดำเนินธุรกิจต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3. ควรมีการวิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการฐานข้อมูลผู้โดยสารเดิมที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการใช้สื่อออนไลน์นำเสนอผลประโยชน์ของแต่ละสายการบินที่ถนัดหนักหนาการให้กับผู้โดยสาร เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาให้รับรู้ถึงความคุ้มค่าในคุณค่าที่ผู้โดยสารจะได้รับนอกจากคุณภาพการให้บริการและการรับรู้การสื่อสารที่ดีและมีอยู่แล้ว เพื่อเป็นจุดขายในการสร้างลูกค้าใหม่และรักษาลูกค้าเก่า

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

4. เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติมเกี่ยวกับความพึงพอใจในการใช้บริการสายการบินและการรับรู้การสื่อสาร ควรเพิ่มเติมการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสนทนากลุ่ม (focus group) ควบคู่ไปกับการแจกแบบสอบถาม เพื่อค้นหาข้อมูลที่เฉพาะเจาะจงมีผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ เพื่อนำผลที่ได้ไปพัฒนาและปรับปรุงการบริการให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้ตรงตามเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- Cheyjanya, P., Kritwit, M., Anawatsiriwong, T. (1991). **Principle of communication arts concept**. Bangkok: Charoen Phon printing house. from <https://www.mckinsey.com/industries/travel-logistics-andtransport-infrastructure/our-insights/covid-19-tourism-spend-recovery-in-numbers>. (In Thai)
- Khao Sa-ard, M. (2020). **Thailand tourism direction after the Covid-19 crisis**. Tourism economic report, 1(4). 42-53. (In Thai)
- Krailert, P. (2023). **Factors affecting the intention to purchase airline services: comparative study Between Thai Airways Smile and Thai AirAsia Bangkok-Krabi route**. Independent research, master of business administration, Rajamangala university of technology Thanyaburi. (In Thai)
- McKinsey. (2020). **Covid-19 tourism spend recovery in numbers**. Retrieved 21 October 2020,
- Narongwanit, T. (2020). **How will the aviation industry get through with Covid-19?**. College of Hospitality and Hotel, Sripratum University. (In Thai)

Parasuraman, A.; Zeithaml V. A. and Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality. **Journal of Retailing**, 64 (1), 14-40.

Thongam, P. (2017). The importance of service quality to business success. **Kasem Bundit journal**, 18(1), 219-232. (In Thai)

Tourism Authority of Thailand. (2020). **Hygiene safety standard project implementation plan**. Retrieved From <https://thailandsha.tourismthailand.org/index#Home>. (In Thai)

Yamane, T. (1973). **Statistics: an introductory analysis**. 3rd Ed. New York: Harper and Row publications.

**การขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วม
ของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี**
**Driving the Social Welfare of quality of life through public
participation at Saraburi province**

อำนวย ปิ่นพิลา^{1*} และเทวิช พฤกษ์ปิติ²
Amnuay Pinphila^{1*} and Tewit Pruekpiti²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) แนวทางการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี 2) รูปแบบกระบวนการ แนวทางวิธีการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรีการวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดย 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก 2)การสนทนากลุ่มและ 3) การจัดเวทีสาธารณะ กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 150 รายประกอบด้วยแกนนำของภาคประชาชน

ผลของการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน มีฐานรากมาจากระบบเศรษฐกิจและสังคม เป็นรูปแบบการบูรณาการผสมผสานความหลากหลายด้วยแนวคิด วิธีการและหลักการยังมีข้อจำกัดและไม่สามารถจัดรูปแบบสวัสดิการสังคมอย่างมีประสิทธิภาพได้ 2) รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมเชิงสถาบันซึ่งรัฐเป็นศูนย์กลางในการให้บริการประชาชนโดยความร่วมมือของภาคประชาชน เป็นสวัสดิการที่รัฐจัดให้ตามสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับ เป็นสวัสดิการขั้นพื้นฐานและรูปแบบการจัดสวัสดิการแบบพหุลักษณ์(Pluralism Model)ที่เน้นถึงความหลากหลาย แนวคิดผสมผสานกันจากหลายวิชาชีพ และการมีส่วนร่วมในฐานะ เจ้าภาพร่วม และ 3) การจัดสวัสดิการสังคมท้องถิ่น เป็นการผสมผสานระหว่างสวัสดิการสังคมกระแสหลักและกระแสรองซึ่งเป็นผลจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

คำสำคัญ: สวัสดิการสังคม คุณภาพชีวิต ภาคประชาชน

^{1, 2}สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

* Corresponding author: E-mail dr.amnuay_@hotmail.com & tewitp@sau.ac.th

Abstract

This research aims to study: 1) guidelines for driving for the social welfare of quality of life by through public sector participation at Saraburi province. 2) the format, process, guidelines , method of work, driving for the social welfare of quality of life by through public sector participation at Saraburi province. The research uses qualitative research methods by 1) in-depth interviews 2) conversation group 3) the public arena with 150 users who are axis of the public.

Research has found that 1) The in-depth interviews and a group conversation in accordance by public sector participation with the foundation of the social and economic. It is an integrated model combining diversity with concept, methods and principles are also limited. It can not be formulated effectively for social welfare. 2) The public arena of the axis public sector in 13 district at Saraburi province. It is consistent with group conversation and in-depth interviews are found that 1) The format for the Social Welfare of the Institution by the government to be a center for the services to the public with the cooperation of the people. It is a welfare of state that the government is based on the right to the people and welfare is a basic. 2) The Pluralism model focused on a wide range, the concept combines blend several professional organizations and participation as co-host. And 3) The Social Welfare Local is a mix between social welfare as primary and secondary. As a result of the enforcement of the decentralization act to the local.

Keywords: Social welfare, Quality of life, and Public sector

บทนำ

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมพ.ศ.2546 มาตรา 3 กำหนดไว้ว่าสวัสดิการสังคม หมายถึงระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกันการแก้ไขปัญหาการพัฒนาและการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึงเหมาะสมเป็นธรรมและให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษาสุขภาพอนามัยที่อยู่อาศัยการทำงาน และการมีรายได้มั่นคง การกระบวนกรยุติธรรมและบริการทางสังคมทั่วไปโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ (Department of Social Development and Welfare, 2021)

ที่ผ่านมาสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสระบุรี มีจำนวนบุคลากรที่จำกัด แต่ต้องรับภารกิจการขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการสังคมให้ครอบคลุมทุกพื้นที่อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน โดยได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาสังคม เช่น แกนนำองค์กรสวัสดิการชุมชน ศูนย์พัฒนาครอบครัว อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ และอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประจำหมู่บ้าน พยายามผลักดันงานด้านสวัสดิการสังคมให้เกิดขึ้นในชุมชน แต่ก็ยังมีปัญหาและข้อจำกัดในการส่งเสริมด้านสวัสดิการสังคมที่เป็นระบบผู้วิจัยในฐานะนักวิจัยองค์กรภาคประชาชนได้เล็งเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือประชาชนกลุ่มต่างๆ จึงได้จัดทำโครงการ การขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรีขึ้น เพื่อเสริมงานและเติมเต็มช่วยเหลือสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระบุรี ในด้านเด็ก เยาวชน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ นอกจากการมีปัจจัยความสำเร็จร่วมกันแล้ว ในแต่ละกลุ่มเป้าหมายตัวชี้วัดความสำเร็จในการจัดสวัสดิการสังคม ยังแตกต่างกันออกไป เช่น เด็ก ปัจจัยความสำเร็จของการจัดสวัสดิการสังคมควรเป็นด้านการศึกษา เยาวชนความสำเร็จของการจัดสวัสดิการสังคมควรเป็นด้านการประกอบอาชีพคนพิการความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมควรเป็นการฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย ผู้ด้อยโอกาสความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมควรเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่อยู่อาศัยและเศรษฐกิจ ควรให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์ของชุมชนและบริบทของความเป็นไทย ในเรื่องของวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ปราชญ์ชุมชนทุนทางสังคมและทรัพยากรของชุมชน ผนวกด้วยภาวะผู้นำ การมีจิตสาธารณะ ความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนาและประเพณี วัฒนธรรมที่ยึดเหนี่ยวชุมชนให้ดำรงอยู่ได้ (Jensantiku, 2019)

การจัดสวัสดิการสังคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมซึ่งเป็นปัจจัยในการสร้างโอกาสโดยการให้โอกาสกับคนจนคนด้อยโอกาสซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการลดปัญหาทางสังคมเป็นสิทธิพื้นฐานทางสังคมสร้างโอกาสให้กับคนจนบางกลุ่มชดเชยความล้มเหลวของระบบตลาดและสร้างความสุขให้แก่มากผู้ยากไร้ (Parliamentary Budget Office, 2019) สำหรับการจัดสวัสดิการสังคมโดยรวมในสังคมไทยมีเป้าหมาย 3 ระดับได้แก่ การแก้ไขความเดือดร้อนหรือบำบัดรักษาโดยใช้รูปแบบการสงเคราะห์ การป้องกันปัญหาซึ่งเน้นเรื่องการพัฒนาความรู้และการฝึกอาชีพ การพัฒนาศักยภาพความคิดและจิตใจ โดยการพัฒนาให้มียารยธรรมซึ่งมุ่งให้คนมีสวัสดิการชุมชนขั้นต่ำคือ การจัดสวัสดิการสังคมที่ครอบคลุมถึงการสงเคราะห์สังคม การประกันสังคมและบริการสังคมโดยภาครัฐ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การพัฒนาเอกชนและภาคชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการบริการสวัสดิการสังคมโดยการกำหนดยุทธศาสตร์สวัสดิการสังคม การจัดทำนโยบายสวัสดิการสังคม รวมทั้งการมองสวัสดิการสังคมเชิงนโยบายทางสังคมอย่างเป็นองค์รวมโดยใช้คนเป็นศูนย์กลางจึงสามารถป้องกันปัญหาและพัฒนาได้

สำหรับการจัดสวัสดิการชุมชนโดยองค์กรชุมชนซึ่งมีการจัดสวัสดิการสังคมจากฐานทรัพยากรเป็นการจัดสวัสดิการเพื่อทุกคนเน้นการสร้าง ความมั่นคงทางด้านอาหาร การจัดสวัสดิการจากฐานวัฒนธรรมได้แก่การเกื้อกูลและช่วยเหลือเครือญาติ การเกื้อกูลของระบบอุปถัมภ์ และการจัดการของศาสนสถาน การจัดสวัสดิการจากฐานงานพัฒนาชุมชนรับเอารูปแบบจากภายนอกเข้าไปดำเนินการในชุมชน กิจกรรมบางอย่างริเริ่มทำกันเอง

ในชุมชน กิจกรรมบางอย่างก็ได้รับการสนับสนุน การจัดตั้งเบื้องต้นจากองค์กรภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การจัดกลุ่มฌาปนกิจ การจัดกลุ่มออมทรัพย์และการจัดกลุ่มกองทุนพัฒนาอาชีพเป็นต้น (Buranakanon, 2020) นอกจากนั้นเมื่อสังเคราะห์สวัสดิการชุมชนพบว่า สวัสดิการชุมชนหมายถึง การสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิตของภาคประชาชนโดยมีหัวใจการจัดสวัสดิการชุมชนคือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” สวัสดิการสังคมตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้เกียรติเคารพและการอยู่รวมกันกับธรรมชาติอย่างเห็นคุณค่าและการมีส่วนร่วมทุกระดับ การจัดสวัสดิการที่อยู่บนพื้นฐานทางศาสนา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนั้นรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนมีรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนมาจากองค์กรในชุมชน ชุมชนผลิต/ธุรกิจชุมชน จากพื้นฐานดั้งเดิมในการประกอบอาชีพ ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนเมือง การจัดสวัสดิการ

การจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชนเป็นแนวคิดหนึ่งที่เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมที่จะวางรากฐานที่จะพัฒนาสังคมและชุมชนให้เข้มแข็ง มีระบบ มีการจัดการที่ดีในทุกระดับ โดยให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเน้นให้ความสำคัญในบริบทของความยากจน ความมั่นคงของมนุษย์ทุนทางสังคมและชุมชน การมีส่วนร่วม สวัสดิการสังคมและชุมชน โดยมีแนวคิดพื้นฐานจาก การออมทรัพย์ การผลิต ความเชื่อ จิตวิญญาณ ความศรัทธา และมีเงื่อนไขความสำเร็จจากการนำ ความคิดใน 3 ส่วน ได้แก่ ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและส่วนที่อยู่ในชุมชนนอกจากนั้นการนำทางจิตวิญญาณของผู้นำที่มีความคิด อุดมการณ์ และวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน จะสามารถทำให้ทุกคนเห็นประโยชน์ร่วมกันเป็นการกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน ทุกคนจะต้องไปถึงและมีการกิจกรรมที่เด่นชัด ปฏิบัติได้เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนด พร้อมกันนี้จะต้องมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อกัน สุดท้าย จะต้องมีการจัดร้อยรัด อารมณ์ร่วม หรือความต้องการร่วมกัน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าโครงการ การขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรีจะสามารถทราบถึงความสำเร็จรูปแบบกระบวนการ แนวทางวิธีการตลอดจนวิเคราะห์ความเชื่อมโยงไปสู่ความเข้มแข็งขององค์กรภาคประชาชนซึ่งจะนำไปสู่การจัดสวัสดิการสังคมให้เกิดการพัฒนาคุ้มครองปกป้องพิทักษ์ เด็ก เยาวชน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุและนำไปปรับใช้กับองค์กรอื่นๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคตเพื่อกำหนดงานสวัสดิการสังคมให้ครอบคลุมทั้ง 13 อำเภอของจังหวัดสระบุรี อีกทั้งช่วยเหลือสังคมที่กำลังประสบกับปัญหาที่หลากหลายอยู่ในขณะนี้ ซึ่งจะเป็นการแบ่งเบาภาระทางสังคม และเสริมสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนชาวจังหวัดสระบุรีให้เข้าถึงสิทธิตามกฎหมายและมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป (Rueanpanich et al., 2024)

วัตถุประสงค์

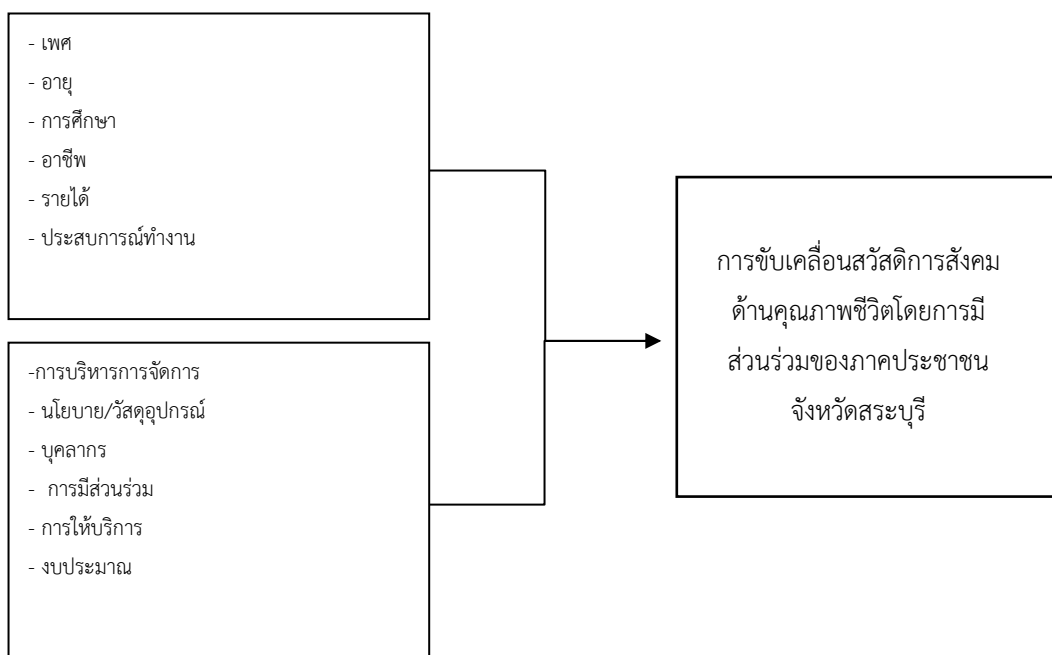
ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ที่จะทำการศึกษาไว้ 2 ประเด็นหลักดังนี้

1. ศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี

2. ศึกษารูปแบบกระบวนการ แนวทาง วิธีการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี โดยสร้างกรอบแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรมของความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคม ด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย 1) อาสาสมัครพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) 2) ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และจังหวัด

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ประชากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย

- 1) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)
- 2) ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และจังหวัด

โดยผู้วิจัยกำหนดวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ซึ่งเป็นเลือกโดยใช้เหตุผลหรือหลักเกณฑ์ที่กำหนดเป็นเกณฑ์ในการเลือกตัวอย่างของแม็กซ์เวล จำนวน 13 อำเภอ อำเภอละ 5 ราย รวมเป็นจำนวน 65 ราย ดังนี้

- 1) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อำเภอละ 2 ราย รวม 26 ราย
- 2) ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และจังหวัด อำเภอละ 3 ราย รวม 39 ราย

2. ขอบเขตเนื้อหา

2.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ และระยะเวลา

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสระบุรี ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ - กรกฎาคม 2565

2.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีประกอบด้วย การศึกษาสภาพทั่วไปการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิต แนวคิด และทฤษฎีการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิต และแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม รวมไปถึงสถานการณ์และการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี และแนวทางการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อจัดสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิต

3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง กำหนดแนวทางการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ สภาพและความต้องการส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิต โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี และแนวทางการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ขอเข้าสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม ชัดเจน และตรงประเด็น ระหว่างผู้วิจัย กับผู้ให้ข้อมูล เนื้อหาของการสัมภาษณ์ เน้นไปเพื่อต้องการทราบความจริงของประสบการณ์ เพื่อประโยชน์ต่อการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการบันทึกเทปถ้อยคำของผู้ให้สัมภาษณ์ขณะสัมภาษณ์ และบันทึกรายละเอียดของการสัมภาษณ์ภายหลังสิ้นสุดการให้สัมภาษณ์

2. ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ จำแนกเป็นรายหมวดหมู่

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบการจัดหมวดหมู่เชิงเนื้อหา

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ดำเนินการโดยศึกษาจากกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ บทความ เอกสาร เว็บไซต์ ข้อมูลเอกสารการประชุมวิชาการงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและน่าเชื่อถือ

2. วิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) โดยการจัดทำบทสรุปการสัมภาษณ์เจาะลึก กลุ่มเป้าหมายจำนวน 65 ราย เป็นรายเรื่องและรายประเด็นปัญหาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ให้เหลือเฉพาะประเด็น ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ ด้วยวิธีการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ความสอดคล้องความแตกต่างของข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บ เพื่อหาข้อสรุป และอธิบายความในแบบการพรรณนาตามแนวคิดที่กำหนดไว้สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมีความสอดคล้องกับการสนทนากลุ่มและการจัดเวทีสาธารณะ โดยสรุปพบว่า

จากกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลด้านสถานภาพ พบว่า เพศหญิงร้อยละ 60.00 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง มีอายุระหว่าง 30-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 70.00 การศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ 30.00 อาชีพรับจ้างคิดเป็นร้อยละ 40 รายได้ต่อเดือน 4,000 -8,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 35.00

1. แนวทางการขับเคลื่อนการบริหารจัดการโดยความต้องการของชุมชนในการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรีทั้ง 13 อำเภอ โดยที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระบุรี เป็นหน่วยงานหลักที่รับนโยบายมาปฏิบัติในระดับจังหวัดและส่งต่อการดำเนินงานลงมาถึงพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การดำเนินกิจกรรมต่างๆจึงเป็นความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ที่ตนเองรับผิดชอบ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้ที่ เป็นกลุ่มเป้าหมาย ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานเพราะเป็นหน่วยงานของภาครัฐที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายและชุมชนมากที่สุดสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระบุรี เป็นผู้ให้การสนับสนุนงบประมาณในบางส่วนของงานดำเนินการ และสนับสนุนในเรื่องของการจัดอบรมให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในระดับท้องถิ่น

2. วิเคราะห์ปัจจัยด้านนโยบายพบว่าผู้กำหนดนโยบายและผู้บริหารนโยบายมีความชัดเจนในเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของนโยบายส่วนผู้ดำเนินนโยบายไปปฏิบัติมีความรู้ความเข้าใจ มีความเป็นวิชาชีพทำให้สามารถเข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายและได้รับการอบรม ข้อมูลข่าวสารด้านสวัสดิการสังคม ทำให้การให้บริการสวัสดิการสังคมแก่ประชาชนครอบคลุมตามสิทธิและส่งผลให้การดำเนินงานนโยบายไปปฏิบัติไม่บิดเบือนในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนโยบายสามารถทำให้ได้เลือกใช้บริการได้ตามความต้องการ

3. วิเคราะห์ปัจจัยด้านวัสดุและอุปกรณ์ พบว่า เจ้าหน้าที่มีอุปกรณ์ในการให้บริการสวัสดิการสังคมแก่ภาคประชาชนมีจำนวนเพียงพอและบางส่วนได้รับการสนับสนุนจากภาคประชาชนและภาคเอกชน

4. วิเคราะห์ปัจจัยด้านบุคลากร พบว่ามีบุคลากรไม่เพียงพอและมีการจัดหาบุคลากรเสริมในการปฏิบัติงาน โดยการจัดจ้างอาสาสมัครช่วยงานเพื่อให้เพียงพอต่อการให้บริการต่อประชาชน

5. วิเคราะห์ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมพบว่า เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างมากในการสนับสนุนกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจอย่างกว้างและเน้นการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญแต่ยังมิได้มีการศึกษารายละเอียดของนโยบายอย่างจริงจัง ส่งผลถึงการดำเนินงานทางด้านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้ยึดการดำเนินงานหรือกิจกรรมตามนโยบายแต่จะเน้นการดำเนินงานหรือกิจกรรมตามแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเองเป็นหลักจึงส่งผลถึงความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติเพราะไม่มีการรับรู้ในเรื่องนโยบายตั้งแต่เริ่มแรกของการดำเนินงาน

6. วิเคราะห์ปัจจัยด้านการให้บริการพบว่า การกำหนดภารกิจและมอบหมายงานเป็นปัจจัยที่สำคัญในการให้บริการโดยเฉพาะแนวทางการให้บริการให้ความเท่าเทียมกัน ทุกเพศทุกศาสนาทุกกลุ่มฐานะทางเศรษฐกิจและทุกกลุ่มอาชีพว่าสามารถใช้บริการได้อย่างเท่าเทียมกันซึ่งผู้ปฏิบัติงานถือเป็นนโยบายหลักในการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพและควรให้ความสำคัญในหลักธรรมาภิบาลในการให้บริการประชาชน

7. วิเคราะห์ปัจจัยด้านงบประมาณพบว่า งบประมาณเป็นตัวกระตุ้นการดำเนินกิจกรรมต่างๆให้เกิดขึ้นได้จริงและเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเล็งเห็นความสำคัญของการดำเนินกิจกรรม ว่าหน่วยงานให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวมาน้อยเพียงใดเพราะหากไม่มีงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมต่างๆก็คงไม่เกิดขึ้นตามที่ได้กำหนดไว้แม้แต่ในเรื่องของการที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะให้ความสนใจในเรื่องดังกล่าวก็ยังเกิดขึ้นน้อยตามไปด้วย เพราะส่วนใหญ่จะให้ความสนใจกับกิจกรรมที่มีงบประมาณมาสนับสนุนมากกว่า

ในการวิจัยครั้งนี้พบว่าการบริหารการจัดการโดยความต้องการของชุมชนในการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรีทั้ง 13 อำเภอ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จึงเป็นความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ที่ตนเองรับผิดชอบ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้ที่เป็กลุ่มเป้าหมาย ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะภาคประชาชน ด้านนโยบายพบว่า ผู้กำหนดนโยบายและผู้บริหารนโยบายมีความชัดเจนในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนโยบายส่วนผู้นำนโยบายไปปฏิบัติมีความรู้ความเข้าใจ มีความเป็นวิชาชีพด้านบุคลากร พบว่ามีบุคลากรไม่เพียงพอและมีการจัดหาบุคลากรเสริมในการปฏิบัติงาน โดยการจัดจ้างอาสาสมัครช่วยงานเพื่อให้เพียงพอต่อการให้บริการต่อประชาชนด้านวัสดุและอุปกรณ์ พบว่า เจ้าหน้าที่มีอุปกรณ์ในการให้บริการสวัสดิการสังคมแก่ภาคประชาชนมีจำนวนเพียงพอและบางส่วนได้รับการสนับสนุนจากภาคประชาชนและภาคเอกชนด้านการมีส่วนร่วมพบว่า เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างมากในการสนับสนุนกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจอย่างกว้างและเน้นการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญงบประมาณพบว่า งบประมาณเป็นตัวกระตุ้นการดำเนินกิจกรรมต่างๆให้เกิดขึ้นได้จริงและเป็นตัว

ขับเคลื่อนการดำเนินงานกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเล็งเห็นความสำคัญของการดำเนินกิจกรรม ว่าหน่วยงานให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวมากน้อยเพียงใดเพราะหากไม่มีงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ไม่สามารถเกิดขึ้นตามที่ได้กำหนดไว้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยดังกล่าว พบว่า

1. แนวทางการขับเคลื่อนการบริหารจัดการโดยความต้องการของชุมชนในการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรี ทั้ง 13 อำเภอ โดยที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระบุรี เป็นหน่วยงานหลักที่รับนโยบายฉบับปรับปรุงมาปฏิบัติในระดับจังหวัดและส่งต่อการดำเนินงานลงมาในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การดำเนินกิจกรรมต่างๆจึงเป็นความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ที่ตนเองรับผิดชอบ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้รับความร่วมมืออย่างดีจากกลุ่มเป้าหมาย ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานเพราะเป็นหน่วยงานของภาครัฐที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายและชุมชนมากที่สุดสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสระบุรี เป็นผู้ให้การสนับสนุนงบประมาณในบางส่วนของการทำงาน และสนับสนุนในเรื่องของการจัดอบรมให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในระดับท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับงานแนวคิดของ Maslow (1970) และ Pressman and Wildavsky (1973) สรุปได้ว่าทฤษฎีเงื่อนไขการประกันความสำเร็จของนโยบายซึ่งควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีที่เหมาะสมและเงื่อนไขที่นำความล้มเหลวมาสู่การนำนโยบายไปปฏิบัติดังนั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติควรจะต้องมีความเชื่อมโยงกับการกำหนดนโยบายแนวทางการบรรลุเป้าหมายของนโยบายควรมีการเลือกวิธีการที่หลีกเลี่ยงความสลับซับซ้อน

2. ปัจจัยด้านนโยบายการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรีผู้กำหนดนโยบาย และผู้บริหารนโยบายมีความชัดเจนในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนโยบายฯ ส่วนผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ มีความรู้ความเข้าใจและมีความเป็นวิชาชีพทำให้สามารถเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายเป็นอย่างดีประกอบกับการนำแนวทางบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่มาใช้จะสามารถส่งผลให้เป็นตัวชี้วัดในการบริหารราชการของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ เช่นการบริการสังคมเจ้าหน้าที่ควรยึดหลักธรรมาภิบาลคู่ไปกับข้าราชการใสสะอาดและมุ่งความเป็นเลิศในการสร้างความพึงพอใจแก่ประชาชน ซึ่งผู้รับประโยชน์คือผู้รับบริการทางสังคมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Van Meter and Horn (1975) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาตัวแบบกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องคำนึงถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานคือปัจจัยด้านมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย ทั้งยังส่งผลต่อความชัดเจนในการกำหนดภารกิจและมอบหมายงานซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของการนำนโยบายไปปฏิบัติในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

3. ปัจจัยด้านวัสดุและอุปกรณ์ส่งผลต่อการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรีการบริการสังคมไปปฏิบัติความพร้อมทางด้านวัสดุและอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่านโยบายมีความชัดเจนมากเพียงใด ถ้าไม่มีความพร้อมในด้านวัสดุและอุปกรณ์จะส่งผลไม่

สำเร็จในการสร้างประสิทธิภาพของการนำนโยบายไปปฏิบัติแก่ผู้สูงอายุได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Cheewasopit (2019) ได้ให้ความเห็นไว้ ถ้าไม่มีความพร้อมในด้านวัสดุและอุปกรณ์จะทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดความล้มเหลวได้

4. ปัจจัยด้านบุคลากรเป็นปัจจัยความพร้อมของบุคลากรส่งผลต่อการสร้างประสิทธิภาพของการนำนโยบายบริการสังคมไปปฏิบัติโดยเฉพาะทำให้ผู้รับบริการได้รับบริการตรงต่อเวลา รวดเร็วเป็นปัจจัยด้านคุณสมบัติของบุคลากรซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Durongritthichai et al. (2018) ในด้านการบริหารจัดการซึ่งบุคลากรเป็นปัจจัยหนึ่งมีความสำคัญต่อขีดสมรรถนะในการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยเฉพาะตัวของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการดำเนินงาน จะต้องมีการศึกษามีความเข้าใจในรายละเอียดเกี่ยวกับขอบเขตงานที่ตนเองรับผิดชอบ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Van Meter and Van Horn (1975) บุคลากรจะต้องมีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจ ในวัตถุประสงค์ของนโยบายหากผู้รับผิดชอบระดับปฏิบัติมีความเข้าใจที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความสับสนในวัตถุประสงค์ของนโยบาย ทิศทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ระดับล่างจะดำเนินไปตามความพอใจของแต่ละคนซึ่งท้ายสุดก็นำไปสู่ความล้มเหลวของนโยบาย

5. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนโดยภาพรวมภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนขั้นตอนการดำเนินงานอย่างดียิ่งซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phakdisorawit (2021) ซึ่งกล่าวถึงปัจจัยที่สำคัญที่ผลักดันให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตจะส่งผลให้ภาคประชาชนเกิดความหวงแหนและภาคภูมิใจ ตลอดจนการติดตามประเมินผลของนโยบายที่จะนำไปปฏิบัติ

6. ปัจจัยด้านการให้บริการ ที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรีการสร้างประสิทธิภาพของการนำนโยบายบริการสังคมไปปฏิบัติ โดยการให้ความสำคัญด้านความเสมอภาคและตรงต่อเวลาตั้งแต่สถานที่การให้บริการ ขยายการให้บริการเชิงรุก การให้บริการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ การมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Masuda & Kojima (2001) ได้ให้ความเห็นว่า รูปแบบการบริการสังคมต้องมีการพัฒนาระบบการให้บริการตามความต้องการและสถานการณ์ ที่เปลี่ยนไปเพื่อความมั่นคงทางสังคมแก่ภาคประชาชน ในจังหวัดสระบุรี

7. ปัจจัยด้านงบประมาณที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรีการสร้างประสิทธิภาพของการนำนโยบายบริการสังคมไปปฏิบัติ งบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินงานถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก การดำเนินกิจกรรม โครงการต่างๆงบประมาณถือเป็นปัจจัยขับเคลื่อนในการดำเนินงาน ฉะนั้นการจัดสรรเรื่องงบประมาณต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Durongritthichai et al. (2018) ได้กล่าวไว้ว่าหน่วยงานจะมีขีดสมรรถนะภายในสูงขึ้นอยู่กับความพร้อมของงบประมาณวัสดุอุปกรณ์ สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการให้บริการพบว่า การกำหนดภารกิจและมอบหมายงานเป็นปัจจัยที่สำคัญในการให้บริการโดยเฉพาะแนว

ทางการให้บริการให้ความเท่าเทียมกัน ทุกเพศทุกศาสนาทุกกลุ่มฐานะทางเศรษฐกิจและทุกกลุ่มอาชีพว่าสามารถใช้บริการได้อย่างเท่าเทียมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรีโดยการสร้างประสิทธิภาพของการนํานโยบายบริการสังคมไปปฏิบัติ การนํามาแผนไปปฏิบัติในระดับท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับหน่วยงานของท้องถิ่นตั้งแต่เริ่มแรกของการดำเนินงาน และในส่วนของการเสริมสร้างความรู้ความสามารถให้ตัวบุคลากรผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้ตัวบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ตนเองรับผิดชอบและสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุดในการปฏิบัติหน้าที่ จะได้เกิดความเข้าใจ ความชำนาญ ให้ผลของการดำเนินงานประสบผลสำเร็จ

1.2 ควรมีการกำหนดหน้าที่ภารกิจในการดำเนินงาน ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อนในการดำเนินงานโดยเฉพาะนโยบายกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้อง

1.3 การดำเนินงาน ต้องคำนึงถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ให้เข้ามามีส่วนร่วม การนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชน ซึ่งเป็นรากฐานของการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้การทำงานเกิดผลสำเร็จอย่างถาวร

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมด้านคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จังหวัดสระบุรีในการสร้างประสิทธิภาพของการจัดสวัสดิการสังคมไปปฏิบัติ แผนเป็นแผนดำเนินการระยะยาวควรศึกษาในด้านการมีส่วนร่วมในการนำแผนผู้สูงอายุฉบับปรับปรุงไปปฏิบัติ ทั้งต่างพื้นที่ และหน่วยงานและต่างหน่วยงานในการศึกษาเพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจและบทบาทที่มีต่อสังคมในทุกๆด้าน

2.2 การประเมินผลและติดตามผลการดำเนินงานควรมีการประเมิน ติดตามกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการบูรณาการและเชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- Buranakanon A. (2020). **Driving social development funds in Thailand**. Bangkok: Thai Health Promotion Foundation (Thai Health Promotion Foundation). (In Thai)
- Buttri Jaruroj et al. (2006). **Principles of management**. Management principles. Bangkok: Volunteer Defense Printing House.

- Cheewasopit, W. (2019). Elderly society: Changing marketing factors. **Mahachula Nakorn News Journal**, 6(1), 38-54.
- Department of Social Development and Welfare. (2021). **Handbook for driving the model of social welfare provision**. Bangkok: Ministry of Social Development and Human Security. (In Thai)
- Durongritthichai, W. Durongritthichai, V., Kungthamniem, K., Jampated, N. (2018). Social Welfare System Development for Disparity Aging in Order to Decrease Social Inequality. **Journal of Social Work**, 26(1), 95-119. (In Thai)
- Elmore, R. E. (1980). **Complexity and control: What legislators and administrators can do about implementation public Policy**. WA. Institute of Governmental Research, Office of Education Washington.
- Gunn, L. A. (1978). **Why is implementation so difficult**. Management Service in Government, 33(2), 169-176.
- Jensantiku, N. (2019). Quality of Life of the Elderly: Situations and Social Welfare Approach in Thailand under Social Change. Under social change. **Public Administration Association of Thailand Journal**, 2(3), 15-26. (In Thai)
- Maslow, A. H. (1970). **Motivation and Personality**. New York: Harper and Row.
- Masuda, M. & Kojima, K. (2001). Japanese social security for the elderly from a viewpoint of life cycles. **Review of population and social policy**, 10(2), 37-54.
- Office of Economic and Social Statistics. (2011). **The work of the elderly in Thailand 2010**. Bangkok: Bureau of Forecasting Statistics. National Statistical Office (In Thai)
- Parliamentary Budget Office. (2019). **Guidelines for managing social welfare expenditure budgets for caring for the elderly**. Bangkok: Secretariat of the House of Representatives. (In Thai)
- Phakdisorawit, N., Jaroennonthasit, P., and Sudtachai W. (2021). Participation of Public Organizations and Civil Society towards the Development of Public Services in Rehabilitation for Drug Addicts. **NEU Academic and research journals**, 11(3), 371-383. (In Thai)
- Pressman, J., L., & Wildavsky, A.B. (1973). **Implementation** (2nd.ed.). California: University of California Press.

- Rueanpanich, Th., Saithanu, S., Thongkhachok, T., & (2024). The Quality of Life Development in Baan Munkong Koh Samui. **Journal of MCU Ubon Review**, 9(1). 447-460. (In Thai)
- Spence, S. A., & Atherton, C. R. (1991). The black elderly and the social service delivery system: A study of factor Influencing the use of community-based services. **Journal of Gerontological Social Work**, 16(1/2), 19-35.
- Van Meter, D. S., & Van Horn, C. E. (1975). **The policy Implementation process: A conceptual framework**. *Ministration & Society*, 6(1) 445-488.

การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในวัยเด็ก
ด้วยทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner
และทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura
The Promote of Prosocial Behavior in Childhood
with Operant Conditioning Theory and Social Cognitive Theory

อริวัฒน์ รัตนวงศ์แห่^{1*} และอรรควิช จารุกจาริต²
Athiwat Rattanawongkhae^{1*} and Agkawitch Jarukjareet²

บทคัดย่อ

พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม คือ การกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือสังคมโดยรวม ด้วยความเต็มใจและไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ได้แก่ การช่วยเหลือ การแบ่งปัน และการพลบโยน ซึ่งอาจทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องเสียสละกำลังกาย ความคิด เวลา ทรัพย์สิน หรือบางครั้งอาจเสี่ยงต่อชีวิตของผู้กระทำได้ การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในวัยเด็ก สามารถประยุกต์การเรียนรู้จากการเสริมแรงของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner อาทิ หากเด็กแสดงพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมแล้วได้รับการเสริมแรงจากบุคคลรอบข้าง อาทิ คำชม รางวัล เปี้ยอรรถกร การให้ทำกิจกรรมที่ชอบ ฯลฯ ย่อมทำให้มีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้สามารถส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมผ่านการเรียนรู้จากตัวแบบด้วยทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura โดยการสังเกตจากตัวแบบที่เป็นบุคคลที่มีชีวิต อาทิ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท หรือตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ผ่านทางสื่อต่าง ๆ หากตัวแบบเหล่านี้เป็นแบบอย่างของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมที่ดีแก่เด็ก จะทำให้มีโอกาสเกิดการเลียนแบบได้ง่าย นอกจากนี้ควรจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พบกับตัวแบบที่ดี และมีการนำเสนอเรื่องราวของตัวแบบที่มีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้แนวโน้มในอนาคตอาจมีการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเพิ่มมากขึ้นด้วย

คำสำคัญ: การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในวัยเด็ก พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม การช่วยเหลือ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ ทฤษฎีการรู้คิดทางสังคม

¹ อาจารย์ ดร. หัวหน้าสาขาวิชาจิตวิทยา คณะจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

*Corresponding author : e-mail: athiwat.rat@kbu.ac.th

Abstract

Prosocial behavior is the action of an individual or group of people that benefits others or society as a whole. With willingness and without expecting any benefit in return, including helping, sharing, and comforting. This may require a person or group of people to sacrifice their physical strength, thoughts, time, and property, or sometimes even risk the life of the perpetrator. Promoting prosocial behavior can be done by learning from reinforcement with Skinner's Operant conditioning theory, which states that if a childhood has prosocial behavior and receives reinforcement from those around him such as praise, rewards, token economy, favorite activities, etc., it will lead to Increased prosocial behavior. In addition can be done by learning from models in Bandura's social cognitive theory by observing living models such as parents, guardians, teachers, relatives, close friends, or symbolic models through various media. If these models are examples of good prosocial behavior for those around them, This will create an opportunity for easy imitation. In addition, experiences should be arranged for people to meet good models. And presenting stories of models with prosocial behavior through various media continuously. In the future, artificial intelligence technology may be increasingly used to promote prosocial behavior.

Keywords: Promote of Prosocial Behavior in Childhood, Prosocial Behavior, Helping behavior, Operant Conditioning Theory, Social Cognitive Theory

บทนำ

ในทศวรรษผ่านมามีสังคมมนุษย์ได้เจอกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ หลายครั้ง อาทิ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronaviruses) วิกฤตเศรษฐกิจทั่วโลก (Global Economic Crisis) นำมาซึ่งความสูญเสียทรัพยากรมนุษย์และเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตาม มนุษย์สามารถผ่านพ้นวิกฤตการณ์เหล่านั้นมาได้ ด้วยความเห็นอกเห็นใจ การช่วยเหลือ แบ่งปัน และพลอยโยนซึ่งกันและกัน หรือที่เรียกว่าการมีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม (Prosocial Behavior)

พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมโดยรวม เป็นการกระทำที่คำนึงถึงสิทธิ (Rights) ความรู้สึก (Feelings) และสวัสดิภาพ (Welfare) ของผู้อื่น (Cherry, 2022) อาจรวมถึงการกระทำและคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น การแบ่งปัน (Sharing) การช่วยเหลือ (Helping) ความเมตตาปราณี (Compassion) การเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) ความร่วมมือ (Cooperation) การร่วมรู้สึกหรือการรู้ซึ่งถึงความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) การแสดงความเคารพ (Respect) เป็นต้น (Larrieu and Mussen, 1986) และจากการศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมของ Chopik, Brien and Konrath (2016) ที่ได้ศึกษาความแตกต่างของการให้ความสำคัญและมุมมองต่อการร่วมรู้สึก (Empathy) ใน 63 ประเทศทั่วโลก จากกลุ่ม

ตัวอย่างที่เป็นผู้ใหญ่ 104,365 คน พบว่า ประเทศที่มีการร่วมรู้สึกในระดับสูง จะมีระดับความเป็นคหิรวมหมู่ (Collectivism) ความเป็นมิตร (Agreeableness) ความมีจิตสำนึก (Conscientiousness) การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) วุฒิภาวะทางอารมณ์ (Emotionality) ความสุขเชิงอัตวิสัย (Subjective well-being) และพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม (Prosocial behavior) สูงขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมอาจเป็นการกระทำที่เกิดจากการบริจาคนเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปจนถึงการทำความดีที่ยิ่งใหญ่ อาจใช้เวลาเพียงชั่วครู่หรืออาจเป็นความพยายามที่ต้องใช้ระยะเวลายาวนาน อาจทำได้โดยไม่ต้องคิดไตร่ตรองมากหรือนิ่งถึงข้อดีข้อเสีย อาจเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์เฉพาะที่เป็นตัวกำหนด หรืออาจเกิดขึ้นจากลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลนั้นได้เช่นกัน

พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเป็นคำที่ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในช่วงปี ค.ศ. 1970 โดยนักสังคมวิทยาและนักพฤติกรรมศาสตร์ที่ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก (Kruglanski and Stroebe, 2011) และยังเป็นที่น่าสนใจของนักวิชาการในหลากหลายสาขาวิชา อาทิ จิตวิทยา (psychology) มานุษยวิทยา (Anthropology) นิติวิทยาศาสตร์ (Forensic science) การจัดการ (Management) รัฐศาสตร์ (Political science) และการสาธารณสุข (Public health) (Ramkissooon, 2022) โดยในระยะแรกนักทฤษฎีหลายท่านได้โต้แย้งถึงประเด็นปัญหาที่ว่า พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดหรือเกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งนักมานุษยวิทยาและนักชีวสังคม มีความเชื่อว่า พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้โดยยีน (Gene) ของมนุษย์ และเป็นส่วนประกอบพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ที่จะช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้เผ่าพันธุ์นั้นยังคงอยู่ต่อไป ตรงข้ามกับนักจิตวิทยา กลุ่มจิตวิเคราะห์และนักจิตวิทยาการเรียนรู้ทางสังคม ที่ได้แย้งว่า พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมไม่ได้มาจากยีนหรือมีวิวัฒนาการมาจากในอดีตของมนุษย์ แต่พฤติกรรมดังกล่าวมาจากการได้มีประสบการณ์กับตัวแทนของสังคมกลุ่มต่าง ๆ (ครอบครัว เพื่อน ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น) สำหรับนักจิตวิทยาพัฒนาการทางสติปัญญาเห็นด้วยกับแนวความคิดดังกล่าวและกล่าวว่าเพิ่มเติมว่า รูปแบบหรือความถี่ในการกระทำพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมนั้น (โดยเฉพาะของเด็ก) จะขึ้นอยู่กับทักษะทางความคิดและระดับสติปัญญาด้วย (Shaffer, 1994)

จากแนวคิดและข้อโต้แย้งดังกล่าว Eisenberg et al. (1984) ได้อธิบายถึงที่มาของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม ดังนี้

1. พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมที่เกิดขึ้นเองหรือเป็นไปตามธรรมชาติ (Spontaneous prosocial behavior) หมายถึง พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมที่ผู้กระทำเริ่มกระทำด้วยตนเอง โดยได้รับความช่วยเหลือหรือบุคคลอื่นไม่ได้ร้องขอทั้งทางวาจาและท่าทาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักมานุษยวิทยาและนักชีวสังคม ที่เชื่อว่า พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมถูกกำหนดไว้โดยยีนของมนุษย์
2. พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมที่มีการร้องขอจากบุคคลอื่น (Asked-for prosocial behavior) หมายถึง พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมที่ได้รับความช่วยเหลือ ร้องขอความช่วยเหลือทั้งทางวาจาและท่าทาง (ผู้ร้องขออาจจะเป็นบุคคลที่สามก็ได้) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักจิตวิทยา กลุ่มจิตวิเคราะห์ นักจิตวิทยาการเรียนรู้ทางสังคม และนักจิตวิทยาพัฒนาการทางสติปัญญา ที่เชื่อว่า พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเกิดจากการได้รับประสบการณ์ทางสังคมและขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของบุคคล

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับบุคคลในทุกช่วงวัย เพราะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้บุคคลอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข ทั้งนี้การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมควรเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็ก เพราะถือเป็นวัยแห่งการวางรากฐานของชีวิต การปลูกฝังพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมจะช่วยให้เด็กมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ และรู้จักการแบ่งปัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ดีต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม (American Psychological Association, 2024)

การพัฒนาหรือส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในระยะแรก (ค.ศ. 1960-1970) มีวิธีการพัฒนาหรือเรียนรู้ 2 วิธี คือ การเรียนรู้จากการเสริมแรง (Reinforcement learning) และการเรียนรู้จากตัวแบบ (Modeling) (Bierhoff, 2002) โดยการเรียนรู้จากการเสริมแรงดังกล่าว สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner และกระบวนการเห็นจากตัวแบบ สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura ซึ่งเน้นกระบวนการทางสังคมในการสงวนและการพัฒนารูปแบบ ทักษะพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม การทำความเข้าใจหลักการของทั้ง 2 ทฤษฎีนี้ จะช่วยให้สามารถนำมาปรับใช้ในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมกับเด็กได้อย่างเหมาะสมตามบริบทต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งการนำหลักการไปประยุกต์ร่วมกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ อาทิ การใช้ตัวแบบที่เป็นหุ่นยนต์ในการแสดงพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม เป็นต้น

ความหมายของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม

พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Prosocial behavior” เป็นรูปแบบพฤติกรรมทางสังคมเชิงบวก ที่กระทำโดยสมัครใจต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล และไม่ได้เกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตามภาระผูกพันส่วนบุคคล (อาทิ ภาระหน้าที่ส่วนบุคคล บทบาทหน้าที่ของอาชีพหรือวิชาชีพ) และส่งผลต่อสังคมในเชิงบวก (Bar-Tal, 1976; Bierhoff, 2002) กล่าวคือ เป็นการกระทำต่อสังคมเชิงบวก เพื่อช่วยสร้างและรักษาไว้ซึ่งความผาสุกของสังคม และความซื่อสัตย์แก่ผู้อื่น (Motowidlo, 1986) พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม (Prosocial behavior) จะตรงกันข้ามกับคำว่า พฤติกรรมต่อต้านสังคม (Antisocial behavior) (Knickerbocker, 2003; Bierhoff, 2002) ซึ่งอธิบายถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ตนคติ และลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลในการแสดงท่าทีที่เห็นส่วนใหญ่เห็นว่าผิดปกติ และมักส่งผลเชิงลบต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคมโดยรวม (Hashmani and Jonason, 2018)

มีนักวิชาการและนักวิจัยแปลความหมายของคำว่า “Prosocial behavior” เป็นภาษาไทยแตกต่างกันอย่างน้อย 10 ความหมาย คือ พฤติกรรมชอบสังคม พฤติกรรมเพื่อสังคม พฤติกรรมด้านสังคม พฤติกรรมทางสังคม พฤติกรรมเสริมสร้างสังคม พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม พฤติกรรมการช่วยเหลือ พฤติกรรมสัมพันธ์ภาพ พฤติกรรมเอื้อและตามสังคม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป็นต้น

สำหรับบทความนี้ ผู้เขียนจะใช้คำว่า **พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม** ซึ่งหมายถึง การกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลอื่นหรือสังคมโดยรวม ด้วยความเต็มใจและไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนใด ๆ จากการกระทำเหล่านั้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องเสียสละกำลังกาย กำลังความคิด เวลา ทรัพย์สินหรือบางครั้งอาจเป็นการเสี่ยงต่อชีวิตของผู้กระทำได้

ทั้งนี้ พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมที่เกิดขึ้น ไม่จำเป็นต้องมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นได้รับประโยชน์โดยตรง หรือได้รับประโยชน์ในทันทีจากการกระทำนั้น ๆ และต้องไม่ใช่การกระทำที่เกิดจากภาระหน้าที่ส่วนบุคคล หรือ บทบาททางอาชีพหรือวิชาชีพ หรือการกระทำที่เกิดจากการถูกร้องขอจากองค์กรต่าง ๆ ที่ได้รับความเดือดร้อน หรือไม่ใช่การกระทำที่เกิดจากองค์กรต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลือบุคคล กลุ่มบุคคลในสังคม (ยกเว้นองค์กรการกุศล และองค์กรที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ เช่น สภากาชาดไทย มูลนิธิอานันทมหิดล ฯลฯ) แตกต่างจากพฤติกรรมการช่วยเหลือ (Helping behavior) ที่เป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อแก้ไขสถานการณ์ของผู้รับความช่วยเหลือให้ดีขึ้น โดยจะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลร้องขอและได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำนั้นอย่างชัดเจน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมกับพฤติกรรมการช่วยเหลือ
Rattanawongkhae, A. (2024, Author)

จากภาพที่ 1 จะเห็นว่า พฤติกรรมการช่วยเหลือจะเป็นความหมายที่กว้าง เป็นรูปแบบการสนับสนุนระหว่างบุคคล (Interpersonal Support) ทุกชนิด แต่คำจำกัดความของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมจะแคบลง เนื่องจาก “การช่วยเหลือ” บางครั้งจะไม่ถือเป็น “พฤติกรรมเอื้อต่อสังคม” หากการกระทำนั้นมีแรงจูงใจจากภาระหน้าที่ทางวิชาชีพ หรือหากผู้ให้ความช่วยเหลือหรือผู้รับเป็นองค์กร (ยกเว้นองค์กรการกุศลดังกล่าว)

กล่าวโดยสรุปคือ พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อบุคคลและสังคม ที่ไม่จำเป็นต้องมีผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงหรือในทันที แต่พฤติกรรมการช่วยเหลือ จะต้องเป็นผู้ร้องขอและได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำนั้น

องค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า องค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมมักจะกล่าวถึง ลักษณะหรือการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม อาทิ การช่วยเหลือ (Helping) การเอื้อเพื่อ/เอื้ออาทร (Altruism) การแบ่งปัน (Sharing) การบริจาค (Donating) การปลอบโยน (Comforting) การร่วมมือ (Cooperation) การเสียสละ (Sacrifice) การเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) การร่วมรู้สึก (Empathy) การบำเพ็ญประโยชน์/อาสาสมัคร (Volunteer) ความรับผิดชอบ (Responsibility) เป็นต้น โดยองค์ประกอบเหล่านี้ ถูกนำไปใช้ในการวัดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม สำหรับสาขาวิชาต่าง ๆ อาทิ จิตวิทยาสังคม จิตวิทยา

พัฒนาการ จิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ พฤติกรรมศาสตร์ เป็นต้น (Rattanawongkhae, A. 2024, Author)

สำหรับองค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมที่ถูกนำมาใช้ในงานวิจัยกันอย่างแพร่หลายมี 3 องค์ประกอบ ตามแนวคิดของ Eisenberg (1979) ประกอบด้วย การช่วยเหลือ (Helping) การแบ่งปัน (Sharing) และการปลอบโยน (Comforting) ซึ่ง Eisenberg เป็นผู้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมกับช่วงวัยเด็กมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 จนถึงปัจจุบัน (2024) โดยให้นิยามดังนี้

1. การช่วยเหลือ (Helping) หมายถึง ความพยายามที่จะแบ่งเบาหรือบรรเทาความต้องการของผู้อื่น โดยไม่มีการมีเข้ามาเกี่ยวข้อง รวมทั้งการช่วยเหลือให้ผู้อื่นบรรลุถึงเป้าหมาย การให้ข้อมูลหรือสิ่งของที่ไม่ใช่ของตนกับผู้อื่น

2. การแบ่งปัน (Sharing) หมายถึง การยอมสละหรือให้ยืมสิ่งของที่เป็นของตนเอง หรือสิ่งที่เคยครอบครองอยู่ให้กับผู้อื่น

3. การปลอบโยน (Comforting) หมายถึง ความพยายามที่จะบรรเทาหรือผ่อนคลายความทุกข์ของผู้อื่น โดยใช้คำพูดหรือการกระทำเพื่อให้ผู้อื่นคลายความกังวลหรือความไม่สบายใจ

นอกจากนี้ การศึกษาองค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในสาขาวิชาต่าง ๆ ในประเทศไทยพบว่ามีการศึกษาตั้งแต่ 3-6 องค์ประกอบ ตัวอย่างเช่น

สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ อาทิ งานวิจัยของศุภวัฒน์ ศรีแพง (2565) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเอื้อสังคมในที่ทำงานกับความผูกพันต่อองค์การของพนักงานในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจสาขาสาธารณูปการ โดยได้นำ 3 องค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อสังคมตามแนวคิดของ Eisenberg คือ ด้านการช่วยเหลือ ด้านการแบ่งปัน และด้านการปลอบโยน มาใช้ในการศึกษา นอกจากนี้ งานวิจัยของอริวัฒน์ รัตนวงศ์แซ (2557) ได้ศึกษาองค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมกับบุคลากรสายสนับสนุนการศึกษาของมหาวิทยาลัยเอกชน พบองค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเพิ่มขึ้น 1 องค์ประกอบ คือ ด้านการร่วมรู้สึก (Empathy) รวมเป็น 4 องค์ประกอบ คือ ด้านการช่วยเหลือ การแบ่งปัน การปลอบโยน และการร่วมรู้สึก

สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ และสาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ อาทิจานวิจัยของปวีร์ กาญจนภิ นิลผาย ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุและผลของโปรแกรมการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมของนักศึกษาปริญญาตรี โดยศึกษาองค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อสังคมตามแนวคิดของ Eisenberg ดังข้างต้น และงานวิจัยของสุวรรณ จูทะสมพากรและคณะ (2560) ได้ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุต่อพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมของนักเรียนอาชีวศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร ได้ศึกษาองค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม 5 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านการช่วยเหลือ (Helping) 2) การแบ่งปัน (Sharing) 3) กิจกรรมการกุศล (Charity) 4) การให้ความร่วมมือ (Cooperation) และ 5) การรักษาทักษะ (Norm observing)

สาขาวิชาการวัดและเทคนิคโวลีทางวิทยาการปัญญามาตร อาทิจานวิจัยของกุลพัฒน์ ยิ่งดำเนิน (2561) ได้ศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมโดยใช้โปรแกรมการปรับพฤติกรรมทางปัญญาแบบบูรณาการ: การศึกษาค้นไฟฟ้าสมองสัมพันธ์กับเหตุการณ์ ได้ศึกษาองค์ประกอบของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม 6

องค์ประกอบ คือ 1) การช่วยเหลือ (Helping) 2) การแบ่งปัน (Sharing) 3) การดูแล (Care) 4) การรู้ซึ่งถึงความรู้สึก (Empathy) 5) การปลอบโยน (Comforting) และ 6) ความร่วมมือ (Cooperation) เป็นต้น

ความสำคัญของการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในวัยเด็ก

พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วยความสมัครใจ และช่วยปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีแก่บุคคลและกลุ่มบุคคล ขณะเดียวกันก็ช่วยลดความก้าวร้าว (Reducing aggression) และลดการเกิดพฤติกรรมต่อต้านสังคม (Antisocial behavior) (Batson 1991; Carlo et. al., 2010; Hoffman, 2000) ซึ่งสามารถนำมาส่งเสริม เพื่อกระตุ้นบรรทัดฐานทางสังคมเชิงบวกให้เกิดขึ้นได้ (Schwartz, 1968) อาทิ ในการแข่งขันกีฬาที่มุ่งสนใจแต่การแข่งขันและการเอาชนะเพียงอย่างเดียว หากส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมร่วมด้วย ก็อาจพิจารณาถึงบุคลิกภาพของผู้ตัดสิน การยอมรับในคำตัดสิน ความร่วมมือกับสมาชิกในทีม การช่วยเหลือเมื่อเพื่อนร่วมทีมและทีมตรงข้ามบาดเจ็บหรือประสบอุบัติเหตุขณะแข่งขัน ตลอดจนการแสดงความเห็นอกเห็นใจ การปลอบโยนเมื่อทีมตนเองหรือทีมตรงข้าม (และผู้ที่เกี่ยวข้อง) แข่งขันพ่ายแพ้ เป็นต้น

พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมจึงเป็นพฤติกรรมส่งเสริมสังคมรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญและควรสร้างหรือส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับบุคคลทุกช่วงวัย อย่างไรก็ตามการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมควรเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็ก เพราะตลอดช่วงพัฒนาการของมนุษย์ วัยเด็กถือเป็นวัยที่สำคัญ อาจกล่าวได้ว่าวัยเด็กเป็นรากฐานของพัฒนาการในวัยต่อ ๆ มา การเสริมสร้างพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมจึงเกี่ยวข้องกับความสามารถทางสังคมและอารมณ์ตลอดช่วงวัยเด็ก เช่น การยอมรับจากเพื่อน การปลอบโยน ความมั่นใจในตนเอง และความสามารถในการควบคุมอารมณ์ (Eisenberg et al., 2000; Grusec et al., 2002; Zhou et al., 2002) การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมตั้งแต่วัยเด็กจึงมีความสำคัญเนื่องจากเหตุผลหลายประการ ดังนี้

1. การปลูกฝังพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมช่วยให้เด็กมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ รู้จักการช่วยเหลือและแบ่งปัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ดีต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม
2. เด็กที่มีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมจะสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ทั้งเพื่อน ครอบครัว และคนในชุมชน การมีความสัมพันธ์ที่ดียังช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตและความสุขในชีวิตได้อีกด้วย
3. การฝึกให้เด็กมีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมช่วยให้เด็กเรียนรู้การทำงานเป็นทีม เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตและการทำงานในอนาคต
4. การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะทางอารมณ์ เช่น การเข้าใจและจัดการกับอารมณ์ของตนเอง รวมถึงทักษะทางสังคม เช่น การสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี
5. การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมสามารถช่วยป้องกันปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การรังแกผู้อื่น และการทะเลาะวิวาท
6. เด็กที่เติบโตขึ้นมาพร้อมกับพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมมีโอกาสสูงที่จะกลายเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม การมีพลเมืองที่มีความเอื้อเฟื้อและมีจิตสำนึกที่ดี จะช่วยสร้างสังคมที่มีความเป็นธรรม มีความร่วมมือ และความเป็นมิตร

จากความสำคัญของการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในวัยเด็กข้างต้น ในปัจจุบันจึงมุ่งเน้นการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยทฤษฎีทางจิตวิทยาดั้งเดิมที่ถูกนำมาประยุกต์ในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมและได้ผลดี คือ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner และทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura อย่างไรก็ตามในศตวรรษนี้มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI เพิ่มมากขึ้นอย่างก้าวกระโดด จึงสามารถนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์กับทฤษฎีทางจิตวิทยาเพื่อใช้ในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมได้อีกด้วย ซึ่งแต่ละหัวข้อมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมด้วยทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning Theory) ถูกพัฒนาขึ้นโดยเบอร์ริส สกินเนอร์ (Burrhus Skinner) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ทฤษฎีนี้มีแนวคิดพื้นฐาน คือ การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมกับผลที่ตามมาภายหลังการแสดงพฤติกรรมนั้น (Skinner, 2014) หากได้รับผลที่พึงพอใจจะทำให้มีพฤติกรรมเพิ่มขึ้น แต่หากได้รับผลที่ไม่พึงพอใจจะทำให้มีการทำพฤติกรรมลดลง ตัวอย่างเช่น ในการทดลองของ Skinner ที่ทดลองกับหนู พบว่า เมื่อหนูในกล่องทดลองกดคัน แล้วมีอาหารที่หนูชอบหล่นลงมา หนูจะกดคันซ้ำอีก แต่ถ้าหนูกดคันแล้วโดนไฟช็อต หนูจะเลิกกดคัน (Passer and Smith, 2007)

พฤติกรรมการเรียนรู้แบบการกระทำตามทฤษฎีของสกินเนอร์ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ (Jarukjareet, 2018)

1. เงื่อนไขนำ (Antecedent: A) หมายถึง สิ่งที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมหนึ่ง ๆ ซึ่งอาจเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรืออารมณ์ความรู้สึก ที่เกิดขึ้นก่อนพฤติกรรม
2. พฤติกรรม (Behavior: B) หมายถึง การกระทำที่สิ่งมีชีวิตแสดงออกมาเมื่อได้รับการกระตุ้นจากเงื่อนไขนำ โดยพฤติกรรมที่แสดงออกมานี้สามารถสังเกตเห็นและวัดได้
3. ผลของการกระทำ (Consequence: C) หมายถึง ผลที่ได้รับตามมาภายหลังการแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง ผลของการกระทำอาจจะเป็นผลที่พึงประสงค์หรือเป็นผลที่ไม่พึงประสงค์ก็ได้

Skinner เรียกองค์ประกอบ 3 ประการนี้ว่า กระบวนการ A - B - C ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบ จะดำเนินต่อเนื่องกันไป โดยเงื่อนไขนำ (A) จะก่อให้เกิดพฤติกรรม (B) และพฤติกรรมนำไปสู่ผลของการกระทำ (C) ตามลำดับ ท้ายที่สุดผลของการกระทำจะย้อนกลับมามีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรม โดยทำให้พฤติกรรมเพิ่มขึ้นหรือลดลง กระบวนการวางเงื่อนไขที่ทำให้สิ่งมีชีวิตมีพฤติกรรมเพิ่มขึ้นเรียกว่า **การเสริมแรง (Reinforcement)** และกระบวนการที่ทำให้มีการแสดงพฤติกรรมลดลง เรียกว่า **การลงโทษ (Punishment)** ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมได้ดังนี้

การเสริมแรง (Reinforcement) หมายถึง การที่สิ่งมีชีวิตมีปฏิกิริยาตอบสนองหรือมีความถี่ของการแสดงพฤติกรรมเพิ่มขึ้น จากผลที่ตามมาภายหลังการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (Gazzaniga, Heatherton, and Halpern, 2013; King, 2012)

1. การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) หมายถึง การที่สิ่งมีชีวิตมีปฏิกิริยาตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง แล้วได้รับสิ่งเร้าที่พึงพอใจ ทำให้ปฏิกิริยาตอบสนองหรือ

การแสดงพฤติกรรมมีความถี่เพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างเช่น นักเรียนแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน แล้วได้รับคำชมจากครู ทำให้นักเรียนมีการแบ่งปันสิ่งของเพิ่มขึ้น เป็นต้น

2. การเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) หมายถึง การที่สิ่งมีชีวิตมีปฏิกิริยาตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง แล้วสามารถถอดถอนสิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจออกไปได้ หรือหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงพอใจได้ ทำให้ปฏิกิริยาตอบสนองหรือการแสดงพฤติกรรมมีความถี่เพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างเช่น เด็กช่วยเหลือเพื่อน เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกตำหนิ (การถูกตำหนิ เป็นสิ่งที่เด็กไม่ชอบถูกนำออกไป เมื่อเด็กมีการช่วยเหลือเพื่อน) ทำให้เด็กมีอัตราการช่วยเหลือเพื่อนเพิ่มขึ้น

สำหรับการลงโทษ (Punishment) หมายถึง การที่สิ่งมีชีวิตมีปฏิกิริยาตอบสนองหรือมีความถี่ของการแสดงพฤติกรรมลดลง จากผลที่ตามมาภายหลังการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (Gazzaniga, Heatherton, and Halpern, 2013; King, 2012)

1. การลงโทษทางบวก (Positive Punishment) หมายถึง การที่สิ่งมีชีวิตมีปฏิกิริยาตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง แล้วได้รับสิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจ ทำให้ปฏิกิริยาตอบสนองหรือการแสดงพฤติกรรมมีความถี่ลดลง ตัวอย่างเช่น เด็กทิ้งขยะไม่เป็นที่ แล้วถูกแม่ตี ทำให้เด็กทิ้งขยะไม่เป็นที่

2. การลงโทษทางลบ (Negative Punishment) หมายถึง การที่สิ่งมีชีวิตมีปฏิกิริยาตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง แล้วทำให้ถูกยึดหรือถอดถอนสิ่งเร้าที่พึงพอใจออกไป ทำให้ปฏิกิริยาตอบสนองหรือการแสดงพฤติกรรมมีความถี่ลดลง ตัวอย่างเช่น นักเรียนคุยกันในห้องเรียน ครูจึงหักคะแนน (คะแนนถูกนำออกไป) ทำให้นักเรียนคุยกันลดลง

จะเห็นได้ว่า การลงโทษจะให้ผลตรงกันข้ามกับการเสริมแรง กล่าวคือ การเสริมแรงเป็นการทำให้พฤติกรรมตอบสนองเพิ่มมากขึ้น แต่การลงโทษเป็นการทำให้พฤติกรรมตอบสนองลดน้อยลง ดังนั้น หากบุคคลแสดงพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมแล้วได้รับการเสริมแรงจากบุคคลรอบข้าง ย่อมทำให้มีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเพิ่มมากขึ้น ในทางกลับกันหากบุคคลแสดงพฤติกรรมอื่นที่ตรงกันข้ามกับพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม หรือแสดงพฤติกรรมต่อต้านสังคม ก็จะได้รับ การลงโทษเพื่อลดหรือหยุดยั้งพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามหรือพฤติกรรมต่อต้านสังคมนั้น จึงทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมตามมา

อย่างไรก็ตาม Skinner แนะนำไม่ให้ใช้เงื่อนไขในการลงโทษเพื่อควบคุมพฤติกรรม เนื่องจากเงื่อนไขในการลงโทษ เช่น การตี ดู มีผลต่อเนื่องระยะยาวในด้านพฤติกรรมและจิตใจ Skinner แนะนำให้ใช้เงื่อนไขของการเสริมแรงทางบวกในการสร้างพฤติกรรม และใช้เงื่อนไขการงดเสริมในการระงับพฤติกรรม อาจกล่าวได้ว่า ในทัศนะของ Skinner การเสริมแรงทางบวกจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการลงโทษ (Witchawut, 2011)

ปัจจุบันการเสริมแรงทางบวกถูกนำมาใช้ในการส่งเสริมพฤติกรรมเป็นจำนวนมาก และเป็นที่ยอมรับสำหรับการปรับปรุงพฤติกรรม ซึ่งสิ่งที่มีศักยภาพที่จะนำไปใช้เป็นตัวเสริมแรงสำหรับการเสริมแรงทางบวกได้นั้น มี 5 ประเภท คือ (Rimm and Masters, 1979)

1./ตัวเสริมแรงที่เป็นสิ่งของ (Material Reinforcers) เช่น เสื้อผ้า ของใช้ ของเล่น อาหาร เครื่องดื่ม หรือสิ่งของอื่น ๆ ซึ่งเป็นตัวเสริมแรงที่มีประสิทธิภาพกับเด็กมาก เพราะมีลักษณะเป็นรูปธรรม

2. ตัวเสริมแรงทางสังคม (Social Reinforcers) แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ เป็นคำพูด เช่น ทำได้ดี หรือ เป็นท่าทาง เช่น การยิ้ม การโอบ การเข้าใกล้

3. ตัวเสริมแรงที่เป็นกิจกรรม (Activity Reinforcers) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า หลักการของพรีแม็ค (Premack Principle) เช่น การได้ออกไปเล่นที่สนามกลางแจ้ง หลังจากที่ทำช่วยกันจัดห้องเรียนให้เรียบร้อย เป็นการเสริมแรงให้เด็กมีพฤติกรรมช่วยเหลือมากขึ้น

4. ตัวเสริมแรงที่เป็นเบี้ยอรรถกร หรือเบี้ยรางวัล (Token Reinforcers) เป็นตัวเสริมแรง ที่จะมีคุณค่า ต่อเมื่อนำไปแลกตัวเสริมแรงอื่น ๆ ที่ต้องการได้ ตัวเสริมแรงที่เป็นเบี้ยอรรถกร เช่น เงิน คุปอง ดาว แด้ม แสตมป์ ในปัจจุบันถือว่าเป็นตัวเสริมแรงที่มีประสิทธิภาพมาก

5. ตัวเสริมแรงภายใน (Covert Reinforcers) ได้แก่ ความรู้สึกพึงพอใจ ความสุข หรือความภาคภูมิใจ บางคนสุขใจ สบายใจที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น ก็จะเป็นการเสริมแรงให้แสดงพฤติกรรมเหล่านั้นเพิ่มขึ้น

จะเห็นได้ว่าตัวเสริมแรงนั้นมีหลายประเภท การนำไปใช้ในการเสริมแรงจึงควรคำนึงถึงหลักการใช้อย่างเหมาะสม โดย สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (Iamsuphasit, 2013) ได้กล่าวถึงหลักการการใช้การเสริมแรงทางบวกอย่างมีประสิทธิภาพไว้ ซึ่งสามารถนำหลักการต่าง ๆ มาใช้ในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมได้ดังนี้

1. การเสริมแรงทางบวกจะต้องให้หลังจากการเกิดพฤติกรรมเป้าหมายเท่านั้น

2. การเสริมแรงจะต้องกระทำทันทีที่พฤติกรรมเป้าหมายเกิดขึ้น

3. การเสริมแรงควรจะให้อย่างสม่ำเสมอ

4. ควรมีการบอกถึงเงื่อนไขของการเสริมแรง

5. ตัวเสริมแรงนั้น ควรจะมีปริมาณพอเหมาะที่จะเสริมแรงพฤติกรรมโดยไม่ก่อให้เกิดการหมดสภาพเป็นตัวเสริมแรง

6. ตัวเสริมแรงนั้นจะต้องเลือกให้เหมาะกับแต่ละบุคคล

7. ถ้าเป็นไปได้ควรใช้ตัวเสริมแรงที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น

8. ควรมีการใช้ตัวแบบหรือการชี้แนะควบคู่ไปกับการเสริมแรงด้วย

9. ควรมีการวางแผนการใช้ตารางการเสริมแรง หรือยืดเวลาการเสริมแรง เช่น การเสริมแรงแบบต่อเนื่อง ด้วยการให้การเสริมแรงแบบต่อเนื่อง (Continuous Reinforcement) คือ ให้การเสริมแรงทุกครั้ง ที่บุคคลมีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม หรือการเสริมแรงแบบเป็นครั้งคราว (Partial Reinforcement) คือ ไม่ได้ให้การเสริมแรงทุกครั้ง ที่บุคคลทำพฤติกรรม (Griggs, 2009) โดยการเสริมแรงแบบต่อเนื่อง จะมีประสิทธิภาพในระยะแรกของการเรียนรู้การวางแผนเงื่อนไขแบบการกระทำ ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการตอบสนองก็จะหยุดลงอย่างรวดเร็วเมื่อไม่ได้รับตัวเสริมแรง ดังนั้นในระยะยาวการเสริมแรงประเภทนี้จึงมีประสิทธิภาพไม่มากเท่าการเสริมแรงเป็นครั้งคราว ซึ่งทำให้การเรียนรู้คงอยู่ได้นานกว่า

จากที่กล่าวมาข้างต้น เกี่ยวกับหลักการการใช้การเสริมแรงในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม แสดงให้เห็นว่า ทฤษฎีการวางแผนเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner สามารถช่วยในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมได้ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันว่าการเสริมแรงมีผลต่อการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในเด็ก อาทิ งานวิจัยของ Ramaswamy and Bergin (2009) ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมแรงและการชักนำ

เพื่อเพิ่มพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในโรงเรียนอนุบาล โดยครูได้รับการฝึกอบรมให้ใช้การเสริมแรงและการแนะนำ เพื่อเพิ่มพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในกลุ่มตัวอย่างเด็ก จำนวน 98 คน ในโรงเรียนอนุบาลเครือ Head Start มีกลุ่มควบคุม 1 กลุ่มและกลุ่มทดลอง 3 กลุ่ม โดยกลุ่ม 1 ได้รับการเสริมแรงเท่านั้น กลุ่ม 2 ได้รับการแนะนำเท่านั้น และกลุ่ม 3 ได้รับการเสริมแรงและการแนะนำ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในห้องเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม และกลุ่มที่ได้รับการเสริมแรง เช่น การกอด การตะแบน ๆ การชมเชย ทำให้เด็กมีการช่วยเหลือ แบ่งปัน และร่วมมือกันมากกว่า และงานวิจัยของปรัชญานันต์ ทองกลม พชรินทร์ เสรี และปนัดดา ธนเศรษฐกร (Thongklom, Seree, and Thanasetkorn, 2022) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการเล่นิทานพื้นบ้านอีสานร่วมกับการเสริมแรงทางบวก ที่มีต่อพฤติกรรมเอื้อสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำนวน 70 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 3 กลุ่ม โดยกลุ่ม 1 เข้าร่วมกิจกรรมการเล่นิทานพื้นบ้านอีสาน กลุ่ม 2 ได้รับการเสริมแรงทางบวก และกลุ่ม 3 เข้าร่วมกิจกรรมการเล่นิทานพื้นบ้านอีสานร่วมกับการเสริมแรงทางบวก ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมหลังทดลองของทุกกลุ่มตัวอย่าง สูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และกลุ่มที่ได้รับการเสริมแรงทางบวกเพียงอย่างเดียว มีพฤติกรรมเอื้อสังคมสูงกว่า กลุ่มที่ได้รับการเล่นิทานพื้นบ้านอีสานเพียงอย่างเดียว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมด้วยทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura

การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมอีกวิธีการหนึ่งที่นิยมใช้ คือ การใช้ตัวแบบ ซึ่งการเรียนรู้โดยการสังเกตและการเลียนแบบจากตัวแบบนี้ เป็นใจความสำคัญในทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ซึ่งเดิมมาจากแนวคิดแบบพฤติกรรมนิยม แต่ต่อมาได้ผสมผสานแนวคิดด้านการรู้คิดเข้าไปด้วย ปัจจุบันเรียกกันว่า ทฤษฎีปัญญาสังคม หรือทฤษฎีการรู้คิดทางสังคม (Social Cognitive Theory) นักจิตวิทยาที่เป็นเจ้าของทฤษฎีนี้คือ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) (Bandura, 1977; 1986) โดยต่อไปนี้ผู้เขียนจะใช้คำว่า ทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura

ตามแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการรู้คิดทางสังคม Bandura (1986) อธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคล ไม่ได้เกิดจากปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคลด้วย กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ในขณะเดียวกันลักษณะของบุคคล เช่น กระบวนการรู้คิด ความคาดหวัง ก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเช่นกัน

Bandura ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์กันแบบสองทิศทาง คือ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environment: E) ลักษณะของบุคคล (Person: P) และพฤติกรรม (Behavior: B) ต่างมีอิทธิพลต่อกันและกัน และเรียกความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ว่า การกำหนดกันและกัน (Reciprocal Determinism) กล่าวคือ ปัจจัยแต่ละอย่างในสามประการนี้ ต่างมีอิทธิพลต่อกันอีกสองประการที่เหลือ โดยตัวอย่างสำคัญของการแสดงบทบาทร่วมกันของสิ่งแวดล้อม (E) บุคคล (P) และพฤติกรรม (B) คือ การเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling)

Bandura อธิบายว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเรานั้นเกิดขึ้นจากการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งจะแตกต่างจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ต้องอาศัยการลงมือทดลอง เพราะนอกจากจะสูญเสียเวลาแล้ว ยังอาจมีอันตรายได้ในบางพฤติกรรม ในการเรียนรู้โดยการผ่านตัวแบบนั้น ตัวแบบเพียงคนเดียวสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน และเนื่องจากคนเรานั้นใช้ชีวิตในแต่ละวันในสภาพแวดล้อมที่ไม่ได้กว้างมากนัก ดังนั้น การรับรู้เกี่ยวกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ของสังคมจึงผ่านมาจากประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการได้ยินและได้เห็นโดยไม่มีประสบการณ์ตรงมาเกี่ยวข้อง คนส่วนมากรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของสังคม โดยการผ่านทางสื่อแทบทั้งสิ้น ซึ่งตัวแบบสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (Iamsuphasit, 2013)

1) ตัวแบบที่เป็นบุคคลจริง ๆ (Live Model) คือ ตัวแบบที่บุคคลได้มีโอกาสสังเกตและปฏิสัมพันธ์โดยตรง และ

2) ตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Model) เป็นตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การ์ตูน หรือหนังสืออนิเมะ เป็นต้น

ดังนั้น ตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อการเลียนแบบพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในวัยเด็ก อาจเริ่มมาจากบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับเด็ก เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง พี่น้อง เครือญาติ ครูอาจารย์ เพื่อนร่วมงาน ฯลฯ และขยายไปถึงบุคคลที่มีชื่อเสียงหรือบุคคลที่ชื่นชอบในสังคม เช่น ดารา นักร้อง นักแสดง บุคคลที่มีหรือได้รับชื่อเสียงจากในอินเทอร์เน็ต (Influencer) รวมถึงตัวแบบที่เป็นเรื่องราวในละคร หนังสือ นวนิยาย สารคดี หรือตัวแบบจากคำบอกเล่า

กระบวนการที่เกี่ยวข้องในการเรียนรู้โดยการสังเกตตามแนวคิดของ Bandura ประกอบด้วย 4 กระบวนการ ดังนี้ (Bandura, 1977; Bandura, 1986)

1. กระบวนการใส่ใจ (Attentional Processes) สิ่งสำคัญแรกสุด คือ การให้ความสนใจกับตัวแบบ และรับรู้ว่ามีตัวแบบทำอะไร ตัวแบบที่ดึงดูดความสนใจของบุคคลมักเป็นตัวแบบที่มีลักษณะเด่นหรือเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จ มีศักดิ์ศรี อำนาจและคุณลักษณะที่ดึงดูดอื่น ๆ นอกจากนี้ ความใส่ใจยังขึ้นอยู่กับคุณลักษณะทางจิตใจของผู้สังเกตด้วย เช่น ความต้องการ ความสนใจ เป็นต้น

2. กระบวนการจดจำ (Retention Processes) ผู้สังเกตต้องจดจำสิ่งที่ตนใส่ใจให้ได้ เพื่อการนำกลับมาใช้ต่อไป ผู้สังเกตจะต้องแปลงข้อมูลจากตัวแบบให้เป็นสัญลักษณ์และจัดโครงสร้างเพื่อให้สามารถจดจำได้ง่าย

3. กระบวนการกระทำ (Production Processes) เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงสิ่งที่จดจำไว้ มาเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำ ซึ่งกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้สังเกตมีความสามารถในการแสดงพฤติกรรมนั้น บางครั้งอาจต้องมีการฝึกฝนและได้รับการแนะนำบางประการด้วย

4. กระบวนการจูงใจ (Motivational Processes) ซึ่ง Bandura ได้แยกความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ (Acquisition) และการกระทำ (Performance) ออกจากกันอย่างชัดเจน นั่นคือ บุคคลเรียนรู้จากการสังเกต แต่อาจไม่ได้แสดงพฤติกรรมที่เรียนรู้จากตัวแบบนั้นโดยทันที โดยจะแสดงออกก็ต่อเมื่อมีแรงจูงใจในบางอย่างได้

Bandura กล่าวถึงการจูงใจว่า การจูงใจไม่ได้เป็นสาเหตุของการเรียนรู้มากเท่าที่เป็นสาเหตุให้บุคคลสนใจว่าจะเรียนรู้อะไร ในทัศนะของ Bandura การจูงใจทางบวก ถือเป็นการเสริมแรงจากการที่ผู้สังเกตได้เห็นตัวแบบได้รับรางวัล ทำให้ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบมากขึ้น การเสริมแรงนี้จะส่งผลต่อผู้สังเกต 3 ประการ คือ 1) เป็นข้อมูลแก่ผู้สังเกตว่าพฤติกรรมนั้นเป็นสิ่งควรกระทำ 2) เป็นสิ่งกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกของผู้สังเกต และ 3) เมื่อพฤติกรรมของตัวแบบก่อให้เกิดผลของการกระทำที่พึงประสงค์ ผู้สังเกตจะเห็นว่า พฤติกรรมดังกล่าวมีคุณค่าและคาดหวังที่จะกระทำพฤติกรรมเช่นนั้นด้วยตนเองในอนาคต (Jarukjareet, 2018)

จากทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถไปประยุกต์เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมได้ดังนี้

1. จากทฤษฎีของ Bandura จะเห็นได้ว่า การสังเกตเพียงอย่างเดียวก็มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการเรียนรู้ ดังนั้นพ่อแม่ ครู ผู้บริหาร หัวหน้า และผู้ใหญ่ทุกคน ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านต่าง ๆ รวมถึงการเป็นแบบอย่างในการมีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมให้กับเด็ก ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กเล็ก เนื่องจากเด็กเล็กจะเรียนรู้ผ่านตัวแบบมากที่สุด ทั้งคำพูดและการกระทำ นอกจากนี้ เพื่อนยังเป็นอีกหนึ่งตัวแบบที่สำคัญ ดังนั้น ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง จึงควรยกย่อง ชื่นชม และสนับสนุนเพื่อนที่มีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม อาทิ ขอบช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักแบ่งปัน ขอบใจกำลังใจผู้อื่นเมื่อมีความทุกข์ยาก เป็นต้น เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเป็นตัวอย่างแก่เพื่อนร่วมชั้นเรียน
2. พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ควรให้รางวัลหรือลงโทษต่อการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้ว่า พฤติกรรมใดเหมาะสมที่จะทำตาม และพฤติกรรมใดไม่เหมาะสมที่จะทำตาม
3. ในกระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนควรจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้พบกับตัวแบบที่ดีและมีความหลากหลาย เช่น การเชิญบุคคลที่ประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ และมีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม มาสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียน
4. นำมาใช้สำหรับการปรับพฤติกรรม ด้วยการใช้เทคนิคการเสนอตัวแบบ สำหรับวิธีการเพิ่มพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม หรือใช้สำหรับวิธีการลดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์
5. สื่อสารมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์สามารถนำหลักการของการเรียนรู้จากตัวแบบ ไปประยุกต์กับการทำงาน โดยนำเสนอเรื่องราวของบุคคลหรือหน่วยงานที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้รับสื่ออย่างต่อเนื่อง เช่น นำเสนอเรื่องราวของผู้ที่มีจิตสาธารณะ ช่วยเหลือสังคม แบ่งปันสิ่งของหรือความรู้โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นต้น ทั้งนี้ สื่อสารมวลชน รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์ สามารถเป็นตัวอย่างแก่เด็กและบุคคลทั่วไปให้เลียนแบบได้จำนวนมาก

นอกจากนี้ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ยังมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ประยุกต์ทฤษฎีของ Bandura มาใช้ในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม อาทิ งานวิจัยของ Dewi, Suwarjo, Hananto, and Suwidagdho (2023) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพของเทคนิคการใช้ตัวแบบเรื่องความเห็นอกเห็นใจและพฤติกรรมเอื้อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองที่เข้าการปรึกษากลุ่มด้วยเทคนิคการใช้ตัวแบบมีคะแนนความเห็นอกเห็นใจและพฤติกรรมเอื้อสังคมเพิ่มสูงกว่ากลุ่มควบคุม และงานวิจัยของสุชาติดา พันธุ์รัตน์ และวรรณิ เจตจำนงนุช (Phanrat and Jetchamnongnuch, 2016) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต สำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดไผ่ตัน สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรม

เอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต จำนวน 25 คน และกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนตามปกติ จำนวน 25 คน ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองที่ได้รับการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมในระยะหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองที่ได้รับการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล ไม่แตกต่างกัน จากตัวอย่างงานวิจัยดังกล่าว เป็นหลักฐานสนับสนุนที่แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้จากตัวแบบสามารถช่วยส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมได้

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมโดยใช้ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner และทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura มีความแตกต่างกัน ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner และทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura ในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม

	ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner	ทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura
หลักการพื้นฐาน	พฤติกรรมถูกกำหนดโดยผลของการกระทำ(Consequences) พฤติกรรมที่ได้รับการเสริมแรงจะมีแนวโน้มเกิดขึ้นบ่อยครั้งขึ้น ขณะที่พฤติกรรมที่ได้รับการลงโทษจะมีแนวโน้มลดลง	พฤติกรรมจะถูกเรียนรู้ผ่านการสังเกตและการเลียนแบบ (Observational Learning) ไม่ใช่เพียงการเสริมแรงโดยตรงเท่านั้น
มุมมองทางทฤษฎี	เน้นการวิเคราะห์พฤติกรรมที่มองเห็นได้และสามารถวัดได้ โดยไม่มุ่งเน้นกระบวนการทางปัญญาหรือการรู้คิด	เน้นบริบทของสิ่งแวดล้อม และกระบวนการทางปัญญาหรือการรู้คิดว่ามีส่วนสัมพันธ์กันในการเกิดพฤติกรรม
การเรียนรู้พฤติกรรม	เน้นการเรียนรู้ผ่านการเสริมแรงและการลงโทษ โดยมีผลกระทบโดยตรงต่อพฤติกรรม	เน้นการเรียนรู้ผ่านการสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบ โดยไม่จำเป็นต้องแสดงพฤติกรรมเสมอไป บางครั้งอาจเป็นเพียงการเรียนรู้ แต่ยังไม่ได้แสดงพฤติกรรมออกมาทันที
บทบาทของบุคคลอื่นในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม	บุคคลอื่นทำหน้าที่เป็นผู้เสริมแรงหรือลงโทษเท่านั้น	บุคคลอื่นมีบทบาทเป็นแบบอย่างที่สำคัญในการเรียนรู้พฤติกรรม

(ที่มา : Skinner, 1938; Bandura, 1977; Bandura, 1986)

การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมที่พัฒนามาจาก 2 ทฤษฎีข้างต้น ทั้งสองทฤษฎีมีความสำคัญและมีการนำไปใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน การทำความเข้าใจความแตกต่างเหล่านี้จะช่วยให้สามารถเลือกใช้แนวทางที่เหมาะสมกับบริบทและวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในช่วงวัยเด็กสามารถใช้ทั้ง 2 ทฤษฎีร่วมกันได้ อาทิ งานวิจัยของ Caprara, Barbaranelli, Pastorelli, Bandura, and Zimbardo (2014) ได้แสดงให้เห็นว่า การใช้ตัวแบบที่มีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม เช่น การเห็นพฤติกรรมเอื้อสังคมจากเพื่อน ครู หรือผู้ปกครอง ร่วมกับการเสริมแรงทางบวก เช่น การชมเชยและการให้รางวัล เมื่อทำพฤติกรรมเอื้อสังคม สามารถเพิ่มพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การใช้ทั้งสองวิธีควบคู่กัน มีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อสังคมในเด็ก งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและประสิทธิภาพของการใช้ตัวแบบและการเสริมแรงในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมในเด็ก ซึ่งยืนยันถึงประสิทธิภาพของวิธีการนี้ในการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อสังคมในเด็ก ทั้งนี้ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าการใช้การเสริมแรง และตัวแบบในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมช่วยให้เกิดพฤติกรรมที่สังเกตได้ชัดเจน แต่ควรเพิ่มการอธิบายให้เด็กเข้าใจถึงเหตุผลที่ตนเองจำเป็นต้องแสดงพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเหล่านี้ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาหรือการรู้คิด ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการมีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม เพราะการมีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม จะช่วยให้เด็กยังคงมีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมต่อไป แม้ว่าจะไม่ได้รับการเสริมแรง หรือไม่มีตัวแบบแล้วก็ตาม ดังเช่นงานของ Bandura ในยุคหลังจะให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านการรู้คิด ซึ่งเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ Bandura ปรับเปลี่ยนชื่อทฤษฎีจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) เป็นทฤษฎีการรู้คิดทางสังคม (Social Cognitive Theory) (Bandura, 1986) และถูกนำไปต่อยอดเป็นการปรับพฤติกรรมทางปัญญา โดยมีฐานคิดว่าตัวแปรทางปัญญา ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ความรู้ เจตคติ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล หากบุคคลมีความคิดที่ดีต่อเรื่องใด ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเรื่องนั้นได้ อาทิ งานวิจัยของ Webster-Stratton and Reid (2003) ได้ศึกษาการใช้โปรแกรม Incredible Years ซึ่งเป็นโปรแกรมการฝึกอบรมที่ใช้เทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญาเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมเอื้อสังคมและลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในเด็ก โปรแกรมนี้ประกอบด้วย การฝึกอบรมสำหรับพ่อแม่ ครู และเด็ก โดยเน้นการใช้กลยุทธ์การเสริมแรงทางบวก การตั้งกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน และการจัดการกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การฝึกอบรมสำหรับพ่อแม่เน้นการใช้เทคนิคการเสริมแรงทางบวก การให้รางวัล และการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนพฤติกรรมเอื้อสังคม การฝึกอบรมสำหรับครูเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่ส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม และการใช้เทคนิคการสอนที่มีประสิทธิภาพ ส่วนการฝึกอบรมสำหรับเด็กมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การควบคุมตนเอง และการสื่อสารที่เหมาะสม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า เด็กที่เข้าร่วมโปรแกรม Incredible Years มีการปรับปรุงพฤติกรรมต่อเอื้อสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีการลดลงของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการใช้เทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญาในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในเด็ก โดยการฝึกอบรมพ่อแม่ ครู และเด็กเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนและเสริมสร้างพฤติกรรมเอื้อสังคม

แนวโน้มการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในศตวรรษที่ 21

แม้ว่าทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner และทฤษฎีการรู้คิดทางสังคมของ Bandura จะเป็นทฤษฎีที่มีการประยุกต์ใช้ในการศึกษาและการเลี้ยงดูเด็กเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence : AI) มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้ในอนาคตมีแนวโน้มที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์จะเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมได้มากขึ้น

จากการศึกษา พบว่า มีงานวิจัยหลายฉบับที่นำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI มาใช้ในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในวัยเด็ก อาทิงานวิจัยของ Belpaeme, Kennedy, Ramachandran, Scassellati, & Tanaka (2018) งานวิจัยนี้ใช้หุ่นยนต์สังคม (Social Robots) ในการสอนเด็กเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม เช่น การร่วมมือ การแบ่งปัน และการให้ความช่วยเหลือ หุ่นยนต์จะทำหน้าที่เป็นเพื่อนเล่นและครูสอนในเวลาเดียวกัน โดยมีการออกแบบบทเรียนที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า เด็กที่มีปฏิสัมพันธ์กับหุ่นยนต์มีการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อสังคมมากขึ้น และงานวิจัยแซทบอทเพื่อการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมในเด็กของ Fitzpatrick., Darcy, & Vierhile (2017) งานวิจัยนี้พัฒนาแซทบอทที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมที่ดีในเด็ก เช่น การแสดงความขอบคุณ การขอโทษ และการแสดงความมีน้ำใจ แซทบอทจะสนทนากับเด็กผ่านข้อความและให้คำแนะนำที่เหมาะสมตามสถานการณ์ ผลการวิจัยพบว่าเด็กที่ใช้แซทบอทมีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีขึ้น รวมถึงการใช้เกม AI เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมในเด็ก งานวิจัยนี้พัฒนาเกมที่ขับเคลื่อนด้วย AI ซึ่งเน้นการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อสังคม เช่น การทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหาาร่วมกัน และการให้ความช่วยเหลือเพื่อนในเกม AI จะวิเคราะห์การกระทำของเด็กในเกมและให้การเสริมแรงในทางบวก ผลการวิจัยพบว่าเด็กที่เล่นเกมมีการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อสังคมทั้งในเกมและในชีวิตจริง (Brezinka, 2014)

งานวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของปัญญาประดิษฐ์ในการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมในเด็ก ผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น หุ่นยนต์สังคม แซทบอท แอปพลิเคชันเพื่อการพัฒนาทักษะ และเกมที่เน้นการทำงานร่วมกัน โดยมีการประยุกต์การเสริมแรงและปัญญาประดิษฐ์เป็นตัวแบบ ซึ่งถือเป็นการผสมผสานระหว่างทฤษฎีจิตวิทยาดั้งเดิม กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อย่างเหมาะสม จึงสามารถช่วยในการพัฒนาพฤติกรรมและทักษะทางสังคมในเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

พฤติกรรมเอื้อต่อสังคมเป็นการกระทำเชิงบวก เพื่อสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม มีลักษณะของการกระทำที่ตั้งใจจะเข้าไปทำให้สถานการณ์ต่าง ๆ ดีขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้ร้องขอหรือได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำนั้นในทันที การพัฒนาหรือส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม มีวิธีการพัฒนาและเรียนรู้อย่างน้อย 2 วิธี คือ 1. การเรียนรู้จากการเสริมแรง (Reinforcement learning) และ 2. การเรียนรู้จากตัวแบบ (Modeling) โดยการเรียนรู้จากการเสริมแรงดังกล่าว สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ Skinner ที่กล่าวถึงการเสริมแรงว่า เป็นการทำให้พฤติกรรมการตอบสนองเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ หากเด็กแสดงพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม แล้วได้รับการเสริมแรงจากบุคคลรอบข้าง ย่อมทำให้มีพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม

เพิ่มมากขึ้น ซึ่งการเสริมแรงดังกล่าวสามารถเลือกใช้ตัวเสริมแรงได้ 5 ประเภท คือ (1) ตัวเสริมแรงที่เป็นสิ่งของ (Material Reinforcers) (2) ตัวเสริมแรงทางสังคม (Social Reinforcers) (3) ตัวเสริมแรงที่เป็นกิจกรรม (Activity Reinforcers) หรือหลักการของพรีมัค (Premack Principle) (4) ตัวเสริมแรงที่เป็นเบี้ยอรรถกรหรือเบี้ยรางวัล (Token Reinforcers) และ (5) ตัวเสริมแรงภายใน (Covert Reinforcers)

สำหรับการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมผ่านการเรียนรู้จากตัวแบบ สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura เนื่องจากการเรียนรู้ส่วนใหญ่ของเด็กเกิดขึ้นจากการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งจะแตกต่างจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ต้องอาศัยการลองผิดลองถูก เพราะนอกจากจะสูญเสียเวลาแล้วยังอาจมีอันตรายได้ในบางพฤติกรรม โดยตัวแบบในที่นี้อาจเป็นตัวแบบที่เป็นบุคคลจริง ๆ (Live Model) หรือตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Model) ได้เช่นกัน การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมสามารถทำได้โดยบุคคลใกล้ชิด อาทิ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท ไปจนถึงบุคคลอื่น ๆ ในสังคม อาทิ สื่อ นักร้อง นักแสดง บุคคลที่มีหรือได้รับชื่อเสียงจากในอินเทอร์เน็ต (Net idol) รวมถึงตัวแบบที่เป็นเรื่องราวในละคร หนังสือ นวนิยาย สารคดี เป็นต้น หากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเหล่านี้เป็นตัวแบบหรือเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมที่ดีแก่เด็กและเยาวชนก็จะทำให้มีโอกาสเกิดการเลียนแบบได้ง่าย และควรจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พบกับตัวแบบที่ดีและมีความหลากหลาย หรือนำเสนอเรื่องราวของตัวแบบผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การเรียนรู้ผ่านการสังเกตจากตัวแบบจะเกิดขึ้นได้ จะต้องมีการกระบวนกรเรียนรู้ 4 ประการตามแนวคิดของ Bandura คือ 1. กระบวนการใส่ใจ (Attentional Processes) 2. กระบวนการจดจำ (Retention Processes) 3. กระบวนการกระทำ (Production Processes) และ 4. กระบวนการจูงใจ (Motivational Processes) ทั้งนี้บุคคลที่เรียนรู้จากการสังเกตอาจไม่ได้แสดงพฤติกรรมที่เรียนรู้จากตัวแบบนั้นในทันที แต่อาจแสดงออกก็ต่อเมื่อมีแรงจูงใจในบางอย่างได้

การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมโดยใช้การเสริมแรงทางบวก และการเรียนรู้จากตัวแบบ นอกจากจะใช้บุคคลเป็นผู้ให้การเสริมแรง และเป็นตัวแบบแล้ว ยังสามารถนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI มาปรับใช้ในการให้การเสริมแรง หรือการเป็นตัวแบบ ด้วยการใช้หุ่นยนต์ แชนบอท แอปพลิเคชัน และเกมได้อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- American Psychological Association. (2024). **5 ways to improve employee mental health.**
<https://www.apa.org/topics/healthy-workplaces/improve-employee-mental-health>
- Arie, Kruglanski., and Wolfgang, Stroebe. (2011). **Handbook of the History of Social Psychology.**
 New York. Psychology Press. Doi: <https://doi.org/10.4324/9780203808498>.
- Bandura, Albert. (1977). **Social Learning Theory.** Englewood Cliffs, NJ: Prentice – Hall.
- Bandura, Albert. (1986). **Social Foundations of Thought and Action : A Social Cognitive Theory.** Englewood Cliffs, NJ: Prentice – Hall.

- Bar-Tal, Daniel. (1976). **Prosocial behavior: Theory and research**. Washington, DC: Hemisphere.
- Batson, Charles Daniel. (1991). **The altruism question: Toward a social-psychological answer**. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Belpaeme, Tony., Kennedy, James., Ramachandran, Adity., Scassellati, Brain., & Tanaka, Fumihide. (2018). Social robots for education: A review. **Science Robotics** 3(21): 5954. Doi:10.1126/scirobotics.aat5954.
- Bierhoff, Hans-Werner. (2002). **Prosocial behavior**. New York: Taylor and Francis.
- Brezinka, Veronika. (2014). Computer games supporting cognitive behavior therapy in children. **Clinical Child Psychology and Psychiatry** 19(1): 100-110. Doi:10.1177/1359104512468288.
- Caprara, Gian Vittorio., Barbaranelli, Claudio., Pastorelli, Concetta., Bandura, Albert., & Zimbardo, Philip George. (2000). Prosocial foundations of children's academic achievement. **psychological Science** 11(4): 302-306. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00260>
- Carlo, Gustavo., Knight, George., McGinley, Meredith., Zamboanga, Byron., and Hernandez-Jarvis, Lorna. (2010). "The multidimensionality of prosocial behaviors and evidence of measurement equivalence in mexican american and european american early adolescents". **Journal of research on adolescence** 20: 334-358. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00637>.
- Cherry, Kendra. (2022). **The basics of prosocial behavior**. Doi: <https://www.verywellmind.com/what-is-prosocial-behavior-2795479>.
- Chopik, William., Ed, O'Brien., and Sara, Konrath. (2016). Differences in Empathic Concern and Perspective Taking Across 63 Countries. **Journal of Cross-Cultural Psychology** 48(1): 23-38. Doi: <https://doi.org/10.1177/0022022116673910>.
- Dewi, Suci., Suwarjo, Suwarjo., Hananto, Ipung., and Suwidagdho, Dhanang. (2023). "Effectiveness of Modeling Techniques on the Empathy and Prosocial Behavior of Junior High School Students". 10.2991/978-2-38476-034-3_11.
- Eisenberg, Nancy., and Neal, Cynthia. (1979). "Children's moral reasoning about their own spontaneous prosocial behavior". **Developmental Psychology** 15(2): 228-229. doi: <https://doi.org/10.1037/0012-1649.15.2.228>

- Eisenberg, Nancy., Eggum, Natalie D., Spinrad, Tracy L. (1984). **The Development of Prosocial Behavior Contemporary Sociology**. 13: 106. DOI: 10.1093/Oxfordhb/9780195399813.013.008.
- Eisenberg, Nancy. (2000). "Emotion, regulation, and moral development". **Annual review of psychology** 51: 665–97.
- Eisenberg, Nancy., Fabes, Richard., Guthrie, Ivanna., and Reiser Mark. (2000). "Dispositional emotionality and regulation: their role in predicting quality of social functioning". **Journal of Personality and Social Psychology** 78: 136–57.
- Fitzpatrick, Kathleen Kara., Darcy, Alison., & Vierhile, Molly. (2017). Delivering cognitive behavior therapy to young adults with symptoms of depression and anxiety using a fully automated conversational agent (Woebot): A randomized controlled trial. **JMIR Mental Health** 4(2): e19. Doi: 10.2196/mental.7785.
- Gazzaniga, Michael., Heatherton, Todd., and Halpern, Diane. (2013). **Psychological Science**. (4th Edition). New York: Norton.
- Griggs, Richard. (2009). **Psychology A Concise Introduction**. (3rd Edition). New York: Worth.
- Grusec, Joan., Davidov, Maayan., and Lundell, Lars. (2002). "Prosocial and helping behavior. In Smith and Hart (Eds.)", **Blackwell handbook of childhood social development**. Blackwell publishing. 457–474.
- Hashmani, Talia., Jonason, Peter K. (2018). "Antisocial Behavior. In Shackelford, T., Weekes-Shackelford, V. (eds)". **Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science**. Springer, Cham. Doi: https://doi.org/10.1007/978-3-319-16999-6_163-2.
- Iamsuphasit, Sompoch. (2013). **Theories and Techniques in Behavior Modification**. (8th Edition). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Jarukjareet, Agkawitch. (2018). **Psychology of Learning**. Bangkok: Danex Inter corporation. (in Thai)
- Jutasompakorn, Suwan., Voracharoen Sri, Skol., Chatsupakul, Khompet., Sirikit, Ruangdech. (2017). "Effects of Causal Factors on Prosocial Behavior of Private Vocational Students in Bangkok". **Journal of Bangkokthonburi University** 6(1). 136-148. Doi: <https://journal.bkkthon.ac.th/btu/upload/doc/spit/23/files/136-148n.pdf>.
- Kanchanapee Nilphai, Pawaree. (2019). **The Causal Factors and the Effect to Develop Prosocial Behavior Program of Undergraduate Students**. (Doctoral dissertation, Applied Behavioral Sc. Research, Srinakharinwirot University). Doi: <http://ir-thesis.swu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/832/1/g571120050.pdf>.

- King, Laura. (2012). **The Science of Psychology**. New York: McGraw-Hill.
- Kowtrakul, Surang. (2011). **Educational Psychology** (10th Edition). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Passer, Michael., and Smith, Ronald. (2007). **Psychology: The Science of Mind and Behavior**. (3rd Edition). New York: McGraw-Hill.
- Phanrat, Suchada., and Jetchamnongnuch, Wannee. (2016). "The Development of an Enhancement Program on Prosocial Behaviors Using Observational Learning Processes for Fifth Grade Students". **An Online Journal of Education OJED** 11(3): 133-148. (in Thai)
- Rattanawongkhae, Athiwat. (2014). **A Causal Model of Factors Affecting Prosocial Behavior of Supporting Personal in Private University**. (Doctoral dissertation, Industrial and Organizational Psychology). King Mongkut's University of Technology North Bangkok.
- Ramaswamy, Vidya., and Bergin, Christi Ann. (2009). "Do Reinforcement and Induction Increase Prosocial Behavior? Results of a Teacher-Based Intervention in Preschools". **Journal of Research in Childhood Education** 23(4), 527-538. DOI:10.1080/02568540909594679.
- Ramkissoon, Haywantee. (2022). Prosociality in times of separation and loss. **Current Opinion Journals** 45. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2021.11.008>.
- Rimm, David., and Masters, John. (1979). **Behavior Therapy**. (2nd Edition). New York: Academic Press.
- Schwartz, Shalom. (1968). "Words, deeds and the perception of consequences and responsibility in action situations". **Journal of Personality and Social Psychology** 10(3). 232-242.
- Shaffer, David R. (1994). **Social & personality development**. (3rd Edition). California: Brooks/Cole Pub. Co., Pacific Grove, Calif., ©1994.
- Skinner, Burrhus Frederic. (1938). **The Behavior of Organisms: An Experimental Analysis**. Appleton-Century.
- Skinner, Burrhus Frederic. (2014). **Science and Human Behavior**. Online version by Skinner Foundation (Previously published by Pearson Education).
- Suparwat, Sripaeng.,(2022). **Relationship between Prosocial Behavior at Work and Organizational Commitment of State Enterprise Employees in Department of Utilities**. (Master's thesis, Industrial and Organizational Psychology, King Mongkut's University of Technology North Bangkok). Doi: https://arts.kmutnb.ac.th/storage/file/thesis/2023_03_07_S-MIOP6408031_856155.pdf.

Thongklom, Prachyanan., Seree, Patcharin., and Thanasetkorn, Panadda. (2022). “The Effects of Northeast Folktales Storytelling with Positive Reinforcement on Prosocial Behavior in Elementary Students”. **Journal of Education Mahasarakham University** 16(3): 110-123. (in Thai)

Webster-Stratton, Carolyn, & Reid, Jamila. (2003). The Incredible Years parents, teachers, and children

training series: A multifaceted treatment approach for young children with conduct problems. In Kazdin, Alan., & Weisz, John. (Eds.), **Evidence-Based Psychotherapies for Children and Adolescents** (pp. 224-240). New York: Guilford Press

Witchawut, Sirion. (2011). **Psychology of Learning**. Bangkok: Thammasat University Press. (in Thai)

Yingdumnoon, Kullaphat., (2018). **Prosocial Behaviors Development Using a Cognitive Behavior Integrated Modification Program: An Event-Related Potential Study**. (Doctoral dissertation, Measurement, And Technology In Cognitive Science, BuraphaUniversity). Doi: <https://buuir.buu.ac.th/bitstream/1234567890/8087/1/Fulltext .pdf>.

Zhou, Qing., Eisenberg, Nancy., Losoya, Sandra., Fabes Richard, Reiser Mark, Guthrie, Ivanna., Murphy, Bridget., Cumberland, Amanda., and Shepard, Stephanie. (2002). The relations of parental warmth and positive expressiveness to children's empathy-related responding and social functioning: a longitudinal study. **Child Development** 73(3): 893-915. Doi: 10.1111/1467-8624.00446.

**การวางแผนการเงินส่วนบุคคล พฤติกรรมการออม และสุขภาวะทางการเงิน ของ
พนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 3 บริษัท ในจังหวัดราชบุรี**
**Personal Financial Planning, Saving Behavior and Financial Well-being
of Employees at three small and medium Enterprise Companies in
Ratchaburi Province**

ภูมิภัต รุ่งราชสี ^{1*} และ ทิพย์วัลย์ สุรินยา ²
Phumpat Rungrasee ^{1*} and Tippavan Surinya ²

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันนี้เรื่องการเงินเป็นเรื่องที่สำคัญมากในชีวิตอย่างหนึ่ง สืบเนื่องจากเหตุการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ทวีคูณมากขึ้นทุกวันและส่งผลกระทบไปทั่วโลกเป็นวงกว้าง การศึกษาการวางแผนทางการเงิน พฤติกรรมการออม และสุขภาวะทางการเงินจึงมีบทบาทอย่างมากกับชีวิตประจำวันเพื่อรับมือกับสถานการณ์วิกฤติในอนาคต บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการวางแผนการเงินส่วนบุคคล พฤติกรรมการออม และสุขภาวะทางการเงินของพนักงาน 2) ศึกษาเปรียบเทียบสุขภาวะทางการเงิน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงาน 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการวางแผนการเงินส่วนบุคคล กับสุขภาวะทางการเงินของพนักงาน และ 4) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการออม กับสุขภาวะทางการเงินของพนักงาน เป็นงานวิจัยเชิงบรรยาย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ พนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 3 บริษัท ในจังหวัดราชบุรี จำนวน 150 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ผลการวิจัยพบว่า 1) การวางแผนการเงินส่วนบุคคลและพฤติกรรมการออมของพนักงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก แต่สุขภาวะทางการเงินของพนักงาน อยู่ในระดับปานกลาง 2) พนักงานที่มีระดับการศึกษา ความสมดุระหว่างรายรับรายจ่าย การจัดการหนี้สิน ภาพรวมของรายได้ ประสบการณ์ลงทุนหรือความรู้ในสินทรัพย์ และภาพรวมสินทรัพย์ ที่แตกต่างกันมีสุขภาวะทางการเงินแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .001 3) พนักงานที่มี เพศ อายุ สถานภาพสมรส การเลือกออมเงินกับสถาบันการเงิน และมีบุคคลที่ต้องดูแลรับผิดชอบที่แตกต่างกันมีสุขภาวะทางการเงินไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 4) การวางแผนการเงิน

¹ นิสิตหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาชุมชน ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*Corresponding author: phumpat.r@gmail.com

ส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาวะทางการเงิน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 5) พฤติกรรมการออมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาวะทางการเงิน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

คำสำคัญ: การวางแผนการเงินส่วนบุคคล, พฤติกรรมการออม, สุขภาวะทางการเงิน

Abstract

Nowadays, finances are a very important issue in life due to the outbreak of COVID-19 disease. That is increasing every day and has a wide impact around the world. Education of Personal Financial Planning, Saving Behavior, and Financial Well-Being Therefore, it plays a huge role in our daily life to cope with future crises. The objectives of this study were 1) to study the level of personal financial planning, savings behavior, and financial well-being of employees. 2) to compare the financial well-being of employees classified according to their personal factors. 3) to study the relationship between personal financial planning and the financial well-being of employees and 4) to study the relationship between saving behavior and with financial well-being of employees. It is descriptive research. The sample was 150 employees. The data were collected by using questionnaires and were analyzed by using a statistical package program.

The results of the research found that 1) Personal financial planning and savings behavior of employees were overall at a high level, but the financial well-being of employees of three small and medium-sized enterprise companies in Ratchaburi province was at a moderate level. 2) Employees with different levels of education balance of income and expenses, debt management, overall income, investment experience or asset knowledge, and asset overview when compared with debt had differences in financial well-being with statistically significant at .01 and .001 levels. 3) Employees of different sex, age, and marital status, choosing to save with financial institutes and some individuals are responsible had no differences in financial well-being with statistics significant at .01 and .001 level 4) All aspects of personal financial planning are positively related to financial well-being, with statistically significant at the 0.01 level 5) Savings behavior has a positive relationship with financial well-being, with statistically significant at the .01 level.

Keywords: Personal Financial Planning; Saving Behavior; Financial Well-Being

บทนำ

การวางแผนทางการเงินถือเป็นเรื่องสำคัญมากในสภาวะเศรษฐกิจที่ในปัจจุบัน ทั้งเศรษฐกิจในประเทศและต่างประเทศ พร้อมทั้งสถานการณ์โรคระบาดในปัจจุบันการวางแผนทางการเงินเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม การวางแผนทางการเงินเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดความพร้อมและการเงินมีความมั่นคง ซึ่งในวัยทำงานก็จำเป็นต้องรู้วิธีการวางแผนการจัดสรรรายรับให้เพียงพอเหมาะสม เมื่อมีครอบครัวก็จำเป็นต้องดูแลทั้งคนในครอบครัวและตนเอง ทำให้มีภาระความรับผิดชอบทางการเงินมากขึ้น ทำให้การจัดการทางการเงินมีความสำคัญมากขึ้น แม้เข้าสู่วัยเกษียณก็จำเป็นต้องจัดการทางการเงิน เนื่องจากเป็นวัยที่มีรายได้ลดลงแต่ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ยังคงอยู่หรืออาจสูงขึ้น (Wongchan, 2010) การวางแผนการเงินส่วนบุคคล จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในชีวิตประจำวัน เพราะระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้นทำให้การจัดการการเงินยากมากขึ้น หากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องวางแผนการเงินส่วนบุคคลเป็นอย่างดี ก็จะส่งผลให้การวางแผนการเงินของแต่ละบุคคลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้จนนำไปสู่การมีอิสรภาพทางการเงิน ซึ่งหมายถึงการมีหลักประกันทางการเงินที่มั่นคงเพียงพอที่จะใช้ชีวิตได้อย่างสุขสบายตามอัธยาศัย

จากปัญหาทางเศรษฐกิจในภาพรวม ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงินส่วนบุคคลได้รับความสนใจจากนักวิจัยมากขึ้น และการศึกษาเกี่ยวกับสุขภาวะทางการเงินของบุคคลนั้นยังมียูบ้ง เช่น Brounen, Koedijk, & Pownall (2016) ได้ศึกษา พบว่า อิทธิพลของการรับรู้ความสามารถทางการเงินของตนเองและพฤติกรรมด้านการออมมีผลต่อความเพียงพอในการออมเพื่อการเกษียณอายุ และ Farrell and Risse (2016) ได้ศึกษา พบว่า ลักษณะทางประชากรและสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเองทางการเงินมีผลต่อรูปแบบการออมและการลงทุนของสตรีชาวออสเตรเลีย ส่วนในประเทศไทย พบว่า พฤติกรรมการออมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเพียงพอจากการออมเพื่อเตรียมเกษียณของคนทำงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนในประเทศไทย (Nusith, et. al., 2014) ได้ศึกษาและธนาคารแห่งประเทศไทยได้สำรวจทักษะทางการเงินของประชาชนไทย พบว่า ประชาชนในจังหวัดราชบุรีมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านพฤติกรรมและทัศนคติทางการเงินต่ำ (Bank of Thailand, 2017) เห็นได้ว่า ส่วนใหญ่นักวิจัยด้านการเงินส่วนบุคคลนิยมศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการออมและการลงทุนของบุคคลและความพึงพอใจต่อผลที่เกิดจากการออมของบุคคล ซึ่งการออมและการลงทุนนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการวางแผนการเงินส่วนบุคคล และความพึงพอใจในปริมาณเงินออมเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งที่แสดงถึงสุขภาวะทางการเงิน

ทั้งนี้ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางการเงิน ไม่ว่าจะเป็นสภาพคล่อง ภาระหนี้ และสินทรัพย์ มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องในบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดราชบุรี ต้องให้ความสำคัญและเล็งถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้กับพนักงานของตน หากพนักงานไม่มีสภาพคล่องทางการเงิน บริหารจัดการภาระหนี้ได้ไม่ดี และการออมที่น้อยเกินไปจนอาจไม่มีสินทรัพย์เลยจะส่งผลต่อสุขภาวะทางการเงินตามมามาก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการวางแผนการเงินส่วนบุคคล พฤติกรรมการออม กับสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี อันจะนำไปสู่การนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อ

พัฒนา ปรับปรุง แก้ไขปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการการเงินที่ไม่ดีลดภาระหนี้สินในอนาคต และสร้างสุขภาวะทางการเงินต่อพนักงานในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการวางแผนการเงินส่วนบุคคล พฤติกรรมการออม และสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการวางแผนการเงินส่วนบุคคล กับสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการออม กับสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี

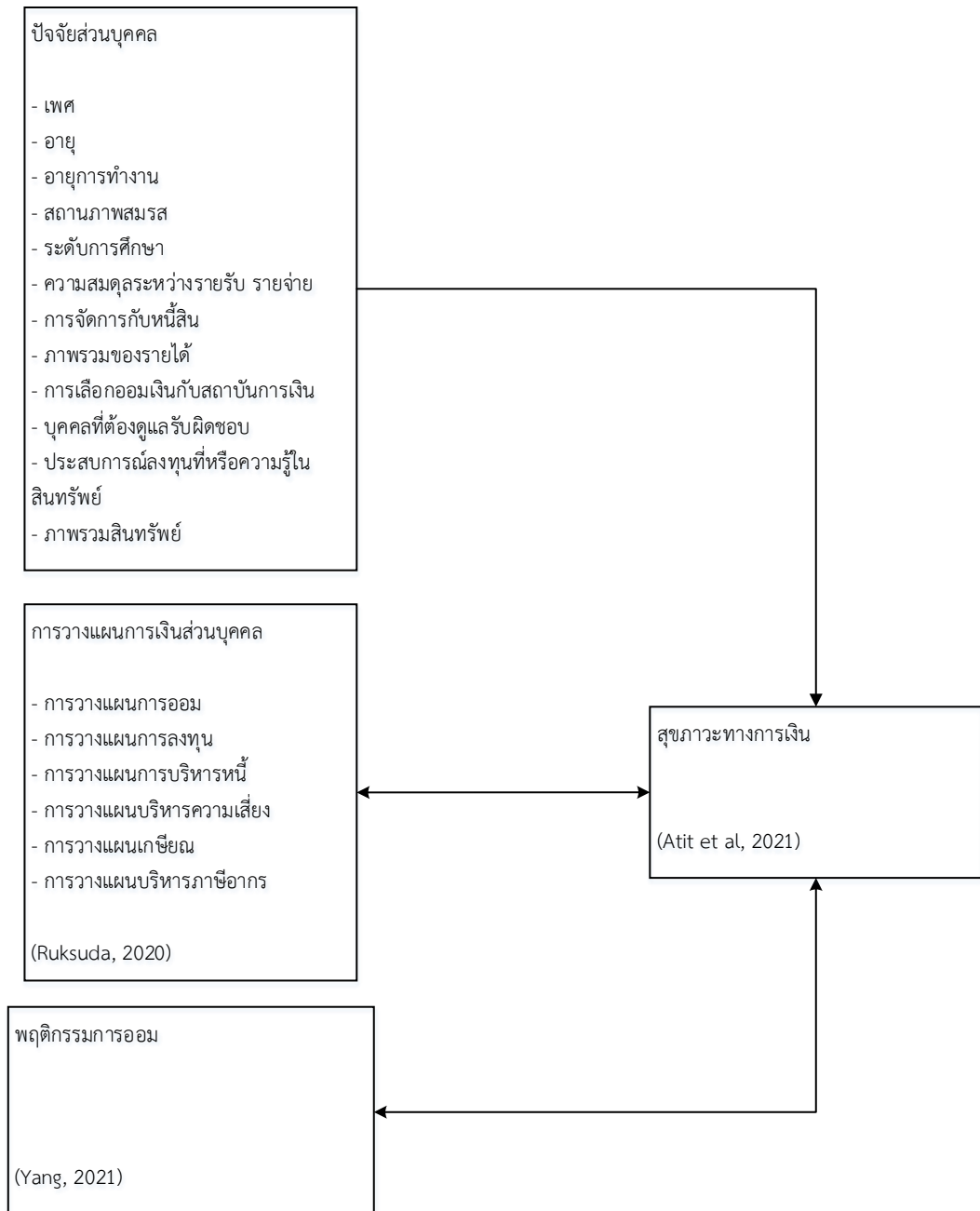
สมมติฐานการวิจัย

- สมมติฐานที่ 1 พนักงานที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีสุขภาวะทางการเงินต่างกัน
- สมมติฐานที่ 2 การวางแผนการเงินส่วนบุคคลของพนักงานมีความสัมพันธ์กับสุขภาวะทางการเงิน
- สมมติฐานที่ 3 พฤติกรรมการออมของพนักงานมีความสัมพันธ์กับสุขภาวะทางการเงิน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรต้น (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ คือ พนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 3 บริษัท ในจังหวัดราชบุรี ทั้งนี้เหตุผลในการเลือกเก็บข้อมูลจาก 3 บริษัท เนื่องจากทั้ง 3 บริษัท มีความหลากหลายของ ช่วงวัยและระดับการศึกษา โดยเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมดจาก 3 บริษัท จำนวน 195 คน ใช้วิธีการคำนวณ ขนาดตัวอย่างด้วยสูตรการคำนวณของ ยามาเน่ (Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ซึ่งกำหนดค่าความ คลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 5% (Yamane, 1973) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ในการวิจัยครั้งนี้เท่ากับ 131 คน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกต่อการจัดเก็บข้อมูลตามที่ต้องการ การวิเคราะห์ข้อมูลและเพิ่มความน่าเชื่อถือ ของข้อมูลผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เท่ากับ 150 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบปลายปิด ที่ประกอบด้วยข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลการ วางแผนการเงินส่วนบุคคล ข้อมูลพฤติกรรมกรรมการออม และข้อมูลสุขภาวะทางการเงินเป็นเครื่องมือการเก็บ รวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคล การวางแผนการเงินส่วนบุคคล และพฤติกรรมการ ออม ที่มีผลต่อสุขภาวะทางการเงินของพนักงาน ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของคำถามในแต่ละข้อโดยให้ ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านตรวจสอบว่าตรงตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้หรือไม่ โดยมีค่าความสอดคล้องระหว่าง ข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC - Item Objective Congruence Index) โดยแบบสอบถามมีค่า IOC 0.67-1 และนำแบบสอบถามมาทำการทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability Test) Try out 30 คนที่บริษัทหลักทรัพย์รัตน์ จำกัด เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือโดยใช้สถิติ Cronbach's Alpha ในการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ซึ่งได้ผลการวัดค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ดังนี้

1. แบบสอบถามการวางแผนการเงินส่วนบุคคลมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.986
2. แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการออม มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.896
3. แบบสอบถามสุขภาวะทางการเงิน ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.910

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยทำหนังสือจากภาควิชา จิตวิทยาชุมชน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เสนอต่อผู้บริหารบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและ ขนาดย่อมในจังหวัดราชบุรี 3 บริษัท เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูลทำวิจัย เมื่อได้รับอนุญาตให้เก็บข้อมูลแล้ว เข้าพบผู้จัดการของแต่ละบริษัท เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย แจ้งรายละเอียดต่างๆ และขอความร่วมมือ ในการทำการเก็บข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยได้ทำการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย รวมทั้ง หลักเกณฑ์ในการตอบแบบสอบถามเพื่อให้พนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 3 บริษัท ใน จังหวัดราชบุรี มีความเข้าใจในข้อคำถามและความต้องการของผู้วิจัย เมื่อกลุ่มตัวอย่างยินดีที่จะให้ความร่วมมือ ผู้วิจัยทำการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง เมื่อเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้วทำการตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ของแบบสอบถามและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ทำวิจัยได้กำหนดค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ดังนี้ คือ

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้เพื่อบรรยายเกี่ยวกับ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ อายุ อายุการทำงาน สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ความสมดุระหว่างรายรับ รายจ่าย การจัดการกับหนี้สิน ภาพรวมของรายได้ การเลือกออมเงินกับสถาบันการเงิน บุคคลที่ต้องดูแลรับผิดชอบ ประสพการณ์ลงทุนหรือความรู้ในสินทรัพย์ และภาพรวมสินทรัพย์ โดยได้นำมาแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพื่อหาความแตกต่างลักษณะประชากร กับสภาวะทางการเงิน และการหาความสัมพันธ์ของ 2 ตัวแปร โดยใช้สถิติทดสอบ ดังนี้

2.1 ค่า t-test ใช้ทดสอบเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระ ซึ่งจำแนกเป็น 2 กลุ่ม

2.2 ค่า F-test ใช้วิเคราะห์ความแปรปรวนของตัวแปรอิสระ ตั้งแต่ 3 กลุ่มขึ้นไป ในกรณีที่พบว่ามี ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการทดสอบเป็นรายคู่ (Multiple comparison) โดยใช้วิธีการของ LSD (Least Significance Difference)

2.3 การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแปร เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย การตีความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของ 2 ตัวแปร

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การวางแผนการเงินส่วนบุคคล พฤติกรรมการออม กับสภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคล

พนักงานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 53.3 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 46.7 ส่วนใหญ่มีอายุ 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 47.30 อายุ 41 - 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.00 อายุ 21 - 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.7 และอายุ 51 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 8.0 ส่วนใหญ่มีอายุการทำงาน 6 - 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.30 อายุการทำงาน 11 - 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.7 อายุการทำงาน 20 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 16.7 และอายุการทำงาน 1 - 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.3 สถานภาพสมรส - มีบุตร คิดเป็นร้อยละ 38.7 มีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 38.0 มีสถานภาพสมรส - ยังไม่มีบุตร คิดเป็นร้อยละ 15.3 มีสถานภาพหย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ 3.3 มีสถานภาพหม้าย คิดเป็นร้อยละ 2.7 และมีสถานภาพแยกกันอยู่ คิดเป็นร้อยละ 2.0 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 61.3 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 31.3 และมีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 7.3 มีรายได้ใกล้เคียงรายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 60.0 มีรายได้มากกว่ารายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 22.0 และมีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 18.0 ส่วนใหญ่จัดการได้อย่างสบาย คิดเป็นร้อยละ 47.3 ไม่มั่นใจในการชำระ(ในปัจจุบัน) คิดเป็นร้อยละ 44.0 และไม่สะดวกในการชำระหนี้ (ในปัจจุบัน) คิดเป็นร้อยละ 8.7 พนักงาน

ส่วนใหญ่พอใช้ ไม่เหลือเก็บ คิดเป็นร้อยละ 48.00 พอใช้และเหลือเก็บ คิดเป็นร้อยละ 42.7 และไม่พอใช้ คิดเป็นร้อยละ 9.3 เลือกลงเงินกับธนาคารพาณิชย์ คิดเป็นร้อยละ 39.3 เลือกลงเงินกับธนาคารรัฐ คิดเป็นร้อยละ 34.0 เลือกลงเงินกับบริษัทประกัน คิดเป็นร้อยละ 10.7 เลือกลงเงินกับสหกรณ์ออมทรัพย์ คิดเป็นร้อยละ 8.7 เลือกลงเงินกับบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ คิดเป็นร้อยละ 4.7 และเลือกลงเงินกับบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนรวม คิดเป็นร้อยละ 2.7 มีบุคคลที่ต้องดูแลรับผิดชอบ คิดเป็นร้อยละ 85.3 และไม่มีบุคคลที่ต้องดูแลรับผิดชอบ คิดเป็นร้อยละ 14.7 ส่วนใหญ่เป็นเงินฝากธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 41.8 เป็นพันธบัตรรัฐบาล หรือกองทุนพันธบัตรรัฐบาล คิดเป็นร้อยละ 23.3 เป็นหุ้นสามัญ หรือกองทุนรวมหุ้น หรือสินทรัพย์อื่นที่มีความเสี่ยงสูง คิดเป็นร้อยละ 20.7 และเป็นหุ้นกู้ หรือตราสารหนี้ คิดเป็นร้อยละ 14.2 ส่วนใหญ่มีทรัพย์สินน้อยกว่าหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 44.7 มีทรัพย์สิน มากกว่าหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 30.0 และมีทรัพย์สิน เท่ากับหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 25.3

2. ผลการศึกษาระดับการวางแผนการเงินส่วนบุคคล พฤติกรรมการออม และสภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี

ข้อมูลการวางแผนการเงินส่วนบุคคลของพนักงาน จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า พนักงานที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีการวางแผนการเงินส่วนบุคคลโดยรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.54 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผนการออมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.64 ด้านการวางแผนการลงทุนอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.27 ด้านการวางแผนการบริหารหนี้สินอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.66 ด้านการวางแผนบริหารความเสี่ยงอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.46 ด้านการวางแผนเกษียณอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.51 และด้านการวางแผนบริหารภาษีอากรอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.65

ข้อมูลพฤติกรรมการออมของพนักงาน จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า พนักงานที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีพฤติกรรมการออมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.53

ข้อมูลสภาวะทางการเงินของพนักงาน จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า พนักงานที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีสภาวะทางการเงินโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสภาพคล่องทางการเงินอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.32 ด้านภาระหนี้สินอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.22 และด้านโอกาสสร้างความมั่งคั่งทางการเงินอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.41

3. ผลการศึกษาเปรียบเทียบสภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษา ความสมดุลระหว่างรายรับรายจ่าย การจัดการกับหนี้สิน ภาพรวมของรายได้ ประสิทธิภาพลงทุนหรือความรู้ในสินทรัพย์ และภาพรวมสินทรัพย์ มีอิทธิพลต่อสภาวะทางการเงิน

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบสุขภาวะทางการเงินของพนักงานจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	สุขภาวะทางการเงิน		
	t	F	Sig.
เพศ	1.107	-	.270
อายุ		1.212	.219
อายุการทำงาน		1.152	.282
สถานภาพสมรส		.965	.536
ระดับการศึกษา		1.975	.003***
ความสมดุลระหว่างรายรับรายจ่าย		2.652	.000***
การจัดการกับหนี้สิน		2.457	.000***
ภาพรวมของรายได้		2.627	.000***
การเลือกออมเงินกับสถาบัน		1.236	.197
บุคคลที่ต้องดูแลรับผิดชอบ	2.653	-	.106
ประสบการณ์ลงทุนหรือความรู้ในสินทรัพย์		1.719	.016***
ภาพรวมสินทรัพย์	2.496	-	.000***

***มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

4. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการวางแผนการเงินส่วนบุคคล กับสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงาน การวางแผนการเงินส่วนบุคคลโดยรวมและรายด้าน โดยเห็นได้จาก ระดับของการศึกษา ความสมดุลระหว่างรายรับรายจ่าย การจัดการกับหนี้สิน ภาพรวมของรายได้ ประสบการณ์ลงทุนหรือความรู้ในสินทรัพย์ ภาพรวมสินทรัพย์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาวะทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการวางแผนการเงินส่วนบุคคลกับสุขภาวะทางการเงิน

การวางแผนการเงินส่วนบุคคล	สุขภาวะทางการเงิน	
	r	Sig. (2-tailed)
ด้านการวางแผนการออม	.570	.000***
ด้านการวางแผนการลงทุน	.671	.000***
ด้านการวางแผนการบริหารหนี้	.687	.000***
ด้านการวางแผนบริหารความเสี่ยง	.671	.000***
ด้านการวางแผนเกษียณ	.667	.000***
ด้านการวางแผนบริหารภาษีอากร	.477	.000***
โดยรวม	.700	.000***

***มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

5. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการออม กับสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงาน พฤติกรรมการออมโดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาวะทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการออมกับสุขภาวะทางการเงิน

พฤติกรรมการออม	สุขภาวะทางการเงิน	
	r	Sig. (2-tailed)
พฤติกรรมการออม	.709	.000***
โดยรวม	.709	.000***

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยการวางแผนการเงินส่วนบุคคล พฤติกรรมการออม กับสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงาน มีประเด็นน่าสนใจซึ่งนำมาอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. ระดับการวางแผนการเงินส่วนบุคคล พฤติกรรมการออม และสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงาน

การวางแผนการเงินส่วนบุคคลของพนักงานโดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพนักงานมีทัศนคติที่ดีต่อการวางแผนการเงินส่วนบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ดีแสดงให้เห็นว่าพนักงานเห็นประโยชน์และคุณค่าของการวางแผนการเงิน แต่เมื่อพิจารณาด้านการวางแผนการลงทุนกลับอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าพนักงานให้ความสำคัญต่อการวางแผนเพื่อการลงทุนน้อยอาจเป็นเพราะไม่สามารถยอมรับความเสี่ยงจากการลงทุนได้ และอาจเนื่องมาจากความจำเป็นพื้นฐานในการใช้ชีวิตประจำวันและภาระทางครอบครัวและหนี้สินส่งผลให้ไม่สามารถวางแผนการลงทุนได้ สอดคล้องกับผลการศึกษา เรื่อง ความตระหนักของคณีย์ทำงานต่อการวางแผนทางการเงินเพื่อวัยเกษียณ ผลการวิจัยพบว่าคณีย์ทำงานมีความตระหนักต่อการวางแผนทางการเงินเพื่อวัยเกษียณในระดับที่มากที่สุด และเมื่อพิจารณาในแต่ละข้อคำถามพบว่าการวางแผนการเงินที่ดีควรวางแผนการใช้จ่ายให้เหมาะสม และจัดสรรรายได้ให้เพียงพอกับการออมเงินตามเป้าหมาย อยู่ในระดับมากที่สุด (Pialuprasidh, 2017)

พฤติกรรมการออมของพนักงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพนักงานให้ความสำคัญกับการออมจึงแสดงพฤติกรรมการออมในหลากหลายลักษณะเพื่อให้ตนเองบรรลุเป้าหมายในการออมนั่นคือการสร้างหลักประกันในอนาคต แต่พนักงานจะไม่เลือกออมในทางเลือกที่มีความเสี่ยงสูง อาจเป็นเพราะขนาดของเงินออมอาจจะไม่มากนักหากนำไปลงทุนที่มีความเสี่ยงเงินที่เก็บออมไว้มานานอาจจะหมดลงได้ และด้วยการออมที่ใช้เวลานานย่อมไม่คุ้มค่าในการเลือกออมเงินที่มีความเสี่ยงสูง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kritsanamar, et al. (2011) ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการออมและปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการออมของผู้ออมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอัตราการออมเฉลี่ยร้อยละ 32 ของรายได้ประจำ ผู้ออมให้ความสำคัญต่อการจัดสรรเงินออมไปลงทุนซื้ออสังหาริมทรัพย์มากเป็นอันดับหนึ่ง

เนื่องจากการเชื่อว่าการลงทุนประเภทนี้มีความเสี่ยงน้อยกว่าการลงทุนในตราสารการเงิน รวมทั้งความจำเป็นในเรื่องที่อยู่อาศัย

สุขภาวะทางการเงินของพนักงานโดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพนักงานมีสภาพคล่องทางการเงินต่ำ มีการจัดการกับหนี้สินที่ต้องชำระอยู่มาก จึงส่งผลให้สุขภาวะทางการเงินน้อย แต่ขณะเดียวกันพนักงานก็มีความพยายามที่จะแสวงหาโอกาสในการลงทุนเพื่อสร้างความมั่งคั่งทางการเงินให้กับตนเอง เพราะเห็นว่าการออมและการลงทุนมีความจำเป็นต่อตนเองมากขึ้น ไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาที่มีผลวิเคราะห์อิทธิพลของความรอบรู้ทางการเงิน การรับรู้ความสามารถของตนเองทางการเงิน และพฤติกรรมทางการเงินต่อสุขภาวะทางการเงิน (Xiao, Chen, and Chen, 2013) ผลการวิจัยพบว่าความรอบรู้ทางการเงิน และการรับรู้ความสามารถของตนเองทางการเงินไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และอธิบายไว้ว่า แม้บุคคลมีความรอบรู้ทางการเงินก็อาจจะไม่เป็นสิ่งยืนยันได้ว่าบุคคลนั้นจะมีสุขภาวะทางการเงินที่ดี เนื่องจากการที่บุคคลมีความรู้แต่ไม่ได้ปฏิบัติอย่างถูกต้องก็อาจจะมิสุขภาวะทางการเงินที่น้อยกว่า ในขณะที่บุคคลที่มีความรอบรู้ทางการเงินที่ต่ำกว่าแต่เป็นผู้มีวินัยในการใช้จ่ายเงิน มีการเก็บสะสมสินทรัพย์อย่างเหมาะสมก็อาจจะมีสุขภาวะทางการเงินที่ดีกว่าบุคคลที่มีระดับความรอบรู้ทางการเงินที่สูงกว่าก็ได้

2. เปรียบเทียบสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษา ความสมดุลระหว่างรายรับรายจ่าย การจัดการกับหนี้สิน ภาพรวมของรายได้ ประสิทธิภาพการลงทุนหรือความรู้ในสินทรัพย์ และภาพรวมสินทรัพย์ มีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางการเงิน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพนักงานที่มีระดับการศึกษาสูง จะมีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนทางการเงิน เพื่อรักษาสภาพคล่องทางการเงิน รู้วิธีในการชำระหนี้เพื่อเสียดอกเบี้ยน้อยที่สุด และหาโอกาสในการสร้างความมั่งคั่งทางการเงินให้กับตนเองมากกว่าพนักงานที่มีระดับการศึกษาที่ไม่สูง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Niram (n.d.) ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพทางการเงินที่ดีของประชากรในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ด้านระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีผลต่อสุขภาพทางการเงินที่ดีของประชากรในกรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีค่าเฉลี่ยความแตกต่างกับปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ด้านระดับการศึกษาจำนวน 3 คู่ ได้แก่ 1) กลุ่มระดับการศึกษามัธยมศึกษา/ปวช. มีความคิดเห็นต่อสุขภาพทางการเงินที่ดีในภาพรวมต่ำกว่า กลุ่มระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี, 2) กลุ่มระดับการศึกษาอนุปริญญา / ปวส. จะมีความคิดเห็นต่อสุขภาพทางการเงินที่ดีในภาพรวม ต่ำกว่า กลุ่มระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีและ 3) กลุ่มระดับการศึกษาปริญญาตรีมีความคิดเห็นต่อสุขภาพทางการเงินที่ดีในภาพรวม ต่ำกว่า กลุ่มระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี

บริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 3 บริษัท ในจังหวัดราชบุรีจึงควรสร้างความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการเงินส่วนบุคคลให้กับพนักงานทุกคนทุกระดับ เพื่อให้พนักงานมีความตระหนักและให้ความสำคัญต่อการวางแผนการเงินส่วนบุคคลมากขึ้น นอกจากนี้ ควรประสานงานกับธนาคารให้เข้ามาให้ความรู้และมา

เป็นที่ปรึกษาในการออมและการลงทุนให้กับพนักงาน เพื่อพนักงานจะได้มีความรู้ความเข้าใจในการออมและการลงทุนมากยิ่งขึ้น สำหรับพนักงานต้องมีการตั้งเป้าหมายในการวางแผนทางการเงินให้ชัดเจน เช่น ระยะเวลาที่คาดหวัง 1 ปี 5 ปี เป็นต้น ในการเก็บเงินหรือการลงทุนในสินทรัพย์ตัวใดตัวหนึ่งเพื่อกระตุ้นให้มีการเก็บเงินหรือเพื่อสร้างฐานะความมั่นคงของตนเองให้ตรงเป้าหมายที่ชัดเจน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการวางแผนการเงินส่วนบุคคล กับสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี

การวางแผนการเงินส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับสุขภาวะทางการเงินที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเมื่อพนักงานมีการเก็บออมเงินไว้ในอนาคต มีการลงทุนในรูปแบบต่างๆ จัดการรายได้ทุกเดือนเพื่อสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด มีการออมเงินกับสินทรัพย์ในหลากหลายรูปแบบ มีการศึกษาวิธีการจัดสรรเงินเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตหลังการเกษียณได้อย่างไม่เดือดร้อน และใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษีที่กฎหมายกำหนด เพื่อที่จะไม่ต้องเสียภาษีที่มากเกินไป สิ่งต่างๆ ที่มีการวางแผนจะส่งผลให้เมื่อพนักงานเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝัน ไม่ว่าจะเป็นประสบอุบัติเหตุ ป่วยจนไม่สามารถทำงานต่อไปได้อย่างกะทันหัน จะมีเงินสำรองใช้เลี้ยงชีพได้ ในด้านภาระหนี้ก็จะสามารถชำระหนี้ตามระยะเวลาดำหนดชำระในแต่ละเดือนได้เต็มจำนวนตามยอดชำระหนี้ และมีโอกาสสร้างความมั่งคั่งทางการเงินให้กับตนเองได้ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Niram (n.d.) ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพทางการเงินที่ดีของประชากรในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการใช้เงินที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ ได้แก่ ด้านการลงทุน ด้านการปลดหนี้และด้านความรู้เกี่ยวกับการเงิน มีอิทธิพลเชิงบวกต่อสุขภาพทางการเงิน ด้านมีการลงทุนและการออม โดยด้านความรู้เกี่ยวกับการเงินมีอิทธิพลสูงสุด รองลงมา ด้านการปลดหนี้ด้านการลงทุน และ พฤติกรรมการใช้เงินที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ ได้แก่ ด้านการมีเงินเก็บสำรองมีอิทธิพลเชิงบวกต่อสุขภาพทางการเงิน ด้านมีการลงทุนและการออม โดยผลทดสอบแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการใช้เงินที่ส่งผลต่อการดำรงชีพมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสุขภาพทางการเงินที่ดีของประชากรในกรุงเทพมหานคร ด้านมีการลงทุนและการออมได้ร้อยละ 46.50% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

บริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 3 บริษัท ในจังหวัดราชบุรี จึงควรมีมาตรการต่าง ๆ จูงใจและชักชวน ให้พนักงานเห็นประโยชน์ของการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคล และการออมเงิน เช่น การให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองและครอบครัว เพื่อให้พนักงานเห็นภาพของฐานะการเงินเพื่อหาหนทางในการประหยัดและเก็บออมเงินได้มากขึ้น สร้างค่านิยมในการใช้ของให้คุ้มค่า ใช้ของที่ผลิตได้เองหรือทำงานที่สามารถทำได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่าย หารายได้พิเศษช่วงเวลาวางจากงานประจำเพื่อการวางแผนเงินที่มากขึ้น

4. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการออม กับสุขภาวะทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี

พฤติกรรมการออมมีความสัมพันธ์กับสุขภาวะทางการเงิน ที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเมื่อพนักงานมีการออมเงินมากขึ้น ออมในหลากหลายรูปแบบทั้งออมเงินกับสถาบันที่เชื่อถือได้ ออมโดยการซื้อ

ทองคำ ที่ดิน แร่ ถูเงินสดไว้อย่างมากมาย หรือออมเงินที่มีความเสี่ยงสูง เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้น เช่น หุ้น เป็นต้น จะส่งผลให้พนักงานมีโอกาสรูปร่างความมั่งคั่งทางการเงินให้กับตนเองได้ และมีสภาพคล่องทางการเงินที่ดีขึ้น เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝันก็จะสามารถมีเงินสำรองใช้เลี้ยงชีพได้ ในด้านของภาระหนี้จะสามารถชำระหนี้ตามระยะเวลาที่กำหนดได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษา เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพทางการเงินที่ดีของประชากรในกรุงเทพมหานคร (Niram, n.d.) ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมการใช้เงินที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ ได้แก่ ด้านการลงทุน ด้านการปลอดหนี้และด้านความรู้เกี่ยวกับการเงิน มีอิทธิพลเชิงบวกต่อสุขภาพทางการเงิน ด้านมีการลงทุนและการออม โดยด้านความรู้เกี่ยวกับการเงินมีอิทธิพลสูงสุด รองลงมา ด้านการปลอดหนี้ด้านการลงทุน และ พฤติกรรมการใช้เงินที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ ได้แก่ ด้านการมีเงินเก็บสำรองมีอิทธิพลเชิงลบต่อสุขภาพทางการเงิน ด้านมีการลงทุนและการออม โดยผลทดสอบแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการใช้เงินที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสุขภาพทางการเงินที่ดีของประชากรในกรุงเทพมหานคร ด้านมีการลงทุนและการออมได้ร้อยละ 46.50% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การวางแผนการเงินส่วนบุคคล พฤติกรรมการออม กับสุขภาพทางการเงิน ของพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐควรส่งเสริมนโยบายการให้ความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการเงินส่วนบุคคลให้กับประชาชนทุกภาคส่วน เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญต่อการวางแผนการเงินส่วนบุคคลมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนมีความมั่นคงทางการเงิน มีสภาพคล่องทางการเงินที่ดี มีเงินเหลือใช้ ไม่ต้องลำบากในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรเลือกกลุ่มประชากรในสาขาอาชีพทั้งภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ และอื่นๆ เพื่อให้ทราบถึงสุขภาพทางการเงินของประชากรที่หลากหลาย อันจะนำมาซึ่งภาพรวมในเรื่องสุขภาพทางการเงินของบุคคลในสภาพสังคมปัจจุบัน
2. ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเลือกใช้เทคนิคในการวิจัยอาจจะนำการสัมภาษณ์เชิงลึกมาใช้ร่วมในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้มุมมองการวางแผนการเงินส่วนบุคคล พฤติกรรมการออม และแนวทางในการมีสุขภาพทางการเงินที่ดีมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

Bank of Thailand. (2017). **Thailand economics report 2017**.

<https://www.bot.or.th/content/dam/bot/documents/en/thai-economy/state-of-thai-economy/annual-report/annual-econ-report-en-2017.pdf>. 20 August 2022.

Brounen, D., Koedijk, E. K., & Pownall, R. (2016). Household financial planning and savings Behavior. **Journal of International Money and Finance**, 69(1): 95-107. (In Thai)

Farrell, L., Fry, R. L., & Risse, L. (2016). The significance of financial self-efficacy in explaining women's personal finance behavior. **Journal of Economic Psychology**, 59(1): 85-99.

Kritsanamar, P., Chaipani, P., Vanikkul, M., Silacharoen, R., & Supakitcharak, N. (2011). Household Saving Behavior and Determinants of the Forms of Saving and Investment in Bangkok Metropolitan and Perimeter. **Chulalongkorn Business Review**, 33(129): 93-120. (In Thai)

Laokha, R. (2020). **Personal Financial Planning of Higher Vocational Certificate Bangkok Technical of Business Administration Vocational College**. Bangkok: Ramkhamhaeng University. (In Thai)

Niram, C. (n.d.). **Factors affecting the good financial health of citizens in Bangkok**. Retrieved on 15 March 2024 from <https://mmm.ru.ac.th/MMM/IS/twin92/6214155573.pdf> (In Thai)

Nusith, A., Rachapradit, P., Jampachisri, K., & Adereksombat, K. (2014). Factors explaining retirement saving adequacy for employees in Thailand. **Journal of Business Administration** 37(114): 39-52. (In Thai)

Pialuprasidh, P. (2017). **Awareness of working people towards financial planning for retirement**. Master of Business Services Degree Thesis: Mae Fah Luang University. (In Thai)

Tiwasasit, A., Chutivong, N., Vongchavalitku, B., & Ponklang, P. (2021). A Model of Factors Controlling the Financial Well-being of Earners in Northeastern Thailand. **Hatyai Academic Journal** 19(1): 73-92. (In Thai)

Wongchan, R. (2010). **Personal Financial Management**. Bangkok: Stock Exchange of Thailand. (In Thai)

Xiao, J. J., Chen, C., & Chen, F. (2013). Consumer financial capability and financial satisfaction. **Social Indicator Research** 118(1): 415-432.

Yamane, T. (1973). **Statistics: an introductory analysis**. New York: Harper & Row.

Zhengsen, Y. (2021). **Factors Affecting Saving Behavior of Generation Z Employees**.
Bangkok: Dhurakij Pundit University. (In Thai)

แนวทางป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ ของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

Guidelines on the Prevention of becoming to urban poverty of freelancer workers in Mueang District, Chiang Mai Province

ธากูร ชำขันมะลี¹

Thakhoon Khakhanmalee

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง แนวทางป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ ของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงบรรยาย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำเสนอปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ และแนวทางป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ ของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพของแรงงานฟรีแลนซ์สามารถแบ่งออกได้สองกลุ่มคือ กลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์มั่นคง และกลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์เปราะบาง โดยตัวชี้วัดสถานภาพของแรงงานฟรีแลนซ์คือ อำนาจในการต่อรอง โดยปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ มีการนำทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสัญลักษณ์ มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองกับ ผู้จ้างงาน ช่วงชิงโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ชีวิตวิถีใหม่ และต่อสู้กับโครงสร้างความเหลื่อมล้ำที่จะนำไปสู่การเป็นคนจนเมือง เพราะฉะนั้นงานวิจัยนี้จึงต้องการนำเสนอแรงงานฟรีแลนซ์ในฐานะผู้กระทำการทางสังคม (active actor) ผ่านปฏิบัติการในการต่อสู้ ต่อรอง เพื่อไม่ให้ตนเองตกเป็นคนจนเมือง และเพื่อให้แรงงานฟรีแลนซ์ที่มีเงื่อนไขในปฏิบัติการที่แตกต่างหลากหลาย จึงได้นำเสนอแนวทางป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ภายใต้โครงสร้างความเหลื่อมล้ำ ของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

คำสำคัญ: แรงงานฟรีแลนซ์ ปฏิบัติการ อำนาจในการต่อรอง คนจนเมือง

¹อาจารย์ประจำหลักสูตรการพัฒนารัฐบาล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

¹Lecturer of Social Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

*Corresponding author : thakhoon_kha@g.cmru.ac.th โทร 082-9941592

Abstract

The research titled "Guidelines for Preventing the Urban Poverty of Freelance Workers in Mueang District, Chiang Mai Province" is a descriptive study that utilizes qualitative research methods and content analysis. The study aims to present the actions of freelance workers and the strategies to prevent them from falling into urban poverty under the new normal lifestyle in Mueang District, Chiang Mai Province. The findings reveal that the status of freelance workers can be divided into two groups: stable freelancers and vulnerable freelancers. The key indicator of a freelancer's status is their bargaining power. Freelance workers employ economic, social, cultural, and symbolic capital to enhance their bargaining power with employers, seize opportunities brought by the new normal, and combat the structural inequalities that could lead to urban poverty. This research highlights freelance workers as active social actors who engage in negotiations and struggles to avoid becoming urban poor. Given the diverse conditions under which freelancers operate, the study offers specific guidelines for preventing urban poverty among freelancers in the face of structural inequalities in Mueang District, Chiang Mai Province.

Keywords: freelancer workers, practices, negotiation power, urban poverty

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงการทำงานของแรงงานในยุคหลังคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ที่มีความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้เกิดงานในหลากหลายรูปแบบ ไม่ได้อยู่แต่เพียงโรงงานอุตสาหกรรมหรือสายพานการผลิตในเชิงกายภาพเท่านั้น ทำให้เกิดอาชีพที่เรียกตนเองว่า “ฟรีแลนซ์” ขึ้นมา ฟรีแลนซ์ เป็นคำที่ลดรูปมาจาก freelancer ในภาษาอังกฤษ ซึ่งหมายถึงผู้รับจ้างทำงานอิสระ (Nalinee, 2016) โดยมีการแบ่งความต่างของแรงงานอาชีพฟรีแลนซ์กับแรงงานทั่วไปออกเป็น 3 ประการคือ การจ้างงานที่จากเดิมเป็นการจ้างแบบผูกขาดสัญญาจ้าง เปลี่ยนมาเป็นการจ้างงานแบบยืดหยุ่น ประการต่อมาคือ ขั้นตอนการผลิตที่เปลี่ยนจากระบบสายพานในโรงงานอุตสาหกรรมไปสู่การผลิตแบบยืดหยุ่นมากขึ้น และประการสุดท้ายทักษะที่แรงงานในระบบทุนนิยมใช้ในการทำงานได้เปลี่ยนจากการใช้แรงเชิงกายภาพ ไปเป็นการทำงานโดยใช้ความรู้และความสร้างสรรค์มากขึ้น ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า แรงงานในระบบสายอาชีพฟรีแลนซ์มีการแข่งขันที่สูง ทุกคนต้องแย่งชิงความโดดเด่นในสายงานของตนเองอย่างเต็มความสามารถเพื่อที่จะได้รับเลือกให้เป็นผู้ถูกจ้างงาน เพราะการประกอบอาชีพนี้ไม่มีความชัดเจน ทั้งเวลา สถานที่ ค่าตอบแทน รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมเหมือนกับกลุ่มอาชีพประจำ ทุกอย่างอยู่บนความเสี่ยง แต่จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้นของผู้วิจัยพบว่ากลุ่มอาชีพฟรีแลนซ์ต้องชำระภาษีต่อปีในจำนวนเงินไม่น้อยโดยที่ตนเองไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร

โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์โควิด 19 นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาชีพฟรีแลนซ์ที่อพยพมาเป็นแรงงานย้ายถิ่นอีกจำนวนมากในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว และกลุ่มผู้ตกงานจากสถานการณ์โควิด 19 ที่ต้องผันตัวเองมารับจ้างฟรีแลนซ์ ซึ่งคนกลุ่มนี้มีทั้งที่อยู่ในฐานะที่เป็นคนจนเมืองและกำลังจะก้าวเข้าสู่ฐานะคนจนเมืองในอนาคตถ้าหากไม่ได้มีการศึกษาให้เห็นถึงปฏิบัติการของกลุ่มอาชีพฟรีแลนซ์แต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างหลากหลาย จะนำมาซึ่งการวางแผนมาตรการที่เป็นแนวทางป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองที่ผิดพลาดและส่งผลกระทบต่อนโยบายการเยียวยาหรือการจัดการปัญหาดังกล่าวต่อไป

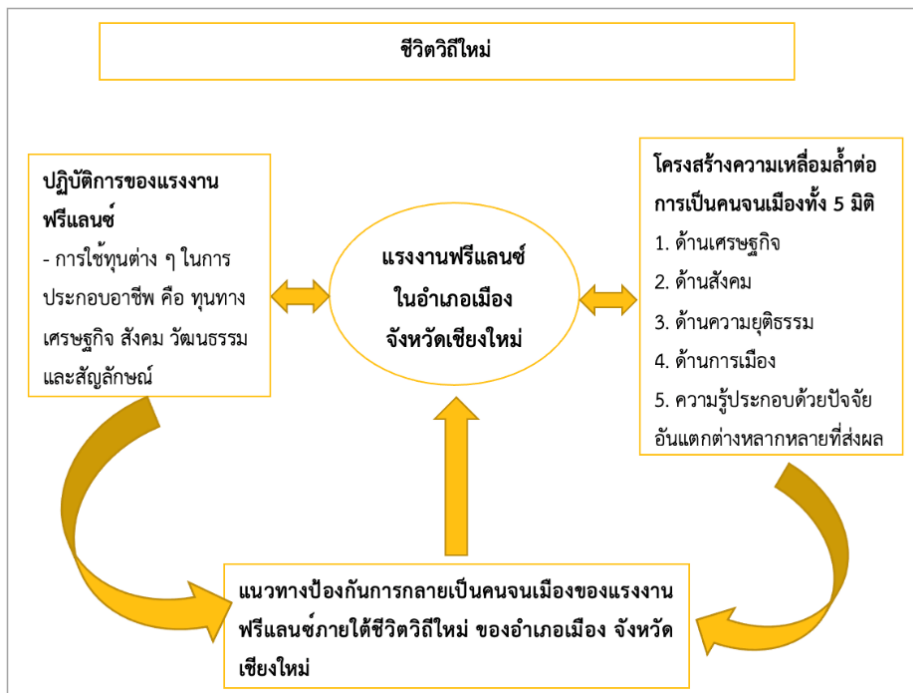
บริบทของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ถูกจัดให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากกว่า 1 ล้านคนต่อปี เป็นพื้นที่เขตเมืองที่ใหญ่และมีประชากรหนาแน่นที่สุดในภาคเหนือของประเทศไทย เป็นเมืองที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก คมนาคม สถาบันการศึกษา โรงพยาบาล สถาบันเชิง ๓ มากที่สุดในภาคเหนือ เนื่องจากการศึกษางานวิจัยหลาย ๆ แหล่งชี้ให้เห็นว่าคนจนเมืองเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำมากกว่าคนจนในชนบท เช่น การศึกษาสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Somkiat, 2013) เรื่องโอกาสโดยเปรียบเทียบ เสนอให้เห็นว่าคนจนเมืองมีโอกาสเข้าถึงสวัสดิการเกือบทุกประเภทได้น้อยกว่าเมื่อเทียบกับคนจนชนบทหรือคนจนนอกเขตเทศบาล เพราะฉะนั้นประเด็น คนจนเมืองของจังหวัดเชียงใหม่จึงเป็นประเด็นที่ควรนำมาพิจารณาอีกครั้งในมิติของแรงงานอาชีพฟรีแลนซ์ซึ่งได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาและเชียงใหม่ยังเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ด้วยกระบวนการพัฒนาที่ผ่านมาของประเทศไทยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมายังคงไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในหลาย ๆ มิติได้และถือเป็นหนึ่งในก้นดักของการพัฒนาประเทศเพื่อที่จะก้าวสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วมาอย่างยาวนาน แน่แน่นอนว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่คนในเขตพื้นที่อำเภอเมืองก็ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึงในบางประการทำให้ขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่ดี รายได้ที่มีน้คง จึงต้องมีการอพยพหรือออกมารับจ้างทำงานในพื้นที่อำเภอเมืองจำนวนมากซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถือว่าเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพฟรีแลนซ์ที่มีความเปราะบาง เนื่องจากขาดความมั่นคงทางรายได้และความมั่นคงของชีวิตสูงถือเป็นผู้ที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มคนจนเมืองที่ถูกโครงสร้างความเหลื่อมล้ำทั้งมิติเชิงเศรษฐกิจ สังคม ความยุติธรรมและการเมือง

เพราะฉะนั้น โครงการวิจัยในครั้งนี้จึงต้องการศึกษาปฏิบัติการของแรงงานที่ประกอบอาชีพฟรีแลนซ์ที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งกลุ่มที่เปราะบางและทักษะสูง เพื่อถอดบทเรียนหาองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมทางสังคมที่ช่วยยกระดับมาตรการป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ในโครงสร้างความเหลื่อมล้ำต่อการเป็นคนจนเมือง และนำไปสู่การพัฒนาเป็นนโยบายสาธารณะต่อไปในอนาคต เพราะที่ผ่านมานั้นข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจนยังคงเป็นข้อเสนอเชิงวิชาการที่ยังไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยเน้นการลดความเหลื่อมล้ำด้วยการปฏิรูปโครงสร้างด้านต่าง ๆ แต่โครงการวิจัยครั้งนี้ต้องการสร้างมาตรการที่เป็นแนวทางปฏิบัติที่จะช่วยยกระดับอาชีพแรงงานฟรีแลนซ์ให้เป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของเมือง และป้องกันไม่ให้แรงงานฟรีแลนซ์ตกอยู่ในฐานะของคนจนเมือง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ ของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อเสนอแนวทางป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ภายใต้โครงสร้างความปลอดภัยของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ ของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งใช้วิธีการศึกษาดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมแนวคิดและทฤษฎี ทบทวนวรรณกรรม ข้อมูลปฐมภูมิ การลงพื้นที่เบื้องต้นก่อนการทำวิจัย (preliminary survey) ข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบไปด้วย หนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความทางวิชาการ ข้อมูลสถิติต่าง ๆ

2. สัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ด้วยการสัมภาษณ์ประชากรในกลุ่มที่เป็นกลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์ที่อาศัยอยู่อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่

3. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็น คนให้ข้อมูลสำคัญจากคุณสมบัติคือ เป็นแรงงานฟรีแลนซ์กลุ่มเปราะบางซึ่งได้จากการประสานงานไปยังโครงการช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด 19 ของเทศบาลนครเชียงใหม่ และกลุ่มทักษะสูงที่ได้จากเครือข่ายของนักวิจัยที่ได้ประสานความร่วมมือไปแล้วเบื้องต้น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร แรงงานฟรีแลนซ์ที่ทำงานหรืออาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

2. กลุ่มตัวอย่าง .การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างตามจุดมุ่งหมายและชนิดของงานวิจัย ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแรงงานฟรีแลนซ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้จัดกลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์ภายใต้บริบทเมืองเชียงใหม่โดยพิจารณาจากประเภทของตลาดแรงงาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi – Interview) โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ประชาชนในกลุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีการนำมาแบบสอบถามมาใช้เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับผลการสนทนากลุ่มย่อย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Induction Analytic) คือ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก และการสนทนากลุ่มย่อย มาตีความหาข้อสรุป และสมมุติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis)

- ถอดเทปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อย่างละเอียด ชนิดคำต่อคำ (Transcribing Interview) ไม่มีการข้ามประโยคบางประโยค เพราะข้อมูลบางอย่างอาจนำมาใช้ในการตรวจสอบในภายหลังได้

- การทำข้อสรุปชั่วคราวและการตัดทอนข้อมูลเป็นการลงเขียนข้อสรุปแต่ละเรื่องของการสัมภาษณ์เพื่อลดขนาดข้อมูลและช่วยกำจัดข้อมูลที่ไม่ต้องการออกไปได้

- นำข้อมูลที่ได้อาตอบประเด็นตามหัวข้อในกรอบแนวคิดการวิจัยโดยเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการวิจัยกับแนวคิดทฤษฎีที่บทวนเพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ๆ และตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เกณฑ์ในการชี้วัดจุดอิ่มตัว (Saturation) ของข้อมูล ว่า จะหยุดเก็บข้อมูลเมื่อข้อมูลที่ได้เริ่มซ้ำไม่มีข้อมูลใหม่ โดยการใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์ เพื่อพิจารณาเสถียรภาพของข้อมูลว่าเหมือนหรือต่างกันอย่างไ

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยเริ่มเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วนำมาบันทึกรวมทั้งพิจารณา กิริยาท่าทาง พฤติกรรม บรรยากาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อนำมาประกอบการตีความข้อมูล และ นำไปเก็บข้อมูลซ้ำอีกเพื่อพิจารณาว่าข้อมูลนั้นถูกต้องครบถ้วน ความครอบคลุมเพียงพอหรือไม่ ในการอธิบายลงข้อสรุปผลการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1.ปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ของจังหวัดเชียงใหม่

จากการเก็บข้อมูลพบว่าแรงงานฟรีแลนซ์สามารถแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 แรงงานฟรีแลนซ์มั่นคง คือ กลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์ที่มีรายได้มั่นคง มีอำนาจในการต่อรองกับผู้จ้างสูง มีโอกาสถูกจ้างงานอย่างสม่ำเสมอ เป็นที่ต้องการของนายจ้าง

กลุ่มที่ 2 แรงงานฟรีแลนซ์เปราะบาง คือ กลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์ที่มีรายได้ไม่มั่นคง มีอำนาจในการต่อรองกับผู้จ้างน้อย มีโอกาสถูกจ้างงานไม่ชัดเจน ไม่เป็นที่ต้องการของนายจ้างเท่าที่ควร

จะเห็นได้ว่าความแตกต่างระหว่างกลุ่มมั่นคงกับกลุ่มเปราะบางแบ่งจากเงื่อนไขสำคัญคือ “อำนาจในการต่อรองกับผู้จ้างงาน” เพราะฉะนั้นแรงงานฟรีแลนซ์จะต้องมีปฏิบัติการในการผลักดันให้ตนเองเป็นที่ต้องการของผู้ว่าจ้างตลอดเวลา เพื่อให้ตนเองไปอยู่ในจุดที่มีอำนาจในการต่อรองกับผู้ว่าจ้างที่สูงขึ้น เพื่อที่จะสามารถหลุดพ้นออกจากความเปราะบาง เพราะถ้าหากไม่สามารถผลักดันตนเองให้ออกจากความเปราะบางได้ก็อาจจะทำให้ไปสู่การกลายเป็นคนจนเมืองในที่สุด ในขณะที่กลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์มั่นคงถึงแม้จะมีอำนาจในการต่อรองกับนายจ้างสูงแต่ก็ต้องเผชิญกับความเสี่ยงต่าง ๆ จากโครงสร้างความเสี่ยงล้าที่ส่งผลต่ออาชีพอิสระในเมืองเชียงใหม่

1.1 ปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ กับทุนทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาพบว่าการใช้ทุนทางเศรษฐกิจแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ การใช้ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการดำเนินชีวิต กับ การใช้ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการทำงาน ดังนี้

1. การใช้ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการดำเนินชีวิต คือ การใช้จ่ายเงินกับการใช้ชีวิตซึ่งบางอย่างถ้าหากเป็นแรงงานรายได้ประจำจะไม่ต้องลงทุนเองทั้งหมดเช่น ประกันสังคม ประกันสุขภาพประจำปี การเบิกค่ารักษาพยาบาลของคนในครอบครัว ค่าเล่าเรียนของบุตร ฯลฯ

2. การใช้ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการทำงาน คือ การใช้เงินเป็นต้นทุนในการประกอบอาชีพฟรีแลนซ์ เพื่อสร้างผลงาน ความน่าเชื่อถือของการถูกจ้างงานกับนายจ้าง เช่น ค่าอุปกรณ์การทำงานที่ดี ค่าเรียนเพื่อพัฒนาทักษะ ฯลฯ

พบว่ากลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์เปราะบางในจังหวัดเชียงใหม่ มีการลงทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการทำงานโดยมีเป้าหมายเช่นเดียวกับกลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์ที่มั่นคงคือ พัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มโอกาสในการถูกจ้างงานและได้อัตราค่าจ้างที่สูงขึ้น และมีอำนาจในการต่อรองกับผู้จ้างมากขึ้น จึงกล่าวได้ว่าจุดร่วมกันของแรงงานฟรีแลนซ์ทั้งกลุ่มมั่นคงและเปราะบางคือ ปฏิบัติการใช้ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการทำงาน โดยมุ่งไปที่การพัฒนาตนเองให้กลายเป็นแรงงานฟรีแลนซ์ที่มีความพร้อมรอบด้าน สร้างอำนาจในการต่อรองกับผู้จ้างงาน แต่สำหรับจุดที่แตกต่างกันก็คือการใช้ทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการดำเนินชีวิต ที่แรงงานกลุ่มเปราะบางเน้นการใช้จ่ายไปกับชีวิตในปัจจุบันแต่สำหรับแรงงานฟรีแลนซ์กลุ่มมั่นคงใช้กับการดำเนินชีวิตในการวางแผนอนาคต โดยข้อค้นพบคือ การพิจารณาปฏิบัติการในทุนเศรษฐกิจจะต้องเข้าใจถึงความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวฟรีแลนซ์ด้วยเพราะมีผลต่อการตัดสินใจ ถ้าหากฟรีแลนซ์ที่มีครอบครัวฐานะดี สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ไม่เป็นภาระแรงงานฟรีแลนซ์กลุ่มนี้จะมีความกล้าเสี่ยงต่อการลงทุนทางเศรษฐกิจมากกว่ากลุ่มที่เป็นแรงงานฟรีแลนซ์ที่มีครอบครัวฐานะยากจน

1.2 ปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ กับทุนทางสังคม

ผลการศึกษาเรื่องปฏิบัติการการใช้ทุนทางสังคมของแรงงานฟรีแลนซ์ทั้งกลุ่มมั่นคงและเปราะบางพบว่า มีมุมมองเหมือนกันคือ มองว่าทุนทางสังคมที่สำคัญต่ออาชีพฟรีแลนซ์ของตนเองคือเครือข่ายทางสังคม เพราะยังมีมากยิ่งขึ้นโอกาสถูกจ้างงาน และไม่ว่าแรงงานฟรีแลนซ์จะเป็นกลุ่มมั่นคงหรือเปราะบางก็ตามล้วนแต่มีจุดเริ่มต้นอาชีพมาจากการถูกเชิญชวนจากคนรู้จักให้มาทำงานฟรีแลนซ์ทั้งสิ้น การถูกจ้างงานครั้งแรกล้วนมาจากเครือข่ายความสัมพันธ์ของตนเอง โดยใช้โอกาสจากเครือข่ายความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานฟรีแลนซ์และแสดงความสามารถ ผลงาน เพื่อตอบสนองความคาดหวังของกลุ่มผู้จ้างงานว่าจะถูกนำไปพูดต่อปากต่อปากจนได้งานเพิ่มขึ้น หรือถูกนำไปตำหนิจนเกิดเป็นปัญหาของแรงงานฟรีแลนซ์

เพราะฉะนั้นโอกาสที่ได้รับจากทุนทางสังคม ก็จะต้องถูกรักษาไว้ด้วย เงื่อนไขสำคัญหลัก ๆ 2 เงื่อนไขคือ 1) การรักษาน้ำใจผู้มีอำนาจ และ 2) การทำผลงานที่ตอบสนองความคาดหวังของผู้จ้าง แต่ทั้งนี้ยังพบว่า จุดที่แตกต่างกันของการใช้ทุนทางสังคมระหว่างแรงงานฟรีแลนซ์กลุ่มเปราะบางกับมั่นคงก็คือ คุณสมบัติ เพราะกลุ่มเปราะบางมีคุณสมบัติที่ยังไม่เพียงพอต่อการขยายเครือข่ายทางสังคมในการทำงานให้มั่นคง คือ ประสิทธิภาพการทำงาน ชื่อเสียง ฯลฯ จึงทำให้ลักษณะการใช้ทุนทางสังคมยังอยู่ในขั้นของการหาและสร้างเครือข่ายทางสังคมอยู่ ยังคงต้องพยายามสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้จ้างงานต่อไป ในขณะที่กลุ่มมั่นคงได้ก้าวข้ามสิ่งเหล่านั้นมาแล้วจึงมีเป้าหมายต่อทุนทางสังคมคือ การรักษาเครือข่ายไว้ให้มั่นคงต่อไป

เพราะฉะนั้นจึงได้ข้อสรุปว่า ทุนทางสังคมของแรงงานฟรีแลนซ์คือ เครือข่ายทางสังคมที่จะทำให้แรงงานฟรีแลนซ์มีโอกาสแสดงความสามารถ สะสมประสบการณ์ทำงาน พัฒนาความสามารถ สร้างผลงาน

สร้างชื่อเสียง เพื่อเพิ่มโอกาสในการถูกจ้างงานและอำนาจในการต่อรองกับผู้ว่าจ้างได้ เพื่อจะนำไปสู่ความมั่นคงของอาชีพฟรีแลนซ์ต่อไป

1.3 ปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ กับทุนทางวัฒนธรรม

ปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ต่อการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้แบ่งได้ 3 รูปแบบ เพราะฉะนั้นการที่จะอธิบายปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ได้อย่างชัดเจนจึงได้แบ่งการอธิบายออกตามรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรมดังนี้

1.3.1 ทุนวัฒนธรรมที่เป็นแบบ ฮาบิตัส¹ สรุปได้ว่ามุมมองของแรงงานฟรีแลนซ์กลุ่มเปราะบางที่มีต่อการนำทุนทางวัฒนธรรมแบบฮาบิตัสมาใช้ในปฏิบัติการทำงานมีความแตกต่างกับแรงงานกลุ่มมั่นคง ด้วยปัจจัยด้านความแตกต่างของอำนาจในการต่อรองกับนายจ้าง ความแตกต่างกันของโอกาสในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมแบบฮาบิตัส

แต่ทั้งนี้สำหรับทุนวัฒนธรรมแบบฮาบิตัส ความแตกต่างขึ้นอยู่กับลักษณะการทำงานมากกว่าสถานะของแรงงาน เพราะแรงงานฟรีแลนซ์ที่เป็นกลุ่ม คอนเทนต์ครีเอเตอร์ (Content Creator) หรือ นักสร้างคอนเทนต์ ออกเอนซ์ ฯลฯ ที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ การใช้ความชอบรสนิยมที่สะสมมาจึงมีประโยชน์และส่งผลต่อการทำงานมาก การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมแบบฮาบิตัสโดยเฉพาะการขัดเกลาพรสวรรค์จึงสำคัญมาก ในขณะที่ลักษณะการทำงานบริการที่ต้องพบปะพูดคุยกับผู้คนก็จะมองว่าทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากความมีเสน่ห์ในรูปร่างหน้าตา ความคิด การพูด การนำเสนอ หรือการแสดงออกอื่น ๆ มีความสำคัญต่อการถูกจ้างงาน

1.3.2 ทุนวัฒนธรรมที่ถูกทำให้เป็นรูปธรรม (objectified state) เป็นเรื่องที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ว่าจ้าง หรือลูกค้ามาก เพราะหลักฐานยืนยันความสามารถของอาชีพอิสระคือผลงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ผู้ว่าจ้างจะพิจารณาจากสิ่งเหล่านี้ก่อนเสมอ เพราะฉะนั้นแรงงานฟรีแลนซ์กลุ่มมั่นคงจึงต้องพยายามสร้างผลงานให้กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการต่อรองกับผู้ว่าจ้างให้ตนเองมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้นในตลาดแรงงานฟรีแลนซ์ โดยมีเงื่อนไขคือ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก

อาจจะกล่าวได้ว่าผลงานที่เป็นรูปธรรมของแรงงานฟรีแลนซ์เป็นหลักฐานยืนยันความสามารถของแรงงานฟรีแลนซ์ได้ดีที่สุด เมื่อเทียบกับระบบการทำงานประจำที่มีหลักเกณฑ์การประเมินที่หลากหลายตัวชี้วัดในการประเมินผลงานแต่สำหรับแรงงานฟรีแลนซ์แล้วผลงานที่เป็นรูปธรรม คือหลักฐานยืนยันความสามารถในการทำงานได้ดีที่สุด จากบทสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นแรงงานฟรีแลนซ์เมืองเชียงใหม่ที่อดีตเคยทำอาชีพประจำเป็นเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการแห่งหนึ่ง ดังนี้

³ ทุนที่เป็นแบบ ฮาบิตัส ได้แก่ การแสดงออกของร่างกายและจิตใจ มักปรากฏในชีวิตทางวัฒนธรรม และต้องใช้ระยะเวลาในการก่อตัวเป็นรูปเป็นร่าง ทุนแบบนี้สามารถเปลี่ยนความ มั่งคั่งภายนอกให้กลายเป็นทุนที่อยู่ในตัวคนได้ แต่ไม่สามารถเปลี่ยนได้อย่างทันทีทันใด หากต้องขึ้นอยู่กับเวลา สังคม และชนชั้นทางสังคม และสามารถเชื่อมโยงไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้ ฮาบิตัสอาจลดลงหรือหายไปได้ (Bourdieu,1977)

“คนที่จ้างงานเราเขาก็ต้องจ้างจากผลงานในช่องเราอยู่แล้ว จริง ๆ มันเป็นทุกอาชีพนะ ใคร ๆ ก็ต้องดูที่ผลงานเป็นหลัก แต่สำหรับอาชีพฟรีแลนซ์ผลงานสำคัญที่สุด เพราะเราเคยทำอาชีพประจำมาก่อน รู้สึกว่าแต่สำหรับอาชีพอิสระ คนจ้างงานเขาจะดูจากผลงานเป็นหลัก”

ก้องภพ เจ้าของช่อง ก้องภพเซาะรีวีว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2566

1.3.3. ทูนวฒฒนธรรมที่ถูกทำให้เป็นสถาบัน (institutionalization state) คือ ทูนวฒฒนธรรมที่ถูกทำให้เป็นวัตถุหรือรูปธรรมที่ชัดเจน เป็นการอ้างอิงถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของทุนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกัน โดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบวัดคุณสมบัติ การใช้ทุนทางวัฒนธรรมประเภทที่ถูกทำให้เป็นสถาบัน หรือ การนำผลความสำเร็จที่มีสถาบันน่าเชื่อถือรับรองในรูปแบบต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับ 2 เงื่อนไขหลัก คือ ลักษณะของงาน กับ ระยะเวลาหรือประสบการณ์ในการทำงานของแรงงานฟรีแลนซ์ เพราะฉะนั้นในมุมมองเรื่องการการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในเชิงสถาบันของแรงงานฟรีแลนซ์มีผลต่อการถูกจ้างงานและมีผลต่อการทำงานจึงไม่ได้มีความสัมพันธ์กับสถานะของแรงงานฟรีแลนซ์ว่าเป็นกลุ่มเปราะบางหรือไม่คง แต่ขึ้นอยู่กับ 2 เงื่อนไขดังกล่าว

เพราะฉะนั้นการได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างทุนทางวัฒนธรรมเชิงสถาบันจึงถือว่าเป็นหนึ่งเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงของกลุ่มอาชีพฟรีแลนซ์ และเป็นการสร้างโอกาสในการอยู่รอดในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

1.4 ปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ กับทุนทางสัญลักษณ์

ทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic capital) ทุนแบบนี้เกิดขึ้นเกือบทุกที่ที่บุคคลรับรู้และยอมรับว่ามีอยู่ อาทิ ศักดิ์ศรี สถานภาพ อำนาจ ทุนทางสัญลักษณ์อาจมาจากการที่ปัจเจกมีทุนทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐาน และเมื่อมีทุนทางสัญลักษณ์ก็สามารถเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งทุนทางเศรษฐกิจได้เช่นกัน แต่การเปลี่ยนรูปอีกครั้งหนึ่งของทุนทางเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางสัญลักษณ์ จะไม่สามารถสำเร็จได้หากปราศจากความร่วมมือของทุกกลุ่มแรงขับในการให้ได้มาและต่อสู้เพื่อรักษาทุนทางสัญลักษณ์ มาจากการแสดงออกมา ที่ถูกสร้างขึ้นจาก ฮาบีตัส เป็นกระบวนการสืบทอดมาตั้งแต่เกิด และค่อย ๆ ถูกทำให้เพิ่มขึ้นโดยครอบครัวและโรงเรียน (Ekgarat, 2015).

ทุนทางสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากวิเคราะห์และวางแผนการสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นจุดขาย เพื่อสร้างโอกาสในการทำงาน สร้างตัวตนให้เป็นที่ยอมรับในสังคม และมีอำนาจในการต่อรองกับผู้ว่าจ้างมากขึ้น

“ต้องสร้างเอกลักษณ์ในสไตล์ของตัวเองให้ได้ ไม่มีก็ต้องหาให้ได้ ไม่งั้นเราจะไม่ภาพจำในฐานะนักร้อง อย่างเพลงที่เราเลือกร้องก็จะเป็นแนวเพลงไทยยุค 90 ยุค 2000 พอเขาเห็นเรา เขาก็จะนึกว่าออกว่าคนนี้ร้องเพลงแนวนี้” หญิง นักร้องอิสระ จังหวัดเชียงใหม่สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2565

ทุนทางสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากความตั้งใจของแรงงานฟรีแลนซ์ จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในการทำงาน ทำให้เห็นมุมมองของการสร้างจุดเด่นของตนเองที่แตกต่างจากอื่น จากการเปรียบเทียบกับแรงงานฟรีแลนซ์ผู้อื่นในสายงานของตน และนำมาพัฒนาจนเกิดเป็นทุนทางสัญลักษณ์ของแรงงานฟรีแลนซ์ เพื่อใช้ประโยชน์ในการต่อยอดในการสร้างความสำเร็จของอาชีพตนเองต่อไปได้

1.5 ปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์กับชีวิตวิถีใหม่

จากการเก็บข้อมูลพบว่า ชีวิตวิถีใหม่ เป็นแนวทางทางการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีการทำงานของแรงงานฟรีแลนซ์มากกว่ากลุ่มอาชีพประจำ เพราะการทำงานของแรงงานฟรีแลนซ์ มีรูปแบบการทำงานที่อิสระ ทำให้สามารถหลีกเลี่ยงพบเจอหรือการทำงานกับผู้คนจำนวนมากได้ง่ายกว่างานประจำที่ต้องทำงานในสถานที่ร่วมกัน เพราะฉะนั้นชีวิตวิถีใหม่อย่างการเว้นระยะห่างทางสังคม กับ การทำงานของแรงงานฟรีแลนซ์จึงไม่ได้เป็นวิถีที่ขัดแย้งกัน แต่ชีวิตวิถีใหม่ไม่ได้มีแค่เรื่องการเว้นระยะห่างทางสังคมเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงได้มีการสรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการทำงานของแรงงานฟรีแลนซ์ภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ดังนี้

ปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ต่อชีวิตวิถีใหม่ แน่นอนว่าทุกสายอาชีพไม่ว่าจะเป็นอาชีพอิสระหรือประจำ จะต้องมีการปรับตัวหลังมีโรคระบาดโควิด 19 กลายเป็นสังคมที่เข้าสู่ยุคของการเผาระวัง ทำให้วิถีการดำเนินของทุกคนเปลี่ยนไป จากการศึกษาพบว่า มีแรงงานฟรีแลนซ์จำนวนหนึ่งได้ช่วงชิงโอกาสที่เกิดขึ้นจากวิกฤตดังกล่าวเพื่อสร้างอาชีพจนมีความมั่นคง

“เราทำงานประจำ แต่รายได้หลักจริง ๆ มาจากการรับจ้างร้องเพลงตามงานวิวาห์ต่าง ๆ แต่พอมีโควิดเข้ามาเขางดจัดงานทำให้เราขาดรายได้ไปเยอะ ลำบากมากช่วงนั้น ก็ลองมาทำช่องดีก็ตอกเพราะตอนที่ทุกคนทำงานที่บ้านแอฟนี่มันดังมาก เราก็เลยลองทำดู”

ก้องภพ เจ้าของช่อง ก้องภพเซ็กซี่ ดีกติกเกอร์ชื่อดังจังหวัดเชียงใหม่สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2566 ในอดีตก้องภพเป็นนักร้องเพลงขอ ซึ่งได้รับผลกระทบต่อการทำงาน ทำให้รายได้หลักจากการร้องเพลงหายไป แต่เห็นถึงโอกาสว่าเป็นช่วงที่คนส่วนใหญ่ต้องเว้นระยะห่างทางสังคมไม่ได้ออกไปไหน ไม่ได้เจอผู้คน เพราะฉะนั้นโซเชียลมีเดียจึงยิ่งเข้ามามีบทบาทต่อความบันเทิงในเวลาว่างมากขึ้นก้องภพจึงได้ช่วงชิงโอกาสดังกล่าวเปิดช่องรีวิวอาหารโดยใส่เอกลักษณ์การพากษ์ภาษาเมืองเป็นคนแรก ๆ จึงทำให้มีชื่อเสียง และสามารถสร้างรายได้จนทำให้ก้องภพลาออกจากงานประจำมาทำรับงานรีวิวอาหารอย่างเต็มตัวในปัจจุบัน

จากปฏิบัติการดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีแรงงานฟรีแลนซ์ที่สามารถหาช่องทางโอกาสจากชีวิตวิถีใหม่มาสร้างเป็นอาชีพได้ ซึ่งเมื่อทบทวนปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์กับการใช้ทุนต่าง ๆ ก็พบว่า การปรับตัวเข้ากับบริบทของการเข้าสู่ชีวิตวิถีใหม่ เป็นหนึ่งในเงื่อนไขที่ส่งผลต่อสถานภาพของแรงงานฟรีแลนซ์ กล่าวคือ ถ้าหากแรงงานฟรีแลนซ์สามารถช่วงชิงโอกาสที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเข้าสู่ชีวิตวิถีใหม่ได้ ก็จะได้รับชัยชนะในสนามการแข่งขันนี้เป็นแรงงานฟรีแลนซ์ที่มั่นคงมีอำนาจในการต่อรองกับผู้ว่าจ้างที่สูง ในขณะที่แรงงานฟรี

แผนซ์ที่ไม่สามารถช่วงชิงโอกาสของการเปลี่ยนแปลงสู่ชีวิตวิถีใหม่ได้ก็จะกลายเป็นแรงงานฟรีแลนซ์ที่เปราะบางที่มีอำนาจในการต่อรองกับตัวจ้างน้อย ซึ่งเสี่ยงต่อการกลายเป็นคนจนเมืองในอนาคตต่อไปได้

1.6 สรุปปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์จังหวัดเชียงใหม่

จะเห็นได้ว่าทุนต่าง ๆ ของแรงงานฟรีแลนซ์มีทั้งติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดและทุนที่ต้องสร้างมันขึ้นมาเอง เพราะการถือครองทุนต่าง ๆ หมายถึงการเข้าถึงทรัพยากรบางอย่างที่แตกต่างกันและที่สำคัญยังทำให้รูปแบบของปฏิบัติการของแต่ละคนมีความแตกต่างกันออกไป นอกจากนั้นทุนเหล่านี้ยังมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การที่บูดีเยอร์ ใช้คำว่าทุน (capital) ในการนำมาเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เกิดชัยชนะในสนามต่าง ๆ เพราะฉะนั้นเมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับปฏิบัติการของกลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ก็จะทำให้พบมิติที่หลากหลายของการต่อสู้เพื่อชัยชนะในสนามแรงงานของสังคมเมือง

ชัยชนะในสนามแรงงานของสังคมเมืองจังหวัดเชียงใหม่ก็คือ การสร้างความมั่นคงในอาชีพฟรีแลนซ์ และตัวชี้วัดความมั่นคงของอาชีพฟรีแลนซ์ก็คือ อำนาจในการต่อรองกับตัวจ้าง ซึ่งพบว่า ยังมีแรงงานฟรีแลนซ์จำนวนหนึ่งไม่สามารถหลุดพ้นจากสถานะความเปราะบางของการทำอาชีพอิสระได้ เพราะฉะนั้นถ้าหากต้องการที่จะหาแนวทางในการป้องกันการเป็นคนจนเมืองจะต้องทำความเข้าใจถึงปฏิบัติการการต่อสู้ของแรงงานฟรีแลนซ์ในเมืองเชียงใหม่ได้อย่างเข้าใจ

ตารางที่ 1 สรุปปฏิบัติการแรงงานฟรีแลนซ์ในเมืองเชียงใหม่

ประเภททุนที่ใช้	ปฏิบัติการ		ข้อค้นพบ
	กลุ่มเปราะบาง	กลุ่มมั่นคง	
ทุนทางเศรษฐกิจ	- มุ่งเน้นการใช้ทุนทางเศรษฐกิจกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน - ใช้ทุนทางเศรษฐกิจกับการประกอบอาชีพมากเมื่อเทียบกับสัดส่วนรายได้ โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์ที่เพิ่งเริ่มทำงาน (อายุงานน้อย) และงานที่ต้องอาศัยเครื่องมือ อุปกรณ์	- ใช้ทุนทางเศรษฐกิจไปกับวางแผนการดำเนินชีวิตในอนาคต เช่น ประกัน ฯ เพราะปัจจุบันมีเงินใช้ไม่ขาด - ใช้ทุนทางเศรษฐกิจไปกับการลงทุนเพื่อการประกอบอาชีพสูง	- การวิเคราะห์ทุนทางเศรษฐกิจของแรงงานฟรีแลนซ์ ต้องพิจารณาถึงสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวด้วย เพราะมีผลต่อการตัดสินใจใช้ทุนในทางเศรษฐกิจ - ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเปราะบางหรือมั่นคงล้วนมีความเสี่ยงในการใช้ทุนทางเศรษฐกิจเช่นกัน โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์โควิด
ทุนทางสังคม	- มุ่งเน้นการหาเครือข่ายเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคม - เครือข่ายทางสังคมคือการสร้างโอกาสในการถูกจ้างงานและทำให้	- มุ่งเน้นรักษาเครือข่ายทางสังคมที่มีอยู่เดิมให้แข็งแรงและต่อยอดไปยังเครือข่ายทางสังคมอื่น ๆ	- ทั้งสองกลุ่มมีมุมมองเกี่ยวกับทุนทางสังคมเหมือนกัน คือ เป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าสู่การเป็นแรงงานฟรีแลนซ์ และเครือข่ายทางสังคมเป็นโอกาสในการทำผลงาน เพื่อยกระดับความมั่นคงในอาชีพของตน

ประเภททุนที่ใช้	ปฏิบัติการ		ข้อค้นพบ
	กลุ่มเปราะบาง	กลุ่มมั่นคง	
ทุนทางวัฒนธรรม	พื้นที่ในการแสดงความสามารถ	- เมื่อมีเครือข่ายทางสังคมเพื่อส่งเสริมการทำอาชีพฟรีแลนซ์อยู่แล้ว เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการจัดการกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายใต้ระบบอุปถัมภ์	- การพิจารณาทุนทางวัฒนธรรมแบบฮาบีตัสมีความแตกต่างกัน แต่มีเงื่อนไขอื่น ๆ ด้วย คือ อายุการทำงาน และลักษณะงาน มีผลต่อมุมมองของแรงงานฟรีแลนซ์
	- ทุนวัฒนธรรมแบบฮาบีตัส เชื่อในพรสวรรค์หรือสิ่งที่กำหนดไม่ได้มากกว่าเชื่อว่าทุนบางอย่างเป็นสิ่งสร้างหรือขัดเกลาขึ้นมาได้	- ทุนวัฒนธรรมแบบฮาบีตัส เชื่อว่าทุกอย่างเกิดขึ้นจากการพัฒนาขัดเกลาขึ้นมา ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นเองทั้งหมด	
	- ทุนทางวัฒนธรรมแบบรูปธรรม กลุ่มเปราะบาง ไม่ได้มองว่าตนเองมีผลงานเป็นรูปธรรมถึงขั้นว่าส่งผลต่อวิถีการบริโภคของผู้อื่น	- ทุนทางวัฒนธรรมแบบรูปธรรม กลุ่มมั่นคง ที่ทำงานเกี่ยวข้อง และมีชื่อเสียง เป็นกลุ่มที่มีผลงานเป็นรูปธรรมและส่งผลกระทบต่อวิถีการบริโภคของผู้อื่นชัดเจน	
	- ทุนทางวัฒนธรรมเชิงสถาบัน กลุ่มเปราะบาง เห็นความสำคัญ และต้องการรับโอกาสในการสร้างทุนประเภทนี้ - ไม่ได้มองว่าส่งผลต่อการทำงานของตนเองมาก แต่มีผลต่อการตัดสินใจจ้างงานบ้าง	- ทุนทางวัฒนธรรมเชิงสถาบัน กลุ่มมั่นคง เห็นความสำคัญ และต้องการรับโอกาสในการสร้างทุนประเภทนี้ - ไม่ได้มองว่าส่งผลต่อการทำงานของตนเองมาก แต่มีผลต่อการตัดสินใจจ้างงานบ้าง	
ทุนทางสัญลักษณ์	- นำทุนทางสัญลักษณ์มาใช้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งตั้งใจและ	- นำทุนทางสัญลักษณ์มาใช้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งตั้งใจและ	- ทิศทางมุมมอง และปฏิบัติการของทั้งสองกลุ่มไปในทางเดียวกัน

ประเภททุนที่ใช้	ปฏิบัติการ		ข้อค้นพบ
	กลุ่มเปราะบาง	กลุ่มมั่นคง	
	ไม่ได้ตั้งใจ เพื่อเพิ่มโอกาสในการสร้างตัวตนในอาชีพฟรีแลนซ์ และเพิ่มอำนาจในการต่อรอง	ไม่ได้ตั้งใจ เพื่อเพิ่มโอกาสในการสร้างตัวตนในอาชีพฟรีแลนซ์ และเพิ่มอำนาจในการต่อรอง	- ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทุนทางสัญลักษณ์แบบขสapid คือ สถาบันครอบครัว - ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทุนทางสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นคือ ประสบการณ์การทำงาน การเปรียบเทียบตนเองกับแรงงานฟรีแลนซ์คนอื่น ๆ ในสายงาน

2.แนวทางป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ภายใต้โครงสร้างความเหลื่อมล้ำ

จากการศึกษาปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ พบว่า “ส่งเสริมอำนาจในการต่อรองของแรงงานฟรีแลนซ์ในเมืองเชียงใหม่” เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดสถานภาพของแรงงานฟรีแลนซ์ในจังหวัดเชียงใหม่ แรงงานฟรีแลนซ์ที่มีอำนาจในการต่อรองสูง สามารถกำหนดรูปแบบการจ้างงานตามความพอใจของตนเองได้ เช่น ราคา วัน เวลา และประเภทของงานที่ต้องการทำ ซึ่งทำให้แรงงานฟรีแลนซ์มีความมั่นคงในการทำงาน แต่แรงงานฟรีแลนซ์ที่มีอำนาจในการต่อรองน้อย ไม่สามารถกำหนดรูปแบบการทำงานได้อย่างอิสระ ต้องทำตามข้อกำหนดของผู้ว่าจ้างเพื่อให้ได้รับการจ้างงาน ส่งผลให้แรงงานฟรีแลนซ์กลุ่มนี้ตกอยู่ในสถานะเปราะบางและอาจนำไปสู่การเป็นคนจนเมืองได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีแนวทางในการส่งเสริมและป้องกันภายใต้โครงสร้างความเหลื่อมล้ำต่อการเป็นคนจนเมืองทั้ง 5 มิติ

จากการศึกษาถึงปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์เพื่อนำไปพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการป้องกันการกลายเป็นคนจนเมือง จะต้องทำการศึกษาถึงโครงสร้างความเหลื่อมล้ำต่อการเป็นคนจนเมือง ที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ออกเป็น 5 มิติพร้อมทั้งแนวทางในการป้องกันการเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ได้ดังนี้

3.1 ด้านเศรษฐกิจ เป็นการพิจารณาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายความมั่งคั่ง รายได้และทรัพย์สิน การถือครองที่ดิน จากมุมมองของแรงงานฟรีแลนซ์ต่อประเด็นดังกล่าวพบว่า ความเหลื่อมล้ำของรายได้ ไม่ได้เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพฟรีแลนซ์โดยตรง เพราะไม่ว่าอาชีพประจำหรืออาชีพอิสระล้วนแล้วแต่มีคนที่ประสบผลสำเร็จในรายได้ และผู้ที่ล้มเหลวในรายได้เช่นกัน แต่สำหรับอาชีพฟรีแลนซ์จะต้องมีการวางแผนการใช้จ่ายที่รอบคอบกว่าอาชีพประจำเพราะรายได้ ไม่ชัดเจน มีบางช่วงที่ได้มากและบางช่วงที่ได้น้อย เพราะฉะนั้นในมุมมองของความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานฟรีแลนซ์จึงไม่ใช่เรื่องของรายได้หรือจำนวนเงิน แต่คือความไม่แน่นอนชัดเจนของรายได้

จากการวิเคราะห์พบว่าแนวทางในด้านการศึกษาและการเสริมสร้างความรู้ทางการเงิน พบว่า การให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนงบประมาณและการออมเงินเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับแรงงานฟรีแลนซ์ เนื่องจากลักษณะการมีรายได้ที่ไม่แน่นอนทำให้การวางแผนการใช้จ่ายและการออมเงินในช่วงที่มีรายได้สูงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้ การให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนภาษียังช่วยให้แรงงานฟรีแลนซ์สามารถจัดการกับภาระทางภาษีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความเสี่ยงในการเกิดปัญหาทางการเงินจากการเสียภาษีไม่ครบถ้วน

ในด้านการเข้าถึงบริการทางการเงิน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่มีความยืดหยุ่น เช่น สินเชื่อที่สามารถปรับเปลี่ยนตามลักษณะรายได้ที่ไม่สม่ำเสมอของแรงงานฟรีแลนซ์ มีความสำคัญในการช่วยลดภาระหนี้สินที่อาจเกิดขึ้นในช่วงที่รายได้ลดลง นอกจากนี้ การส่งเสริมการใช้ประกันภัยขนาดเล็กหรือไมโครอินซัวรันส์ ยังช่วยสร้างความมั่นคงให้แก่แรงงานฟรีแลนซ์ในการรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น การเจ็บป่วยหรือการสูญเสียรายได้ในช่วงวิกฤต

ในด้านระบบสวัสดิการสังคม การจัดตั้งสหภาพหรือสหกรณ์สำหรับแรงงานฟรีแลนซ์ เป็นแนวทางที่สามารถช่วยรวมพลังในการเจรจาต่อรองสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม เช่น การเข้าถึงกองทุนสำรองเลี้ยงชีพหรือการประกันสุขภาพ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่แรงงานฟรีแลนซ์และลดความเสี่ยงในการกลายเป็นคนจนเมือง

3.2 ด้านสังคม มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำทางโอกาสการเข้าถึงบริการสาธารณะ การจัดสรรและกระจายทรัพยากรและบริการของภาครัฐ เช่น การศึกษา สาธารณสุข จากมุมมองของแรงงานฟรีแลนซ์ต่อประเด็นดังกล่าวพบว่า ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการของภาครัฐ มีแน่นอน เพราะกลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์จะต้องเป็นผู้เสียประกันสังคมเพื่อเข้ารับการรักษาจากโรงพยาบาลที่เข้าร่วม และมีความแตกต่างกันในเรื่องการลงทุนเพื่อสวัสดิการทางสังคมต่าง ๆ ด้วยตนเอง กล่าวคือรัฐมีส่วนร่วมในการวางแผนชีวิตการทำงาน เพื่อรองรับคุณภาพชีวิตทางสังคมของแรงงานฟรีแลนซ์น้อย ยิ่งเป็นกลุ่มที่มั่นคงมีรายได้สูงที่ต้องเสียภาษีต่อปีเป็นจำนวนมากก็ยิ่งรู้สึกไม่ยุติธรรมกับพวกเขา

จากการวิเคราะห์พบว่า แนวทางในด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ มีความจำเป็นในการพัฒนาระบบประกันสังคมให้ครอบคลุมและเท่าเทียมมากยิ่งขึ้นสำหรับแรงงานฟรีแลนซ์ โดยรัฐควรจัดให้มีการเข้าถึงบริการสาธารณสุขอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นแรงงานในรูปแบบใด รวมถึงการลดขั้นตอนหรือเงื่อนไขในการเข้าร่วมระบบประกันสังคมที่ซับซ้อน เพื่อให้แรงงานฟรีแลนซ์สามารถเข้าร่วมได้ง่ายขึ้น

ในด้านการจัดสรรและกระจายทรัพยากรของภาครัฐ รัฐควรเพิ่มการลงทุนในสวัสดิการทางสังคมสำหรับแรงงานฟรีแลนซ์ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้สูงซึ่งมีความรู้สึกว่าตนเองจ่ายภาษีเป็นจำนวนมากแต่ไม่ได้รับการสนับสนุนที่เท่าเทียมกัน รัฐควรพิจารณาการลดภาษีหรือให้สิทธิพิเศษในด้านสวัสดิการสังคมแก่แรงงานกลุ่มนี้เพื่อสร้างความยุติธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางด้านสังคม และ รัฐควรมีส่วนร่วมมากขึ้นในการวางแผนชีวิตการทำงานและคุณภาพชีวิตทางสังคมของแรงงานฟรีแลนซ์ โดยการพัฒนาโครงการหรือมาตรการที่ช่วยสนับสนุนให้แรงงานฟรีแลนซ์สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น การสร้างกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ การเข้าถึงการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ที่รัฐสนับสนุน รวมถึงการให้การสนับสนุนทางการเงินในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความมั่นคงให้แก่แรงงานฟรีแลนซ์ในระยะยาว

3.3 ด้านความยุติธรรม เป็นการพิจารณาความไม่เท่าเทียมกันทางสิทธิและโอกาสการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน จากมุมมองของแรงงานฟรีแลนซ์ต่อประเด็นดังกล่าวพบว่า การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ เป็นไปตามกฎหมายทั้งหมดซึ่งจากการเก็บข้อมูลทุกคนมีมุมมองเหมือนกันก็คือได้รับความยุติธรรมตามกฎหมายทุกประการในกรณีที่มีปัญหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม แต่ความเสี่ยงที่จะต้องเจอกับ

การถูกโกงจากผู้จ้างก็เป็นสิ่งที่แรงงานฟรีแลนซ์ตระหนกอยู่เสมอ เพราะการจ้างงานระยะสั้น หรือการรับค่าแรงตามภาระงานที่ตกลงกับผู้จ้างที่ไม่ได้มีการเซ็นเอกสารสัญญาทางกฎหมายรับรองก็อาจจะนำมาซึ่งการโดนโกง และจากการสัมภาษณ์ แรงงานฟรีแลนซ์ทุกคนที่ให้ข้อมูลเคยมีประสบการณ์ในการโดนโกง ทั้ง ไม่จ่ายเงินตามที่ตกลงไว้ หรือ ไม่จ่ายเงินเลย ซึ่งมักจะเกิดขึ้นกับแรงงานฟรีแลนซ์มีประสบการณ์หรืออายุการทำงานน้อย อำนาจในการต่อรองต่ำ ไม่กล้าที่จะมีปัญหากลัวได้รับผลกระทบในอนาคต ไม่ทันต่อเล่ห์เหลี่ยมของผู้จ้างที่ไม่ดีบางคน เพราะฉะนั้นแนวทางการป้องกันความไม่ยุติธรรมสำหรับแรงงานฟรีแลนซ์กับผู้จ้างก็ควรจะต้องได้รับการผลักดันเพื่อไม่ให้เกิดความไม่ยุติธรรมกับกลุ่มอาชีพฟรีแลนซ์นี้ เป็นเหมือนการเสริมอำนาจในการต่อรองให้กับกลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์รุ่นใหม่ ๆ

จากการวิเคราะห์พบว่า ควรส่งเสริมการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิทางกฎหมายในเรื่องการจ้างงานสำหรับแรงงานฟรีแลนซ์ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีประสบการณ์น้อย รัฐควรมีโครงการฝึกอบรมหรือจัดสัมมนาเพื่อให้แรงงานฟรีแลนซ์ทราบถึงวิธีการทำสัญญาจ้างงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย และการปกป้องตนเองจากการถูกโกง นอกจากนี้ ควรจัดทำคู่มือหรือแบบฟอร์มสัญญางานที่สามารถดาวน์โหลดและใช้งานได้ง่าย เพื่อให้แรงงานฟรีแลนซ์สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองกับผู้จ้าง และ ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือกลไกเฉพาะเพื่อให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่แรงงานฟรีแลนซ์ที่ถูกโกง โดยหน่วยงานนี้ควรมีความสะดวกในการเข้าถึงและพร้อมให้คำปรึกษาทางกฎหมาย รวมถึงให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีในกรณีที่แรงงานฟรีแลนซ์ต้องเผชิญกับปัญหาด้านความยุติธรรม

3.4 ด้านการเมือง เป็นความเหลื่อมล้ำของอำนาจต่อรองทางการเมือง และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองและกำหนดนโยบาย จากมุมมองของแรงงานฟรีแลนซ์ต่อประเด็นดังกล่าวพบว่า การเข้าถึงอำนาจทางการเมือง ตามสิทธิความเป็นพลเมืองของประเทศไทยในฐานะแรงงานฟรีแลนซ์ไม่ได้ต่างจากประชาชนคนอื่น ๆ เช่น การเลือกตั้ง การลงประชามติต่าง ๆ ของภาคประชาชน การเคลื่อนไหวทางสังคม ฯลฯ เป็นไปตามสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญแห่งรัฐไทยรองรับ

ความเสี่ยงของความเหลื่อมล้ำด้านการเมืองก็คือ ถ้าหากเป็นกลุ่มแรงงานฟรีแลนซ์ที่ไม่ได้มีสัญชาติไทย แต่มาทำงานที่เมืองเชียงใหม่ อาจจะไม่ได้อยู่ในขอบเขตการดูแลของกฎหมายไทยว่าด้วยสิทธิอำนาจทางการเมือง แต่สามารถที่จะเคลื่อนไหว หรือ ขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ภายใต้กฎหมายของประเทศไทยได้ ความเหลื่อมล้ำเล็กน้อยสำหรับการเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์คือ การมีส่วนร่วมต่อการกำหนดนโยบาย อาจจะไม่ได้มีองค์กรที่เป็นต้นสังกัดช่วยในการผลักดัน หรือปกป้อง เหมือนกับกลุ่มงานประจำซึ่งที่ผ่านปฏิบัติการทางการเมืองดังกล่าวของแรงงานฟรีแลนซ์ในจังหวัดเชียงใหม่มีไม่มากพอที่จะสรุปได้ว่าประเด็นนี้มีความเหลื่อมล้ำชัดเจน

จากการวิเคราะห์พบว่า ควรส่งเสริมการจัดตั้งสมาคมหรือเครือข่ายแรงงานฟรีแลนซ์ที่มีบทบาทในการเป็นตัวแทนแรงงานฟรีแลนซ์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการกำหนดนโยบาย สมาคมหรือเครือข่ายนี้สามารถทำหน้าที่เป็นเสียงให้กับแรงงานฟรีแลนซ์ในการเสนอความเห็นต่อรัฐบาลหรือนักการเมือง รวมถึงการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้แรงงานฟรีแลนซ์ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายมากขึ้น และควรมีการส่งเสริมให้แรงงานฟรีแลนซ์มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ทางการเมืองของตนเอง เพื่อเพิ่ม

ความตระหนักรู้และความพร้อมในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การจัดเวิร์กช็อปหรือสัมมนาเกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง การออกเสียงเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมในการร่างนโยบาย

สำหรับแรงงานฟรีแลนซ์ที่ไม่ได้มีสัญชาติไทย แต่ทำงานในประเทศไทย ควรมีการจัดตั้งช่องทางหรือกลไกเพื่อให้พวกเขาสามารถแสดงความคิดเห็นหรือเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองภายใต้กฎหมายไทยได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย อาจจะเป็นการประสานงานกับองค์กรระหว่างประเทศ หรือหน่วยงานของรัฐบาลไทย เพื่อให้มีการรับฟังเสียงของแรงงานกลุ่มนี้ในการพิจารณานโยบายที่อาจมีผลกระทบต่อพวกเขา

3.5 ความรู้ประกอบด้วยปัจจัยอันแตกต่างหลากหลาย เป็นความเหลื่อมล้ำทางความรู้ยังครอบคลุมคำถามที่ว่าความรู้ของใครที่ได้รับการยอมรับ และความรู้ ประเภทไหนที่มีความสำคัญมากที่สุด ความเหลื่อมล้ำทางความรู้ส่งผลต่อศักยภาพในการ ตัดสินใจ, การเข้าถึงบริการ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากมุมมองของแรงงานฟรีแลนซ์ต่อประเด็นดังกล่าวพบว่า ความเหลื่อมล้ำทางความรู้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไข ระดับความรู้ การศึกษา ประสบการณ์ อายุการทำงาน ผลงานที่เป็นรูปธรรม ฐานะทางเศรษฐกิจ เหล่านี้ส่งผลต่อการยอมรับของผู้จ้างแรงงานฟรีแลนซ์ทั้งสิ้น

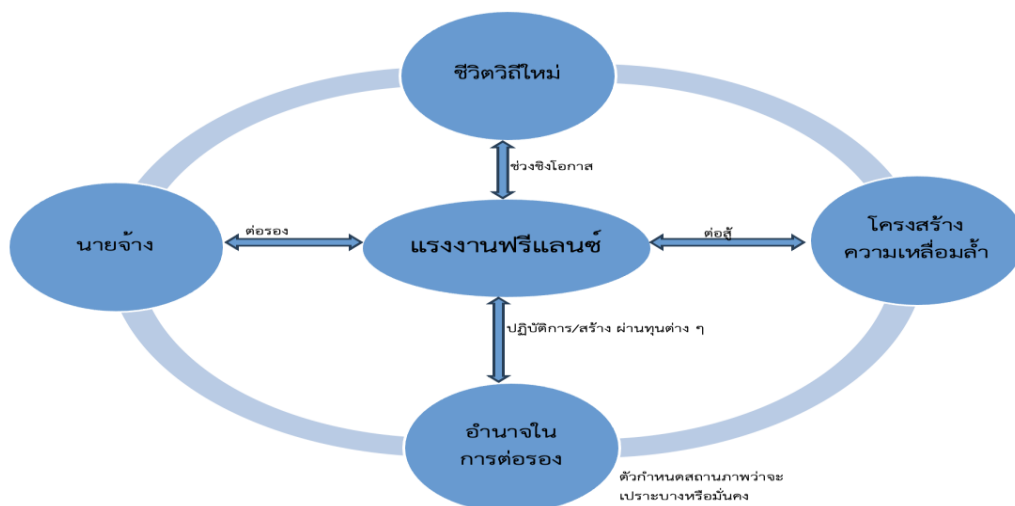
จากการศึกษาแรงงานฟรีแลนซ์ที่มีระดับการศึกษาที่สูง ประสบการณ์ อายุการทำงานที่มาก ผลงานที่เป็นรูปธรรมมีคนรู้จักเยอะ มีฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมที่ดี มักจะได้รับโอกาสของการทำงานฟรีแลนซ์ได้ดีกว่ากลุ่มที่ไม่มี เพราะมันคือการสะสมทุนเพื่อใช้ในการเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับผู้จ้าง เพราะฉะนั้นแนวทางในการป้องกันไม่ให้แรงงานฟรีแลนซ์กลายเป็นคนจนเมืองจะต้องมีรูปแบบ กระบวนการ มาตรการ นโยบาย ส่งเสริมความรู้ที่หลากหลายให้ตอบสนองต่อความจำเป็นต่อการพัฒนาอาชีพให้กับแรงงานฟรีแลนซ์ในเชิงใหม่อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะ ส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องสำหรับแรงงานฟรีแลนซ์ โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวข้องกับอาชีพที่มีความต้องการในตลาดแรงงาน การเข้าถึงการศึกษาและฝึกอบรมที่มีคุณภาพควรได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้แรงงานฟรีแลนซ์ทุกคนมีโอกาสในการพัฒนาความรู้และทักษะที่ทันสมัย และควรมีการสร้างระบบสนับสนุนการสะสมทุนทางความรู้ เช่น การสร้างเครือข่ายความรู้ การจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการศึกษา หรือการจัดโปรแกรมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างแรงงานฟรีแลนซ์ เพื่อให้ผู้ที่มีประสบการณ์น้อยหรือมีโอกาสด้านการศึกษาน้อยได้รับโอกาสในการเรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

อภิปรายผลการวิจัย

การนำเสนออภิปรายผลตามวัตถุประสงค์นี้ โดย**ปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ ของอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่** คนเปราะบาง ตามนิยามของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จากกระบวนข้อมูล TPMAP (Thai People Map and Analytics Platform) คำนียามนี้ ครอบคลุมเด็กยากจน คนพิการและผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐ ผู้ป่วยเรื้อรังที่ดูแลตัวเองไม่ได้ และผู้ที่ไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ที่พิจารณาจาก 5 มิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา ด้านรายได้ และด้านการเข้าถึงบริการ

รัฐ (TPMAP ,2023) แต่ในงานวิจัยนี้ต้องการที่จะเสนอว่าความเปราะบางของแรงงานนอกระบบอย่างฟรีแลนซ์สามารถจำแนกได้จาก อำนาจในการต่อรอง ผ่านปฏิบัติการต่าง ๆ ดังนี้

จากการศึกษาเรื่องแนวทางการป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ในเมืองเชียงใหม่ พบว่า แรงงานฟรีแลนซ์ไม่ว่าจะตกอยู่สถานภาพใดก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่มีปฏิบัติการ ต่อรอง ช่วงชิงโอกาส ไม่ยอมจำนนต่อโครงสร้าง (active actor) ในบริบทความเป็นเมืองเชียงใหม่ที่กำลังก้าวเข้าสู่รูปแบบชีวิตวิถีใหม่มีกลุ่มอาชีพแรงงานฟรีแลนซ์ เป็นกลุ่มอาชีพหนึ่งที่มีความน่าสนใจอย่างยิ่งต่อการศึกษา เนื่องจากในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สามารถสร้างฟรีแลนซ์ที่มั่นคงขึ้นได้จากการช่วงชิงโอกาสที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ก็ทำให้แรงงานฟรีแลนซ์เปราะบางลงได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นการต่อสู้ในตลาดแรงงานที่เต็มไปด้วยความเสี่ยงต่อการกลายเป็นคนจนเมืองของจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดในช่วงโรคระบาดโควิดส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการในจังหวัดจนต้องปิดกิจการเป็นจำนวนมาก เพราะฉะนั้นงานวิจัยครั้งนี้จึงต้องการนำเสนอถึงปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ที่ผ่านการใช้ทุนต่าง ๆ เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองกับผู้จ้าง การต่อสู้โครงสร้างความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ และสามารถช่วงชิงโอกาสของการเปลี่ยนแปลงสังคมเข้าสู่ชีวิตวิถีใหม่ โดยสรุปสนามปฏิบัติการการต่อสู้ของแรงงานฟรีแลนซ์เมืองเชียงใหม่ได้ตั้งแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 สนามปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์เมืองเชียงใหม่

จากวงจรปฏิบัติการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การต่อรอง ต่อสู้ สร้าง และช่วงชิงโอกาส ของแรงงานฟรีแลนซ์มีความเป็นพลวัต (dynamic) คือ มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เปรียบเสมือนธรรมชาติของการทำงานของฟรีแลนซ์ที่ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “การปฏิบัติ (Practices)” ของบูดีเยอร์ เป็นแนวคิดที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างโครงสร้างกับปัจเจกเข้าด้วยกันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่อยู่ระหว่างทั้งโครงสร้างและปัจเจกมากกว่าจะมองไปที่โครงสร้างเท่านั้นหรือปัจเจกเท่านั้นเพื่อเป็นการทำให้ หลุดพ้นออกจากกับดักของถกเถียงเดิม ๆ ว่าอะไรเป็นตัวกำหนดสังคมระหว่างโครงสร้างสังคมหรือปัจเจกชน ซึ่งในโครงการวิจัยนี้

ต้องการศึกษาปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ที่ไม่ใช่เพียงผู้ที่ตกอยู่ภายใต้โครงสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคมเมืองจนกลายเป็นคนจนเมือง (จนเชิงโครงสร้าง) หรือเกิดจากขาดความสามารถในการเปลี่ยนสถานภาพชนชั้นตนเองจนต้องยอมจำนนต่อสถานะภาพของการเป็นคนจนเมือง (จนเชิงปัจเจก) เท่านั้น แต่ต้องการสะท้อนปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์ที่ต่อสู้กับโครงสร้างความเหลื่อมล้ำในเมือง ช่วงชิงโอกาสกับโครงสร้างชีวิตวิถีใหม่ สร้างอำนาจในการต่อรองกับนายจ้าง เกิดเป็นวงจรปฏิบัติการตามแผนภาพ ซึ่งบูดิเยอร์ เรียกสิ่งนี้ว่า “สนาม (field)” ซึ่งแตกต่างกับแนวคิดที่มองคนจนเมืองแบบเดิม เขามองว่าปฏิบัติการ ไม่ได้เกิดขึ้นในตัวสถาบันทางสังคม แต่เกิดขึ้นใน สนาม ที่เต็มไปด้วยปฏิบัติการ ต่อรอง ต่อสู้ โดยการใช้ทุนต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือในการสร้างชัยชนะในสนามนั้น ๆ ซึ่งสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ได้ ได้สรุปสนามปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์เมืองเชียงใหม่ (ภาพที่ 2) ในรูปแบบวงจรเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการเป็นผู้กระทำการทางสังคมที่มีสำนึกในฐานะแรงงานฟรีแลนซ์

ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยเรื่อง มนุษย์ล่องหนในระบาวិทยา “ความเปลือยเปล่า” ของคนชายขอบในเมืองเชียงใหม่ (Chaipong and Pisith, 2024) งานวิจัยนี้ไม่ใช่เพียงตีแผ่ปัญหาของแรงงานข้ามชาติในเชียงใหม่เท่านั้นแต่ยังนำเสนอให้เห็นถึงการต่อสู้ของพวกเขาด้วย เพราะเป็นการนำเสนอถึงการต่อสู้ของแรงงานข้ามชาติในจังหวัดเชียงใหม่ภายใต้การดำรงชีวิตแบบไร้ตัวตนเป็นคนชายขอบที่ไม่ถูกนับรวมเป็นพลเมืองของรัฐ และเมื่อต้องเผชิญกับการแพร่ระบาดโรคโควิด 19 มาตรการของรัฐในการแก้ปัญหากลับยิ่งเพิ่มระดับของความเป็นชายขอบให้กับกลุ่มแรงงานข้ามชาติ ทั้งจากการถูกจำกัดขอบเขตการใช้ชีวิตและการทำงานไปจนถึงการเข้าไม่ถึงสวัสดิการและโครงการเยียวยาต่าง ๆ นำมาซึ่งปฏิบัติการอันหลากหลายและเข้มข้นเพื่อความอยู่รอดและมีผลอย่างมากต่อการทบทวนเป้าหมายชีวิตในสังคมไทย

แตกต่างจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการขูดรีดของทุนนิยม ความรู้และสายพานล่องหนในอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ ของ (Naline, 2016) ที่ยังเป็นการนำเสนอแรงงานฟรีแลนซ์ในฐานะผู้ถูกกระทำซึ่งเป็นการอธิบายถึงบทบาทของแรงงานฟรีแลนซ์ที่เป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบ แต่ก็ยังไม่สามารถหลุดออกจากวงจรการขูดรีดของทุนนิยมในสายงานของตนเองได้

นอกจากนั้นแล้วการศึกษาแรงงานฟรีแลนซ์ที่ผ่านมายังเป็นการนำเสนอถึงรูปแบบการทำงานของแรงงานนอกระบบโดยขาดมิติเชิงอำนาจ อย่างงานของ (Natchanan et al, 2022) เรื่อง “Gig Worker” ความท้าทายของภาครัฐในการบริหารจัดการแรงงานอิสระคนไทยภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ ถึงแม้จะเป็นการศึกษาที่พยายามสะท้อนให้เห็นว่างานฟรีแลนซ์เป็นทางเลือกการทำงานของคนในยุคใหม่โดยเฉพาะภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ว่า รัฐจะต้องเจอกับความท้าทายอะไรที่จะทำให้แรงงานกลุ่มนี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ แต่ยังขาดมิติเรื่อง การจัดการกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ กล่าวคือการทำงานในฐานะแรงงานนอกระบบ เป็นการทำงานที่ต้องอาศัยการจัดการความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับผู้จ้างอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นตัวกำหนดสถานะภาพของแรงงานฟรีแลนซ์ว่าเขาจะเป็นกลุ่มเปราะบางหรือมั่นคงก็คือ อำนาจในการต่อรอง

- แนวทางป้องกันกา... (The text is cut off at the end of the line)

การวิจัยนี้พบว่า แนวทางป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ภายใต้โครงสร้าง ความเหลื่อมล้ำทั้ง 5 มิติ ที่ได้ผลดีที่สุดคือการ “ส่งเสริมอำนาจในการต่อรองของแรงงานฟรีแลนซ์ในเมือง เชียงใหม่” โดยกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับแรงงานฟรีแลนซ์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตัวแรงงาน ฟรีแลนซ์ที่ยั่งยืน เพราะไม่ว่าจะเป็นมิติความเหลื่อมล้ำใดก็ตามล้วนแล้วแต่มีโอกาสร่วมสร้างบางให้กับ แรงงานฟรีแลนซ์เป็นคนจนเมืองได้ เพราะฉะนั้นแนวทางที่เหมาะสมจากผลการวิจัยคือต้องสร้างกระบวนการ เรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับแรงงานฟรีแลนซ์โดยอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ Issara (2019) เรื่อง แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบโดยใช้กระบวนการ เรียนรู้ทางสังคม กรณีศึกษาผู้ขับรถแท็กซี่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่าแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ขับ รถแท็กซี่โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ประกอบด้วย การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเกี่ยวกับการ จัดสรรทรัพยากรของรัฐ โดยกรมการขนส่งทางบกบูรณาการความร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุขและสำนักงาน ประกันสังคมเพื่อส่งเสริมการให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพและการเพิ่มความคุ้มครองทางสังคมแก่ผู้ขับรถแท็กซี่ และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมโดยการขยายจากพื้นที่จริงไปสู่พื้นที่ทางสังคมรูปแบบใหม่ (พื้นที่ เสมือน) เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัลในกลุ่มอาชีพผู้ขับรถแท็กซี่

เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Jaturong (2022) เรื่อง การขยายการคุ้มครองทางสังคมแบบยั่งยืน สำหรับแรงงานนอกระบบในประเทศไทย ซึ่งเป็นการศึกษาภายใต้สถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 พบว่า ระบบสวัสดิการสังคมและการคุ้มครองทางสังคมสำหรับแรงงานนอกระบบที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่สามารถ ช่วยให้แรงงาน นอกระบบมีหลักประกันหรือมีความมั่นคงได้จริง การให้ความช่วยเหลือของรัฐบาล เป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้า ซึ่งไม่ยั่งยืนผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลให้ใช้นโยบาย “การคุ้มครองทางสังคมถ่วงหน้า” บูรณาการหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคม และการคุ้มครองทางสังคมสำหรับแรงงานนอกระบบ โดยกำหนดภารกิจ ของแต่ละกระทรวงให้ชัดเจน ปรับปรุง พ.ร.บ. ประกันสังคม โดยการขยายสิทธิประโยชน์ผู้ประกันตนมาตรา 40 ที่เป็นแรงงานนอกระบบให้มีสิทธิประโยชน์ให้ใกล้เคียง กับผู้ประกันตนมาตรา 39 เหมือนแรงงานในระบบ และ นอกจากนั้นต้องจัดทำฐานข้อมูลกลุ่มแรงงานนอกระบบให้ชัดเจน ปรับปรุงการบริหารจัดการกองทุนส่งเสริม อาชีพแรงงานนอกระบบโดยให้ผู้แทนของสมาพันธ์แรงงานนอกระบบมีส่วนร่วม เชื่อมเครือข่ายระบบการ คุ้มครองช่วยเหลือของภาครัฐที่มีอยู่ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติให้ชัดเจน

การวิจัยนี้สรุปได้ว่า การป้องกันการกลายเป็นคนจนเมืองของแรงงานฟรีแลนซ์ในเชียงใหม่สามารถ ทำได้โดยการส่งเสริมอำนาจในการต่อรองของแรงงาน ซึ่งรวมถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและ ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การส่งเสริมนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Issara (2019) ที่แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเป็นวิธีการที่มี ประสิทธิภาพในการพัฒนาแรงงานฟรีแลนซ์ นอกจากนี้ งานวิจัยของ Jaturong (2022) ยังชี้ให้เห็นถึงความ จำเป็นในการปรับปรุงระบบสวัสดิการและการคุ้มครองทางสังคมสำหรับแรงงานนอกระบบในสถานการณ์โรค ระบาดเพื่อให้ความยั่งยืนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) การศึกษาแรงงานฟรีแลนซ์หรือแรงงานนอกระบบต้องมีมุมมองต่อกลุ่มเป้าหมายในฐานะผู้กระทำการทางสังคมมากกว่าที่จะเป็นแค่ผู้ถูกระทำ กล่าวคือ ไม่ใช่เพียงการนำเสนอถึงปัญหาและความลำบากเท่านั้น แต่ต้องขยายมุมมองให้ผู้คนในสังคมเห็นถึงศักยภาพความสามารถของคนกลุ่มนี้ และสามารถทำให้คนในสังคมมีทัศนคติเชิงบวกต่อคนกลุ่มนี้มากขึ้นในฐานะทรัพยากรที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

2) การจำแนกแยกแยะแรงงานฟรีแลนซ์ หรือแรงงานนอกระบบ จะต้องพิจารณา “อำนาจในการต่อรอง” ด้วย เพราะการเป็นกลุ่มเปราะบางที่อาจจะกลายเป็นคนจนเมืองไม่ได้มีเพียงมิติทางเศรษฐกิจที่วัดจากรายได้เท่านั้น เพราะฉะนั้นการศึกษาให้เข้าใจถึงปฏิบัติการของแรงงานฟรีแลนซ์จะทำให้เห็นถึงเงื่อนไขที่ซ่อนอยู่ และสามารถนำมาขยายสู่องค์ความรู้ใหม่ ๆ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) นโยบายส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาทักษะเฉพาะทาง จัดตั้งโครงการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะที่เน้นความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ เพื่อให้แรงงานฟรีแลนซ์มีทักษะที่ทันสมัยและมีโอกาสในการประกอบอาชีพที่มั่นคงมากขึ้น โดยควรเปิดโอกาสให้แรงงานทุกระดับสามารถเข้าถึงได้โดยไม่มีค่าธรรมเนียมลำทางด้านการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจ

2) นโยบายสนับสนุนการสร้างเครือข่ายและการสะสมทุนทางสังคมและความรู้ จัดตั้งสมาคมหรือเครือข่ายแรงงานฟรีแลนซ์ที่มีบทบาทในการสนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้ การสะสมทุนทางสังคม และการสร้างผลงานที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มอำนาจในการต่อรองและโอกาสในการได้รับการยอมรับจากผู้จ้าง รวมถึงเป็นช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็น

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและการพัฒนา

1) ในการวิจัยครั้งต่อไปจะต้องมีการพิจารณาประเด็นการเปรียบเทียบระหว่างแรงงานฟรีแลนซ์กับพื้นที่อื่น ๆ เช่น กรุงเทพฯ ฯ หรือเมืองหลักที่มีแรงงานฟรีแลนซ์อยู่จำนวนมาก เพื่อวิเคราะห์ประเด็นเรื่องบริบทโอกาสของพื้นที่ ปัจจัย และเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการทำงานของแรงงานฟรีแลนซ์ เป็นการขยายมุมมองการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบและได้มีมติปฏิบัติการที่เป็นประโยชน์ต่อการออกแบบนโยบายในการพัฒนาต่อไป

2) ใช้แนวคิด ทฤษฎี อื่น ๆ รวมทั้งระเบียบวิธีวิจัยแบบอื่น ๆ มาใช้ศึกษาแรงงานฟรีแลนซ์ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบใหม่ๆ ของแรงงานฟรีแลนซ์ และนำไปขยายองค์ความรู้เชิงวิชาการได้

เอกสารอ้างอิง

- Sattayanurak, A., Pintobtang, P., Prechasilpakul, S., Jitnirat, N., Wisetpreecha, B., Chamarat, T., and To-oditep, T. (2020). The Changing Urban Poor in a Changing Urban Society. Bangkok: Office of the Science Promotion Commission, Research, and Innovation. (in Thai)

- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Samnieng, Ch., & Nasee, P. (2024). Invisible Man in Epidemiology: The “Bare Life” of the Marginal People in Chiang Mai. *Journal of Anthropology, Sirindhorn Anthropology Centre*, 7(1),109-152. (in Thai)
- Laohathaiwanich, E. (2015). Postmodern: Representation, Globalization, Consumption, and Cultural Capital. <http://www.midnightuniv.org>. June 18, 2022. (in Thai)
- Sanguanphong, I. (2019). Guidelines for promoting informal workers quality of life using social learning process: a case of taxi drivers in Bangkok. Doctor of Education Thesis. Chulalongkorn University. (in Thai)
- Boonyarattanasoontorn J. (2022). Extending Sustainable Social Protection for the Informal Sector in Thailand. Huachiew Chalermprakiet University. (in Thai)
- Thitawan, N. (2016). Innovations in Capitalist Exploitation of Perceptions and Invisible Conveyor Belts in the Printing Industry. Undergraduate Sociology and Anthropology Conference, Thammasat University, Rangsit Campus. April 1, 2018. pp. 152-169. (in Thai)
- Wongmoolitthikon, N., Incha, S., Sriboon, P., & Limmangkur, J. (2022). "Gig Worker: The Challenges of the Government in Managing Thai Independent Workers under the New Normal". *Panya Journal*, 29(1), 134-148. (in Thai)
- Eawsriwong, N. (2018). Political Inequality. https://www.matichon.co.th/article/news_1177141. October 15, 2022. (in Thai)
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2015). Poverty and Inequality Situation Analysis Report in Thailand. <https://www.nesdc.go.th/news.php?cid=941&filename=index>. Accessed October 15, 2022. (in Thai)
- Pongsawat, P. (2018). Politics of Inequality. https://www.matichon.co.th/columnists/news_1268407. Accessed December 11, 2022. (in Thai)
- Jitsuchon, S. (2015). Inequality in Thai Society: Trends, Policies, and Policy Driving Guidelines. Research Report on Inequality in Thai Society, Thailand Development Research Institute. May 2015. pp. 6-14. (in Thai)
- Tangkitvanich, S. (2013). Developing a Strategy for Reforming Basic Education for Accountability. Bangkok: Siam Printing. (in Thai)

Thai People Map and Analytics Platform. (2023). Overview of Poverty in Thailand in 2023.

<https://www.tpmap.in.th/>. January 25, 2023 (in Thai)

Pinpook, U. (2012). Bargaining Power. <https://www.gotoknow.org/posts/273462>. June 18, 2022.

(in Thai)

Waehtay, U., & Khongthong P. (2011). Health Risks of Informal Workers in Muslim

Communities: A Case Study of Bang Pu Municipality, Yaring District, Pattani Province.

Srinakharinwirot University Journal (Science and Technology), 3(5), 59-68. (in Thai)

แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียน
ขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2
Guidelines for student affairs management to develop life skills in
the digital age of the Noen Maprang Network Group Opportunity
Expansion School Under the jurisdiction of Phitsanulok Primary
Educational Service Area Office 2

ปฐมน คำแย้ม^{1*}, วจี ปัญญาใส², และ ศุภราภรณ์ ทองสุขแก้ว³
Pathamon Kumyaem ^{1*}, Vajee Panyasai², and Supparaporn Thongsukkaew³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัล กลุ่มตัวอย่างคือ บุคลากรในโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปรางสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 13 คน ครู จำนวน 227 คน รวม 240 คน 2) เพื่อหาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัล กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน ครูหัวหน้างานกิจการนักเรียน จำนวน 3 คนศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 9 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัยได้แก่แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า วัตถุประสงค์ข้อที่ 1) สภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัล ทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวมมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัล พบว่า 1) ด้านงานกิจการนักเรียน โรงเรียนควรตรวจสอบความต้องการของนักเรียนและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เสนอเนื้อหาที่ตนเองเน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม 2) ด้านงานส่งเสริมวินัย/

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

¹ Master of Education students Education Administration, Uttaradit Rajabhat University

^{2,3} อาจารย์ที่ปรึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

^{2,3} Thesis Advisor, Education Administration, Uttaradit Rajabhat University

* Corresponding author: pathamonbitebite@gmail.com

คุณธรรม โรงเรียนควรส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ฝึกระเบียบวินัย/การแต่งกาย ทรงผม คุณธรรม ความเสียสละ 3) ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือ โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการเยี่ยมบ้าน และเสริม การสร้างภูมิคุ้มกัน แก้ไขปัญหาของนักเรียนผ่านทางกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต 4) ด้านงาน สวัสดิการนักเรียน โรงเรียนควรอำนวยความสะดวกให้กับนักเรียนทั้งในด้านสภาพแวดล้อม สาธารณูปโภคที่ เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน และจัดซื้อจัดหาเวชภัณฑ์พื้นฐานให้กับนักเรียน 5) ด้านงานส่งเสริม ประชาธิปไตยในโรงเรียนโรงเรียนควรดำเนินโครงการที่มุ่งสอนหลักการและคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองที่ถูกต้อง

คำสำคัญ: แนวทางการบริหารกิจการนักเรียน ทักษะชีวิต โรงเรียนขยายโอกาส

Abstract

The purposes of this research were 1) To study the problems of student affairs administration in order to develop life skills in the digital age. The sample group is School personnel to expand opportunities for the Noen Maprang Network Group under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 2. The sample group is Personnel in the school to expand opportunities in the Noen Maprang Network Group under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 2. The sample group is Educational institution administrators: 13 people, teachers: 227 people, a total of 240 people. 2) to find guidelines for student affairs management to develop life skills in the digital age The sample group is Educational institution administrators, 5 people, teachers, student affairs supervisors, 2 people, educational supervisors, and 2 people, totaling 9 people. The instruments used for the research are: interview questionnaire Statistics used in research mean, standard deviation, and content analysis

The results found that Objective No. 1) Problems in student affairs administration developing life skills in the digital age in all 5 areas. Overall, the problem is at a high level. 2) Guidelines for student affairs management to develop life skills in the digital age found that 1) student affairs Schools should survey student needs and provide opportunities for students to present their content, emphasizing the participation of students in organizing activities. 2) Discipline/Moral Promotion. Schools should promote good behavior and be a good example. Practice discipline/dress, hairstyle, morality, sacrifice. 3) Care and support system work. Schools should give importance to home visits. and enhance immunity Solve student problems through activities that improve life skills. 4) Student welfare work Schools should facilitate students in terms of environment. Utilities that are adequate to meet the needs of students and purchasing basic medical supplies for students. 5) In terms of promoting democracy in schools, schools

should carry out projects that aim to teach the principles and values of democracy with the King as Head of State. Including the correct rights and duties of citizens.

Keywords : Administrative Guidelines student affairs, life skills, School expands opportunities

บทนำ

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งที่สำคัญ ในการวางรากฐานให้กับคุณภาพของคนในชาติ การพัฒนาการศึกษาให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทั้ง ร่างกาย และจิตใจ มีสติปัญญา คิดเป็น ประยุกต์ได้มีคุณธรรม จริยธรรม สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ที่กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ได้แก่ 1) รักชาติศาสนา ศักดิ์สิทธิ์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ และจากความสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566 – 2570 จึงได้กำหนด ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพของคน โดยให้ความสำคัญในการพัฒนาคนไทยให้มีทักษะที่จำเป็นมี ประสิทธิภาพทางการศึกษา หากสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในการบริหารจัดการทรัพยากรการศึกษา และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล และความแพร่หลายของการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่มากขึ้นช่วยขยายโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดเฉพาะใน ห้องเรียน อาทิ การเรียนรู้ทางไกล การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ที่สนับสนุนศักยภาพรายบุคคล ที่จะมียุทธศาสตร์สำคัญในการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566 – 2570) (The Thirteenth National Economic and Social Development Plan 2023 – 2027) การบริหารงานในสถานศึกษาจึงไม่ใช่แค่การบริหารงานในด้านวิชาการที่ เน้นในด้านการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผลเท่านั้น สถานศึกษายังต้องมีการส่งเสริมกิจกรรมที่เสริมหลักสูตรที่นอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนให้กับผู้เรียน

ตามประกาศกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการ การศึกษา พ.ศ. 2550 โดยกำหนดให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่บริหารงาน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงาน วิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป ซึ่งจาก การศึกษาขยายการบริหาร สถานศึกษาพบว่า งานกิจการนักเรียนเป็นภาระกิจหนึ่งของงานด้านการ บริหารงานทั่วไป โดยงาน กิจการนักเรียนเป็นภาระกิจสำคัญประการหนึ่งที่สถานศึกษาต้องมีการบริหารจัดการที่ มีคุณภาพเพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาวะเศรษฐกิจสังคม การเปลี่ยนแปลง ทางการเมือง สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมทั้งงานกิจการนักเรียนสามารถพัฒนา

ผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ภาคภูมิใจในความเป็นไทย เกิดการเรียนรู้รอบรอบ ประชาธิปไตย ผ่านกระบวนการทำงาน และกิจกรรมของโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นำ “การพัฒนาทักษะชีวิต” บรรจุไว้ใน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระบุสมรรถนะผู้เรียนข้อ 4 ว่า “ผู้เรียนมีความสามารถในการพัฒนาทักษะชีวิต” และเพื่อเป็นการนำสู่การปฏิบัติการเรียนสอนอย่างเป็นรูปธรรมได้กำหนดองค์ประกอบสำคัญของทักษะชีวิตครอบคลุม 4 ด้าน คือ (1)การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตัวเองและผู้อื่น (2)การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (3)การจัดการกับอารมณ์ และความเครียด (4)การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะชีวิตเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชน ผู้ที่มีทักษะชีวิตในการเผชิญปัญหาเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งทางใจ ซึ่งสามารถช่วยชนะปัญหาอุปสรรคไปสู่ความสำเร็จและสามารถปรับตัวเพื่อสามารถแก้ไขปัญหารอบตัวได้ นั่นจึงเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จะต้องจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยเสริมสร้างทักษะชีวิตทั้ง 8 สารการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้แก่ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมกิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี กิจกรรมชุมนุม กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างคุณลักษณะตามนโยบายของสถานศึกษาซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถพัฒนา และการประเมินเสริมสร้างทักษะชีวิตพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้มีพัฒนาการที่มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับมือกับปัญหาและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากจุดเน้นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 ในนโยบายที่ 1 การส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จุดเน้นที่ 4 พัฒนาความเป็นคนดี มีทักษะชีวิต ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของงานกิจการนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง งานกิจการนักเรียนเป็นอีกหนึ่งภาระงานที่สำคัญ สถานศึกษามีบทบาทหน้าที่จัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อช่วยให้ครูเข้าใจเข้าถึงและพัฒนาผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการวางแผน และการบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพสร้างคุณลักษณะพึงประสงค์ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีและสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2562 (Office of the Basic Education Commission, 2019) ประกอบกับสภาพบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสในกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง ส่วนใหญ่พบกับปัญหาการเลี้ยงดูบุตรหลานที่ขาดการดูแลอย่างใกล้ชิด รวมถึงความพลัดพลัดของผู้อุปการะ ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการปรับตัวด้านอารมณ์ จิตใจ ความเครียด การเผชิญกับสิ่งยั่วยุต่างๆ ก่อเกิดพฤติกรรมทางลบเช่นเรียนหนีเรียน ปัญหาเสพยาเสพติด ปัญหาเด็กติดเกม พฤติกรรมทางเพศ การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร หรือจนนำไปสู่ปัญหาการฆ่าตัวตาย สอดคล้องกับ Sombat, S. (2019) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาค้นคว้าด้านเพศวิถีศึกษาและทักษะชีวิต สำหรับวัยรุ่น อายุ 10 - 19 ปี พบว่า จากข้อมูลรายงานเฝ้าระวังการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2564 มีแม่วัยรุ่นที่ไม่ได้คุมกำเนิดก่อนตั้งครรภ์ ร้อยละ 44.2 สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ตั้งใจ ร้อยละ 47.5 ไม่รู้จักวิธีคุมกำเนิดร้อยละ 28.8 มีเพศสัมพันธ์ขณะมีเมามา ร้อยละ 10.0

ส่วนแม่วัยรุ่นที่มีการคุมกำเนิดก่อนตั้งครรภ์ ส่วนใหญ่เลือกใช้วิธีคุมกำเนิดชั่วคราวมากที่สุด เท่ากับ ร้อยละ 51.5 จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าเด็กวัยรุ่นยังขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลตนเอง และปัญหาการใช้โซเชียลมีเดียที่มาร่วมกับภัยอันตรายรูปแบบใหม่สอดคล้องกับซึ่งการดำรงชีวิตท่ามกลางกระแสที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ทักษะชีวิตจึงมีความสำคัญ เพื่อให้ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขพร้อมรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้น

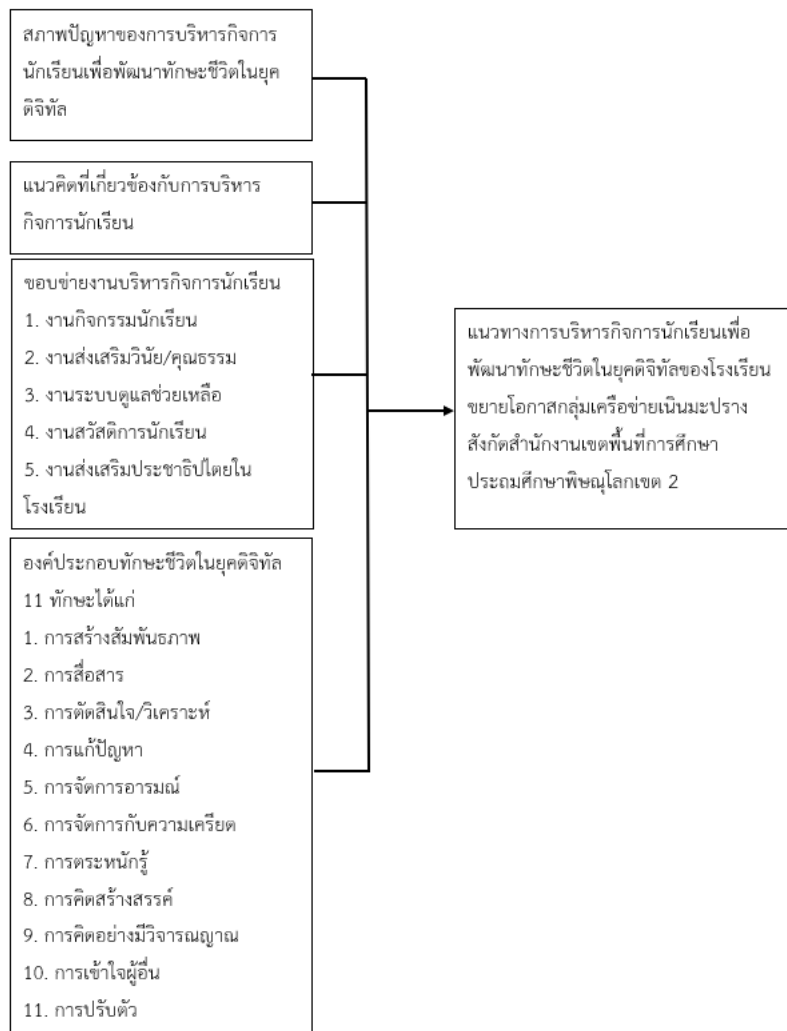
จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการบริหารจัดการกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปรางสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปรางสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการบริหารจัดการกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปรางสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 โดยนำมาสังเคราะห์และกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังต่อไปนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2

เป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 จำนวน 240 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 13 คน และครูจำนวน 227 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 4 คน ครูหัวหน้างานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา จำนวน 3 คน ศึกษานิเทศก์ 2 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) มีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน มีคุณสมบัติดังนี้

1.1 ปฏิบัติงานในโรงเรียนขยายโอกาสในอำเภอนีนะปรัง จังหวัดพิจิตร

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2

1.2 มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารมาไม่น้อยกว่า 5 ปี

1.3 มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป

2. ครูหัวหน้างานกิจการนักเรียน จำนวน 3 คน มีคุณสมบัติดังนี้

2.1 ปฏิบัติงานในโรงเรียนขยายโอกาสในอำเภอนีนะปรัง จังหวัดพิจิตร

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2

2.2 มีประสบการณ์ในงานด้านกิจการนักเรียนมาไม่น้อยกว่า 3 ปี

2.3 มีวิทยฐานะชำนาญการขึ้นไป

3. ศึกษานิเทศก์จำนวน 2 คน มีคุณสมบัติดังนี้

3.1 ปฏิบัติงานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 ผู้รับผิดชอบ

งานกิจการนักเรียนมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี ตำแหน่งชำนาญการขึ้นไป

3.2 เป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับกิจการนักเรียน/ทักษะชีวิต

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายนีนะปรัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 โดยผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายนีนะปรังสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2

ประชากร

บุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายนีนะปรัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 จำนวน 240 คนได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 13 คน และครูจำนวน 227 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายนีนะปรัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 แบ่งเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และ ประสิทธิภาพการทำงานในตำแหน่ง

ตอนที่ 2 การศึกษาสภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมี 5 ระดับ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ โดยมีลักษณะข้อคำถามปลายเปิดในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 โดยใช้แบบสอบถาม โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวข้องเพื่อมาเป็นแนวทางในการกำหนดขอบเขตและโครงสร้างของเนื้อหาเพื่อสร้างข้อคำถามในร่างแบบสอบถามการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัล ตัวอย่างเครื่องมือ แล้วกำหนดกรอบเนื้อหาของเครื่องมือ

2. นำร่างแบบสอบถามเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ

3. นำร่างประเด็นข้อคำถามที่ต้องการสัมภาษณ์ไปตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงตามเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน พบว่ามีค่า IOC เท่ากับ 1

4. ปรับปรุงแก้ไข ประเด็นคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์

5. นำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

6. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยส่งแบบสอบถามให้ประชากร

7. นำแบบสอบถามที่ได้รับคืน มาตรวจสอบความสมบูรณ์ เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามสภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัล ซึ่งทำเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) เพื่อหาระดับสภาพปัญหาในระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ระยะที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปรางสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

ประชากร

ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน ครูหัวหน้างานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา จำนวน 3 คน ศึกษาพิเศษ 2 คน คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ประกอบด้วย 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ทรงคุณวุฒิ

ตอนที่ 2 คำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 มีขั้นตอนดังนี้

1. ขออนุญาตจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ถึง ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็นโดยการสัมภาษณ์ เพื่อหาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2
2. นำหนังสือขออนุญาตไปติดต่อขอความอนุเคราะห์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คนเพื่อหาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2
3. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามขั้นตอนของการสัมภาษณ์ พร้อมบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์
4. สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นความเรียงโดยการบรรยายสรุปความ ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิ

ได้นำเสนอเพิ่มเติม เพื่อหาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

สรุปผลการวิจัย

แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปรางสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 พบว่า

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตยุคดิจิทัล

การบริหารกิจการนักเรียน	ระดับสภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียน		
	μ	σ	ความหมาย
1. งานกิจการนักเรียน	3.50	0.86	มาก
2. งานส่งเสริมวินัย คุณธรรม	3.65	1.02	มาก
3. งานระบบดูแลช่วยเหลือ	3.70	0.91	มาก
4. งานสวัสดิการนักเรียน	3.77	0.99	มาก
5. งานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน	3.55	0.83	มาก
โดยรวม	3.63	0.92	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าสภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปรางสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ทุกด้าน พบว่า อยู่ระดับมาก ($\mu = 3.63$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับมากเป็นลำดับแรก ได้แก่ งานสวัสดิการนักเรียน ($\mu = 3.77$) ,รองลงมาได้แก่ งานระบบดูแลช่วยเหลือ ($\mu = 3.70$) ,งานส่งเสริมวินัย/คุณธรรม ($\mu = 3.65$) ,งานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ($\mu = 3.55$) และ งานกิจการนักเรียน ($\mu = 3.50$) ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปรางสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ทั้ง 5 ด้านพบว่า แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์แนวทางการกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัล

การบริหารกิจการนักเรียน	แนวทางการบริหารกิจการนักเรียน
-------------------------	-------------------------------

1. งานกิจการนักเรียน	1. จัดทำแผนการจัดกิจกรรม/หลักสูตรสถานศึกษาให้ชัดเจน เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน 2. เน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ผู้เรียนได้มีการลงมือปฏิบัติจริง ได้ประยุกต์ใช้ความรู้ ฝึกคุณธรรม จริยธรรม คู่กับการพัฒนาทักษะชีวิต 3. ส่งเสริมพัฒนาครูให้ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบ ACTIVE LEARNING โดยมีการนิเทศ กำกับ ติดตามอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 4. คณะครูเน้นการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก เสริมสร้างทักษะทักษะชีวิตที่ใกล้ตัวนักเรียนบูรณาการกับหลากหลายรายวิชา 5. สำรวจความต้องการของนักเรียนและ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เสนอเนื้อหาที่ตนเองสนใจ 6. สร้างความตระหนักควบคู่กับการลงมือปฏิบัติจริงการสร้างและพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมค้นพบความรู้หรือสร้างความรู้ด้วยตนเอง
2. งานส่งเสริมวินัย คุณธรรม	1. ฝึกระเบียบวินัย/การแต่งกาย ทรงผม ฝึกคุณธรรม ความเสียสละ โดยให้เป็นไปตามแนวทางการประเมินผู้เรียนด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 2. พุดคุยกับนักเรียนเพื่อฝึกการมีระเบียบวินัย / หรือสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างครู นักเรียน และนักเรียนแกนนำ ส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 3. จัดกิจกรรม/โครงการส่งเสริม รมรณรงค์การไม่ใช้ความรุนแรงในโรงเรียนสานสัมพันธ์ผู้ปกครอง/ชุมชน เครือข่ายผู้ปกครอง

ตารางที่ 2 (ต่อ)

การบริหารกิจการนักเรียน	แนวทางการบริหารกิจการนักเรียน
2. งานส่งเสริมวินัย คุณธรรม (ต่อ)	4. ฝึกการอยู่ร่วมกันในโรงเรียนโดยยึดตามข้อตกลงที่วางไว้ ชื่นชม ให้กำลังใจผู้ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ
	5. ฝึกความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของนักเรียนในโรงเรียน เช่น การทำเวรทำความสะอาด
	6. สอดแทรกกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมส่งเสริมหลักสูตรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้เรียนน่านักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
3. งานระบบดูแลช่วยเหลือ	7. บุคลากรทางการศึกษาทุกคนจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนตระหนักและให้ความสำคัญ กระตุ้นจิตสำนึกของผู้เรียน ด้านคุณธรรมจริยธรรม
	1. จัดกิจกรรมให้คณะครูออกเยี่ยมบ้าน ศึกษาลักษณะพื้นฐานของนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยตั้งจุดเด่น และความชอบของนักเรียนแต่ละคน
	2. สัมภาษณ์ผู้ปกครอง เพื่อน นักเรียน สังเกตพฤติกรรมนักเรียน มีกิจกรรมแนะแนว โฮมรูม การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน การใช้เครื่องมือ แบบประเมิน แบบสำรวจต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาคัดกรองนักเรียน
	3. ดำเนินการคัดกรองนักเรียนโดยใช้กระบวนการที่ถูกต้องมีมาตรฐาน สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครอง
	4. โรงเรียนควรให้ความสนใจใส่กับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม
	5. นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาต้องให้ความสนใจดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการ ช่วยเหลือทั้งการป้องกัน และการแก้ไขปัญหาร่วมกัน
	6. เสริมการสร้างภูมิคุ้มกันการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนผ่านทางกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

การบริหารกิจการนักเรียน	แนวทางการบริหารกิจการนักเรียน
3. งานระบบดูแลช่วยเหลือ (ต่อ)	7. สร้างทีมงานในระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่เข้มแข็ง ร่วมมือกันออกสำรวจข้อมูลนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษเพื่อช่วยดูแลนักเรียนได้อย่างทั่วถึง
4. งานสวัสดิการนักเรียน	1. วางแผนดำเนินโครงการจัดซื้อจัดหาเวชภัณฑ์พื้นฐาน ประสานงานกับบุคลากร/หน่วยงาน/ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2. สำรวจจุดเสี่ยงบริเวณรอบโรงเรียน หาแนวทางวางแผน แก้ปัญหาจุดเสี่ยงที่อันตรายไล่ลำดับจากมากไปน้อย 3. จัดทำแผนป้องกันและรับมือกับเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น(แผนเผชิญเหตุ) 4. จัดกิจกรรมอบรม/ประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมและให้ความรู้ภัยรอบตัวที่พบเจอในยุคปัจจุบัน สื่อโซเชียล โลกออนไลน์ 5. จัดทำประกันชีวิตนักเรียน 6. ใช้สื่อหลากหลาย/สื่อออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลด้านความปลอดภัย 7. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการความปลอดภัยและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนให้กับผู้ปกครองและนักเรียนทราบอย่างต่อเนื่อง 8. ดูแล ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้มีความปลอดภัยและพร้อมใช้อยู่เสมอ 9. ประสานความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้ความรู้และสนับสนุนพฤติกรรมสุขภาพที่ดีของนักเรียน
5. งานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน	1. จัดกิจกรรมจำลองระบอบประชาธิปไตยเสมือนจริง โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเป็นสภานักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสดูฝึกฝนทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม 2. จัดทำแผนประชาธิปไตยที่ชัดเจน และมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง 3. จัดทำห้องสภานักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทางที่ถูกต้อง

ตารางที่ 2 (ต่อ)

การบริหารกิจการนักเรียน	แนวทางการบริหารกิจการนักเรียน
5. งานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน (ต่อ)	4. สอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยให้ครูมีส่วนในการช่วยให้คำแนะนำ
	5. ส่งเสริมการทำกิจกรรมที่ส่งผลดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ใช้สื่อดิจิทัล เช่น วิดีโอ เอกสารออนไลน์ และโซเชียลมีเดีย เพื่อเผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเมือง
	6. จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเป็นผู้นำ และผู้ตามในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องให้กับผู้เรียน อาทิเช่น การเลือกตั้งหัวหน้าห้อง เลือกตั้งสภานักเรียน
	7. ดำเนินโครงการ/กิจกรรมต่างๆ /ให้ความรู้ /อบรมเพื่อส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตยสอนหลักการและคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย รวมถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง
	8. มีการนิเทศกำกับติดตามประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลาย อาทิเช่น สังเกต สัมภาษณ์ แบบประเมิน แบบวัดความสามารถ การคิดวิเคราะห์ แบบนิเทศ รายงานสรุปการดำเนินการ

จากตารางที่ 2 แนวทางบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปรางสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ผู้วิจัยสรุปเป็นรายด้านดังนี้

ด้านงานกิจการนักเรียน

โรงเรียนควรสำรวจความต้องการของนักเรียนและ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เสนอเนื้อหาที่ตนเองสนใจ ดำเนินการจัดทำแผนการจัดกิจกรรม หลักสูตรสถานศึกษาให้ชัดเจน เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน เน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ผู้เรียนได้มีการลงมือปฏิบัติจริง ได้ประยุกต์ใช้ความรู้ ฝึกคุณธรรม จริยธรรม คู่กับการพัฒนาทักษะชีวิต ส่งเสริมพัฒนาครูให้ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบ ACTIVE LEARNING โดยมีการนิเทศ กำกับ ติดตามอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง คณะครูเน้นการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก เสริมสร้างทักษะทักษะชีวิตที่ใกล้ตัวนักเรียนบูรณาการกับหลากหลายรายวิชา และ สร้างความตระหนักควบคู่กับการลงมือปฏิบัติจริงการสร้างและพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมค้นพบความรู้หรือสร้างความรู้ด้วยตนเอง

ด้านงานส่งเสริมวินัย คุณธรรม

โรงเรียนควรพูดคุยกับนักเรียนเพื่อฝึกการมีระเบียบวินัย หรือสร้างข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างครู นักเรียน และนักเรียนแกนนำส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ฝึกระเบียบวินัยการ แต่งกาย ทรงผม คุณธรรม ความเสียสละ โดยให้เป็นไปตามแนวทางการประเมินผู้เรียนด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันในโรงเรียนโดยยึดตามข้อตกลงที่วางไว้ ชื่นชม ให้กำลังใจผู้ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ฝึกความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของนักเรียนในโรงเรียน เช่น การทำเวร ทำความสะอาด ผ่านการจัดกิจกรรมโครงการส่งเสริมการณรงค์การไม่ใช้ความรุนแรงในโรงเรียนสานสัมพันธ์ ผู้ปกครอง/ชุมชน เครือข่ายผู้ปกครอง อีกทั้งต้องสอดแทรกกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรม ส่งเสริมหลักสูตรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้เรียนนำ นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ โดยบุคลากรทางการศึกษาทุกคนจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนตระหนักและให้ความสำคัญ กระตุ้นจิตสำนึกของผู้เรียน ด้านคุณธรรมจริยธรรม

ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือ

โรงเรียนควรจัดกิจกรรมให้คณะครูออกเยี่ยมบ้าน ศึกษาลักษณะพื้นฐานของนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยตั้งจุดเด่น ความชอบของนักเรียนแต่ละคน ผ่านการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง เพื่อน นักเรียน สังเกตพฤติกรรมนักเรียน มีกิจกรรมแนะแนว โฮมรูม การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน การใช้เครื่องมือ แบบประเมินแบบสำรวจต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาคัดกรองนักเรียน ดำเนินการคัดกรองนักเรียนโดยใช้กระบวนการที่ถูกต้องมีมาตรฐาน สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครอง โดยนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่มีปัญหาต้องให้ความสนใจใส่ใจอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการ ช่วยเหลือทั้งการป้องกัน และการแก้ไขปัญหาร่วมกันให้ความสนใจใส่นักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม และ เสริมการสร้างภูมิคุ้มกันการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนผ่านทางกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ด้านงานสวัสดิการนักเรียน

โรงเรียนควรสำรวจจุดเสี่ยงบริเวณรอบโรงเรียน หาแนวทางวางแผนแก้ปัญหาจุดเสี่ยงที่อันตรายไล่ลำดับจากมากไปน้อย ดำเนินการจัดทำแผนป้องกันและรับมือกับเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น(แผนเผชิญเหตุ) จัดกิจกรรมอบรม ประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมและให้ความรู้ภัยรอบตัวที่พบเจอในยุคปัจจุบัน สื่อโซเชียล โลกออนไลน์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการความปลอดภัยและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนให้กับผู้ปกครองและนักเรียนทราบอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สื่อหลากหลาย สื่อออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลด้านความปลอดภัย มีการจัดซื้อจัดหาเวชภัณฑ์พื้นฐานให้กับนักเรียนโดยประสานงานกับบุคลากร หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดูแลปรับปรุงสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีความปลอดภัยและพร้อมใช้อยู่เสมอ และ จัดทำประกันชีวิตนักเรียน

ด้านงานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน

โรงเรียนควรดำเนินโครงการ กิจกรรมให้ความรู้เพื่อส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตยสอนหลักการและคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย รวมถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง มีแผนประชาธิปไตยที่ชัดเจน และมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องจัดกิจกรรมจำลองระบอบประชาธิปไตยเสมือนจริง โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเป็นสภานักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสฝึกฝนทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม มีห้องสภานักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทางที่ถูกต้องเพื่อพัฒนาการเป็นผู้นำ และผู้ตามในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องให้กับผู้เรียน อาทิเช่น การเลือกตั้งหัวหน้าห้อง เลือกตั้งสภานักเรียน ส่งเสริมการทำกิจกรรมที่ส่งผลดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ใช้สื่อดิจิทัล เช่น วิดีโอ เอกสารออนไลน์ และสื่อโซเชียลมีเดีย เพื่อเผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเมือง โดยสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยให้ครูมีส่วนในการช่วยให้คำแนะนำ

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาส กลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สูงสุด คือ งานสวัสดิการนักเรียน รองลงมา คือ งานระบบดูแลช่วยเหลือ รองลงมา คือ งานส่งเสริมวินัย คุณธรรม รองลงมา คือ งานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และด้านต่ำสุดคือ งานกิจการนักเรียน ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยเป็นรายด้าน ดังนี้

1.1 ด้านงานกิจการนักเรียน พบว่า สภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า โรงเรียนมีการดำเนินการจัดกิจกรรมนักเรียน และส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการแก้ปัญหา, การคิดสร้างสรรค์อย่างหลากหลายตามความถนัด และความสนใจของนักเรียน อยู่ในระดับมาก เนื่องจากการกำหนดงานด้านกิจการนักเรียนของโรงเรียนยังไม่ค่อยชัดเจน และทางโรงเรียนมีกิจกรรมหลักตามแผนปฏิบัติการอยู่ก่อนแล้ว จึงทำให้การดำเนินการในกิจการต่างๆ ของนักเรียนยังมีข้อบกพร่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Saensuk (2023) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 พบว่า สภาพปัญหาด้านงานกิจกรรมนักเรียนอยู่ในระดับมาก

1.2 ด้านงานส่งเสริมวินัย คุณธรรม พบว่า สภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า โรงเรียนมีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้เป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน โดยใช้หลักความมีเหตุผล อยู่ในระดับมาก เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนที่ทำให้บางครั้งสิ่งที่จะสนใจหลักคุณธรรมจริยธรรม และขาดการดูแลจากครอบครัวที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ หรือพ่อแม่แยกทางกันส่งต่อคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Boondok (2017) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัด

หนองจอก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 พบว่า สภาพปัญหาด้านงานส่งเสริมวินัยคุณธรรม พบว่า สภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก

1.3 ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือ พบว่า สภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า โรงเรียนจัดให้มีกิจกรรมรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาความคิด ใช้ความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ มีทักษะชีวิตและมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน ครูและผู้ปกครอง อยู่ในระดับมาก เนื่องจาก การงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นงานที่มีขอบเขตของการทำงานค่อนข้างกว้างขวาง จึงทำให้ครูหรือเกิดข้อบกพร่องในการดำเนินงาน หรือติดต่อกับหน่วยงานภายนอกเกิดปัญหาต่าง ๆ และโรงเรียนยังขาดการส่งเสริมทักษะชีวิตและคุ้มครองนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thongchua (2021) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า สภาพปัญหาด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

1.4 ด้านงานสวัสดิการนักเรียน พบว่า สภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า โรงเรียนจัดหาเครื่องมือและเวชภัณฑ์เพื่อปฐมพยาบาลและให้การบริการสุขภาพแก่นักเรียนอย่างเพียงพอ อยู่ในระดับมาก เนื่องจาก บริบทพื้นที่โรงเรียนขยายโอกาสในอำเภอเนินมะปรางอยู่ค่อนข้างห่างจากตัวทำเมือง ทำให้การจัดหาอุปกรณ์ เครื่องเวชภัณฑ์เพื่อปฐมพยาบาลนั้นเป็นไปค่อนข้างลำบาก และเนื่องด้วยงบประมาณที่จำกัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Saengsutthi (2021) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่า สภาพปัญหาด้านสวัสดิการนักเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

1.5 ด้านงานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน พบว่า สภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า โรงเรียนมีสถานักเรียนที่เป็นกระบวนการประชาธิปไตย เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคิดอย่างมีวิจารณญาณ กล้าการตัดสินใจ วิเคราะห์เหตุผล รู้จักแก้ปัญหา และเข้าใจผู้อื่น อยู่ในระดับมาก เนื่องจากการจัดกิจกรรมเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษาดำเนินกิจกรรมที่ไม่ได้เน้นผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในเชิงปฏิบัติเท่าที่ควร ครูขาดการสอดแทรกเรื่องประชาธิปไตยในห้องเรียน และ นักเรียนในยุคปัจจุบันขาดความตระหนักถึงความสำคัญของระบอบ ประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chaibin (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนประชาธิปไตยโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 พบว่า สภาพปัญหาด้านงานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสกลุ่มเครือข่ายเนินมะปราง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2

2.1 ด้านงานกิจการนักเรียนโรงเรียนควรสำรวจความต้องการของนักเรียนและ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เสนอเนื้อหาที่ตนเองสนใจ ดำเนินการจัดทำแผนการจัดกิจกรรม/หลักสูตรสถานศึกษาให้ชัดเจน เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน เน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ผู้เรียนได้มีการลงมือปฏิบัติจริง ได้ประยุกต์ใช้ความรู้ ฝึกคุณธรรม จริยธรรม คู่กับการพัฒนาทักษะชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ Athittang,

(2022) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา นครสวรรค์ พบว่า การบริหารงานกิจการนักเรียนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน โดยเฉพาะ รวมทั้งเป็นภารกิจอันเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้กิจการนักเรียนดำเนินไป ด้วยดีมีประสิทธิภาพด้วยการจัดบริการที่ดีและเหมาะสม ย่อมส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในสถานศึกษาอย่าง แน่นนอน เนื่องจากงานบริหารงานกิจการนักเรียนมีประโยชน์ต่อโครงการการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนา สติปัญญา และความรู้ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

2.2 ด้านงานส่งเสริมวินัย/คุณธรรมโรงเรียนควรพูดคุยกับนักเรียนเพื่อฝึกการมีระเบียบวินัย/ หรือสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างครู นักเรียน และนักเรียนแกนนำส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติตนเป็น แบบอย่างที่ดี ฝึกระเบียบวินัย/การแต่งกาย ทรงผม คุณธรรม ความเสียสละ โดยให้เป็นไปตามแนวทางการ ประเมินผู้เรียนด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันในโรงเรียนโดยยึดตามข้อตกลงที่วางไว้ ชื่นชม ให้กำลังใจผู้ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ โดยบุคลากรทางการศึกษาทุกคนจะต้องเป็น แบบอย่างที่ดี และสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนตระหนักและให้ความสำคัญ กระตุ้นจิตสำนึกของผู้เรียนด้าน คุณธรรมจริยธรรมซึ่งสอดคล้องกับ Ketrat (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียน เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการราชบุรี พบว่า ผู้บริหารต้องเป็นบุคคลที่ขับเคลื่อนและเป็นแบบอย่างให้กับบุคลากร และนักเรียนในโรงเรียนผลานกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นประจำและ ต่อเนื่อง และให้จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ทั้งในและนอกสถานศึกษาเพิ่มเติมเข้าไปในแผนการกิจกรรมของ โรงเรียน

2.3 ด้านงานระบบดูแลช่วยเหลือ โรงเรียนควรจัดกิจกรรมให้คณะครูออกเยี่ยมบ้าน ศึกษา ลักษณะพื้นฐานของนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยตั้งจุดเด่น ความชอบของนักเรียนแต่ละคนผ่านการ สัมภาษณ์ ผู้ปกครอง เพื่อน นักเรียน สังเกตพฤติกรรมนักเรียน มีกิจกรรมแนะแนว โฮมรูม การจัดประชุมผู้ปกครองชั้น เรียนการใช้เครื่องมือ แบบประเมิน แบบสำรวจ เพื่อนำข้อมูลมาคัดกรองนักเรียนดำเนินการคัดกรองนักเรียนโดย ใช้กระบวนการที่ถูกต้องมีมาตรฐานสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครอง โดยนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มี ปัญหาต้องให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกัน และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ Munthongchad (2021) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนวัดอุดมรังสี พบว่า ผู้บริหารควรจัดเวลาให้ครูได้มีกิจกรรมร่วมกับนักเรียน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ และรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมากขึ้น เพื่อเป็นการปรับปรุงข้อมูลของนักเรียนให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ นอกจากนี้ครูประจำชั้นและ ครูประจำวิชาควรมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลนักเรียนจะทำให้ทราบข้อมูลนักเรียนมาก ยิ่งขึ้นและยังสามารถสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนระหว่างอยู่บ้านและอยู่โรงเรียนได้

2.4 ด้านงานสวัสดิการนักเรียนโรงเรียนควรสำรวจจุดเสี่ยงบริเวณรอบโรงเรียน หาแนวทาง วางแผนแก้ปัญหาจุดเสี่ยงที่อันตรายไล่ลำดับจากมากไปน้อย ดำเนินการจัดทำแผนป้องกันและรับมือกับ เหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น(แผนเผชิญเหตุ) จัดกิจกรรมอบรม/ประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมและให้ความรู้ภัยรอบตัวที่พบ

เจอในยุคปัจจุบัน สื่อโซเชียล โลกออนไลน์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการความปลอดภัยและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนให้กับผู้ปกครองและนักเรียนทราบอย่างต่อเนื่อง มีการจัดซื้อจัดหาเวชภัณฑ์พื้นฐานให้กับนักเรียนโดยประสานงานกับบุคลากร/หน่วยงาน/ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดูแล ปรับปรุงสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีความปลอดภัยและพร้อมใช้อยู่เสมอ และ จัดทำประกันชีวิตนักเรียนทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับ Phailomtel (2019) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนวัดนิมมานรดี พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการสนับสนุนอาหารเช้าและอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่มีสารอาหารครบ 5 หมู่ ให้กับนักเรียนมีการจัดครูดูแลอนามัยภายในสายชั้นเพื่อให้การพยาบาลเบื้องต้นกับนักเรียนได้อย่างทั่วถึง ควบคุมดูแลรักษาความปลอดภัยของนักเรียนของนักเรียนภายในโรงเรียนได้อย่างทั่วถึงโดยมีมาตรการดูแลรักษาความปลอดภัยตลอดเวลา ส่งเสริมการตรวจสุขภาพนักเรียนเป็นประจำทุกปีเพื่อร่างกายที่แข็งแรง

2.5 ด้านงานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน โรงเรียนควรดำเนินโครงการ กิจกรรมให้ความรู้ อบรมเพื่อส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตยสอนหลักการและคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย รวมถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง มีแผนประชาธิปไตยที่ชัดเจน และมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง จัดกิจกรรมจำลองระบอบประชาธิปไตยเสมือนจริง โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเป็นสภานักเรียน เพื่อให้ นักเรียนมีโอกาสฝึกฝนทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม มีห้องสภานักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทางที่ถูกต้องเพื่อพัฒนาการเป็นผู้นำ และผู้ตามในระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องให้กับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Thungploy (2020) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคู่มือการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและชุมชนจึงมีบทบาทในการเตรียมความพร้อมของผู้เยาว์ให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคม การสร้างลักษณะนิสัยให้นักเรียนรู้จักระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์และ กติกาตลอดจนรู้จักรับผิดชอบหน้าที่ที่ตนพึงมีต่อหมู่คณะ ต่อชุมชน และต่อสังคมได้อย่างเหมาะสม เป็นการปูพื้นฐานประชาธิปไตยให้นักเรียนรู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามภาระหน้าที่และมีวิถีชีวิตตาม หลักประชาธิปไตยให้สามารถดำรงตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การดำเนินงานกิจการนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสยังมีขาดการดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ซึ่งอาจจะมีผลมาจากการขาดแคลนทั้งด้านบุคลากรครู และด้านการจัดหางบประมาณในการจัดกิจกรรม
2. ควรส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตยุคดิจิทัลของผู้เรียน ผ่านทางกิจกรรมในโรงเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการถอดบทเรียนการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ของโรงเรียนต้นแบบในจังหวัดพิษณุโลก เพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการบริหารกิจการนักเรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตหรือกิจกรรมที่พัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Athittang, K. (2022). **Guidelines for student affairs administration in educational institutions under the office Educational area Nakhon Sawan Secondary School.** Master's degree thesis: Nakhon Sawan Rajabhat University. (In Thai)
- Boondok, W. (2016). **Conditions and problems of student affairs administration at Wat Nong Chok Secondary School Under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office Area 2.** Master's degree thesis: Burapha University. (In Thai)
- Chaibin, N. (2018). **Administrative Factors Affecting Operational Effectiveness of Democracy-Enhancement and Promotion Activities in Schools under the Office of Secondary Educational Service Area 20.** Master of Education thesis: Sakonnakhon Rajabhat University. (In Thai)
- Ketrat, S. (2018). **Student affairs administration of Triam Udom Suksa Pattanakarn Ratchaburi School.** Master of Science Degree: Silpakorn University. (In Thai)
- Ministry of Education (2008). **Guidelines for organizing student development activities according to the corecurriculum Basic education:** Ministry of Education. (In Thai)
- Munthongchad, K. (2021). **Student care and support system performance of Watudomrangsee School.** Master's degree thesis: Silpakorn University.
- Phailomtel, P. (2019). **Student Affairs Administration of Wat Nimmanoradee School,** Master of Education thesis: Rajabhat University. (In Thai)
- Saengsutthi, T. (2023). **Guidelines for student affairs administration in small schools Under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office Area 5.** Journal of Buddhist Studies: Northeastern University.
- Saensuk, R. (2023). **Guidelines for participatory student affairs management of small schools under the Uttaradit Primary Educational Service Area Office Area 1.** Master's degree thesis: Uttaradit Rajabhat University. (In Thai)
- Sawaengbun, T. (2021). **Student affairs administration at Pathumratchawongsa School Under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office Area 29.** Master's degree thesis: Rajathani University. (In Thai)

- Sombat, S. (2019). **A study on sexuality education literacy and life skills among teenagers aged 10-19 years.** Bureau of Reproductive Health Department of Health: Ministry of Public Health. (In Thai)
- Thongchua, P. (2021). **A Study of Student Affairs Administration Problems in Schools under The Local Administrative Organization in Nakhon Sawan.** Master of Education thesis: Nakhon Sawan Rajabhat University. (In Thai)
- Thungploy, N. (2021). **Development of a school student affairs management manual Under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office District 11 in Surat Thani Province.** Master's Thesis: Surat Thani Rajabhat University. (In Thai)

ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 ความไม่มั่นคง
ในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคม และความสุขเชิงอัตวิสัยของ
พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน สายการบินแห่งหนึ่งในประเทศไทย
Relationships Among Risk Perception of COVID-19, Job Insecurity,
Social Support, and Subjective Well-being of Flight Attendants of an
Airline Company in Thailand

ลลิตา เอี่ยมประดิษฐ์^{1*} และ นรุตม์ พรประสิทธิ์²

Lalita Eampradit^{1*} and Narut Pornprasit²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 ความไม่มั่นคงในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคม และความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 ความไม่มั่นคงในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคมและความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในครั้งนี้ คือ พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน สายการบินหนึ่งในประเทศไทย จำนวน 196 คน ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Sampling) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 ความไม่มั่นคงในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคม และความสุขเชิงอัตวิสัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 ความไม่มั่นคงในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคม และความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน อยู่ในระดับปานกลาง 2) การรับรู้ความเสี่ยงโควิด 19 มีความสัมพันธ์ทางลบกับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน ($r = -.208$, $p = .003$) ความไม่มั่นคงในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน ($r = -.245$, $p = .001$) และการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน ($r = .640$, $p < .001$)

¹ นิสิตหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาชุมชน ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาจิตวิทยาชุมชน ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*Corresponding author : Lalita.e@ku.th

คำสำคัญ: การรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 ความไม่มั่นคงในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคม ความสุขเชิงอัตวิสัย

Abstract

The objectives of this study were: 1) to study the level of risk perception of COVID-19, job insecurity, social support, and subjective well-being of flight attendants of an airline company in Thailand. 2) To study the relationship between risk perception of COVID-19, job insecurity, social support, and subjective well-being of flight attendants of an airline company in Thailand. The sample group is 196 flight attendants of an airline company in Thailand. The sampling is selected by systematic sampling method. Data is collected by using a questionnaire regarding risk perception of COVID-19, job insecurity, social support, and subjective well-being.

The results of the research found that 1) the level of risk perception of COVID-19, job insecurity, social support, and the subjective happiness of flight attendants is at a moderate level. 2) Risk perception of COVID-19 is negatively related to subjective well-being of flight attendants ($r = -.208, p = .003$). Job insecurity is negatively related to Flight attendants' subjective well-being ($r = -.245, p = .001$). and social support is positively related to flight attendants' subjective well-being ($r = .640, p < .001$).

Keywords: Risk perception of COVID-19, job insecurity, social support, and subjective well-being

บทนำ

ธุรกิจการบินในปี 2563 ที่ผ่านมาเป็นปีที่ได้รับผลกระทบอย่างมาก เนื่องจากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 และได้ส่งผลกระทบอย่างต่อเนื่องจนทำให้แนวโน้มของธุรกิจการบินในปี 2563 นั้นแย่ลง เมื่อต้องเผชิญกับการแพร่ระบาดทั่วโลกของโควิด 19 ตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา บางสายการบินที่มีความอ่อนแอเป็นทุนเดิมอยู่แล้วนั้นยังได้รับผลกระทบที่หนักขึ้นไปอีก ไม่ว่าจะเป็นการปรับลดเงินเดือน การปรับลดพนักงาน การเลิกจ้าง การประกาศหยุดกิจการชั่วคราว รวมไปถึงการประกาศปิดกิจการอย่างถาวร แต่เมื่อเวลาผ่านไปสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 เริ่มบรรเทาลง ทำให้ทุกภาคฝ่ายต่างพยายามกระตุ้นเพื่อให้ธุรกิจสายการบินนั้นสามารถกลับมาเริ่มต้นใหม่ได้อีกครั้ง แต่เมื่อเข้าสู่เดือนธันวาคม 2563 การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ได้กลับมาแพร่ระบาดอีกครั้ง ทำให้ทุกสายการบินต่างต้องทยอยลดจำนวนเที่ยวบินในแต่ละเส้นทางลงและบางเส้นทางก็ทำการยกเลิกการบินชั่วคราวอีกครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้โดยสารในแต่ละวันและสอดคล้องกับมาตรการที่รัฐออกมาประกาศมาตรการใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยการกลับมาระบาดใหม่ในครั้งนี้เหมือนเป็นการตอกย้ำสายการบินให้ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำเนินกิจการอีกครั้ง (Thurakit, 2021)

จากสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเกิดจากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 อย่างรวดเร็ว จำนวนผู้ติดเชื้อทั่วโลกมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีจำนวน 262,370,541 คน (30 November 2021) จากการแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วทำให้หลาย ๆ ประเทศต้องใช้มาตรการปิดเมือง (Lock-down) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่ระบาดเข้ามายังประเทศของตน ส่งผลให้ปริมาณเที่ยวบินระหว่างประเทศปรับลดลงอย่างมาก เช่น ประเทศจีนปรับลดลงมากกว่าร้อยละ 82 เกาหลีใต้ลดลงร้อยละ 70 อิตาลีลดลงร้อยละ 60 และประเทศไทยลดลงมากกว่าร้อยละ 60 เช่นกัน สายการบินจากทั่วโลกได้ยกเลิกเที่ยวบินในเส้นทางระหว่างประเทศกว่าร้อยละ 80-90 ตั้งแต่เดือนมีนาคมมาจนถึงสิ้นปี 2563 เป็นอย่างน้อย และจากจำนวนผู้ติดเชื้อในประเทศไทยที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ปัจจุบันมีผู้ติดเชื้อทั้งสิ้น 2,115,872 คน และมีผู้เสียชีวิต 20,771 คน (Department of Disease Control, 2021)

พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินผู้ที่เปรียบเสมือนด่านหน้าในการเผชิญกับโรคระบาดนี้ เนื่องจากต้องทำงานและพบเจอกับผู้โดยสารโดยตรงบนเครื่องบิน และจากที่กล่าวมาข้างต้นว่าโรคดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบต่อธุรกิจการบินอย่างมาก ทำให้พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินกลายเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดไม่ว่าจะเป็นการลดงาน การหยุดงาน หรือแม้แต่การเลิกจ้าง เป็นต้น ผลกระทบต่าง ๆ เหล่านี้ได้ส่งผลทางด้านจิตใจหรือในแง่มุมมองของความสุขเชิงอัตวิสัยอย่างมาก ซึ่งเป็นคุณลักษณะทางจิตใจที่เกิดจากการประเมินส่วนตัวของแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะด้านความพึงพอใจในชีวิต ความรู้สึกทางบวก ความรู้สึกทางลบ เป็นการมองทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตอย่างเป็นจริง นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการมีเป้าหมายในชีวิตด้วย (Diener, 2000)

และเนื่องจากอากาศในเครื่องบินเป็นลักษณะหมุนวน ไม่มีการถ่ายเทออกด้านนอก ซึ่งการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 นี้สามารถติดจากคนสู่คนได้ทางอากาศ และเนื่องจากโรคนี้เป็นโรคอุบัติใหม่ที่ยังไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ทำให้การรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 นั้นยังมีไม่มากพอ ไม่ว่าจะเป็นด้านการรับรู้ความเสี่ยงในการติดเชื้อ ความกลัว การรับรู้ภัยคุกคามของโควิด 19 ซึ่งการรับรู้ความเสี่ยงโควิด 19 เป็นการที่ผู้คนประเมินความน่าจะเป็นของภัยคุกคามว่าเป็นอย่างไร (Krok & Zarzycka, 2020) ดังนั้นเมื่อตัวพนักงานมีความรู้ที่ยังไม่มากพอนั้นจึงส่งผลต่อด้านของความสุขเชิงอัตวิสัยอย่างมาก เพราะถ้าหากการรับรู้มีไม่มากพอ เกิดกลายเป็นความรู้สึกต่าง ๆ ต่อภัยอันตรายที่จะส่งผลต่อชีวิตทำให้มีความเสี่ยงต่อโรคดังกล่าว

นอกจากนี้การแพร่ระบาดของไวรัสดังกล่าวยังมีผลกระทบต่อการจัดการและการบริหารองค์การอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประกอบกับการแข่งขันทางการตลาดและธุรกิจการบินในปัจจุบัน ทำให้เกิดการแข่งขันเพื่อการอยู่รอดขององค์กร องค์กรจึงต้องมีการปรับตัว พยายามปรับกลยุทธ์และพัฒนาองค์การตามแนวโน้มทิศทางการบริหารองค์การให้สอดคล้องต่อกระแสที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่บางสายการบินไม่สามารถปรับตัวได้ทำให้ในท้ายที่สุดต้องหยุดทำการบินลง ดังนั้นในช่วงที่องค์กรทำการหยุดบินและเนื่องจากโรคระบาดนี้เป็นโรคอุบัติใหม่ยากเกินกว่าจะรับมือแก้ไขได้ จากสภาพการณ์เช่นนี้ ทำให้ทุกคนต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อการอยู่รอดของตนเอง ทำให้เกิดกลายเป็นความรู้สึกที่ไม่มั่นคงในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นด้านความไม่ต่อเนื่องของงาน การคุกคามลักษณะงานที่มีความเสี่ยง รวมไปถึงการไร้อำนาจ ซึ่งความไม่มั่นคงในการทำงานนี้เป็นสิ่งที่ทำให้พนักงานเกิดความไม่มั่นใจ เนื่องจากพนักงานต้องการความมั่นคง มีเสถียรภาพ มีคุณภาพชีวิตในการทำงานและการดำเนินชีวิตของตนที่ดี (Greenhalgh & Rosenblatt, 1984) ซึ่งเมื่อพนักงานเกิดความรู้สึกนี้ขึ้นทำให้ส่งผลโดยตรงต่อ

ความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานไม่ว่าจะเป็นด้านความพึงพอใจในชีวิตที่ต่ำลงเนื่องจากมีงานที่ไม่มั่นคง รวมไปถึงยังส่งผลต่อความรู้สึกทางบวกและทางลบของพนักงานด้วย

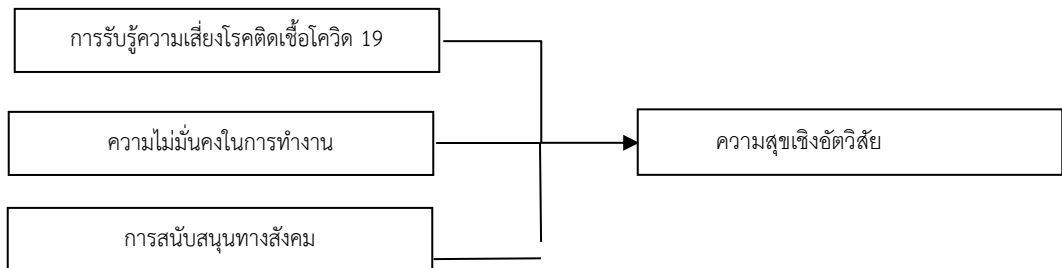
และจากที่กล่าวมาข้างต้นว่าโรคนี้เป็นโรคอุบัติใหม่ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน จึงถือว่าเป็นเรื่องที่ยากในการที่พนักงานต้องเผชิญกับเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์นี้ไปอย่างล่ำพั่ง ดังนั้นการสนับสนุนทางสังคมก็เป็นอีกหนึ่งสิ่งที่สำคัญเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นมาจากครอบครัว คนรักหรือสังคม เป็นการแสดงออกถึงความผูกพันใกล้ชิด เอาใจใส่ แสดงออกถึงการยอมรับและเห็นคุณค่า การให้ความช่วยเหลือในด้านสิ่งของ เงินทอง หรือสิ่งอื่น ๆ รวมไปถึงด้านอารมณ์ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านเครือข่ายของสังคม (Waters, 1960) หากพนักงานได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอก็จะทำให้มีความสุขเชิงอัตวิสัยที่ดีขึ้น เข้มแข็งขึ้น และก้าวข้ามปัญหาต่าง ๆ ไปได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมองว่า พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินเป็นผู้ที่ได้ให้บริการแก่ผู้โดยสารบนเครื่องบินอย่างใกล้ชิด และความพึงพอใจของผู้โดยสารขึ้นอยู่กับบริการบนเครื่องบินเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ องค์กรจำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพภายในองค์กร เพื่อไม่ให้เสียเปรียบในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ องค์กรจะต้องพยายามจัดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยองค์กรที่มีการตอบสนองความต้องการของคนในองค์กรจะก่อให้เกิดความสุขเชิงอัตวิสัยที่ดี ซึ่งจะส่งผลทางบวกต่อการปฏิบัติงานและยังเป็นเครื่องหมายแสดงถึงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานและภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร นอกจากนี้ตัวพนักงานเองจะต้องมุ่งที่จะขจัดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความสุขเชิงอัตวิสัยของตนเองด้วย เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจเพื่อไม่ให้เกิดกลายเป็นปัญหาที่สะสมหรือส่งผลกระทบต่อความสุขเชิงอัตวิสัยในภายภาคหน้า

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ความเสี่ยงโควิด 19 ความไม่มั่นคงในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคม กับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความเสี่ยงโควิด 19 ความไม่มั่นคงในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคมและความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน สายการบินหนึ่งในประเทศไทย ประกอบด้วยหัวหน้าพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินและพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินทุกตำแหน่ง ที่ปฏิบัติงานในเส้นทางการบินทางอากาศทั้งภายในและภายนอกประเทศ จำนวน 315 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้โปรแกรม G*Power version 3.1.7 โดยกำหนด Test Family คือ t-tests, statistical test คือ Correlation: Point biserial model โดยการกำหนดค่าเพาเวอร์ ($1 - \beta$) เท่ากับ 0.95 ค่าอัลฟา (α) เท่ากับ 0.05 ค่าขนาดของอิทธิพล (effect size) เท่ากับ 0.25 ผลที่ได้จากการคำนวณ คือ ในการวิจัยครั้งนี้ต้องมีขนาดตัวอย่าง 164 คน และเพื่อป้องกันการได้ข้อมูลไม่สมบูรณ์ครบถ้วน ผู้วิจัยจึงได้เก็บตัวอย่างเพิ่มร้อยละ 20 ทำให้มีกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ทั้งหมด จำนวน 196 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของประชากรกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการที่ได้ศึกษาวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีลักษณะเป็นข้อคำถามชนิดเลือกตอบ (checklist) ซึ่งประกอบด้วย ข้อคำถามจำนวน 6 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ รายได้ต่อเดือน ความเหมาะสมของรายได้ สถานภาพสมรส และอาชีพเสริม

แบบสอบถามการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถามนี้ขึ้นตามแนวคิดของ Krok & Zarzycka (2020) ซึ่งแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ ความเสี่ยงในการติดเชื้อโควิด 19 ความกลัวโรคติดเชื้อโควิด 19 และการรับรู้ภัยคุกคามของโรคติดเชื้อโควิด 19 โดยมีข้อคำถามทั้งหมดจำนวน 23 ข้อ ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น “ฉันไม่แน่ใจว่าฉันจะสามารถรักษางานของฉันไว้ได้” เป็นมาตรประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ช่วง ตั้งแต่ 1 คือ จริจน้อยที่สุด จนถึง 5 คือ จริจมากที่สุด และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคโดยรวม เท่ากับ .89

แบบสอบถามความไม่มั่นคงในการทำงาน ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถามนี้ขึ้นตามแนวคิดของ Greenhalgh & Rosenblatt (1984) โดยมีข้อคำถามทั้งหมดจำนวน 8 ข้อ ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น “ฉันต้องพบเจอกับผู้คนที่อาจทำให้ฉันติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ได้อยู่บ่อยครั้ง” “ฉันออกกำลังกายในที่สาธารณะน้อยลงเมื่อเทียบกับก่อนมีการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด19)” เป็นมาตรประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ช่วง ตั้งแต่ 1 คือ จริงน้อยที่สุด จนถึง 5 คือ จริงมากที่สุด และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคโดยรวม เท่ากับ .84

แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถามนี้ขึ้นตามแนวคิดของ Water (1960) ซึ่งแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 2 องค์ประกอบ คือ กลุ่มปฐมนิเทศ และกลุ่มหัตถิยา โดยมีข้อคำถามทั้งหมดจำนวน 14 ข้อ ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น “ท่านได้รับแรงสนับสนุนทางด้านอารมณ์จากกลุ่มคนเหล่านี้อยู่เสมอ” เป็นมาตรประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ช่วง ตั้งแต่ 1 คือ จริงน้อยที่สุด จนถึง 5 คือ จริงมากที่สุด และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคโดยรวม เท่ากับ .96

แบบสอบถามด้านสุขเชิงอัตวิสัย ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถามนี้ขึ้นตามแนวคิดของ Diener (2000) ซึ่งแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ ความพึงพอใจในชีวิต (Life satisfaction) ความรู้สึกทางบวก (Positive affect) และความรู้สึกทางลบ (Negative affect) โดยมีข้อคำถามทั้งหมดจำนวน 38 ข้อ ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น “ฉันมีความสุขกับชีวิตที่ผ่านมา” เป็นมาตรประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ช่วง ตั้งแต่ 1 คือ จริงน้อยที่สุด จนถึง 5 คือ จริงมากที่สุด และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคโดยรวม เท่ากับ .93

ข้อคำถามในมาตรวัดทุกฉบับได้ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item-objective congruence: IOC) จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC มากกว่า 0.67

ผู้วิจัยแบ่งคะแนน เป็นระดับต่ำ ระดับปานกลาง และระดับสูง โดยมีเกณฑ์การพิจารณาจากการคำนวณอันดับภาคขึ้น โดยค่าเฉลี่ยคะแนน 1.00 - 2.33 คือ ระดับต่ำ ค่าเฉลี่ยคะแนน 2.34 - 3.66 คือ ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยคะแนน 3.67 - 5.00 คือระดับสูง

3. กระบวนการ/ขั้นตอนการวิจัย รวมทั้งกระบวนการเก็บข้อมูล (Data collection process)

หลังจากได้รับเอกสารรับรอง (Certificate of Exemption: COE) จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เลขที่ COE No. COE67/017 ผู้วิจัยติดต่อขออนุญาตฝ่ายดูแลทรัพยากรส่วนบุคคลของสายการบินเพื่อประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล และให้ผู้ร่วมการวิจัยที่สมัครใจเข้าร่วมการวิจัยตอบมาตรวัดผ่านกูเกิลฟอร์ม (google form)

สรุปผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 68.88 มีอายุระหว่าง 26-30 ปี จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 44.90 มีรายได้ต่อเดือน 30,000-60,000 บาท จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 72.45 ส่วนใหญ่มีรายได้สมดุลงบรายจ่าย จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 65.31 มีสถานภาพโสด จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 67.35 และส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพเสริม จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 82.14 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 ความไม่มั่นคงในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคม และความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน ($n = 196$)

ตัวแปร	1	2	3	4
1. การรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19	1.000			
2. ความไม่มั่นคงในการทำงาน	.258***	1.000		
3. การสนับสนุนทางสังคม	-.083	-.070	1.000	
4. ความสุขเชิงอัตวิสัย	-.208**	-.245**	.640***	1.000
ค่าเฉลี่ย	3.46	2.93	3.09	3.11
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	0.57	0.74	0.87	0.45
ระดับคะแนนเฉลี่ย	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง

** $p < .01$, *** $p < .001$

ผลการวิจัยพบว่า พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินมีการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 อยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.46$, $SD = 0.57$) มีความไม่มั่นคงในการทำงานอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 2.93$, $SD = 0.74$) มีการสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.09$, $SD = 0.87$) และมีความสุขเชิงอัตวิสัยอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.11$, $SD = 0.45$)

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1 การรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 มีความสัมพันธ์กับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน พบว่า การรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 มีความสัมพันธ์ทางลบกับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = -.208$, $p = .003$) ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่นหมายความว่า พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินที่มีการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 สูงขึ้น จะยังมีความสุขเชิงอัตวิสัยต่ำลง

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2 ความไม่มั่นคงในการทำงานมีความสัมพันธ์กับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินสายการบิน พบว่า ความไม่มั่นคงในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = -.245$, $p = .001$) ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่นหมายความว่า พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินที่มีความไม่มั่นคงในการทำงานสูงขึ้น จะยังมีความสุขเชิงอัตวิสัยต่ำลง

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 3 การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินสายการบิน พบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($r = .640, p < .001$) ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั้นหมายความว่า พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินที่มีการสนับสนุนทางสังคมสูงขึ้น จะยิ่งมีความสุขเชิงอัตวิสัยสูงขึ้นเช่นกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการทดสอบสมมติฐาน สามารถสรุปและอภิปรายได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 พบว่า การรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 มีความสัมพันธ์ทางลบกับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด 19 พนักงานต้อนรับบนเครื่องบินสายการบินต้องพบเจอกับความเสี่ยงในการติดเชื้อ มีการรับรู้ภัยคุกคามที่ยังไม่มากพอ และยังมีความกลัวการติดเชื้อไวรัสโควิด 19 จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความสุขเชิงอัตวิสัยต่ำลง ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างมีความจำเป็นต้องมีการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 ที่มากขึ้น เพื่อตระหนักถึงความเสี่ยงที่นำมาซึ่งปัญหาสุขภาพที่จะตามมาไม่ว่าจะด้านร่างกายหรือจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นด้านความเสี่ยงในการติดเชื้อโควิด 19 ในด้านการป้องกันตนเองเวลาเจอผู้คนไอหรือจามหรือการออกไปทำงานนอกบ้านในทุกๆวันเนื่องจาก 2 ข้อนี้ เป็นความคิดเห็นด้านความเสี่ยงในการติดเชื้อโควิด 19 ที่มากที่สุดเมื่อเทียบกับความคิดเห็นในด้านอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ความสุขในการทำงานของพนักงานในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด 19: กรณีศึกษา ธนาคารออมสิน สาขาภาค 3 (Hommala, 2018) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ JAMA Network open (2020) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ด้านความสุขทางจิตของเจ้าหน้าที่ดูแลสุขภาพในประเทศจีนที่กำลังปฏิบัติหน้าที่รักษาผู้ป่วยโรคติดเชื้อโควิด 19 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี การรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 ที่ดีส่งผลให้มีความสุขในการทำงานเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

สมมติฐานที่ 2 พบว่า ความไม่มั่นคงในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความไม่มั่นคงในการทำงานเป็นการรับรู้ถึงความไร้อำนาจ ความไม่มั่นคงเกี่ยวกับความต่อเนื่องของงาน แง่มุมของงาน และพนักงานไม่ได้รับประกันความมั่นคง เช่น ด้านรายได้ ได้แก่ ค่าจ้าง ค่าตอบแทนอื่น ด้านสวัสดิการ ได้แก่ สวัสดิการตามกฎหมายกำหนด สวัสดิการจากหน่วยงาน ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นต้น โดยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการเกิดความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน เพราะหากสายงานที่กำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่ไม่มีความมั่นคงในการทำงานย่อมส่งผลต่อการเกิดความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินที่ต่ำลงได้ ดังนั้นหากพนักงานไม่สามารถปรับตัวหรือยอมรับได้ก็อาจจะต้องมีการเปลี่ยนงานไปสู่องค์กรอื่น ๆ ที่ทำให้หรือส่งผลต่อสภาพจิตใจที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wangkanon (2013) ได้ศึกษาเรื่อง ระดับความเครียดของพนักงานและปัจจัยด้านการทำงานที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของพนักงาน พบว่า ปัจจัยในด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในอาชีพมีอิทธิพลต่อสภาพจิตใจในด้านความเครียดในการทำงานของพนักงาน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสุขในการทำงานของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลเขาคันทรง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี พบว่า ความไม่มั่นคงในการทำงานเป็นสิ่งที่ทำให้ความความสุขเชิงอัตวิสัยลดลง นอกจากนี้ยังส่งผลไปถึงความพึงพอใจในงานและความเครียดทางร่างกาย โดยเฉพาะในกลุ่มของเพศชายที่มีความทุกข์เพิ่มขึ้นเมื่อต้องทำงานที่ไม่มีความมั่นคงและปลอดภัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Chaisuwan, 2021)

สมมติฐานที่ 3 พบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขเชิงอัตวิสัยของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสนับสนุนทางสังคมเป็นการแสดงออกถึงความพึงพอใจของบุคคลหนึ่งต่อความต้องการที่เกิดจากสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในสังคม ให้ความผูกพันใกล้ชิด เอาใจใส่ แสดงออกถึงการยอมรับและเห็นคุณค่า การมีโอกาสเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่นและการให้ความช่วยเหลือในด้านสิ่งของ เงินทอง หรือสิ่งอื่น ๆ การได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านอารมณ์ ด้านการยอมรับว่าตนเองมีคุณค่า ด้านสิ่งของเครื่องมือ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านเครือข่ายของสังคม ทำให้บุคคลรู้สึกมั่นคงและมีคุณค่าในตนเองสามารถเผชิญและตอบสนองต่อปัญหาต่าง ๆ ได้ ดังนั้นหากพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินสายการบินได้รับการสนับสนุนทางสังคมที่ดีในภายภาคหน้า ย่อมส่งผลให้มีระดับความสุขเชิงอัตวิสัยมากขึ้นเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นกำลังเผชิญกับเหตุการณ์ใดก็ตาม สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ความเครียดจากการทำงาน การสนับสนุนทางสังคมและพลังสุขภาพจิตของพยาบาลที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานอุบัติเหตุฉุกเฉินในพื้นที่เสี่ยงภัยจังหวัดชายแดนใต้ พบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพลังสุขภาพจิตของพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 (Dilokkunan, 2018) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับความสุขในการเรียนของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พบว่า การสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความสุขในการเรียนของนิสิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (Sosida, 2020)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในด้านการรับรู้ความเสี่ยงโรคติดเชื้อโควิด 19 เนื่องจากโรคโควิด 19 เป็นโรคอุบัติใหม่องค์การควรจัดให้มีการกระจายข้อมูลข่าวสารหรือข้อมูลชุดความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อพนักงานตามช่องทางที่องค์การใช้ในการติดต่อหรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ควรเป็นช่องทางที่เข้าถึงง่าย สะดวก และมีการใช้งานประจำ ควรมีชุดความรู้ที่หลากหลายและเป็นข้อมูลที่ทันสมัยถูกต้องครบถ้วนให้พนักงานได้ตระหนักถึง ไม่ว่าจะเป็นชุดความรู้ เช่น สาเหตุ ผลกระทบ ปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ เป็นต้น รวมไปถึงความรู้ด้านการป้องกันโรคที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หรือการรับมือกับโรคหรือเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ควรมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายเพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนข้อเสนอแนะนโยบายในการจัดการกับระบบบริการสุขภาพของพนักงานที่เหมาะสมกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 หรือโรคอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต ในด้านความไม่มั่นคงในการทำงาน องค์การควรมีแผนการรองรับทั้งต่อตัวพนักงานและองค์การเองไม่ว่าจะเป็นแผนการสนับสนุนทางด้านเงินช่วยเหลือ แผนการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น หรือแผนความมั่นคงต่ออาชีพงานหรือการประกอบกิจการ

ขององค์กรหากเกิดโรคระบาดขึ้นอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เกิดความมั่นใจทั้ง 2 ฝ่ายว่าจะสามารถดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันได้ นอกจากนี้เพื่อให้พนักงานมีความรู้สึกแน่นแฟ้นมากขึ้น มีความเป็นหนึ่งเดียว องค์กรควรจัดกิจกรรมหรือจัดการอบรมเพื่อให้พนักงานได้มีเวลาพูดคุยและมีความสนิทกันมากขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้พนักงานมีแรงสนับสนุนต่อกัน เพราะหากพนักงานมีความสนิทมากขึ้น มีความรู้สึกถึงความเป็นครอบครัวที่เพิ่มขึ้นก็อาจจะทำให้มีการสนับสนุนทางสังคมจากกลุ่มเหล่านี้เพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อความสุขเชิงอัตวิสัยในเชิงบวกที่มากขึ้นได้

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

1. ควรมีการดำเนินการวิจัยเพิ่มเติมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากผลของโรคระบาดนี้ในระยะยาว เนื่องจากโรคระบาดโควิด 19 เป็นโรคอุบัติใหม่ที่เพิ่งเคยเกิดขึ้นครั้งแรก เมื่อเวลาผ่านไป ในอนาคตอาจได้มุมมองอย่างอื่นเพิ่มขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบต่าง ๆ ทั้งด้านสุขภาพและด้านจิตใจในระยะยาว รวมไปถึงการศึกษาเกี่ยวกับความพร้อมขององค์กรและตัวบุคคลในการรับมือหากมีโรคอุบัติใหม่อีกขึ้นอีกในอนาคต

2. ควรศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสุขเชิงอัตวิสัย โดยทำการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กันไป จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In –Depth Interview) เพื่อนำไปประกอบการวิเคราะห์และสรุปผลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น แล้วนำผลมาวิเคราะห์คู่กันเพื่อให้งานวิจัยสามารถทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาแง่มุมของผู้นำ ผู้บริหารหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมเพื่อให้เห็นถึงมุมมองที่อาจจะเหมือนหรือแตกต่างออกไปเพื่อเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งในการกำหนดรูปแบบการทำงาน การรับมือ การกำหนดนโยบายต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินโดยรวม

2. เนื่องจากโรคระบาดนี้มีการระบาดที่กระจายไปทั่วทุกมุมโลก ควรมีการศึกษาพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินในองค์กรหรือบริษัทอื่น ๆ โดยใช้ตัวแปรเดียวกันที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ เพื่อให้เห็นความแตกต่างและมีข้อเปรียบเทียบที่มากขึ้น ชัดเจนขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Chaysuwan, Ch. (2021). **The factors affecting happiness of the officers of KhaoKhanSong Subdistrict Administrative Organization, Sriracha District, Chonburi Province.** Master of Public Administration: Burapha University. (In Thai)
- Department of Disease Control. (2021). **COVID-19 situation report.** Retrieved on March 8, 2021 from [https://covid19.ddc.moph.go.th/..](https://covid19.ddc.moph.go.th/) (In Thai)
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1): 34–43.
- Dilokkunan, Th. (2018). **Work related stress, Social Support, and Resilience among Emergency Nurses Working in unrest areas of the Southern Border Provinces.** Master of Nursing Science (Adult Education): Prince of Songkla University. (In Thai)
- Greenhalgh, L., & Rosenblatt, Z. (1984). Job insecurity: Toward conceptual clarity. *The Academy of Management Review*, 9(3): 438–448.
- Hommala, N. (2018). **Employee Happiness during the Covid-19 epidemic: A case study of the government savings bank RM3.** Independent research, Master's degree: Ramkhamhaeng University. (In Thai)
- Jama Network Open. (2021). **Factors Associated with Mental Health Outcomes Among Health Care Workers Exposed to Coronavirus Disease 2019.** Retrieved on December 15, 2022 from <https://jamanetwork.com/journals/jamanetworkopen/fullarticle/2763229>.
- Krok, D. & Zarzycka. (2020). **The Risk of Contracting COVID-19 and the Perceived Threat of COVID-19 Scales;** Department of Psychology. University of Opole.
- Sosida, J. (2020). The Study of Relation between Social Support and Happiness in Studying of Students in Faculty of Education Mahasarakham University. *Journal of Measurement, Evaluation, Statistics, and Social Science Research*, 1(1): 21–30. (In Thai)
- Thurakit, P. (2021). **Thai Covid situation. Statistics - numbers reflect the crisis at all levels.** Retrieved on March 24, 2021 from <https://www.prachachat.net/breaking-news/news-726448>. (In Thai)
- Water, J. 1960. **Group Guidance.** New York: McGraw-Hill Book Company.
- Wangkanon, Th. (2013). **Effects of Factors at Work on Employee Stress: A Case Study of Ampas Industries Company Limited.** Independent study, Master of Business Administration: Rajamangala University of Technology Thanyaburi. (In Thai)

เหตุใดบทละครเรื่องรามเกียรติ์ของรัชกาลที่ 1

ต้องเริ่มต้นที่ตอนหิรันตยักษ์ม้วนแผ่นดิน

Why does King Rama I's play *Ramakien*

begin with the episode of the demon Hiranyak rolling the earth?

ศิริพร สุวัฒน์สุข^{1*} และ อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล²

Siribhorn Suwattanasuk^{1*} and Anant Laulertvorakul²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคตินาถาอวตารกับแนวคิดการสร้างกรุงเทพมหานครและการสถาปนาพระบรมราชจักรีวงศ์ที่ปรากฏในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกตามแนววรรณคดีศึกษา และใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสาร และวิเคราะห์เนื้อหาบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาพบว่า บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นนิทานพระรามฉบับไทยที่ยาวและสมบูรณ์ที่สุด แม้ว่าจุดมุ่งหมายหลักคือเล่าวีรกรรมอันกล้าหาญของพระรามในฐานะที่เป็นอวตารของพระนารายณ์ แต่ความที่เพิ่มเข้ามาในตอนต้นของรามเกียรติ์ฉบับนี้ คือ เรื่องหิรันตยักษ์ม้วนแผ่นดินซึ่งเล่าเรื่องพระนารายณ์ทรงอวตารเป็นหมู่ป่าลงมาปราบอสูรร้าย แล้วชีวิตเอาแผ่นดินกลับคืนมาต่อด้วยตอนกำเนิดท้าวอโนมาตัน กุมารผู้เกิดในดอกบัวจากนาภีพระนารายณ์ ยังแฝงนัยทางการเมืองอันแยบคายเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีว่า ทรงเป็นดังพระนารายณ์ผู้อวตารลงมาปราบยุคเข็ญแก่ชาวสยาม และทรงสิทธิ์โดยชอบที่จะปกครองกรุงเทพมหานครในฐานะที่เป็นกรุงอยุธยาหรือเมืองพระรามแห่งใหม่แทนราชวงศ์เดิมและนครหลวงเดิมของชาวสยามที่ล่มจมไปเพราะไฟสงคราม

คำสำคัญ: รามเกียรติ์ ร. 1 หิรันตยักษ์ อยุธยา พระราม อวตาร

Abstract

This research employs a literary approach to examine the principle of Vishnu's incarnation in the context of Bangkok's construction and the establishment of the Chakri

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

² ภาควิชาภาษามลายู สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

*Corresponding author : E-mail siribhorn.s@chandra.ac.th

Dynasty, as depicted in King Rama I's play, *Ramakien*. Utilizing qualitative methods, documentary research, and content analysis, the study analyzes the play and its relevant theme in line with the research objectives.

The finding reveals that the play *Ramakien*, composed by King Buddhayodfa Chulalok, represents the longest and most comprehensive Thai version of the Rāma story. While its main primary aim is to narrate the heroic exploits of Rāma as an avatar or incarnation of Lord Vishnu, it begins with an additional prologue about a demon named Hiranyak, who brings a dreadful calamity to humanity by rolling the earth's surface and hiding it in the underworld. This narrative recounts Vishnu's incarnation as a wild boar to defeat the evil demon and restore the earth. The story further introduces Anomātan, a child born from a lotus flower that emerged from Vishnu's navel. This narrative subtly conveys political implications, legitimizing the reign of the first king of the Chakri Dynasty by portraying him as a Vishnu avatar who descends to alleviate the plight of the Siamese people. This portrayal justifies his right to rule over Bangkok as the new Ayodhyā, the city of Rāma, thereby replacing the fallen previous dynasty and capital, which had been ravaged by the fires of war.

Keywords : Ramakien, King Rama I, Hiranyak, Ayodhyā, Rāma, avatar

บทนำ

รามเกียรติ์แปลว่า ‘ชื่อเสียงอันจรจายของพระราม’¹ เป็นวรรณคดีมรดกเรื่องสำคัญของไทย ได้เค้าเรื่องมาจากนิทานของอินเดีย เนื้อหาสำคัญกล่าวถึงพระนารายณ์อวตารลงมาเพื่อมาปราบอสูรและดับทุกข์เข็ญบนโลกมนุษย์ตามคติฮินดู คนไทยรับรู้เรื่องพระรามมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏร่องรอยหลักฐานจากคำเรียกชื่อต่างๆ ในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นพระนามพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ เช่น *พ่อขุนรามคำแหง พระรามธิบดี พระรามศวร พระเจ้ารามราชาธิราช* รวมไปถึงราชทินนามของขุนนางผู้ใหญ่ เช่น *พระยารามณรงค์ พญารามรามพ* และมีนามพ้องกับชื่อของสถานที่จำนวนมากในประเทศไทย เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา *ถ้าพระราม วัดพระราม ปิงพระราม* (Singto, 1977) นอกจากนี้ ชื่อตัวละครอื่น เหตุการณ์ และสิ่งทีกล่าวถึงในเรื่องรามเกียรติ์ ก็ยังเป็นชื่อสถานที่ เช่น *ถ้ำลิดา ทะเลชุบศร ห้วยสุครีพ เขาสรพพา* เป็นคำเรียกพรรณไม้จำนวนมาก เช่น *ต้นหัวใจไมยราพณ์ ต้นตรีชวา ต้นสังกรณี ต้นหนุมานนั่งแท่น บอนนางมณโฑ กระเช้าลิดา* และเป็นชื่อตำแหน่งไม้มวยไทย เช่น *หักวงไอยรา มณโฑนั่งแท่น หนุมานถวายนวอน หิริญม้วนแผ่นดิน ขุนยักษพานา*

¹ จากคำ ราม (ส. ราม = ‘พระราม’) + เกียรติ (ส. กิริติ = ‘สิ่งที่ฟังกระจาย, สิ่งที่ขจรจาย, ชื่อเสียง’ จากรากศัพท์ กฤ = ‘ฟัง, กระจาย’) (Monier-Williams, 2003)

ความนิยมเรื่องพระรามในสังคมไทยทำให้เกิดการสร้างสรรคัวรรณคดีลายลักษณ์อันเป็นแบบแผนจากราชสำนักหลายสำนักตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา เช่น ราชาทิลาป คำพากย์เรื่องรามเกียรติ์ โคลงพาลีสอนน้องโคลงทศรถสอนพระราม บทละครเรื่องรามเกียรติ์ในสมัยอยุธยา และบทละครเรื่องรามเกียรติ์ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งเหลือต้นฉบับมาหรือแต่งขึ้นเฉพาะบางช่วงบางตอน เนื้อความไม่ต่อเนื่องกัน เรื่องพระรามยังปรากฏในรูปวรรณคดีท้องถิ่น เช่น เรื่อง *หรมาน พรหมจักร และรามเทียร* หรือ *ปรัมมเทียร* ของล้านนา (Sawaddipong, 2011) *พระรามชาดก* และ*พระลัก-พระลาม* ของอีสาน¹ (Nimmanahaeminda, 2005) และยังเป็นแรงบันดาลใจให้กวีท้องถิ่นเสริมสร้างวรรณกรรมสร้างสรรค์บางเรื่องขึ้นมา เช่น เรื่อง *วันคารของภาคใต้* (Laulertvorakul, 1990)

เดิมเรื่องรามเกียรติ์ใช้เพื่อเป็นบทสำหรับแสดงหนังใหญ่ โขน และละครในโอกาสต่างๆ (Bidyablabh Bridhyakon, 1974) วรรณคดีที่หลงเหลือจากคราวเสียกรุงศรีอยุธยาและตกทอดมาในปัจจุบันจึงไม่มีสำนวนใดที่มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์กระทั่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์โปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันรวบรวมและเรียบเรียงบทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับสมบูรณ์ขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2340

บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นรามเกียรติ์ของไทยที่มีเนื้อหายาวที่สุดและสมบูรณ์ที่สุด เข้าใจว่าคงมีไม่น้อยที่เป็นมรดกความทรงจำของคนอยุธยา ดังพระวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (Chulalongkorn, 1965) ว่า “เดิมทีค้นหาฉบับไม่ได้สูญเสียเมื่อกรุงเสียขาดกระตอนกระแท่น การแต่งหนังสือรามเกียรติ์ครั้งนั้น ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแลผู้จำบทเก่าได้เรียบเรียงแก้ไข”

เนื้อความหลายตอนในรามเกียรติ์ฉบับนี้มีข้อแตกต่างจากเรื่องรามายณะภาษาสันสกฤตของวาลมิกีอยู่หลายประการ งานวิจัยของสมพร สิงห์โต (Singto, 1977) เรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะของวาลมิกีและรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1* ได้ศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของนิทานพระรามทั้งสองฉบับแล้วพบว่า บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 มิได้ถ่ายทอดโดยตรงจากรามายณะ เป็นแต่การรวบรวมนิทานเรื่องพระรามในสังคมไทยที่ได้จากแหล่งต่างๆ ปะปนเข้าด้วยกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร (Bidyablabh Bridhyakon, 1974) ที่ทรงแสดงความคิดเห็นของพระองค์ไว้ในหนังสือ *ชุมนุมพระนิพนธ์* ว่า รามายณะของวาลมิกีมิใช่ต้นตอของเรื่องรามเกียรติ์ในประเทศไทย หากแต่รับเนื้อเรื่องจาก *นิทานเรื่องพระราม* ที่เล่ากันในอินเดียตอนใต้สมัยราชวงศ์คุปตะและปาละซึ่งมีอายุเก่าแก่กว่ารามายณะของฤๅษีวาลมิกิโดยผ่านมาทางชาวและมลายูอีกทอดหนึ่ง

นียะดา เหล่าสุนทร (Lausunthorn, 1997) ได้ศึกษา *คัมภีร์นารายณ์ 20 ปางกับคนไทย* พบว่าเรื่องรามาวตารในคัมภีร์นารายณ์ 20 ปาง มีเนื้อความคล้ายคลึงกับในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1 จึงสรุปว่า คัมภีร์นารายณ์ 20 ปาง ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญของศาสนาฮินดูเป็นต้นเค้าเรื่องของบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 เพราะรามเกียรติ์ฉบับนี้ นอกจากเนื้อเรื่องจะกล่าวถึง *รามาวตาร*

¹ เป็นวรรณคดีของล้านช้าง แต่แพร่หลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยด้วย

ซึ่งเป็นปางหนึ่งของพระนารายณ์แล้ว ยังรวมอวตารของพระนารายณ์ปางอื่นๆ อีก 3 ปาง เข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อเรื่องด้วย ได้แก่ *วราหาวตาร*¹ *สมณาวตาร*² และ *อัปสราวตาร*³ อย่างไรก็ตาม มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (Phromsutthirak, 1987) กลับมีทรรศนะตรงกันข้ามว่า เรื่องนารายณ์ 20 ปาง “น่าจะเกิดขึ้นภายหลังและได้อิทธิพลไปจากรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เพราะเรื่องรามาวตารซึ่งเป็นอวตารหนึ่งในนารายณ์ 20 ปาง ทุกฉบับล้วนแต่ไม่สมบูรณ์ เล่าเรื่องแบบรวบรัด ที่สำคัญ ต้นฉบับส่วนใหญ่ก็มีข้อความว่า “แลเรื่องราวอวตารชาติที่ 10 นั้น คือพระนารายณ์อวตารเป็นพระรามเทพ **ความพิสดารอยู่ในรามเกียรติ์โพ้นแล้ว**” นอกจากนี้ มณีปิ่นยังได้เสนอว่า รามเกียรติ์มีที่มาจากรามายณะฉบับภาษาทมิฬ และปุราณะทั้งฉบับภาษาสันสกฤตและภาษาทมิฬ

ไม่ว่ารามเกียรติ์มีที่มาจากเรื่องนารายณ์ 20 ปางหรือไม่ ทั้งรามเกียรติ์และนารายณ์ 20 ปางก็มีเนื้อเรื่องตรงกันมากที่สุด ในลักษณะที่ เรื่องหนึ่งต้องได้อิทธิพลจากอีกเรื่องหนึ่ง หรือทั้ง 2 เรื่องอาจมาจากวรรณคดีอีกเรื่องหนึ่งซึ่งปัจจุบันไม่มีใครรู้จัก ประเด็นที่น่าสนใจคือ หากกวีหรือเหล่านักวีที่รวบรวมเรื่องเพื่อแสดง *เกียรติของพระราม* จะจับความเล่าแต่เรื่องของพระรามหรือรามาวตารก็ได้ ไม่จำเป็นต้องทำเรื่องไปไกลถึงวราหาวตาร ซึ่งเป็นอวตารสำคัญของพระนารายณ์อีกปางหนึ่ง อวตารปางนี้เล่าเรื่องพระนารายณ์ปราบทริณัตยักษ์ เหตุใดบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 ฉบับนี้จึงไม่แสดงรายละเอียดเฉพาะเนื้อเรื่องในปางรามาวตารอันเป็นเรื่องราวของพระรามโดยตรงเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ว่าทรงเป็นดุจเทพเจ้า คือ พระนารายณ์ผู้ทรงอวตารมาปราบ *ท้าววราพณาสुर* หรือ *ทศกัณฐ์* ผู้เป็นพาลและเป็นเหตุแห่งความทุกข์เข็ญในโลกมนุษย์เพื่อให้พระเกียรติยศของพระรามกระจายไปทั่วไตรโลกตามชื่อเรื่อง *รามเกียรติ์* บทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 กลับเริ่มเรื่องตั้งแต่ตอนทริณัตยักษ์ม้วนแผ่นดินโลก ทำให้โลกเป็นอันตรายจนพระนารายณ์ต้องอวตารมาเป็นพญาสุกรเผือกเพื่อมาปราบ และคืนแผ่นดินโลกให้กลับสู่สภาวะเดิมตามเนื้อเรื่องในวราหาวตาร

ผู้วิจัยเห็นว่า เนื้อเรื่องวราหาวตารที่เพิ่มเติมเข้ามาตอนต้นของบทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 น่าจะสะท้อนพระราชประสงค์สำคัญของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่ทรงต้องการจะสื่อสาร “สารสำคัญ” บางประการ โดยเฉพาะคตินารายณ์อวตารกับความชอบธรรมของพระองค์ในการปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในท่ามกลางสภาวะบ้านเมืองที่ยังไม่สุขสงบ มีภัยสงครามที่ต้องพึ่งรบและทำศึกใหญ่อยู่ตลอดรัชกาล อีกทั้งยังเป็นช่วงที่เพิ่งจะเริ่มสร้างบ้านแปงเมืองเพื่อให้กรุงเทพมหานครเป็นราชธานีแห่งใหม่แทนกรุงศรีอยุธยาที่ชำรุดทรุดโทรมจนไม่อาจบูรณะให้กลับคืนสภาพเป็นมหานครอันยิ่งใหญ่แห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

¹ พระนารายณ์อวตารมาเป็นหมูป่า (วราหะ) ปราบอสูรยักษ์ดาทอง (หิรัณยักษะ) ซึ่งลากเอาแผ่นดินไปได้สมุทร

² พระนารายณ์อวตารมาเป็นพระสมณะเพื่อลวงเอาศิวลึงค์จากอสูร 3 ตนพี่น้อง มีเรื่องอยู่ในนารายณ์ 20 ปาง แต่ว่าอสูรเป็นตนเดียวชื่อ *ตรีบุรุษ* เรื่องนี้ยังปรากฏในภาพจิตรกรรมที่ขุมประตูประเซียพระอุโบสถที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามด้านทิศตะวันออกด้วย บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 มีเรื่องพระอิศวรปราบอสูรตรีบุรุษ แต่ตัดเรื่องพระนารายณ์อวตารเป็นพระสมณะออกไป

³ พระนารายณ์อวตารมาเป็นนางอัปสรเพื่อลวงสังหารนทกผู้มีนิ้วเพชร

⁴ มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (Phromsutthirak, 1987) เรียกว่า *นารายณ์ 10 ปาง*

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษา *คติณารายณ์อวตาร* กับแนวคิดการสร้างกรุงเทพมหานครและการสถาปนาพระบรมราชจักรีวงศ์ที่ปรากฏในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชตามแนววรรณคดีศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชไม่ใช่เพียงนิทานพระราชนิพนธ์ไทยที่มีคุณค่าทางวรรณคดีเท่านั้น แต่ยังแฝงนัยทางการเมืองเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีว่า ทรงเป็นพระนารายณ์ผู้อวตารลงมาปราบยุคเข็ญแก่ชาวสยาม และทรงสิทธิโดยชอบที่จะปกครองกรุงเทพมหานครในฐานะที่เป็นกรุงอโยธยาหรือเมืองพระรามแห่งใหม่แทนราชวงศ์เดิมและนครหลวงเดิมของชาวสยามที่ล่มจมไปเพราะไฟสงคราม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและบทละครเรื่องรามเกียรติ์สำนวนอื่นรวมทั้งนิทานพระราชนิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง
2. คัมภีร์นารายณ์สิบปางที่นำมาศึกษาใช้ฉบับที่กรมศิลปากรตรวจสอบชำระและจัดพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2558 เป็นหลัก และหากต้องการสอบเทียบความจะนำเรื่องนารายณ์สิบปางสำนวนอื่นที่พิมพ์เผยแพร่แล้วมาร่วมศึกษา
3. ศึกษาพงศาวดารและเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
 - 3.1 ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย ฉบับที่คณะอนุกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ 200 ปี วันที่ 18 ตุลาคม พุทธศักราช 2547
 - 3.2 พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ
 - 3.3 พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)
 - 3.4 พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)
 - 3.5 พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) และฉบับที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงตรวจชำระและทรงพระนิพนธ์อธิบาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยศึกษาจากเอกสาร (documentary research) และการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งได้ลำดับขั้นตอนการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลคำเรียกพระราม การสร้างเมืองของพระราม และวงศ์ของพระราม จากบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และวรรณกรรมอื่นที่สัมพันธ์กัน
2. เก็บรวบรวมข้อมูลพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและสภาพบ้านเมืองของพระนครใหม่ที่พระองค์ทรงสร้าง
3. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารัตถะในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ตอนต้นก่อนที่จะเกิดศึกลงกา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์และตีความเพื่อศึกษาแนวคิดที่ปรากฏในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
2. สรุปผลและนำเสนอผลการศึกษาวเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (descriptive analysis)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ภูมิหลังของบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

มหาราช

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงขึ้นครองราชย์และสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ได้ 15 ปี ถึงวันจันทร์ ขึ้น 2 ค่ำ เดือนอ้าย จุลศักราช 1159 (พ.ศ. 2340) ปีมะเส็ง พระองค์ก็โปรดเกล้าฯ ให้ประชุมเหล่านักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันรวบรวมและเรียบเรียงบทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับสมบูรณ์ขึ้นใหม่ ท้ายบทละครมีโคลงจำนวน 2 บท โคลงบทที่ 1 บทที่ 2 ว่า “*บ พิตถรรรมิกทรง แต่งไว้*” (Buddhayodfa Chulalok, 1997c) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (Chulalongkorn, 1965) มีพระราชวินิจฉัยว่า เมื่อเหล่าราชบัณฑิตชำระเสร็จสิ้น นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย และทรงแก้ไขแล้วเสร็จ จึงเฉลิมพระเกียรติในฐานะ “พระราชนิพนธ์”

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ฉบับนี้ยาวถึง 116 เล่มสมุดไทย (FAD of Thailand, 1997) รายนำเรื่องระบุพระราชประสงค์ไว้ว่า เพื่อประโยชน์สมโภชพระนคร และสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกไปพร้อมกัน ดังนี้

(Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

ริ รำพรำประสงค์ สมโภช พระนา
บุญ บำเรอรอยให้ อ่านรื่องรำเกษม

(Buddhayodfa Chulalok, 1997c)

พระนครใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้างและสถาปนาได้มีแต่ปราสาทราชวัง วัดวาอาราม บ้านเรือนและราษฎรเท่านั้น หากแต่ราษฎรทั้งหลายต้องมีจิตใจเริ่มเบิกบานสำราญด้วย ราษฎรทั้งหลายซึ่งขวัญหายกระเจิงไปในเวลาเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 จึงจะบังเกิดกำลังใจกล้าแกร่งที่จะตั้งบ้านเรือน อยู่อาศัยด้วยความผาสุก และรวมใจเป็นหนึ่งเพื่อปกป้องเมืองมิให้ศัตรูภายนอกและภายในทำให้ล่มจมสิ้น สูญอย่างพระนครเก่า บทละครเรื่องรามเกียรติ์และวรรณคดีสำคัญเรื่องอื่นๆ ที่ฟื้นฟูขึ้นในสมัยนี้ กับทั้ง พระไตรปิฎกอรุณกถาฎีกาที่ทรงให้ชำระใหม่ในสมัยนี้ จึงเท่ากับเป็นเครื่องปลอบประโลมจิตใจราษฎรทั้งหลาย ให้บังเกิดขวัญกล้าขึ้นมาดังที่นายรินทรธิเบศร์ (อิน) (Narindhibet, 1975) ใช้คำว่า “ฝึกฟื้นใจเมือง” เหล่าราชบัณฑิตทั้งหลายจึงได้ร่วมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี สร้างกรุงรัตนโกสินทร์ให้เป็น มหานครแห่งใหม่แทนกรุงเก่าที่ล่มสลายลงไป และมุ่งหมายให้บทละครเรื่องรามเกียรติ์กับทั้งวรรณกรรมทั้งนั้นที่ รวบรวมชำระขึ้นในรัชกาลนี้เป็นเครื่องบำรุงขวัญแก่ราษฎรให้ “...เกษมเปรมประชากรทุกข์หรรษ์ อนันตยศโยค โภคไพบูลย์ พูนบ่อเงินทอง กองโกฏรัตนชัชวาล พิมานพิมลกลลลตรี บุรีรัตนเรือฟ้า หล้าหลากสวรรค์” (Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกแห่งเป็นกลอนบทละคร เพลงหน้าพาทย์กำกับไว้ มีรายสุภาพจำนวน 1 บทนำอยู่ต้นเรื่อง และลงท้ายด้วยโคลงสี่สุภาพจำนวน 2 บท เนื้อหาหลักพรรณนาเรื่องพระนารายณ์อวตารเป็นพระรามเพื่อลงมาปราบทศกัณฐ์ซึ่งเป็นพาลในโลก เนื้อเรื่องติดต่อกันไปยืดยาวทั้งเรื่อง ไม่แบ่งเป็นตอนๆ อย่างรามายณะของชาวอินเดีย แม้จะมีเรื่องปลีกแทรกอยู่มาก เช่น เรื่องศึกทริบูรัม เรื่องควายทรพากับทรพี เรื่องนางเมขลากับรามสูร แต่เรื่องทั้งหมดก็ร้อยรัดกันกลมกลืนทำให้เรื่องหลักไม่ขาดเอกภาพ แต่แปลกตรงที่แทนที่จะจับความเล่าเฉพาะเรื่องที่ตรงกับรามาวตารซึ่งเป็นอวตารปางที่ 6 ของพระนารายณ์ กลับเริ่มเรื่องที่วราหาวตารซึ่งเป็นอวตารปางที่ 3 ในปางนี้พระนารายณ์ทรงอวตารมาเป็นหมีป่าเขี้ยวโง้งใหญ่เพื่อปราบพหิรันตยักษ

ตามคติฮินดูซึ่งปรากฏในคัมภีร์ปุราณะว่า พระนารายณ์จะอวตารลงมาดับทุกข์เชิงเมื่อเกิดเหตุภัยร้ายใหญ่หลวงขึ้นในโลก จำนวนอวตารมีกล่าวไว้แตกต่างกัน แต่ที่นิยมโดยมากว่ามี 10 ปาง ซึ่งลิลิตนารายณ์สิบปางของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (Vajiravudh, 1964) ให้รายชื่อไว้ดังนี้ 1) มัธยมวตาร (พระนารายณ์อวตารเป็นปลา) 2) คุรมาวตาร (เป็นเต่า) 3) วราหาวตาร (เป็นหมูป่า) 4) นรสิงหาวตาร (เป็นนรสิงห์) 5)

วามนาวตาร (เป็นพราหมณ์เตี้ย) 6) ปรศุรามาวตาร (เป็นพราหมณ์ถือขวาน) 7) รามจันทรวตาร (เป็นพระราม) 8) กฤษณาวตาร (เป็นพระกฤษณะ) 9) พุทธาวตาร (เป็นพระพุทธเจ้า) 10) กัลกยวตาร (เป็นวีรบุรุษขี่ม้าขาว)

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ จับความเล่าเรื่องตั้งแต่หิรันตยักษม้วนแผ่นดินไปไว้ใต้บาดาล หมูป่านารายณ์ปราบอสูรตนนั้น แล้วนำแผ่นดินกลับคืนดังเดิม กำเนิดท้าวอโนมาตัน ต้นวงศ์พระราม กำเนิดกรุงศรีอยุธยา กำเนิดเมืองลงกาและวงศ์ยักษ์ กำเนิดวานรสำคัญ ทศกัณฐ์ลักนางสีดาซึ่งเป็นมูลเหตุให้เกิดสงครามอันเป็นเรื่อง “ลิงรบยักษ์” คือ พระรามยกกองทัพวานรไปปราบทศกัณฐ์และเหล่าอสูรผู้เป็นพาลสำเร็จ จนพระรามเสด็จกลับไปครองเมืองโยธยาด้วยความสงบสุข

2. แนวคิด กษัตริย์อยุธยาคือพระรามซึ่งเป็นอวตารแห่งพระนารายณ์

นิทานพระรามตามคติพระพุทธรศาสนาว่า รามบัณฑิตทรงครองเมืองพาราณสีสืบต่อจากท้าวทศรถผู้พระราชบิดา (Mahamakutrajavidyalai, 2022) แต่นิทานพระรามคติฝ่ายฮินดู พระรามทรงเป็นธรรมิกราชครองเมืองโยธยา นักโบราณคดีบางคนพยายามพิสูจน์ให้เห็นว่าเมืองของพระรามหาได้เป็นแต่เมืองในตำนาน แม้จะมีข้อโต้แย้งว่า เมืองซึ่งทุกวันนี้เรียกว่าโยธยาเป็นเมืองเดียวกับเมืองของพระรามในรามายณะของวาลมิกิหรือไม่ (Brockington, 1998) เมืองโยธยาของอินเดียตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสรยู (Sarayū) ปัจจุบันเรียกว่าเมือง Oudh (Apte, 2003) หรือ Oude (Monier-Williams, 2003)

เมื่อนิทานพระรามฝ่ายฮินดูแพร่ไปดินแดนใด ดินแดนนั้นก็มักมีเมืองตั้งชื่อตามเมืองของพระราม เช่น เมือง Jogjakarta (Raffles, 1817; Carey, 1984). ซึ่งตั้งอยู่ทางใต้ของชวากลาง ประเทศอินโดนีเซีย

เมือง Jogjakarta มาจากชื่อเต็ม Nga-Jogjakarta รูป Ngajogja- มาจากภาษาสันสกฤต Ayodhyā (อโยธยา) (Carey, 1984) ซึ่งสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้ Ayodhyā > *Ayogya > Ng-ajogja / Ng-ayogya ส่วน -karta เป็นภาษาชวาโบราณ แปลว่า ‘ศรี, สวัสดิ์’ (Horne, 1974) ดังนั้น Ngajogjakarta / Ngayogyakarta / Jogjakarta / Yogyakarta จึงแปลว่า ‘ศรีอโยธยา’ เมือง Jogjakarta / Yogyakarta อาจเรียกสั้นๆ ว่า Jogja / Yogya

Jogjakarta เป็นรูปเขียนเดิม ส่วน Yogyakarta เป็นรูปแปร (variant) ที่นิยมเขียนกันในปัจจุบัน

ในประเทศไทยมีแนวคิด กษัตริย์อยุธยาคือพระรามซึ่งเป็นอวตารแห่งพระนารายณ์ ได้แก่

1. เมือง อโยธยา (อยุธยาเก่า) บุคคลแรกที่กล่าวถึงเมืองอยุธยาเก่า คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (Chulalongkorn, 1968) ทรงออกชื่อเมืองนี้ว่า *กรุงศรีอยุธยา* หรือ *อโยชนิยา* ชื่อหลังเป็นรูปภาษาบาลีมาจาก อโยชนิยา ซึ่งปรากฏกับรูปภาษาสันสกฤต *อโยทยา แต่รูปสันสกฤตที่ให้นี้ไม่พบจริงในภาษาสันสกฤต พบแต่รูป อโยธยา (Monier-Williams, 2003)

เมืองอโยธยายอยู่นอกเกาะเมืองอยุธยา ทางตะวันออกของแม่น้ำป่าสัก แต่ชาลววิทย เกษตรศิริ (Kasetsiri, 2020) ว่า อยู่ระหว่างเมืองสุพรรณกับลพบุรี อโยธยาเป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลักฐานความเจริญ คือ วิหารและพระพุทธรูปใหญ่ที่วัดพนัญเชิง (Wallipodom, 2017) วัดใหญ่ชัยมงคล วัดศรีอโยชนิยา วัดกุฎีดาว วัดมเหยงค์ (Chulalongkorn, 1968) ซึ่งสร้างขึ้นก่อนกรุงศรีอยุธยานานถึง 26 ปี (FAD of Thailand,

1996a) สันนิษฐานว่าเป็นเมืองท่าของเมืองละโว้ตั้งแต่สมัยพูน้นจนถึงสมัยทวารวดี (Wallipodom, 2017) โดยทั่วไปนักประวัติศาสตร์มักเชื่อมโยงกับเมือง *อโยธยาสรรามเทพนคร* ซึ่งกล่าวถึงในจารึกสุโขทัย¹

2. เมือง *กรุงพระนครศรีอยุธยา* (อยุธยาใหม่) ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสร้างเมื่อ ปีชกาล จ.ศ. 712 (พ.ศ. 1893) (FAD of Thailand, 1996b) เป็นเมืองที่มีแม่น้ำล้อมอยู่ 3 ด้าน คือ แม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันตกและด้านใต้ แม่น้ำป่าสักด้านตะวันออก เมื่อขุดคลองคูเมืองทางด้านเหนือเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับป่าสัก เมืองนี้ก็มีลักษณะเป็นเกาะ มีชื่อเต็มตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ว่า *กรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา มหาติลภพนพรัตน์ ราชธานีบุรีรมย์* (กรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา มหาติลภพนพรัตน์ ราชธานีบุรีรมย์) ที่เมืองแห่งนี้มีคำว่า *ทวารวดี* อยู่ข้างหน้าอีกด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ

ก. เป็นเมืองที่รับมรดกวัฒนธรรมตกทอดมาตั้งแต่วัฒนธรรมทวารวดีซึ่งมีอายุตกประมาณ

คริสต์ศตวรรษที่ 7-12 (Saisingha, 2019)

ข. มีลักษณะเป็นเกาะเช่นเดียวกับนคร *ทวารวดี* (dvāravatī) หรือ *ทวารกา* (dvārakā) ของพระกฤษณะ (Monier-Williams, 2003) ซึ่งเป็นอวตารอีกปางหนึ่งของพระนารายณ์

3. กรุงเทพมหานคร หรือกรุงรัตนโกสินทร์ (อยุธยาใหม่ซึ่งถือกำเนิดขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง) เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปราบจลาจลที่เกิดขึ้นใน จ.ศ. 1144 (พ.ศ. 2325) รบปราบแล้วราษฎรทั้งปวงได้อัญเชิญให้ขึ้นเสด็จครองราชสมบัติ ทรงดำริให้สร้างเมืองใหม่ทางปากตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเพราะมีชัยภูมิที่ดีกว่า เมื่อทรงปราบดาภิเษก กรุงรัตนโกสินทร์เมื่อแรกเฉลิมขึ้น ได้ใช้ชื่อตามขนบเดิมว่า *กรุงเทพมหานคร บวรทวารวดีศรีอยุธยา มหาติลภพ นพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์ อุดมพระราชนิวศน์มหาสถาน* (Thiphakorawong, 2002) ต่างกันเพียงนครใหม่แห่งนี้มีคำว่า *มหานครบวร*- อยู่หน้าคำว่า *ทวารวดีศรีอยุธยา...*

ไม่ปรากฏหลักฐานที่ใดๆ ว่าเมือง Jogjakarta ของชาวมลคิดว่า ผู้ปกครองเมืองมีฐานะเป็นพระรามเมืองอยุธยาเก่าด้านตะวันตกของแม่น้ำป่าสักก็ไม่ปรากฏหลักฐานตมมาให้สืบค้นได้จกเดียวกัน แต่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า มลคิดว่า *กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา (อยุธยาใหม่) คือพระรามซึ่งเป็นอวตารแห่งพระนารายณ์* ดังปรากฏในพระนามที่ข้าพเจ้าพราหมณ์ถวายให้เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าอู่ทองเสวยราชย์ ณ นครแห่งนี้ว่า *สมเด็จพระรามธิบดีศรีสุนทร บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว* (FAD of Thailand, 1996b) และพระมหากษัตริย์องค์อื่นของกรุงพระนครศรีอยุธยามีคำ *ราม* เป็นส่วนหนึ่งของพระนาม ได้แก่ พระรามเมศวร พระรามราชาธิราช พระรามธิบดีที่ 2 (พระเชษฐาธิราช) พระรามธิบดีที่ 3 (สมเด็จพระนารายณ์) และคตินี้ก็สืบทอดมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงมีคำว่า *รามธิบดี* ในพระนามเต็มซึ่งจารลงในพระ

¹ จารึกวัดเขากบ ด้าน 2 บรรทัดที่ 21 (FAD of Thailand, 1995a) ระบุเมืองชื่อ *อโยธยาสรรามเทพนคร* เนื่องจากสันนิษฐานว่าจารึกหลักนี้จารขึ้นระหว่าง พ.ศ. 1900-1904 (1995a) ซึ่งเวลานั้นสมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาแล้ว ศานติ ภักดีคำ (Pakdeekham, 2005) จึงเสนอว่า *อโยธยา* ก็คือ กรุงศรีอยุธยาที่พระเจ้าอู่ทองทรงสร้าง ส่วน *สริรามเทพนคร* ไม่ใช่สร้อยท้ายชื่อ แต่เป็นอีกเมืองหนึ่ง นักวิชาการเข้าใจ *อโยธยาสรรามเทพนคร* แดกต่างเป็น 2 ทาง ทางหนึ่งว่า *สริรามเทพนคร* เป็นคำสร้อยและเป็นอีกชื่อหนึ่งของเมืองแห่งนี้ดังปรากฏในจารึกวัดศรีชุม ด้าน 1 บรรทัดที่ 57 (FAD of Thailand, 1995b) กับอีกทางหนึ่งว่า *อโยธยา* เป็นเมืองหนึ่ง และ *สริรามเทพนคร* เป็นอีกเมืองหนึ่ง ทรศนะหลังดู Pakdeekham, S. (2005)

สุพรรณบัฏ เมื่อลำดับต่อจากกรุงศรีอยุธยาก็นับเป็นพระรามธิบดีที่ 4 (Mongkut, 1912) ดูพระนามเต็มใน เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (Thiphakorawong, 2002)

อย่างไรก็ตาม มีพระมหากษัตริย์อยุธยาเพียง 5 พระองค์เท่านั้นที่ได้เอ่ยพระนามมาข้างต้นจาก พระมหากษัตริย์จำนวนทั้งสิ้น 33 พระองค์ที่ปรากฏคำว่า *รวม* ในพระนาม ดังนั้น ในสมัยอยุธยา คิดว่า พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาทรงดำรงพระสถานะเป็นพระรามซึ่งเป็นอวตารของพระนารายณ์ในปางราม จันทราวตารจึงอาจไม่ปรากฏชัดแจ้งนัก ทว่า แนวคิดเดียวกันนี้ปรากฏอย่างชัดแจ้งในสมัยรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในสมัยรัตนโกสินทร์ก็ล้วนแต่มีคำว่า *รามธิบดี* หรือ *รามาราช* เป็นส่วนหนึ่งของ พระปรมาภิไธยเต็มที่จารึกไว้บนพระสุพรรณบัฏ หรือพระปรมาภิไธยสังเขปทั้งสิ้น เช่น พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามธิบดีศรีสินทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงนับได้ว่า พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ล้วนแต่ทรงเป็น *รามวงศ์* หรือ *วงศ์แห่งรามาวตาร*

พึงสังเกตว่า คำว่า *จักรี* แปลว่า ‘ผู้มีจักรเป็นอาวุธ’ จากภาษาสันสกฤต จกริน โดยทั่วไปหมายถึง ‘พระนารายณ์’ ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีหลายแห่งที่ใช้ *พระจักรี* หมายถึง พระราม เช่น

เมื่อนั้น	นवलนางสีดามารศรี
อยู่กับพระลักษมณ์พระจักรี	ที่หน้าพระบรรณศาลา

(Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

ดังนั้น พระบรมราชจักรีวงศ์ซึ่งมีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นพระปฐมบรมกษัตริย์ จึงอาจตีความได้ว่าหมายถึง *พระรามวงศ์* คือ คำว่า *จักรี* ในพระบรมราชจักรีวงศ์นั้น หมายถึง ‘พระราม’ มิได้หมายถึง ‘พระนารายณ์’

3. คติ นารายณ์อวตาร กับการสร้างกรุงเทพมหานคร ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

3.1 แนวคิดที่ว่าพระรามเป็นพระนารายณ์อวตาร

นิทานพระรามฉบับภาษาสันสกฤตอย่างราโหมปาชยานะ คือ นิทานพระรามที่เป็น อุปาชยานะ หรือเรื่องแทรกในมหากาพย์ ราโหมปาชยานะมักแสดงภาพพระรามว่าเป็นมนุษย์สามัญ ส่วนรามายณะนั้น เฉพาะกานท์¹ แรกและกานท์สุดท้ายเท่านั้นที่กวีคือวาลมิกีสำนึกโดยสมำเสมอว่าพระรามเป็นอวตารของพระนารายณ์ แต่อีก 5 กานท์นอกนั้นซึ่งเป็นผลงานดั้งเดิมของกวี ภาพของพระรามปรากฏออกมาในฐานะที่เป็นมนุษย์อยู่โดยตลอด ดังจะเห็นได้จากสมญานาม (epithet) เรียกพระราม ซึ่งมักเรียกโดยแสดงคุณสมบัติอันเลิศของพระรามในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง เช่น *ราโม ธรรมภฤตา วระ* แปลว่า ‘พระรามผู้เลิศในหมู่ผู้ทรงธรรมทั้งหลาย’ *ราม สรวาสตรวิหุษา เศรษฐ* แปลว่า ‘พระรามผู้สง่าเลิศล้ำแห่งผู้รู้เชี่ยวชาญเรื่องศรทั้งปวง’ หรือสมญาที่แสดงเหล่ากอของ

¹ รามายณะภาษาสันสกฤตของวามิกีแบ่งเป็นตอนใหญ่ๆ จำนวน 7 ตอน แต่ละตอนเรียกว่า *กานท์* (เทียบ *กัม* ในอรรถกถาพระเวสสันดร) แต่ละกานท์มีชื่อแตกต่างกัน

พระราม เช่น ราชโว แปลว่า ‘ลูกหลานแห่งท้าวธรรม’ หรือ *ทาศโรโธ* หรือ *ทศรธตามชะ* แปลว่า ‘โอรสแห่งท้าวทศรธ’ (Bailey and Brockington, 2000) ตรงกันข้ามกับบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก กวีเฝ้าและแสดงให้ผู้อ่านเห็นอยู่ตลอดเวลาว่า พระรามเป็นอวตารของพระนารายณ์ ดังใช้สมญาเรียกพระรามว่า *องค์พระอวตาร* หรือเรียกพระรามว่า *พระนารายณ์* เพื่อไม่ให้สับสนกับพระนารายณ์เป็นเจ้าของ จึงมักใช้ว่า *พระนารายณ์สุริยวงศ์ทรงคร* (Buddhayodfa Chulalok, 1997a) แปลว่า ‘พระนารายณ์ผู้ (เป็นกษัตริย์) สุริยวงศ์ทรงถือศร (เป็นอาวุธ)’ ในวัฒนธรรมฮินดูนิยมเรียก *พระนารายณ์* ว่า *พระวิษณุ* แปลว่า ‘แผ่ไปทั่ว’ (Monier-Williams, 2003) จัดเป็นเทพแห่งแสงสว่าง พระวิษณุมักก้าวออกไป 3 อย่างก้าว (ตรีวิกรม) หมายถึง ดวงอาทิตย์ขึ้น ดวงอาทิตย์ขึ้นสูงสุด และดวงอาทิตย์ตก (Macdonell, 1981) ดังนั้น จึงตีความได้อย่างกลมกลืนว่า พระวิษณุ หรือที่นิยมเรียกในสังคมไทยว่า พระนารายณ์ เป็นต้นแห่ง สุริยวงศ์

บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ฯ ยังนำสมญาของพระนารายณ์มาเป็นสมญาของพระรามด้วย เช่น *พระจักรี พระสักร* (Buddhayodfa Chulalok, 1997a) คตินี้มิได้เกิดขึ้นใหม่ แต่สืบขนบต่อเนื่องกันมาจากรามเกียรติ์สำนวนอุยยาและสำนวนธนบุรี

3.2 การตีความรามเกียรติ์ฯ ตอนหิรันตยักษ์ม้วนแผ่นดินและตอนสร้างเมืองให้กุมารผู้เกิดในดอกบัวจากนาภีพระนารายณ์

ใจความสำคัญของรามเกียรติ์ คือ ตำนานสงครามระหว่างพระรามผู้เป็นธรรมิกราชกับทศกัณฐ์ผู้เป็นพาล โดยทั้ง 2 ฝ่ายต่างมีกองทัพใหญ่และขุนพลผู้สามารถในการรบจำนวนมาก กำลังหลักของฝ่ายพระรามได้แก่เหล่าวานรเมืองชมพูและขีดขินซึ่งมีกำลังพลรวมกันมากถึง “*เจ็ดลิลิเจ็ดสมุทร*” (Buddhayodfa Chulalok, 1997b) จำนวน 1 สมุทร = 1×10^{14} จากคำภาษาสันสกฤต *สมุทร* (Monier-Williams, 2003) ฝ่ายกองทัพทศกัณฐ์มีเมืองพันธมิตรจำนวนมาก พระรามมีเพียงพระลักษมณ์พระอนุชาร่วมศึกเคียงบ่าเคียงไหล่ ส่วนฝ่ายทศกัณฐ์มีทั้งเหล่าญาติและมิตรสหายจำนวนมาก บ้างก็อาสา บ้างก็ถูกขอร้อง บ้างก็จำใจช่วยทศกัณฐ์รบ หากรามเกียรติ์ฉบับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจะจับความเล่าตั้งแต่กำเนิดท้าวโนมาตันกษัตริย์ต้นวงศ์นครอโยธยาสืบราชสมบัติมาจนถึงพระราม ส่วนฝ่ายลงกา เล่าตั้งแต่ท้าวสหบดีพรหมสร้างกรุงลงกาให้ท้าวจตุรพักตรโครนสืบมาจนถึงทศกัณฐ์ ทั้งหมดนี้นับว่าเหมาะสม เพราะเท่ากับปูพื้นฐานเรื่องให้รู้ใครและญาติวงศ์ของพระรามและทศกัณฐ์ พระรามเป็นสุริยวงศ์สืบพงศ์มาจากพระนารายณ์ ส่วนทศกัณฐ์เป็นยักษ์พรหมพงศ์สืบวงศ์จากพระพรหมธาดา (ตามคติฮินดู พระพรหมมีเพียงองค์เดียว คือ พระพรหมธาดา ผู้เป็นเทพเจ้าแห่งการสร้าง แต่ในรามเกียรติ์มีความเชื่ออย่างพระพุทธศาสนาว่า พรหม มีจำนวนมาก) แต่ที่ชวนตั้งข้อสงสัยอะไรเป็นนัยแฝงที่ รามเกียรติ์ฯ กลับเล่าย้อนไปถึงอวตารที่ 3 ของพระนารายณ์ คือ วราหาวตาร ซึ่งพระนารายณ์อวตารเป็นหมีป่าเขียวโง้งมาสังหารหิรันตยักษ์ที่ม้วนแผ่นดิน 4 ทวีปแล้วหนีไปซ่อนไว้ที่ใต้บาดาล ดังกลอนว่า

มาจะกล่าวบทไป	ถึงหิรันตยักษ์แกลัวกล้า
ท้าวหาญชาญณรงค์ฤทธา	ปรากฏเลื่องชื่อลือชจร

อหังการอัมเอบกำเรบใจ	จะผลาญให้บรรลัยทั้งไตรจักร
สำแดงแผลงฤทธิ์ฮึกฮัก	ขุนยักษ์ไล่ม้วนแผ่นดิน ฯ
ชมพุดรกาโร	อมรโคยานี้ก็ได้สิ้น
หนีบใส่รักแร้อสุรินทร์	พาแผ่นดินไปบาตาล

(Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

ฉนิป็น พรหมสุทธธิรักษ (Phromsutthirak, 2004) ติความว่า รามเกียรติ์ฯ ตอนนีแ่งนัยการเมืองว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปราบจลาจลในปลายสมัยกรุงธนบุรีแล้วทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี แต่ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะตีความไปถึงวิธภาพและอุตสาหภาพของพระองค์ในประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาที่กว้างกว่านั้น คือ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2310 จนถึง พ.ศ. 2324 ไม่จำเพาะแต่เหตุการณ์จลาจลในปลายสมัยกรุงธนบุรีเท่านั้น ดังนั้น จึงตีความใหม่ว่า เรื่องหิรันตยักษ์ม้วนแผ่นดินไปไว้ได้เมืองบาดาลเป็นสัญลักษณ์ถึง วาระล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาและวงศ์กษัตริย์ที่ปกครองมหานครแห่งนี้ที่ต้อง รวมไปถึงเหตุการณ์ตลอดรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งบ้านเมืองก็ยังอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ เต็มไปด้วยศึกสงคราม เพราะบรรดาหัวเมืองและประเทศราชทั้งปวงซึ่งขึ้นกับอำนาจเอกราชของกรุงศรีอยุธยา ต่างก็พากันแข็งเมือง ไม่ยอมขึ้นกับอำนาจของกรุงธนบุรี เพราะไม่ยอมรับว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมีความชอบธรรมที่จะปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ ด้วยว่า ทรงมิได้มีเชื้อสายกษัตริย์อยุธยานั้นประการหนึ่ง และทรงเป็นบุตรชาวจีน (Skinner, 1962) อีกประการหนึ่ง ดังนั้น แม้ว่าตลอดสมัยกรุงธนบุรี คนไทยไม่ต้องตกเป็นข้าของพม่า แต่ก็ต้องทำศึกรบพุ่งอยู่ตลอดรัชกาล ไพร่ฟ้าประชาชนมิได้อยู่เป็นสุข ตอนต้นรัชกาลเกิดทั้งพทกภัย ภัย และโรคภัย จนพระเจ้ากรุงธนบุรี “ทอดพระเนตรเห็นอภฎิกรเวยพะคนทั้งปวง...สมุกองอยู่ดุจหนึ่งว่าภูเขา แลเห็นประชาชนซึ่งลำบากอดอยากอาหาร มีรูปร่างดุจหนึ่งเปรีตปีศาจฟิงเกลียด ทรงพระสังเวชประดุจมิพระทัยเหนียวหน่ายในราชสมบัติ จะเสด็จไปเมืองจันตะบุณ” (FAD of Thailand, 1996c)

ส่วนรามเกียรติ์ฯ ตอนต่อกัน คือ พระนารายณ์บรมมสินธุ์ เกิดดอกบัวขึ้นจากนาถิ แล้วบานรับแสงอาทิตย์ เกิดมีกุมารอยู่ในดอกบัว พระนารายณ์นำไปเฝ้าพระอิศวร ทรงบัญชาให้พระอินทร์มาไปสร้างเมืองให้กุมารนั้นปกครอง ชัยภูมิที่จะสร้างเมืองเป็นป่าใหญ่ชื่อ ทวารวดี มีฤษีพรตกล้า 4 ตน ชื่อ **อจนควาวิ ยุกคักระ ทกะฤษี** และ**ยาคะมุณี** บำเพ็ญตบถมานอยู่ ฤษีจึงได้ตั้งชื่อเมืองที่พระอินทร์กำลังจะสร้างให้กุมารที่เกิดในดอกบัวจากนาถิพระนารายณ์โดยนำชื่อพยางค์แรกของฤษีทั้ง 4 กับชื่อป่าแห่งนั้นมารวมกัน

เรียกว่ากรุงศรีอยุธยา	ทวารวดีเขตชั้นต่ำ
จะเป็นที่สามโลกอภิวันท์	พระเกียรติ์นั้นจะทั่วแดนไตร

(Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

กุมารนั้น พระอิศวรประทานนามให้ว่า **อินมาตัน** เป็น พระปัยยาของพระราม ก็อาจตีความได้ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเป็นเหมือนดังหมูพานารายณ์ซึ่ง “...ชีวิตคัต์เอาพื้นบ่ถิ มาไว้ตามทีด้วยคักดา” (Buddhayodfa Chulalok, 1997a) ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ทรงร่วมกรำทำศึกกอบกู้แผ่นดินจากพม่า ทรงทำศึกเหนือใต้เพื่อให้แผ่นดินมั่นคงเป็นสุข จนเสร็จปราบจลาจลที่กรุงธนบุรี เหล่าสมณะชี

พราหมณ์เสนอมาตย์ราษฎรทั้งปวงจึงได้พร้อมใจกันทูลอัญเชิญเสด็จให้ขึ้นครองสิริราชย์ พระองค์ได้ทรงใส่พระราชหฤทัยที่จะสร้าง “ความชอบธรรม” ซึ่งอาจถูกละเลยไปในสมัยแผ่นดินก่อนหน้า เป็นความชอบธรรมในฐานะพระมหากษัตริย์ที่ทรงราชย์และทรงเป็นปฐมกษัตริย์ที่จะสืบวงศ์ต่อไป โดยโปรดให้สร้างนครแห่งใหม่ ณ สถานที่ซึ่งมีชัยภูมิที่ดีกว่า และทรงปรับปรุงภูมิลักษณะของสถานที่ที่จะตั้งพระนครแห่งใหม่ให้มีลักษณะเป็นเกาะเช่นเดียวกับกรุงศรีอยุธยาที่เพิ่งล่มสลายไป กับทั้งยังอัญเชิญนามของพระนครมาเฉลิมให้แก่นครใหม่ จนกระทั่งปี จ.ศ. 1147 (พ.ศ. 2328) เมื่อพระมหาปราสาทราชมนเทียรและพระนครสร้างเสร็จบริบูรณ์ ทรงประกอบพิธีบรมราชาภิเษก จากนั้น ก็ทรงสมโภชพระนคร (Thiphakorawong, 2002) ซึ่งบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ฯ ก็ได้เป็นอุปกรณ์สำคัญที่ยัง “ประโยชน์ฉลองเฉลิม” (Buddhayodfa Chulalok, 1997a) พระนครด้วย และครั้งนั้น ได้ทรงเปลี่ยนนามพระนครให้ต้องกับนามพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (Thiphakorawong, 2002) และสอดคล้องกับเรื่องที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ฯ ที่ว่า พระอินทร์ทรงสร้างมหานครแห่งนี้ตามว่าคือ โองการ โดยทรงบัญชาให้พระวิษณุกรรมซึ่งเป็นเทพแห่งการช่างเนรมิตขึ้น ดังกลอนว่า

เมื่อนั้น	โกสีย์ผู้มีอชฌาสัย
ฟังพระดาบสยศไกร	ภูไนยเห็นชอบทุกประการ
จึงสั่งพระวิษณุกรรม	จงสร้างสรรคัพราสาทฐาน
ให้แสนสนุกโอฬาร	ตามเทวบรรหารพระศุลี

(Buddhayodfa Chulalok, 1997a)

พระนครแห่งนี้จึงได้นามใหม่ว่า *กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุทธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบูรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์* (Thiphakorawong, 2002)

โดยมีแนวคิดที่ว่า นครแห่งพระราม คือ เมืองอยุธยาที่สมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนา แม้ว่าจะล่มสลายลงไปตามกฎอนิจจัง แต่ก็เป็นดังสรรพสัตว์ทั้งหลาย คือ เวียนว่ายในสังสาระ ได้ไปเกิดในสวรรค์ชั่วระยะเวลาหนึ่ง เป็นระยะเวลาที่บ้านเมืองเกิดจลาจลและแผ่นดินใหม่ คือ กรุงธนบุรี ก็มีได้มั่นคงสถาพร และเมื่อ “อยุธยาอาภัพกลับไป” (Mahasurasinghanad, 2002) บัดนี้ก็ได้จุติจากชั้นฟ้าลงมาเกิดใหม่เป็นกรุงรัตนโกสินทร์ อันงามสง่าดุจดังกรุงศรีอยุธยาเมื่อครั้งอดีต แนวคิดนี้ปรากฏชัดในโคลงนิราศนรินทร์ (Narindhibet, 1975) ว่า “อยุธยาคล่มแล้ว ลอยสวรรค์ ลงถุ” และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกในฐานะกษัตริย์ปฐมวงศ์ ทรงดำรงพระสถานะเป็น รามาธิบดีที่ 1 หรือพระรามองค์ที่ 1 แห่งอยุธยาสร้างใหม่ ก็ได้สืบวงศ์ต่อเนื่องมาจนถึงพระมหากษัตริย์ในรัชกาลปัจจุบันซึ่งนับเป็น รามาธิบดีที่ 10 หรือพระรามองค์ที่ 10

สรุปผลการวิจัย

บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีมุ่งหมายจะเล่าวีรกรรมอันหาญกล้าของพระรามในฐานะที่เป็นรามจันทราวตารของพระนารายณ์ แต่เริ่มจับความเล่าเรื่องตั้งแต่คราวหาวตาร ก็เพื่อซ่อนนัยอันแยบคายเพื่อสร้างความชอบธรรมให้บังเกิดแก่พระมหากษัตริย์ผู้มีพระราชดำริให้เหล่าราชบัณฑิตรวบรวมและซ่อมสร้างบทละครอันมีมาแต่ครั้งอยุธยา พระรามซึ่งเป็นพงศ์เผ่าพระนารายณ์ผู้มีสมญาว่า พระจักรี มีความชอบธรรมที่จะครองเมืองอยุธยาที่พระอินทร์ให้พระวิष्ณุกรมเนรมิตสร้างขึ้นตามศิวบัญชาฉันท พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชก็มีความชอบธรรมที่ครองกรุงเทพมหานคร บรรณโกสินทร์ฯ ที่พระองค์ทรงดำริให้สร้างขึ้นฉันทนั้น ด้วยว่าพระนครแห่งนี้ก็คือ เมืองอยุธยาซึ่งถือกำเนิดขึ้นใหม่ และพระองค์ก็คือ พระรามองค์ใหม่ ที่บังเกิดขึ้นในโลกอีกครั้งเพื่อปราบพาลและดับยุคเข็ญในโลก ในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นปฐมบรมราชจักรีวงศ์

ผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ทุกประการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาบทละครเรื่องรามเกียรติ์ทั้งสำนวนอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ทั้งสำนวนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและสำนวนพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเพื่อเปรียบเทียบลักษณะเด่น สีสาว และคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และสังคมซึ่งมีอยู่ในวรรณคดีมรดกสำคัญเรื่องนี้

เอกสารอ้างอิง

- Apte, V. S. (2003). **The Practical Sanskrit-English Dictionary**. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Bailey, G. and Brockington, M., eds. (2000). **Epic Threads: John Brockington on the Sanskrit Epics**. New Delhi: Oxford University Press.
- Bidyabhab Bridhyakon, Prince. (1974). **Collection of Royal Writings**. Bangkok: Moon. (in Thai)
- Brockington, John. (1998). **The Sanskrit Epics**. Leiden: Brill.
- Buddhayodfa Chulalok, King. (1997a). **Ramakian of King Rama I**. Vol 1. Bangkok: Office of Literature and History. (in Thai)
- . (1997b). **Ramakian of King Rama I**. Vol 2. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand. (in Thai)
- . (1997c). **Ramakian of King Rama I**. Vol 4. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand. (in Thai)

- Carey, P. B. R. (1984). "Jalan Maliabara ('Garland Bearing Street'): The Etymology and Historical Origins of a Much Misunderstood Yogyakarta Street Name". **Archipel**. 27: 51-62
- Chulalongkorn, King. (1965). **Miscellaneous Royal Writings of King Chulalongkorn**. Bangkok. Railway. (in Thai)
- . (1968). "The Antiquities Investigation Society of Siam". **Silpakorn Journal**. 12 (2): 42-6. (in Thai)
- Fine Arts Department (FAD) of Thailand. (1995a). "Khao Kob Inscription". in **Collection of Inscriptions, Volume 8: Sukhothai Inscriptions**. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand, pp 120-6. (in Thai)
- . (1995b). "Srichum Inscription". in **Collection of Inscriptions, Volume 8: Sukhothai Inscriptions**. Bangkok: National Library of Thailand, pp 98-119. (in Thai)
- . (1996a). "Chronicles of the Kingdom Ayutthaya, Luang Prasert Version". ใน **Collection of Chronicles, the Golden Jubilee Version**. Vol 1. Bangkok: Bangkok: Office of Literature and History of Thailand, pp 211-33. (in Thai)
- . (1996b). "Chronicles of the Kingdom Ayutthaya, Phancandanumat (Jerm) Version". in **Collection of Chronicles, the Golden Jubilee Version**. Vol 3. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand, pp 203-452. (in Thai)
- . (1996c). "Chronicles of the Kingdom Thonburi, Phancandanumat (Jerm) Version". in **Collection of Chronicles, the Golden Jubilee Version**. Vol 3. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand, pp 469-41. (in Thai)
- . (1997). "Introductory". in **Ramakian of King Rama I**. Vol 1. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand, pp [1-9]. (in Thai)
- Horne, E. C. (1974). **Javanese-English Dictionary**. New Haven: Yale University Press.
- Kasetsiri, C. (2020). **Ayutthaya: History and Politic**. Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project. (in Thai)
- Laulertvorakul, A. (1990). "WanKhān: the Enjoyment Flavored by the Ramakian". **Thai Language and Literature**. 7 (1): 43-8. (in Thai)
- Lausunthorn, N. (1997). **Narai Yi Sip Pang (The Legend of Vishnu's Twenty Avatars) and Its Influence on Thai Culture**. Bangkok: Maekhamphang. (in Thai)
- Macdonell, A. A. (1981). **Vedic Mythology**. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Mahamakutrajavidyalai. (2022). **Siam Tipitaka and Commentary Vol 60: Suttantapiṭaka Khuddakanikāya Jātaka**. Vol 3 Part 3. Nakornpathom: Mahamakutrajavidyalai. (in Thai)

- Mahasurasinghanad, Regent. (2002). "Song of Striking of Burma". in **Compositions of the Regents**. Bangkok: FAD of Thailand, pp. 23-30.
- Mongkut, King. (1912). **The Royal Chronicles of the Kingdom Siam, the King Mongkut Version**. Vol 3. Bangkok: Vajirayāna Library. (in Thai)
- Monier-Williams, Sir Monier. (2003). **A Sanskrit-English Dictionary**. New Delhi: Asian Educational Services.
- Narindhibet (In). (1975). **Khlong Nirāt Narin**. Bangkok: Educational Supplies Organization of the Teachers' Council. (in Thai)
- Nimmanhaeminda, P. (2005). "The Story of Rāma in Buddhist Literature". **The Journal of The Royal Society of Thailand**. 30 (2): 459-69. (in Thai)
- Pakdeekham, Santi. (2005). "Sṛīrāmadevanagara: an Elaborated Noun-Ending or City's Name". **Damrong Journal**. 4 (2): 156-71. (in Thai)
- Phromsutthirak, M. (1987). "*Is it true that 'Narai Yi Sip Pang' originates from the Ramakian of King Rama I?*". **Art & Culture Magazine**. 8 (8): 32-38. (in Thai)
- . (2004). **Manee-pin's Academic Composition**. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Raffles, T. S. (1817). **History of Java**. vol 1. 2nd ed. London: Gilbert and Rivington.
- Saisingha, S. (2019). Dvāravatī Art. **Religious Culture in the Eary History of Territory of Thailand**. Nonthaburi: Muang Boran.
- Sawaddipong, C. (2011). "Horamān". **Dictionary of Lanna Literature**. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Singto, S. (1977). **The Relationship between the Ramayana of Vālmīki and the Ramakian of King Rama I**. Bangkok: Supervisory Education Unit of Thailand. (in Thai)
- Skinner, G. W. (1962). **Chinese Society in Thailand: an Analytical History**. New York: Cornell University Press.
- Thiphakorawong, Chaophraya. (2002). **The Royal Chronicles of Rattanakosin, Reign of King Rama I**. Bangkok: Office of Literature and History of Thailand. (in Thai)
- Vajiravudh, King. (1964). **Lilit Narai Sip Pang**. Bangkok: Klangvidya. (in Thai)
- Wallipodom, S. (2017). "Ayodhyā-Sṛīrāmthepnakorn". **Muang Boran Journal**. 43 (1): 33-43. (in Thai)

บทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียน
ขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3
The Role of Administrators in Promoting Competency in technology
Digital of teachers in expanded opportunity schools under the
Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3

ทิพวรรณ ร่มขาว¹ ชัชภูมิ สีชมพู² พิมพ์กา ธรรมสิทธิ์³
Tippawan Romkhao^{1*} Chatchaphum Sichomphu² Pimphaka Thammasit³

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครู 2) บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครู ในโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เป็นการวิจัยแบบผสมผสานประกอบด้วยวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครู 277 คน กลุ่มเป้าหมาย 12 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพที่เป็นอยู่สภาพรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด วิเคราะห์หาความต้องการจำเป็นด้วยการใช้เทคนิค (Modified Priority Needs Index : PNI) ทั้ง 4 ด้าน เรียงลำดับจากสูงไปต่ำ ได้แก่ ด้านทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านความรู้พื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านกฎหมายและจรรยาบรรณในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 2) บทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส พบว่า ด้านความรู้พื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีการจัดอบรมและส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้านการจัดการเรียนรู้ ให้คำปรึกษาและคำแนะนำในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ด้านทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ จัดอบรมการใช้งานสร้างวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และด้าน

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

² Master of Education students Education, Uttaradit Rajabhat University

³ อาจารย์ที่ปรึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

^{*} Thesis Advisor, Education Administration, Uttaradit Rajabhat University

*Corresponding author : tippawan.romkhao35@gmail.com

กฎหมายและจรรยาบรรณในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารควรถูกจัดการอบรมกฎหมายเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

คำสำคัญ: บทบาทผู้บริหาร สมรรถนะ เทคโนโลยีดิจิทัล

Abstract

The research has an objective. 1) to study the current and desirable status of competency in technology Digital of teachers in expanded opportunity schools under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3. 2) The Role of administrators in Promoting Competency in technology Digital of teachers in expanded opportunity schools under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3. Is a mixed methods research consists of quantitative and qualitative research. The sample consisted of 277 teachers, 12 target groups research tools include questionnaires and interviews. Statistics used in data analysis include percentage, mean, standard deviation. Needs Priority Index and Content Analysis.

The research found that objective 1) The current overall condition is at a high level. The desired condition is at the highest level. Analyze the necessary needs by using the (Modified Priority Needs Index:PNI) technique in all 4 aspects. Ranked from highest to lowest are: computer skills, learning management, basic knowledge of information and communication technology, and laws and ethics in using information and communication technology. 2) The Role of Administrators in Promoting Competency in technology Digital of teachers in expanded opportunity schools found that In terms of basic knowledge in information and communication technology, there is training and promotion of self-learning. In terms of learning management, there is consultation and advice on using technology in teaching and learning. In terms of computer skills, there is training on how to use it to create a culture of exchanging knowledge and experiences. In terms of laws and ethics in using information and communication technology, there should be training on laws related to information and communication technology.

Keywords: Executive Role, Competency, digital technology,

บทนำ

นวัตกรรมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างก้าวกระโดด ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างเฉียบพลัน (Disruptive technology) ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในประเทศไทย ต้องเผชิญกับเทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวัน ทั้งด้านการเรียนการสอนในสถานศึกษา การใช้ข่าวสารข้อมูล ในการบริหารและการทำงาน เทคโนโลยีจึงมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม หมวด 9 กล่าวถึงเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา คือการยกระดับความสามารถของผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาและส่งเสริมการวิจัยพัฒนางานองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการศึกษา จึงต้องจัดเตรียมคนที่มีความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การฝึกอบรม การศึกษาพัฒนาบุคคลและสังคมด้วยการถ่ายทอดความรู้ การจัดการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อหนุนให้บุคคลได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยครูทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนั้นผู้สอนต้องมีมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพที่สอดคล้องกับมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครู ซึ่งนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษาเป็นหนึ่งในมาตรฐานวิชาชีพครู ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ส่งเสริมการจัดการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ แสวงหาเครือข่ายและแหล่งการจัดการเรียนรู้ การออกแบบและการสร้าง การประเมินและการปรับปรุงนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา และสมรรถนะการเลือกใช้ออกแบบ สร้างหรือปรับปรุงนวัตกรรมเพื่อเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ แสวงหาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมถึงสมรรถนะด้านการประยุกต์ใช้ และประเมินสื่อ และสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร (National Education Act B.E.2542, 1999)

(The National education plan, 2017-2036) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ต้องพัฒนาความรู้ ทักษะ สมรรถนะครู ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมที่เปลี่ยน การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ช่วยสร้างบทเรียนและสื่อการสอนให้มีความหลากหลาย ใช้สอนได้ทุกที่ ทุกเวลา (Ministry of Information and Communication Technology, 2016)ครูผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการสอนได้หลากหลาย และทำให้มีเวลาในการเตรียมการสอนได้อย่างเต็มที่ ในระดับสถานศึกษา เช่น การบริหารงานบุคคล การบริหารหลักสูตร การประกันคุณภาพการศึกษา การติดตามประเมินผล และระบบสารบรรณต่าง ๆ สามารถดำเนินได้อย่างรวดเร็วและลดขั้นตอนการทำงานได้ ต้องการยกระดับคุณภาพความสามารถของผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการศึกษา จึงต้องเตรียมคนที่มีความรู้ และความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน ดังนั้นครูจึงต้องมีมาตรฐานการจัดการเรียนรู้ ความรู้และประสบการณ์วิชาชีพที่สอดคล้องกับมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครูทุกคนสามารถประเมินสมรรถนะของตนเองได้เพื่อให้ทราบถึงความสามารถของตนเองด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในด้านการศึกษา นอกจากนี้ยังส่งผลไปถึงการเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 จึงจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ทั้งด้านข้อมูลข่าวสารด้านทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ รวมทั้งด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาการจัดการศึกษาโดยการปฏิรูปการศึกษาซึ่งครูถือเป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อน

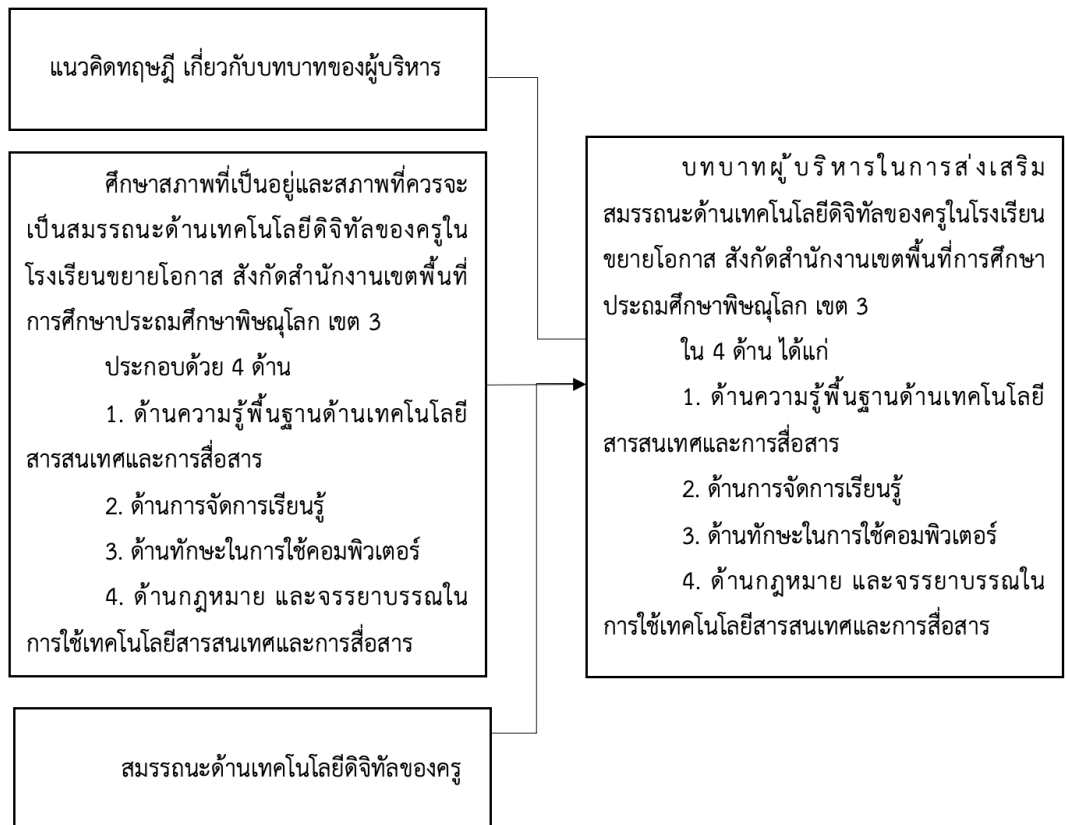
การศึกษาที่สำคัญในโลกยุคปัจจุบันที่กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมและความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีต่างๆ เกิดขึ้นทุกนาที่ ทำให้รูปแบบการเรียนรู้และวิธีแสวงหาความรู้กำลังปรับเปลี่ยนไปจากระบบการเรียนรู้แบบดั้งเดิม ซึ่งการสร้างการพัฒนาและการหล่อหลอมเยาวชนให้เป็นพลเมืองของโลกที่มีคุณภาพสู่ประชาคมอาเซียน จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายยิ่งสำหรับครูในการจัดการองค์ความรู้ให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพของนักเรียน ดังนั้นครูต้องพัฒนาสมรรถนะให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานหรือดำเนินกิจกรรมในวิชาชีพครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Khumsamart, 2019)

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของครู ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาทำความเข้าใจและสามารถส่งเสริมสมรรถนะของครูให้เลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างเหมาะสม เพียงพอต่อการใช้งานด้านการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องแสดงศักยภาพทางด้านการบริหารการใช้เทคโนโลยี ให้ทันสมัยเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาระบบและปรับปรุงงานด้านต่างๆให้เกิดประโยชน์ สถานศึกษาจะเป็นที่น่าไว้วางใจของชุมชน ซึ่งนอกจากจะมีผลต่อภาพลักษณ์ของสถานศึกษาแล้วยังก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3
2. บทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครู ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นและบทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้พื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ และด้านกฎหมายและจรรยาบรรณในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

1.2 ขอบข่ายด้านประชากรและตัวอย่าง

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ได้แก่ โรงเรียนขยายโอกาสในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำนวน 66 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ครู 877 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ได้แก่ ครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำนวน 277 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 15% และการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) (Srisa-ard, 2017)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มีค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.6 ถึง 1.0 มีค่าความเชื่อมั่นสภาพที่เป็นอยู่เท่ากับ 0.986 และ สภาพที่ควรจะเป็นเท่ากับ 0.985 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (checklist)

ตอนที่ 2 สอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นสมรรถนะด้านเทคโนโลยีของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้พื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ และด้านกฎหมายและจรรยาบรรณ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และมีลักษณะเป็นแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามข้อมูล 2 ชุด คือสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น (Dual-Response Format) ดังนี้

ตอนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการให้ผู้บริหารส่งเสริมสมรรถนะทางการใช้เทคโนโลยีของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ที่มีลักษณะแบบปลายเปิด

3. การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครู ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

1. ศึกษาเอกสารหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีของครู

2. สังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและข้อคำถามที่ใช้วัดตัวแปร

3. สร้างแบบสอบถามฉบับร่างแล้วนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของประเด็นคำถามตามที่รอบแนวคิดในการวิจัยกำหนดไว้

4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน ครู จำนวน 1 คน และคณาจารย์ จำนวน 1 คน เพื่อตรวจสอบเครื่องมือในด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และตรวจดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (IOC : Index Item Objective Congruence) ความครอบคลุมของข้อคำถามและความชัดเจนของภาษาที่ใช้โดยกำหนดการหาค่าความสอดคล้อง หาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยกำหนดความสอดคล้องที่ยอมรับได้ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (สุวิมล ติรภานันท์, 2550, น.166) พบว่า เครื่องมือมีค่าความตรง อยู่ระหว่าง 0.80-1.00

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบอีกครั้ง

6. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ นำไปทดลองใช้ (Try Out) โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำไปทดลองใช้ ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2567 แล้วนำมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีการของ ครอนบาค ทั้งฉบับโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.90

7. นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้ (Try Out) แล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำแล้วปรับปรุงแก้ไข

8. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ให้เรียบร้อย เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ดังนี้

1. ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความร่วมมือไปยังโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ในการออกหนังสือขออนุญาตให้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลของครูโรงเรียนขยายโอกาส จัดส่งแบบสอบถามให้กับโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างที่จะเก็บข้อมูลพร้อมแบบสอบถาม ที่จะใช้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือน เมษายน 2567 จากผู้ตอบแบบสอบถาม

3. รวบรวมข้อมูลจากสถานศึกษา และตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และ ร้อยละ (Percentage)

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 วิเคราะห์โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น โดยใช้วิธี Modified Priority Needs Index : PNI ของนงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช (สุวิมล ว่องวานิช, 2550, น.279) ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 2 ศึกษาบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 6 คน ครู จำนวน 3 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อศึกษาบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยนำปัญหาที่ได้จากแบบสอบถามตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยคัดเลือกดัชนีความต้องการจำเป็น 3 อันดับแรกของแต่ละด้านมาเป็นประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ชื่อ-สกุล ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน และสถานที่ทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นกรอบประเด็นคำถามที่จะใช้สัมภาษณ์ซึ่งจัดเรียงลำดับไว้ก่อนหลังเป็นคำถามต่อเนื่องคำถามทั่วไป เกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครู โดยนำระดับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นมาหาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : PNI_{modified}) ได้แก่ ด้านความรู้พื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ และด้านกฎหมาย และจรรยาบรรณในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร แล้วเลือกค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 ลำดับของแต่ละด้าน เพื่อนำมาสร้างประเด็นคำถามที่จะใช้สัมภาษณ์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ซึ่งเครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูล โดยมี ดังนี้

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครู มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index :

PNI_{modified}) เลือกค่าดัชนีลำดับสูงสุด 3 อันดับของแต่ละด้าน มาใช้ในการสร้างคำถามที่จะสัมภาษณ์ และสังเคราะห์เนื้อหาประเด็นสำคัญ เพื่อจัดทำแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานการศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

2. สร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีกลุ่มคำถามครอบคลุมเนื้อหาและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วเสนอต่อประธานและกรรมการที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของเนื้อหา พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของแบบสัมภาษณ์ตามที่ได้รับข้อเสนอแนะ

3. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา พิจารณาให้ความเห็นชอบและนำแบบสัมภาษณ์ที่มีความเหมาะสมไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

1. ขออนุญาตจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้บริหาร จำนวน 6 คน ครู จำนวน 3 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน ผู้บริหารการศึกษา 1 คน

2. ผู้วิจัยเตรียมการสัมภาษณ์โดยการเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ให้พร้อม นัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าพร้อมส่งประเด็นที่จะสัมภาษณ์ให้กลุ่มเป้าหมาย

3. ดำเนินการสัมภาษณ์ โดยกำหนดสัมภาษณ์ทีละคน ขออนุญาตบันทึกเทปสัมภาษณ์และยุติการสัมภาษณ์เมื่อถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมและประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์ให้ครบโดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ในระหว่างเดือน มิถุนายน 2567

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบข้อมูล เมื่อพิจารณาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมานั้นมีคุณภาพน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด และตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ยึดหลักเนื้อหาข้อมูลเป็นเกณฑ์ แล้วสร้างข้อสรุปเพื่อหาบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

ตารางแสดงสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครู ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

สภาพการมี สมรรถนะด้าน เทคโนโลยีดิจิทัล ของครู	ระดับความคิดเห็น						PNI	ลำดับ
	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น				
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล		
1. ด้านความรู้ พื้นฐานด้าน เทคโนโลยี สารสนเทศและการ สื่อสาร	3.17	0.96	มาก	4.24	0.55	มากที่สุด	1.067	3
2. ด้านการจัดการ เรียนรู้	3.12	0.94	มาก	4.38	0.64	มากที่สุด	1.261	2
3. ด้านทักษะในการ ใช้คอมพิวเตอร์	3.06	0.95	มาก	4.32	0.64	มากที่สุด	1.262	1
4. ด้านกฎหมายและ จรรยาบรรณในการ ใช้เทคโนโลยี สารสนเทศและการ สื่อสาร	3.66	1.22	มาก	4.58	0.53	มากที่สุด	0.917	4
ภาพรวม	3.26	1.04	มาก	4.38	0.60	มากที่สุด	0.346	

จากตารางพบว่า สภาพที่เป็นอยู่ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.26) และความต้องการจำเป็นภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.38) เมื่อพิจารณาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายด้านเรียงตามลำดับสูงไปหาต่ำ ได้แก่ ด้านทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านความรู้พื้นฐานด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร และด้านกฎหมายและจรรยาบรรณในการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสาร

2. บทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ผู้วิจัยนำผลการวิจัย สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ในด้านที่ควรพัฒนา มาร่างเป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างแล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 12 ท่าน เพื่อหาบทบาทในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครู ทั้ง 4 ด้าน ซึ่งได้ผลดังนี้

2.1 ด้านความรู้พื้นฐานด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร ผู้บริหารกำหนดนโยบายแนวทางให้ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้ซอฟต์แวร์ในการปฏิบัติงานและการจัดการเรียนการสอน จัดอบรมหรือมีการส่งเสริมให้ครูได้รับการอบรมพัฒนาด้านการใช้งานซอฟต์แวร์ การสื่อสารถึงประโยชน์และความสำคัญของการใช้เทคโนโลยี จัดหาอุปกรณ์ งบประมาณ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.2 ด้านการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีในห้องเรียน โดยการแสดงตัวอย่างการใช้งานและครูได้ใช้บทเรียนออนไลน์หรือ google classroom หรือสร้างกลุ่มบนสื่อสังคมออนไลน์เพื่อใช้แลกเปลี่ยนตามข้อซักถาม จัดอบรมหรือส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้รับการอบรมพัฒนา จัดเวทีแลกเปลี่ยนหรือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หรือจัดแสดงนิทรรศการด้านผลงาน สร้างแรงจูงใจให้ครูมีความพยายามในการพัฒนาทักษะในการใช้โปรแกรมและแอปพลิเคชันโดยการให้รางวัลหรือยกย่องครูผู้มีความดี

2.3 ด้านทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ ผู้บริหารมีการกำหนดนโยบายส่งเสริม ประชุมชี้แจงการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ของครู มีการแจ้งนโยบายและทิศทางของโรงเรียน โดยเน้น การจัดอบรมให้ครูใช้เทคโนโลยีทุกกลุ่มสาระ พัฒนานตนเองในการใช้งานโปรแกรมพื้นฐานเบื้องต้น เช่น โปรแกรมตารางคำนวณ โปรแกรมสร้างสื่อสิ่งพิมพ์ โปรแกรมสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีการสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ หนังสือเอกสาร คู่มือให้แก่ครูได้ศึกษาเรียนรู้ มีการติดตามประเมินผล การนิเทศติดตามงาน การรายงานข้อมูล การสรุปผลการทำงาน

2.4 ด้านกฎหมายและจรรยาบรรณในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ผู้บริหารมีบทบาทในการส่งเสริมให้ครูอบรมเกี่ยวกับกฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้เข้าใจข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ข้อมูลสารสนเทศและสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างถูกต้อง จัดทำคู่มือการใช้ข้อมูลสารสนเทศและแนวทางการปฏิบัติที่ปลอดภัย ส่งเสริมการใช้งานข้อมูลสารสนเทศอย่างมีจริยธรรมและความรับผิดชอบ เน้นการสร้างความรู้และสร้างวัฒนธรรมการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างมีจริยธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลวิเคราะห์บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เมื่อพิจารณาคำดัชนี

ความต้องการจำเป็นโดยรวมมีค่า $PNI = 0.34$ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูสูงสุด คือ ด้านทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ $PNI = 1.26$ จากนั้นพบว่า PNI สูงสุด 3 ลำดับแรกของด้านทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ คือ ครูสามารถใช้โปรแกรมสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ e-book เช่น Flip Album, Desktop Author, Flash ($PNI = 0.57$) รองลงมา คือ ครูสามารถใช้โปรแกรมตารางคำนวณ (Spreadsheet Software) สร้างแผนภูมิประกอบการรายงาน ($PNI = 0.50$) และครูสามารถใช้โปรแกรมสร้างสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ นำเสนอและเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ($PNI = 0.49$) ซึ่งสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล มีความสำคัญในการดำเนินงานด้านต่างๆ ของครู ช่วยให้การงานสะดวกและรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Klongkleaw, 2020) ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3 พบว่า การพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความสำคัญต่อผู้สอน เช่น เพื่อการจัดเก็บข้อมูล ประมวลผลสารสนเทศ สามารถสืบค้นและเผยแพร่ข้อมูลได้ ซึ่งผู้ใช้ต้องสามารถปฏิบัติงานโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้ด้วยตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. จากผลการศึกษาบทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ทั้ง 4 ด้าน มีดังนี้

2.1 ด้านความรู้พื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พบว่า ผู้บริหารต้องกำหนดนโยบายด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ชี้แจงทำความเข้าใจ จัดอบรมหรือส่งครูไปอบรม และจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการใช้งานของครู มีการบำรุงรักษาอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ สนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Chaiphanaphan, 2021) ศึกษาเรื่องแนวทางพัฒนาสมรรถนะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส พบว่า ผู้บริหารสามารถใช้และบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการวางแผน สร้างระบบโครงสร้าง สร้างระบบกำกับติดตามการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษา ส่งเสริมการจัดเรียนรู้ ทักษะและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาในการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม มีเครือข่ายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศกับชุมชนสามารถใช้คอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดทำฐานข้อมูล ตามการใช้งานอย่างสร้างสรรค์ เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2.2 ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า ผู้บริหารจัดอบรมครูเกี่ยวกับโปรแกรมสนทนาและบล็อกในการจัดการเรียนการสอน สร้างคู่มือการใช้งานที่มีขั้นตอนชัดเจนและง่ายต่อความเข้าใจ ให้ครูสามารถเรียนรู้และใช้งานได้ด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนประสบการณ์การใช้เทคโนโลยีระหว่างครู การจัดกลุ่มศึกษาร่วม (PLC) เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด จัดหาอุปกรณ์ให้เหมาะสมและเพียงพอสำหรับครูและนักเรียน สร้างวัฒนธรรมการแบ่งปัน ส่งเสริมให้ครูมีการแบ่งปันผลงานผ่านช่องทางดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Ounised, 2021) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 พบว่า สมรรถนะด้านการสนับสนุนการจัดการ

เรียนรู้ สามารถสรุปองค์ประกอบได้ดังนี้ ระบบการพัฒนาหลักสูตรที่มีมาตรฐานเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ด้วยการใช้เทคโนโลยีการศึกษา จัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีการศึกษาที่หลากหลายเพื่อนำไปสู่นวัตกรรม การเรียนรู้ ใช้เทคโนโลยีการศึกษาจัดสภาพแวดล้อม สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาทักษะการคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา และดำเนินการให้บุคลากรได้พัฒนาทักษะวิชาชีพด้านการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี

2.3 ด้านทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ พบว่า ผู้บริหารต้องจัดหาทรัพยากรที่เหมาะสมกับการใช้งาน จัดอบรมและพัฒนาทักษะการใช้โปรแกรมพื้นฐานเบื้องต้น และโปรแกรมสร้างสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์ จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์หรือจัดสัมมนาภายในโรงเรียน มีการจัดทำคู่มือในการใช้งานเทคโนโลยีต่างๆให้แก่ครู มีการประเมินการใช้งาน เพื่อวัดผลประสิทธิภาพและหาข้อปรับปรุง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Klongkleaw, 2020) ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3 พบว่า ทักษะทางเทคโนโลยีมีความสำคัญเน้นใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการจัดเก็บ ประมวลผล สืบค้นและเผยแพร่มีการใช้ผลิตภัณฑ์อุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งผู้ใช้ต้องสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้ด้วยตนเองทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม กำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมและสร้างศักยภาพความสามารถของคนในสังคมโดยอาศัยความร่วมมือหลายฝ่ายให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสารสนเทศและความรู้โดยเท่าเทียมกัน ส่งผลให้คนในสังคมมีความรอบรู้ตามทันสภาพสังคม

2.4 ด้านกฎหมายและจรรยาบรรณในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พบว่า ผู้บริหารจัดอบรมเกี่ยวกับกฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติว่า การกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2560 นโยบายด้านจรรยาบรรณการใช้คอมพิวเตอร์ เพื่อให้เข้าใจข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ข้อมูลสารสนเทศและสังคมออนไลน์ จัดทำคู่มือที่ครอบคลุมข้อกฎหมายและแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและปลอดภัยและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งเสริมวัฒนธรรมการใช้งานอย่างมีจริยธรรม เน้นการสร้างความรู้ตระหนักรู้และการปฏิบัติตามจรรยาบรรณ เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามจรรยาบรรณ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Kleeabthong, 2021) ศึกษาเรื่องภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษาของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า สภาพสังคม กฎหมายและจรรยาบรรณ ผู้บริหารศึกษา ที่สามารถแสดงออกถึงการเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีด้วยความระมัดระวังและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ผู้นำต้องมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศและบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากผลการวิจัยพบว่า ด้านที่มีค่าดัชนีความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด อันดับหนึ่ง ได้แก่ ด้านทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ ดังนั้น เพื่อให้การส่งเสริมสมรรถนะด้านดิจิทัลของครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารต้องมีการกำหนด

นโยบาย ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูพัฒนาตนเองและจัดอบรม โดยมีการสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ หนังสือ เอกสาร คู่มือให้แก่ครูได้ศึกษาเรียนรู้

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

จากผลการวิจัย พบว่า สภาพที่เป็นอยู่ด้านทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ในการใช้คอมพิวเตอร์ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้นควรวิจัย

1. แนวทางการพัฒนาครูด้านทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก
2. การนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพิษณุโลก

เอกสารอ้างอิง

- Khumsamart, S. (2019). **Small and Medium Business Management Innovation for Society in the Era of Digital Economy**. Master's degree thesis: Krirk University.
- Kleebothong, C. (2564). **Technology leadership of school administrators affecting competency in education information technology for teachers in schools under Kanchanaburi primary educational service area office 1**. Master's degree thesis: Nakhon Pathom Rajabhat University. (In Thai)
- Klongkleaw, J. (2563). **Conditions and problems of information technology utilization for administration in schools under sakon nakhon primary educational service area office 3**. Master's degree thesis: Sakon Nakhon Rajabhat University. (In Thai)
- Chaiphanaphan, P. (2564). **Guidelines for Developing information technology competence in the digital age of administrators of educational opportunity expansion schools under phitsanulok primary educational service area office 1**. Master's degree thesis: Uttaradit Rajabhat University. (In Thai)
- Ministry of Information and Communication Technology. (2016). **Digital Thailand**. Bangkok.
- National Education Act B.E.2542 (1999). (In Thai)
- National Education Commission. (1999). **The National education plan, 2017-2036**. Under the office of the Prime Minister. (In Thai)
- Ounised, P. (2564). **The relationship between information technology competency of administrators and the effectiveness of academic affairs administration under sakon Nakhon primary educational service area office 1**. Master's degree thesis: Sakon Nakhon Rajabhat University.
- Office of the Education Council. (2017). **The National education plan B.E.2560-2579(2017-**

2036). Bangkok: Prikwarn Graphic co,LTD.

Srisa-ard, B. (2017). **Preliminary research**. 10th ed. Bangkok: Suwiriyan.

Under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3. (2023). **Educational quality policy and focus**.

แนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

Guidelines for Teacher Development in Proactive Learning of Opportunity Expansion School in Phrae Primary Educational Service Area Office

เปรมฤดี กาละวงศ์^{1*} ชัชภูมิ สีชมภู² และ พิมพภา ธรรมสิทธิ์³

Premrudee Kalawong ¹, Chatphum Sichomphoo ² and Phimpaka Thammasit ³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส 34 คน ครู 58 คน รวม 92 คน และ ผู้ทรงคุณวุฒิ 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพที่เป็นอยู่ในการพัฒนาครูในภาพรวมอยู่ระดับมากและสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) แนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มี 4 ด้าน คือ ด้านการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา สำรวจและวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาตนเองของครู ด้านการวางแผนออกแบบกิจกรรมพัฒนา ทำแผนระยะสั้นและยาว กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน กำหนดกิจกรรมพัฒนาที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของครู ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการดำเนินการตามกิจกรรมพัฒนา กำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาผู้เรียน และด้านการติดตามและประเมินผลพัฒนา มีการติดตามเป็นระยะในรูปแบบกัลยาณมิตร พร้อมนำผลการประเมินมาเป็นสารสนเทศในการจัดทำแผนการพัฒนาครูให้มีการพัฒนาต่อเนื่อง

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์

² อาจารย์ที่ปรึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์

³ อาจารย์ที่ปรึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์

¹ Master of Education Student in Education Administration, Uttaradit Rajabhat University

² Thesis Advisor, Education Administration, Uttaradit Rajabhat University

³ Thesis Advisor, Education Administration, Uttaradit Rajabhat University

*Corresponding author : premrudeepk@gmail.com

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาครู, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, โรงเรียนขยายโอกาส

Abstract

This research article aims 1) to study the actual condition and Things should be in the development of teachers in the area of Active Learning 2) to study the development guidelines for teachers in terms of active learning management in opportunity expansion schools in Phrae Primary Educational Service Area Office 2. This is mixed methods research. The sample group consisted of 34 school administrators from extended opportunity schools, 58 teachers, 92 people in total, and 12 experts. The research instruments were questionnaires and interviews. We used statistics, percentages, means, standard deviations, need ranking index, and content analysis to analyze the data.

The research results found that: 1) Overall, the actual conditions for teacher development are at a high level and the things that should be in teacher development are at the highest level. 2) Guidelines for teacher development in Active Learning have 4 aspects are in terms of assessment of development needs by surveying and analyzing teachers' self-development needs, in terms of planning and designing development activities, short-term and long-term plans are made by setting clear objectives and goals, defining a variety of development activities that are in line with teachers' needs, and promoting the exchange of knowledge, in terms of implementation of development activities by determining the content and activities for teacher development in active learning management that are consistent with the problems and needs of learner development, and in terms of monitoring and evaluation, by monitoring periodically in a friendly manner and using the evaluation results as information for preparing a teacher development plan for continuous development.

Keywords: Teacher development guidelines, Proactive Learning Management, and Opportunity Expansion Schools

บทนำ

การศึกษาไทยในยุคปัจจุบัน เป็นยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ช่วยพัฒนาศักยภาพหรือ เสริมสร้างพลังที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน ซึ่งนับว่ามีความสำคัญมาต่อการพัฒนาบุคลากรตลอดจนไปถึงบนพื้นฐานของการพัฒนาส่วนอื่นๆ ด้วย เพราะไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาส่วนใดต้องเริ่มจากการพัฒนาคนเสียก่อน ดังนั้นการพัฒนาคนสามารถทำได้หลายรูปแบบ อย่างที่สำคัญที่สุดของ การพัฒนาคน คือการให้การศึกษา ดังนั้น การพัฒนาประเทศต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาคน โดยต้องคำนึงถึงการศึกษาเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวล้ำนำโลกไปมากการศึกษาที่ต้องพัฒนาไปให้ทันกับโลก

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 (National Education Commission, 1999) มาตรา 22 กล่าวว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” และกำหนดแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้ไว้ในหมวด 4 มาตรา 24 ไว้ว่า ครูควรจัดเนื้อหาสาระ โดยบูรณาการสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันและจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยจัดสภาพแวดล้อมสร้างบรรยากาศ และอำนวยความสะดวก ให้แก่ผู้เรียนในกระบวนการต่าง ๆ อาทิ กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการคิด การฝึกปฏิบัติ การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา โดยผู้สอนต้องยึดแนวทางที่เข้ากับบริบทของยุคสมัยที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเทคโนโลยีและการเรียนรู้ จากผู้สอนคือผู้ถ่ายทอดความรู้ ปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชี้แนะวิธีการค้นคว้าหาความรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแสวงหาความรู้และประยุกต์ใช้ทักษะต่างๆ สร้างความเข้าใจด้วยตนเอง

การที่จะบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายของการศึกษา จำเป็นต้องมีครูที่มีคุณภาพและมาตรฐานเหมาะสมด้วยการเตรียมความพร้อมและพัฒนาครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง ความสามารถของครูจะเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำนายหรือคาดหวังคุณภาพของผู้เรียนได้โดยตรง ครูที่มีคุณภาพสูงย่อมชำนาญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติอันนำไปสู่การเรียนรู้ที่แท้จริงได้ (Office of the Education Council Secretariat, 2013) สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนแบบเชิงรุก (Active Learning) ที่เน้นพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ทักษะต่างๆ เชื่อมโยงองค์ความรู้นำไปสู่การปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา มีการผสมผสานกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มศักยภาพทางการเรียนให้เหมาะสมและขยายสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กว้างไกลยิ่งขึ้น (Raksakul, 2014)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เป็นหน่วยงานสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีเขตพื้นที่บริการในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสูงเม่น อำเภอเด่นชัย อำเภอลอง และอำเภอวังชิ้น เปิดสอนระดับประถมศึกษา จำนวน 88 โรงเรียน และเปิดสอนระดับมัธยมศึกษา(ขยายโอกาสทางการศึกษา) จำนวน 34 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 122 โรงเรียน การกิจสำคัญ คือ เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามนโยบาย มาตรฐานการศึกษา อำนวยความสะดวกให้กับสถานศึกษา และหน่วยจัดการศึกษาอื่นให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐาน ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ได้มีการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านคุณภาพของการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 โดยพันธกิจในการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน คือการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 ผ่านหลักสูตรสถานศึกษาที่เชื่อมโยงบริบทจริง และส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนรู้เชิงรุกและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นนวัตกร เป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ตามหลักสูตรสถานศึกษาที่เชื่อมโยงท้องถิ่น และครู

ได้รับการส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้เชิงรุกและสร้างผู้เรียนให้เป็นนวัตกร จากการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มีข้อจำกัด เนื่องจากครูยังขาดทักษะในการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก ส่งผลให้ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2565 บางรายวิชาต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ สพฐ. และค่าเฉลี่ยระดับประเทศ โดยรายวิชาที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าระดับ สพฐ. และค่าเฉลี่ยระดับประเทศ คือรายวิชาภาษาอังกฤษ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 27.09 ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า ค่าเฉลี่ย สพฐ. (30.79) และค่าเฉลี่ยระดับประเทศ (31.11) และรายวิชาคณิตศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 23.55 ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ย สพฐ. (24.75) และ ค่าเฉลี่ยระดับประเทศ (24.47) (Phrae Primary Educational Service Area Office, Area 2, 2023)

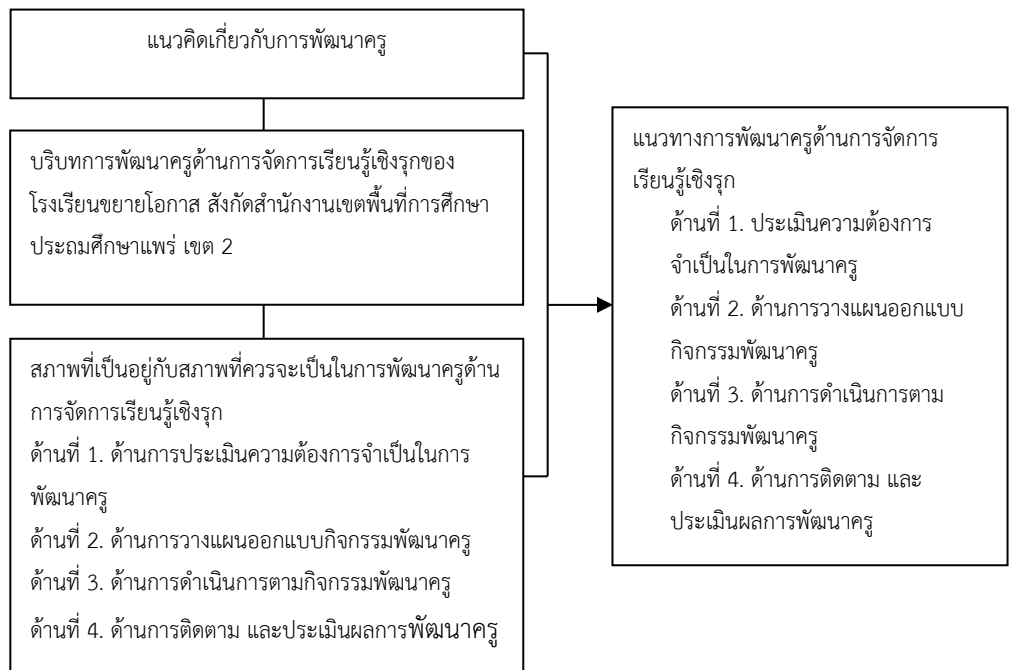
จากเหตุผลข้างต้นที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เหมาะสม ซึ่งมีความจำเป็นต่อการพัฒนาครู จึงได้กำหนดประเด็นวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่เขต 2 โดยผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะได้แนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เหมาะสม เพื่อให้ครูมีรูปแบบแนวคิดใหม่ๆ ที่จะสร้างสรรค์และนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานด้านการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยการสำรวจและการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนั้นเพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามระเบียบวิธีการ ผู้วิจัยขอเสนอวิธีการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทางการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ได้แก่ โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 จำนวน 34 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 34 คน และครู จำนวน 426 คน รวมทั้งสิ้น 460 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ได้แก่ โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 จำนวน 34 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลได้มาโดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 20% Srisa-ard, (2017) ของกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้นผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 34 คนได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง และครู จำนวน 58 คน รวมทั้งสิ้น 92 คน สุ่มตัวอย่างแบบสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

การวิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่มเป้าหมายตามวัตถุประสงค์การวิจัยระยะที่ 2 ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี ดำรงตำแหน่งวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป 2) ศึกษานิเทศก์ จำนวน 3 คน ดำรงตำแหน่งวิทยฐานะชำนาญการขึ้นไป และ ครูผู้สอน จำนวน 6 คน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการสอนไม่น้อยกว่า 5 ปี ดำรงตำแหน่งวิทยฐานะชำนาญการขึ้นไป ได้รับรางวัลด้านการสอนรวมทั้งสิ้น 12 คน โดยใช้เทคนิคการเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ฉบับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

2.1 เครื่องมือเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่

เพศ อายุ

ระดับการศึกษา และตำแหน่ง

ตอนที่ 2 สอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการ

เรียนรู้เชิงรุกของ

โรงเรียนขยายโอกาส ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ด้านการวางแผน ออกแบบกิจกรรมพัฒนา ด้านการดำเนินการตามกิจกรรมพัฒนา และด้านการติดตามและประเมินผลพัฒนา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแบบของ Likert Srisa-ard, (2017) และมีลักษณะเป็นการสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบคำถามข้อมูล 2 ชุด คือ สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น (Dual – Respond Format) ในการกำหนดข้อความผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มากำหนดเป็นข้อความ

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิง

รุก โดยมีลักษณะ

ข้อความปลายเปิด

การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

1 ศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2 สังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบแนวคิดและขอบข่ายของเนื้อหาเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

3 สร้างแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

4 นำร่างแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความครอบคลุมของเนื้อหาและความถูกต้องของภาษาที่ใช้ จากนั้นปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

5 นำแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พิจารณาความถูกต้องของข้อคำถาม ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา แล้ววิเคราะห์หาค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) มีค่า IOC = 0.60-1.00

6 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยนำไปทดลองใช้กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ในระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.2567 แล้วนำมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีการของ ครอนบาค ทั้งฉบับโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.92

7 จัดทำแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2.2 เครื่องมือเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อศึกษา

แนวทาง

การพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยตามกรอบตัวแปรขอบเขตเนื้อหา มีข้อคำถามหลักอยู่ 12 ข้อ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน วุฒิการศึกษา สูงสุด สถานที่ทำงาน และผลงานล่าสุด

ตอนที่ 2 ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 โดยผู้วิจัยนำ คำดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 อันดับแรกของแต่ละด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 ด้านการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครู ด้านที่ 2 ด้านการวางแผนออกแบบกิจกรรมพัฒนาครู ด้านที่ 3 ด้านการดำเนินการตามกิจกรรมพัฒนาครู ด้านที่ 4 ด้านการติดตาม และประเมินผลการพัฒนาครู มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์

การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

1 วิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 จากแบบสอบถามในระยะที่ 1

2 นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของ

โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มาพิจารณาคำความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI) สูงสุด 3 ลำดับแรกของแต่ละด้านเพื่อกำหนดเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

3 นำร่างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความครอบคลุมของเนื้อหาและ

ความถูกต้องของภาษาที่ใช้ จากนั้นปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

4 จัดทำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ 4 ประเด็น คือ 1) ด้านการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2) ด้านการวางแผนออกแบบกิจกรรมพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 3) ด้านการดำเนินการตามกิจกรรมพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 4) ด้านการติดตามและประเมินผลพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เก็บรวบรวมข้อมูลตามรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ จำนวน 92 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสและครู

2. ผู้วิจัยรับแบบสอบถามด้วยตนเอง ทำให้ได้แบบสอบถามกลับมาคิดเป็นร้อยละ 100 โดยดำเนินการระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน 2567

3.2 แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และศึกษานิเทศก์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลดังกล่าวแล้วทำการวิเคราะห์สังเคราะห์และสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส โดยดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้วิจัยเตรียมการสัมภาษณ์โดยเตรียมอุปกรณ์ที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ และนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ไว้ชัดเจนและแจ้งเวลาล่วงหน้า พร้อมส่งประเด็นที่จะสัมภาษณ์ให้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูล

2. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ตามที่นัดหมายโดยดำเนินการในระหว่างเดือนพฤษภาคม 2567 ขออนุญาตบันทึกเทปสัมภาษณ์และยุติการสัมภาษณ์เมื่อช่วงเวลาที่เหมาะสม หากมีข้อมูลไม่ครบถ้วนผู้วิจัยขออนุญาตสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์เพิ่มเติม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีทางสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

พร้อมนำค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มาวิเคราะห์เพื่อหาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified})

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลจาก

การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 12 คน มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาที่มีความสอดคล้อง ตามลำดับความถี่ของข้อคิดเห็น วิเคราะห์จัดลำดับ และนำเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2
ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified})

สภาพการพัฒนาครู	ระดับความคิดเห็น						PNI	ลำดับ
	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น				
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล		
1. การประเมินความ ต้องการจำเป็นในการ พัฒนาครู	3.809	.727	มาก	4.834	.265	มากที่สุด	0.268	3
2. การวางแผนออกแบบ กิจกรรมพัฒนาครู	3.895	.674	มาก	4.895	.280	มากที่สุด	0.256	4
3. การดำเนินการตาม กิจกรรมพัฒนาครู	3.672	.763	มาก	4.900	.258	มากที่สุด	0.334	2
4. การติดตามและ ประเมินผลการพัฒนาครู	3.637	.859	มาก	4.914	.254	มากที่สุด	0.351	1
ภาพรวม	3.753	.755	มาก	4.886	.264	มากที่สุด	0.302	

จากตาราง พบว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มีสภาพที่เป็นอยู่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.753, SD = 0.755) และสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.886, SD = 0.264) เมื่อพิจารณาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นรายด้านเรียงตามลำดับสูงไปต่ำ ได้แก่ การติดตามและประเมินผลการพัฒนาครู การดำเนินการตามกิจกรรมพัฒนาครู การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครู และการวางแผนออกแบบกิจกรรมพัฒนาครู ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 12 คน มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาที่มีความสอดคล้องตามลำดับความถี่ของข้อคิดเห็น วิเคราะห์จัดลำดับ และนำเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครู พบว่า มีการกระตุ้นครู ส่งเสริมสนับสนุนครูในการพัฒนาตนเองด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สร้างความเข้าใจและการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ครูได้เข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดและประโยชน์ของการ

จัดการเรียนรู้เชิงรุก สำรองและวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยเริ่มจากการวิเคราะห์/รู้จักครูเป็นรายบุคคล/รายกลุ่มสาระการเรียนรู้ /รายชั้น ออกแบบสำรวจโดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล เช่น แบบสอบถาม แบบสำรวจ หรือแบบสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และทัศนคติ รวมถึงสภาพปัญหาปัจจุบันในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาตนเองของครู จัดกลุ่มโดยคัดกรอง/แบ่งกลุ่ม ส่งเสริม/พัฒนา แล้วเรียงลำดับความสำคัญเร่งด่วนของปัญหา ทิศทางการพัฒนาครูผู้สอนที่เป็นความต้องการของครูและความต้องการของโรงเรียน เพื่อให้เกิดความสมดุลไม่หลงทาง ยึดหลักมุ่งเน้นผลลัพธ์ที่จะนำไปสู่การพัฒนา

2. ด้านการวางแผนออกแบบกิจกรรมพัฒนาครู พบว่า จัดทำแผนพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว โดยแผนกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนวัดผลได้ มีการกำหนดเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และภารกิจที่ตั้งไว้ มีการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณ บุคลากร เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนาครู มีระยะเวลาที่กำหนดไว้ชัดเจน มีกิจกรรมพัฒนาที่หลากหลาย สุดท้ายกำหนดวิธีการดำเนินงานตามแผนที่เหมาะสมกับกิจกรรมพัฒนาครู

3. ด้านการดำเนินการตามกิจกรรมพัฒนาครู พบว่า มีการกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาครูและผู้เรียน กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน ระบุทักษะและความสามารถที่ต้องการในการพัฒนาในตัวครู เชื่อมโยงเป้าหมายการพัฒนาครูกับผลลัพธ์ในตัวผู้เรียน จัดกิจกรรมพัฒนาที่หลากหลาย เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการแบบเข้ม การสาธิตการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ การฝึกปฏิบัติจริงในชั้นเรียน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การเรียนรู้ออนไลน์ผ่านระบบ E-Learning

4. ด้านการติดตามและประเมินผลพัฒนาครู พบว่า มีการติดตามและประเมินผลต้องทำเป็นระยะ ทั้งระหว่างดำเนินการ และเสร็จสิ้นในแต่ละภาคเรียน ติดตามอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในรูปแบบกัลยาณมิตร และจากสภาพจริง มีการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการติดตามและประเมินผลการพัฒนาครู เก็บรวบรวมข้อมูลการติดตามและประเมินการพัฒนาครูทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาครู สนับสนุนให้ครูได้พัฒนาและสร้างเครือข่ายด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก รวมถึงการเป็นโค้ชเปิดพื้นที่ให้ครูได้เกิดการแลกเปลี่ยน สร้างบรรยากาศการรับฟังการแลกเปลี่ยนอย่างเป็นกัลยาณมิตร นำผลการประเมินการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ไปปรับปรุงแก้ไขให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ ความสำเร็จ สร้างระบบแรงจูงใจ ยกย่องให้รางวัลครูที่มีการพัฒนาดีเด่น จัดเวทีนำเสนอแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) และเผยแพร่แนวปฏิบัติที่ดีสู่สาธารณะ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยาย

โอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เมื่อพิจารณาจากค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นโดยรวมมีค่า $PNI = 0.302$ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสูงสุด คือ ด้านการติดตามและประเมินผลการพัฒนาครู $PNI = 0.351$ จากนั้นพบว่า PNI สูงสุด 3 ลำดับแรกของการติดตามและประเมินผลการพัฒนาครู คือ โรงเรียนมีการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแผนการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว ($PNI = 0.395$) รองลงมาคือ โรงเรียนประเมินผลความพึงพอใจของครูในการพัฒนาตนเองด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเมื่อสิ้นปีการศึกษา ($PNI = 0.375$) และ โรงเรียนนำผลการพัฒนาครูในปีการศึกษาที่ผ่านมาไปปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง ($PNI = 0.365$) ทั้งนี้เป็นเพราะ การติดตามประเมินผลการพัฒนาครู จะทำให้โรงเรียนทราบว่าการดำเนินการพัฒนาครูนั้นมีผลสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาครูที่กำหนดไว้ในเบื้องต้นหรือไม่ หากมีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย แสดงว่าการพัฒนาครูย่อมส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน แต่หากพัฒนาครูแล้ว ครูยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนรู้เชิงรุกยังไม่สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ โรงเรียนจะได้ดำเนินการนำข้อมูลจากการประเมินผลการพัฒนาครูไปเป็นสารสนเทศในจัดทำแผนพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในปีต่อไป เพื่อให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นการช่วยให้การดำเนินการพัฒนาครูมีประสิทธิภาพสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Atirach, (2023) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการติดตามประเมินผลการพัฒนาครู สถานศึกษาควรจัดกระบวนการวัดผลและประเมินผลที่จะเกิดการสะท้อนและการประเมินที่แท้จริง ประเมินตามสภาพจริง โดยมีส่วนร่วมจากครู ผู้ปกครอง นักเรียน และประเมินผลเป็นระยะ และสามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาครูให้ครบถ้วนตามตัวชี้วัดการประเมิน

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

2.1 . ด้านการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครู พบว่า มีการกระตุ้นครู ส่งเสริมสนับสนุนครูในการพัฒนาตนเองด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ครูได้เข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดและประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำรวจและวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาตนเองของครู จัดกลุ่มโดยคัดกรอง/แบ่งกลุ่ม ส่งเสริม/พัฒนา แล้วเรียงลำดับความสำคัญเร่งด่วนของปัญหา ทั้งนี้เป็นเพราะ การประเมินความต้องการจำเป็นเป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนาที่จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ต้องในการจัดลำดับความสำคัญ ความต้องการในการพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ โดยพิจารณาจากช่องว่างระหว่างความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับสิ่งที่จริง ซึ่งแต่ละโรงเรียนอาจมีวิธีการหรือกิจกรรมการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไป การกำหนดความ

ต้องการจำเป็นในการพัฒนาจะทำให้ทราบว่าควรพัฒนาครูด้วยวิธีการหรือกิจกรรมรูปแบบใด ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาของครูและโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yomsong, (2022) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนขนาดเล็กเครือข่ายภูผานาสัก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 ก่อนวางแผนกำหนดแนวทางการพัฒนา ครูจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีความต้องการในการพัฒนาตนเองด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกให้ความสนใจกับการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุกมากขึ้น และมีความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุกอยู่ในระดับมากที่สุด

2.2 ด้านการวางแผนออกแบบกิจกรรมพัฒนาครู พบว่า จัดทำแผนพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว โดยแผนควรกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนวัดผลได้ กำหนดเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และภารกิจที่ตั้งไว้ มีการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณ บุคลากร เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามกิจกรรมพัฒนาครู มีระยะเวลาที่กำหนดไว้ชัดเจน มีกิจกรรมพัฒนาที่หลากหลาย สุดท้ายมีการกำหนดวิธีการดำเนินงานตามแผนที่เหมาะสมกับแผนพัฒนาครู ทั้งนี้เพราะ ความต้องการของครูในการพัฒนาด้านตนเองนั้นมีความแตกต่างกันดังนั้นการจัดทำแผนพัฒนาครูจึงเป็นการกำหนดขอบเขตในการจัดกิจกรรมที่แน่นอนชัดเจนว่าเป็นกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการของครู สามารถวางแผนเพื่อการดำเนินงานประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Somphee, and Tiacharoen, (2019) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบุคลากรกับการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยด้านการออกแบบวิธีการพัฒนาบุคลากรมีการกำหนดวิธีการและรูปแบบในการพัฒนาบุคลากรของโรงเรียน มีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรเพื่อใช้ในการ พัฒนาบุคลากร มีการเชิญวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสมในการพัฒนาบุคลากรและมีการเลือกวิธีการที่ใช้ในการพัฒนาบุคลากร โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ อภิปรายกลุ่ม สอนงาน ใช้ประสบการณ์ช่วยสอน เมื่อเสร็จสิ้นการพัฒนาบุคลากรในรูปแบบต่างๆ แล้ว มีการรวบรวมผลที่ได้จากการพัฒนา เพื่อนำมาสรุปประเมินตามวัตถุประสงค์ เพื่อสะท้อนผลการพัฒนา

2.3 ด้านการดำเนินการตามกิจกรรมพัฒนาครู พบว่า มีการกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาครูและผู้เรียน กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน ระบุทักษะและความสามารถที่ต้องการในการพัฒนาในตัวครู เชื่อมโยงเป้าหมายการพัฒนาครูกับผลลัพธ์ในตัวผู้เรียน จัดกิจกรรมพัฒนาที่หลากหลาย เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการแบบเข้ม การสาธิตการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ การฝึกปฏิบัติจริงในชั้นเรียน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การเรียนรู้ออนไลน์ผ่านระบบ E-Learning ทั้งนี้เป็นเพราะการดำเนินการตามกิจกรรมพัฒนาครูเป็นการลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ การกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการเป็นการกำหนดกรอบการพัฒนาที่ชัดเจน เป็นการวางแผนพัฒนาอย่างมีรูปแบบและใกล้เคียง

กับความเป็นจริง การเลือกใช้กิจกรรมพัฒนาที่หลายหลายเป็นการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ได้วิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาครู ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Siripiyayan, and Wangsrikoon, (2022) ศึกษาเรื่อง การดำเนินการพัฒนาครูให้มีคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจัดอบรมและพัฒนาความรู้ความสามารถในสาขาวิชา มีวิธีการพัฒนาบุคลากร เรื่อง การจัดฝึกอบรมให้บุคลากรอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดการเรียนรู้ด้านข้อมูลข่าวสาร ต่างๆ ในโรงเรียนเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้เกิดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ และมีการพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติงานอย่างชัดเจน มีการกำหนดผู้รับผิดชอบดำเนินงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบ การดำเนินการพัฒนาบุคลากรมุ่งเน้นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับโรงเรียน มีการเลือกวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาบุคลากร มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการในการพัฒนาบุคลากร และมีการจัดระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลในการพัฒนาบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 ด้านการติดตามและประเมินผลพัฒนาครู พบว่า การติดตามและประเมินผลต้องทำเป็นระยะทั้งระหว่างดำเนินกิจกรรม และเสร็จสิ้นในแต่ละภาคเรียน ติดตามอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในรูปแบบกัลยาณมิตร และจากสภาพจริง มีการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการติดตามและประเมินผลการพัฒนาครู เก็บรวบรวมข้อมูลการติดตามและประเมินผลการพัฒนาครูทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทั้งนี้เป็นเพราะการประเมินผลการพัฒนาครู จะเป็นการติดตามตรวจสอบการพัฒนาครูที่โรงเรียนกำหนดไว้ว่าสามารถบรรลุตามเป้าหมายในการพัฒนาครูให้มีความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกหรือไม่ การติดตามประเมินผลทุกระยะจะทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และสิ่งที่ควรปรับปรุง และนำข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาครูต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Siripiyayan, and Wangsrikoon, (2022) ศึกษาเรื่อง การดำเนินการพัฒนาครูให้มีคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิจิตร พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาตรวจสอบ ติดตามและประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในเนื้อหาวิชา มีการกำหนดผู้รับผิดชอบในการประเมินผลการพัฒนาบุคลากร มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อ ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาบุคลากร มีการจัดกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับความต้องการพัฒนาบุคลากร และส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานได้รับการศึกษาต่อเพื่อเป็นการพัฒนาตัวบุคลากร และสามารถนำองค์ความรู้ เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในการทำงานเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่สูงขึ้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Prawthaisong, (2023) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาครูด้านการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียนในกลุ่ม เครือข่ายเถิน 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาครูด้านการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ของครูในกลุ่มเครือข่ายเถิน 4 ด้านการติดตามผลและประเมินผลการพัฒนา ใน การติดตามผลเป็นระยะ โรงเรียนควรเริ่มจากการปรับปรุง แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการพัฒนาครู ซึ่งผู้บริหาร ครู ต้องวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ด้วยการประชุม ปรึกษา (PLC) แล้วนำข้อมูลที่เกิดจาก กระบวนการ PLC ของทุกฝ่ายมาสรุปและกำหนดแนวทางการพัฒนาครู นำปัญหาที่พบมาตั้งวัตถุประสงค์ในการ แก้ไขปัญหา กำหนดแนวทางการแก้ไขด้วยการระดมความคิดจากผู้เกี่ยวข้องและหาทางออกหรือวิธีการ

แก้ปัญหาร่วมกัน หรือใช้ภาคีเครือข่าย ผู้เชี่ยวชาญในการเข้าร่วมปรับปรุงแก้ปัญหาและประเมินผลว่าแนวทางที่ใช้ประสบผลสำเร็จหรือไม่ จะส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ด้านการติดตามประเมินผลพัฒนาครู มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) สูงสุดอันดับแรก ดังนั้น โรงเรียนต้องให้มีการติดตามประเมินผลโครงการและ กิจกรรมการพัฒนาครูเพื่อให้ทราบว่า การพัฒนาครูนั้นประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ หากไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายโรงเรียนสามารถนำข้อมูลจากการติดตามและประเมินผลไปวางแผนออกแบบกิจกรรมพัฒนาครูให้เหมาะสมในปีการศึกษาต่อไปหรือภาคเรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

จากผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก พบว่า ด้านการติดตามและประเมินผลการพัฒนาครู มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเป็นอันดับแรกและมีค่าสภาพที่ควรจะเป็นมากที่สุด ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรวิจัยเรื่อง รูปแบบการติดตามและประเมินผลการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขยายโอกาส

เอกสารอ้างอิง

National Education Commission. (1999). **National Education Act 1999 and amendments**

(No. 2) 2002. Under the Office of the Prime Minister. (In Thai)

Office of the Education Council Secretariat. (2013). defines it as “In order to achieve success according to the goals of education, it is necessary There must be teachers with appropriate quality and standards through preparation and continuous development of teachers. Teacher ability is an important variable that directly predicts or expects the quality of students. High quality teachers He is skilled in organizing teaching and learning activities for students to practice, leading to true learning.” (In Thai)

Phrae Primary Educational Service Area Office, Area 2. (2023). **Action plan 2023**. Ministry of Education. (In Thai)

Prawthaisong, D. (2023). **The guidelines development for teachers in creating learning innovation a case study of a school in Thoen 4 group Lampang primary educational service area office 2** Master's thesis. Educational Administration Uttaradit Rajabhat University (In Thai)

Raksakul, R. (2014). Defines it as "active teaching and learning (Active Learning) that emphasizes Develop the learning process By giving students the opportunity to practice on their

own, encouraging students to apply various skills, linking knowledge to practice in solving problems. It is combined with the use of technology. Information is applied in teaching and learning. To increase academic potential appropriately and expand society of learning more broadly.” (In Thai)

Siripiyanan, S and Wangsrikoon, A. (2022). “A study of the implementation of teacher development to have characteristics in the 21st century of educational institution administrators. Under the Phichit Secondary Educational Service Area Office.” **Journal of Modern Learning Development**. 7(6): 278-279. (In Thai)

Somphee, P. and Tiacharoen, S. (2019). “Human resource development. and being a learning organization of the aschool Under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office, Area 9”. **Journal of Educational Administration Silpakorn University** 10(1) : 517-518. (In Thai)

Srihom, A. (2023). **Guidelines for developing teachers under the Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office, Area 3**. Master's thesis. Educational administration Nakhon Ratchasima Rajabhat University. (In Thai)

Srisa-ard, B. (2017). **Preliminary research**. Bangkok: Suwithiyasan. (In Thai)

Yomsong, J. (2022). **Guidelines for developing teachers in active learning management in Small schools in the Phuphanasak network. Under the Chumphon Primary Educational Service Area Office, Area 2**. Master's Thesis. Educational administration Suratthani Rajabhat University. (In Thai)

การพัฒนาและสร้างสรรค์อาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ
ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
Development and Creative Food of Local for the Elderly According
to Nutrition Principles, Ban Du Subdistrict, Mueang District,
Chiang Rai Province

กนกวรรณ ปลาศิลา^{1*} วาสนา เสภา² และธงชัย ลาหุณะ³
Kanokwan plasila^{1*}, Wasana sepha³ and Thongchai Lahuna³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์1) เพื่อพัฒนาตำรับอาหารพื้นบ้านจากภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุ และ2) สร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงที่สามารถประกอบอาหารทั้งอาหารคาวและหวาน น้ำสมุนไพรอย่างมีความชำนาญและ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านอาหารได้แก่ ผู้สูงอายุทั้งเพศหญิงและเพศชายที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 60 คน ที่อยู่ในศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุตลอดชีพตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ที่ประกอบอาหารทั้งอาหารคาว อาหารหวาน และ น้ำสมุนไพร ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด แบบการประเมินกลิ่นกรองความเหมาะสมใช้การประเมินความเหมาะสมของตำรับอาหารของผู้สูงอายุผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และวิเคราะห์เนื้อหาต่อการสร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ

ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาตำรับอาหารผู้สูงอายุโดยจัดทำตำรับมาตรฐาน ชั่ง ตวง วัด รสชาติ สีสัน ปริมาณที่เหมาะสมผู้วิจัยและผู้สูงอายุร่วมกันวิเคราะห์ พัฒนาตำรับอาหารให้มีรูปลักษณะ รสชาติให้เหมาะสม โดยทดลองและพัฒนาตำรับอาหารด้านรูปลักษณะ ชาติ ความพึงพิถัน และสีสันทของอาหาร จำนวน 3 ครั้ง ได้ตำรับอาหารมาตรฐาน 11 ตำรับ ได้แก่ 1 แกงแค 2 ปลาเนียงสมุนไพร 3 น้ำพริกมะขามอ่อน 4 แกงหน่อไม้ใส่ซี่โครงหมู 5.น้ำพริกอ่อง 6.แกงผักเชียงดาใส่ปลาจี 7.แกงหยวกกล้วยใส่หุ่นเส้น 8.น้ำพริกมะกอกใส่ปลาจี 9.

^{1,2} ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57100

Assistant Professor, Faculty of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai 57100

³ อาจารย์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57100

Lecturer, Faculty of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai 57100

* Corresponding author : kanokwan.pla@crru.ac.th

ปลาเนื้สมุนไพร 10.น้ำสามเกลอ 11.น้ำสมุนไพร 2) การสร้างสรรค์ผู้วิจัยและผู้สูงอายุได้ร่วมกันคัดเลือกตำรับอาหารจาก 11 ตำรับ ให้จัดทำเป็นสำรับมาตรฐาน 1 สำรับประกอบด้วย แกงแค ปลาเนื้สมุนไพร น้ำพริกมะขามอ่อน น้ำสามเกลอและผู้วิจัยได้พัฒนาสร้างสรรค์ยกระดับจากตำรับมาตรฐานสู่สำรับอาหารที่เหมาะสมตามหลักโภชนาการมีคุณค่าทางโภชนาการและถ่ายทอดตำรับอาหารให้ผู้สูงอายุ ได้แก่ ซุปแกงแค ข้าวมันน้ำพริกมะขาม สด็กปลาช่อนสมุนไพร และ น้ำสามเกลอโซดา มีคุณค่าทางโภชนาการ ประกอบด้วย พลังงาน 628.55 กิโลแคลอรี คาร์โบไฮเดรต 76.98 กรัม โปรตีน 45.43 กรัม ไขมัน 15.54 กรัม

คำสำคัญ: ตำรับอาหารพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้านสร้างสรรค์ หลักโภชนาการ

Abstract

This research aimed to develop traditional local food recipes derived from the culinary wisdom of the elderly and to create nutritious local dishes tailored for the elderly, following nutritional principles, in Ban Du Sub-district, Muang District, Chiang Rai Province. This was a qualitative study, utilizing purposive sampling to select individuals skilled in preparing savory and sweet dishes as well as herbal beverages. The study targets both male and female elderly participants, aged 60 and above, with a total of 60 individuals from the Lifelong Learning Center for the Elderly in Ban Du Sub-district, Muang District, Chiang Rai Province. These individuals possess expertise in preparing savory dishes, desserts, and herbal drinks and were capable of transferring this culinary knowledge. Data collection tools include open-ended interview forms and assessment tools evaluated by experts to ensure the appropriateness of the recipes for elderly nutrition. The data were analyzed qualitatively, focusing on content analysis to support the development of creative local food recipes for the elderly, aligned with nutritional guidelines. The research findings revealed that: 1) The development of food recipes for the elderly involved creating standardized recipes that included measurements, taste, color, and appropriate portion sizes. Both the researcher and elderly participants collaborated to analyze and refine these recipes, focusing on visual appeal, taste, and overall presentation. Through three rounds of testing and refinement, a total of 11 standardized recipes were established, including: 1) Kaeng Khae (Northern Thai Vegetable Curry), 2) Steamed Fish with Herbs, 3) Tamarind Chili Paste, 4) Bamboo Shoot Soup with Pork Ribs, 5) Nam Prik Ong (Northern Thai Chili Dip), 6) Chiang Da Vegetable Curry with Fried Fish, 7) Banana Blossom Curry with Glass Noodles, 8) Olive Chili Paste with Fried Fish, 9) Steamed Fish with Herbs, 10) "Three-Friends" Drink (a herbal blend), and 11) Herbal Drink. For the creation process, the researcher and elderly participants jointly selected a subset of these recipes to form a single standard meal set. This set includes

Kaeng Khae, Steamed Fish with Herbs, Tamarind Chili Paste, and the "Sam Gler" (Three - Friends) Drink. The researcher then elevated these recipes into a nutritionally balanced meal set specifically suited to the dietary needs of the elderly. This adapted meal set, which was also designed for nutritional value, includes Kaeng Khae Soup, Tamarind Chili Paste with Rice, Fish Steak with Herbal Sauce, and a "Sam Gler" (Three – Friends) Herbal Soda. This meal set provided 628.55 kilocalories, 76.98 grams of carbohydrates, 45.43 grams of protein, and 15.54 grams of fat.

Keywords: local food recipes, Creative local food, principles of nutrition

บทนำ

ภูมิปัญญาอาหารของคนไทยที่มีการรับประทานในชีวิตประจำวัน ได้ผ่านการคิดค้นขึ้นมาเพื่อให้เข้ากับภูมิอากาศ ภูมิประเทศ วัตถุดิบในการประกอบปรุงอาหาร และยังมีคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งในอดีต คนไทยยังไม่มีวิวัฒนาการในด้านวิทยาศาสตร์ แต่ก็มีความรู้เรื่องประโยชน์ในการนำวัตถุดิบมาประกอบอาหาร เพราะส่วนใหญ่วัตถุดิบที่ใช้ในการปรุงประกอบอาหารนั้น เป็นสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ป้องกันโรคภัยต่างๆ ได้ จึงเห็นได้ชัดว่า คนไทยมีภูมิปัญญาทางด้านอาหารที่ไม่ด้อยกว่าใคร การรับประทานอาหารไทยจึงมีประโยชน์อย่างมากต่อสุขภาพ ส่วนใหญ่อาหารไทยจะมีวิธีการประกอบอย่างง่ายใช้เวลาในกระบวนการทำไม่มากทุกครัวเรือนของคนไทยจะมีส่วนประกอบอาหาร ไม่ว่าจะเป็นพริกแห้ง กุ้งแห้ง น้ำปลา กะปิ มะขาม กระเทียม หัวหอม รวมทั้งส่วนประกอบอาหารจำพวกผัก และเนื้อสัตว์ นานาชนิด อยู่ในครัวเสมอ อาหารพื้นบ้านล้านนา หมายถึง อาหารที่นิยมรับประทานกันเฉพาะถิ่นทางภาคเหนือ ซึ่งเป็นอาหารที่ทำง่าย โดยพืชผักหรือส่วนผสมในการประกอบอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังสืบทอดวิธีการปรุงและการรับประทานต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน (Jareonsuk,1999)

อาหารพื้นบ้านภาคเหนือ เป็นอาหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นไปตามเอกลักษณ์และวัฒนธรรม การปรุงอาหารจะได้จากแหล่งอาหารตามธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น อาหารของคนไทยภาคเหนือส่วนใหญ่จะมีรสเผ็ด เค็ม เปรี้ยว แต่ไม่หวานมาก อาหารภาคเหนือไม่นิยมใส่น้ำตาลความหวานจะได้จากส่วนผสมที่นำมาประกอบอาหาร เช่น หวานจากผัก ปลา มะเขือส้ม (มะเขือเทศ) เป็นต้น การปรุงอาหารมีหลาย วิธี เช่น การแกง การจ่อ การส้า การยำ การเจียว การปิ้ง การคั่วหรือการผัด การหลั้ การตำ ซึ่งอาหารของ ภาคเหนือมักจะทำให้สุก และอาหารแต่ละประเภทจะมีเอกลักษณ์ในรสชาติของอาหารซึ่งเป็นการถ่ายทอด องค์ความรู้ ในวิธีการปรุงอาหารจากรุ่นสู่รุ่น (Onanong and Sermsin,2018)

อาหารพื้นบ้านเป็นอาหารที่มีไขมันต่ำ แต่มีเส้นใยสูง มีคุณค่าทางโภชนาการทั้งวิตามิน เกลือแร่ เส้นใย กรดไขมัน ปลอดภัยจากสารเคมี เนื่องจากปรุงจากพืชผักที่ปลูกเองหรือขึ้นเอง ตามฤดูกาลในท้องถิ่น ด้วยความมีคุณค่าทางโภชนาการ รสชาติดี มีสรรพคุณทางยาจากสมุนไพร ทำให้อาหารพื้นบ้านยังคงคุณค่าอยู่คู่คนไทยและถูกสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องด้วยการยกระดับมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก อาหารพื้นบ้าน

ล้านนาเป็นอาหารที่มีความสมดุลทางโภชนาการ การปรุงอาหารจะเป็น การต้ม แกง ยำ ตำ เป็นกรรมวิธีที่เรียบง่าย ใช้เวลาไม่มาก ใช้น้ำมันในการปรุงน้อย ใช้เนื้อสัตว์ ไม่มาก แหล่งโปรตีนได้จากปลา ไก่ หมู และสัตว์อื่นๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เครื่องปรุงเป็นสมุนไพรที่ได้จากธรรมชาติ ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นสืบทอดมาจากปู่ย่าตายาย และสืบทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน อาหารพื้นเมืองที่บริโภคกันทั่วไปในชุมชน ได้แก่ น้ำพริกปลา แกงผักห่อปลาแฉง แกงบอนแคปหมู แกงแคจินแฉง ลาบหมู จ๋อผักกาด น้ำพริกปู น้ำพริกมะกอก น้ำพริกตาแดง ปลาเอพปลา ,ข้าวต้มหัวงู,ขนมจี๊ก และน้ำสมุนไพโร เช่น น้ำตะไคร้ น้ำใบเตย และน้ำอัญชัน การพัฒนาโดยพัฒนาสูตรอาหารตามภูมิปัญญาเพื่อให้ได้รูปลักษณ์ที่เหมาะสมและ รสชาติโดยที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมของภูมิปัญญาด้วยการทดลองและพัฒนาทั้งรูปลักษณ์ รส ความพึงพิถัน (Sepa, Manowang, Phaphothirat, 2024)

การให้ความสำคัญต่อหลักพื้นฐานในการผลิตอาหาร เป็นสิ่งสำคัญเพื่อส่งผลต่อความสะอาดปลอดภัยของวัตถุดิบ การเตรียม การปรุง ประกอบ และจำหน่ายอาหาร จัดการบริหารและควบคุมสิ่งแวดล้อม รวมถึงบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เพื่อให้เกิดความสะอาด ปลอดภัย ปราศจากเชื้อโรค หนองพยาธิ และสารเคมีต่างๆ ที่เป็นอันตราย หรืออาจจะเป็นอันตรายต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย และส่งผลต่อสุขภาพอนามัยและการดำรงชีวิตของผู้บริโภค (Food and water sanitation practice manual For District Public Health.(2013)

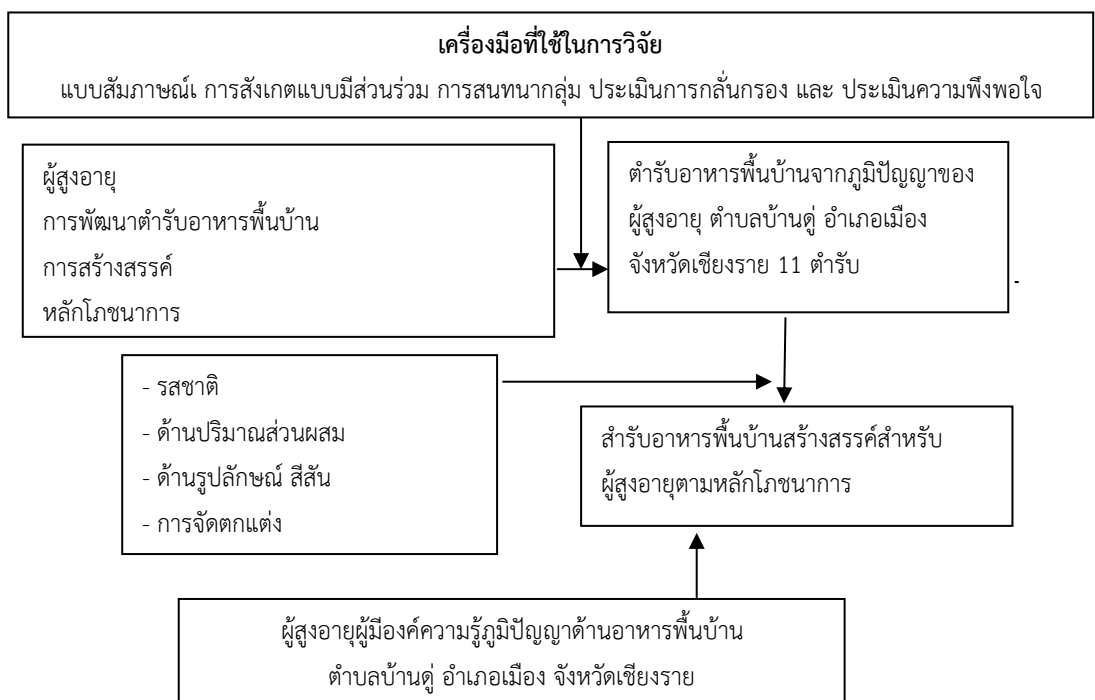
ชุมชนด้านอาหารให้ปลอดภัย จะเป็นจุดเด่นที่สามารถดึงดูดให้ผู้คนมาท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชนได้อาหารพื้นบ้านสร้างสรรค์สำหรับผู้สูงอายุ คือการนำเสนออาหารพื้นบ้านที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ในวัยสูงอายุ ซึ่งผู้ผลิตต้องปรับกระบวนการผลิตสินค้าและบริการให้มีคุณค่า รสนิยม ประเพณี และวัฒนธรรมของผู้บริโภค ด้วยการยึดเอาความเป็นตัวตนเฉพาะของอาหารตามอัตลักษณ์แล้วสร้างสรรค์ให้มีรูปแบบในตัวอาหารเอง การนำเสนออาหารในแง่ของ วัฒนธรรมการกินแบบดั้งเดิมแล้วมาการนำมาดัดแปลงให้เป็นอาหารพื้นบ้านสร้างสรรค์สำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบใหม่ที่ใช้กระบวนการจัดตกแต่งอาหารให้สวยงามตามหลักศิลปะ แต่ยังคงมีเอกลักษณ์เดิมของอาหารที่สามารถเล่าเรื่องราวอาหารงานนั้นได้ ทั้งคุณค่าทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางโภชนาการ

ผลจากการศึกษาการสร้างเสริมสุขภาวะทางกายของผู้สูงวัยในชุมชนเทศบาลตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่า ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีจะดูแลตนเองโดยวิธีการกินอาหารที่มีประโยชน์ รับประทานผักผลไม้ รับประทานเนื้อสัตว์ใหญ่ รับประทานปลาเป็นประจำ อาหารที่รับประทานทุกวันเป็นอาหารเน้นการใช้พืชผักพื้นบ้านเป็นส่วนใหญ่ และมีการรับประทานอาหารที่หลากหลาย จากผลการวิจัยนี้เองจึงทำให้ผู้วิจัยมองเห็นการพัฒนาและสร้างสรรค์สำหรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เพื่อยอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของอาหารที่มีส่วนเสริมสร้างสุขภาวะทางกายของผู้สูงอายุ นำมาสร้างสรรค์อาหารตามหลักโภชนาการ เพื่อยกระดับอาหารให้มีความน่าสนใจ และวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ และส่งเสริมให้มีอาหารเพื่อสุขภาพเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรงแก่ชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาตำรับอาหารพื้นบ้านจากภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อสร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยมีวิธีการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
 - 1.1 ประชากรที่ศึกษา ประกอบด้วยผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ในโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 100 คน ที่ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการวิจัย
 - 1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ใช้กระบวนการคัดเลือกแบบเจาะจงคือผู้สูงอายุทั้งเพศหญิงและเพศชายที่มีความรู้การประกอบอาหารคาว อาหารหวาน และน้ำสมุนไพร ที่มีอายุตั้งแต่

60 ปีขึ้นไป จำนวน 60 คน อ่าน ออก เขียนได้และยินดีที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านการประกอบอาหาร ที่ศึกษาในโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบ้านคู อำเภอมือง จังหวัดเชียงราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือการวิจัย โดยเน้นกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญในการประกอบอาหารคาว อาหารหวาน และน้ำสมุนไพร สัมภาษณ์ข้อมูลด้านวัตถุดิบ เครื่องปรุง วิธีการทำ การรับประทาน และความเชื่อ

2.2 แบบประเมินกลิ่นกรองความเหมาะสม ของสำหรับอาหารของผู้สูงอายุต่อการสร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ลักษณะเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Rating Scale) 5 ระดับ ระดับคะแนน 5 หมายถึง มากที่สุด ระดับคะแนน 4 หมายถึง มาก ระดับคะแนน 3 หมายถึง ปานกลาง ระดับคะแนน 2 หมายถึง น้อย ระดับคะแนน 1 หมายถึง น้อยที่สุด และนำผลมาวิเคราะห์โปรแกรมสำเร็จรูป

2.3 แบบประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อตำรับอาหารพื้นบ้านสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ลักษณะเครื่องมือเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Rating Scale) 5 ระดับ ลักษณะเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Rating Scale) 5 ระดับ ระดับคะแนน 5 หมายถึง มากที่สุด ระดับคะแนน 4 หมายถึง มาก ระดับคะแนน 3 หมายถึง ปานกลาง ระดับคะแนน 2 หมายถึง น้อย ระดับคะแนน 1 หมายถึง น้อยที่สุด และนำผลมาวิเคราะห์โปรแกรมสำเร็จรูป

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1) แบบสัมภาษณ์

1.1) ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการออกแบบสัมภาษณ์ ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารพื้นบ้าน จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงในด้านเนื้อหา

1.3) ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้งเพื่อความสมบูรณ์ของเครื่องมือ

1.4) โดยผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกกับกลุ่มผู้สูง ใช้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญในภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านจากผู้สูงอายุ ในด้านส่วนผสมหลัก เครื่องปรุง วิธีการทำ การรับประทาน ความเชื่อ รวมทั้งแบบประเมินความชอบสำหรับอาหารพื้นบ้าน

2) แบบประเมิน

2.1) ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการออกแบบประเมินกลิ่นกรองความเหมาะสมของสำหรับอาหารของผู้สูงอายุและแบบประเมินความพึงพอใจ ที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.2) นำประเมินกันกรองความเหมาะสมของสำหรับอาหารของผู้สูงอายุและแบบประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารที่บ้าน จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงในด้านเนื้อหา

2.3) ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้งเพื่อความสมบูรณ์ของเครื่องมือ

3. การรวบรวมข้อมูล

มีขั้นตอนและวิธีการในการรวบรวมข้อมูล เป็น 2 วัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พัฒนารับอาหารที่บ้านจากภูมิปัญญาอาหารที่บ้านของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) จัดประชุมเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานแก่ผู้สูงอายุ ตำบลบ้านดู่ และผู้ที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 2 จัดประชุมเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์

3) สํารวจและรวบรวมข้อมูลรับประทานอาหารผู้สูงอายุในชุมชนด้วยการสัมภาษณ์ โดยเน้นกระบวนการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ใช้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญในการประกอบอาหารคาว อาหารหวาน และน้ำสมุนไพร สัมภาษณ์ข้อมูลด้านวัตถุดิบ เครื่องปรุง วิธีการทำ การรับประทาน และความเชื่อ

ภาพที่ 3 การประชุมเพื่อคัดเลือกตำรับอาหารอาหารผู้สูงอายุ

4) การประชุมเพื่อคัดเลือกตำรับอาหารอาหารผู้สูงอายุนำข้อมูลตำรับอาหารของผู้สูงอายุที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาจัดชุดสำหรับอาหาร 3 ชุด ทำการประเมินกลิ่นกรองความเหมาะสมของสำหรับอาหารของผู้สูงอายุต่อการสร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ แล้วหาค่าเฉลี่ย

5) นำชุดสำหรับอาหารที่ทำการประเมินกลิ่นกรองได้ค่าเฉลี่ยสูงสุด มาทำการพัฒนาตำรับอาหารพื้นบ้านจากภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุ โดยจัดทำเป็นตำรับมาตรฐาน ให้มีรูปลักษณะรสชาติที่เหมาะสม จำนวน 3 ครั้ง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

- 1) การทดลองสร้างสรรค์อาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ
- 2) วิเคราะห์ผลการสร้างสรรค์ ด้านรูปลักษณะ สี กลิ่น รสชาติ เนื้อสัมผัส
- 3) วิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ
- 4) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการการสร้างสรรค์สำหรับอาหาร สำหรับผู้สูงอายุตามหลัก

โภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

5) ประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อตำรับอาหารพื้นบ้านสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ

ภาพที่ 4 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาสร้างสรรค์สำหรับอาหาร

6) จัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การสร้างสรรค์สำหรับอาหาร สำหรับผู้สูงอายุ ตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาสร้างสรรค์สำหรับอาหาร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหาทั้งข้อมูลเดิมและข้อมูลใหม่ที่ได้จากการวิจัย ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Investigation Triangulation)

4.2) นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมและร่วมกันวิเคราะห์ดำรับอาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุร่วมกับผู้สูงอายุพร้อมใช้แบบประเมินกลิ่นกรองความเหมาะสมและแบบประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุที่ประมาณค่า (Likert Rating Scale) 5 ระดับ ระดับคะแนน 5 หมายถึง มากที่สุด ระดับคะแนน 4 หมายถึง มาก ระดับคะแนน 3 หมายถึง ปานกลาง ระดับคะแนน 2 หมายถึง น้อย ระดับคะแนน 1 หมายถึง น้อยที่สุด และนำผลมาวิเคราะห์โปรแกรมสำเร็จรูป คัดเลือกดำรับอาหารสร้างสรรค์ที่ค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดนำมาพัฒนาและสร้างสรรค์ดำรับอาหารอาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุร่วมกับผู้สูงและเขียนเรียบเรียงแบบบรรยายเชิงพรรณนา

4.3) มีผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารมาพัฒนาอาหารตามภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ข้อมูลด้านหลักโภชนาการ

ผลการวิจัย

1. พัฒนารับอาหารพื้นบ้านจากภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยลงพื้นที่ศึกษาการประกอบอาหารของผู้สูงอายุตำบลบ้านดู่ในกิจกรรมการแข่งขันการประกอบอาหารเพื่อสุขภาพ พบว่า การประกอบอาหารจากภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาและใช้วัตถุดิบที่ปลูกในท้องถิ่นเป็นหลักและอาหารที่ผู้สูงอายุรับประทานในชีวิตประจำวันที่มีรสชาติไม่จัดจ้านมีกระบวนการทำที่ไม่ซับซ้อนและแต่ละกลุ่มช่วยกันปรุงอาหารตามตำรับที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ

ภาพที่ 6 การประกอบอาหารสูงอายุการแข่งขันการประกอบอาหาร

ผลจากการจากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลศึกษาการประกอบอาหารของผู้สูงอายุตำบลบ้านดู่ในวันที่ 23 มิถุนายน 2566 ทางโรงเรียนผู้สูงอายุได้จัดกิจกรรมการแข่งขันการประกอบอาหารเพื่อสุขภาพ ในครั้งนี้พบว่าอาหารที่ผู้สูงอายุรับประทานเป็นประจำ เป็นที่ชื่นชอบของผู้สูงอายุ โดยแต่ละกลุ่มทำอาหารที่แตกต่างกัน กลุ่มที่ 1 แกงแคหางหอยใส่หมูย่าง กลุ่มที่ 2 ต้มยาไก่ใส่เครื่องสมุนไพร กลุ่มที่ 3 ต้มแซ่หมูใส่เห็ด กลุ่มที่ 4 แกงอ่อมหมู กลุ่มที่ 5 น้ำพริกอ่องหมู

ภาพที่ 7 แกงแคหางหอยใส่หมูย่าง

ภาพที่ 8 น้ำพริกอ่องและผักเครื่องเคียง

ภาพที่ 9 ต้มแซบหมูใส่เห็ด

ภาพที่10 แกงอ่อมหมู

การคัดเลือกตำรับอาหารเพื่อนำมาพัฒนาตำอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ทีมวิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกรวบรวมข้อมูลตำรับอาหารพร้อมผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาอาหารตามภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมกันวิเคราะห์องค์ความรู้อาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุร่วมกับผู้สูงอายุจนได้ตำรับอาหารที่ผู้สูงอายุนิยมรับประทานสูงสุดจำนวน 11 ตำรับ ได้แก่ 1. แกงแค 2. ปลาหนังสมุนไพโร 3. น้ำพริกมะขามอ่อน 4. แกงหน่อไม้ใส่ซี่โครงหมู 5. น้ำพริกอ่อง 6. แกงผักเชียงดาใส่ปลาจี่ 7. น้ำสมุนไพโร 8. แกงหยวกกล้วยใส่วุ้นเส้น 9. น้ำพริกมะกอกใส่ปลาจี่ 10. ต้มยาไก่ใส่เครื่องสมุนไพโร 11. น้ำสามเกลอ

ภาพที่ 11 ประชุมคัดเลือกตำรับอาหารเพื่อนำมาพัฒนาตำอาหารพื้นบ้าน

เมื่อได้ตำรับอาหาร 11 ตำรับมาจัดกลุ่มเป็นตำรับอาหารสร้างสรรค์จำนวน 3 ตำรับ เพื่อให้เหมาะสมตามหลักโภชนาการ ได้แก่ ตำรับที่ 1 แกงแค ปลาหนังสมุนไพโร น้ำพริกมะขามอ่อน น้ำสามเกลอ ตำรับที่ 2 แกงหน่อไม้ใส่ซี่โครงหมู น้ำพริกอ่อง แกงผักเชียงดาใส่ปลาจี่ น้ำสมุนไพโร ตำรับที่ 3 แกงหยวกกล้วยใส่วุ้นเส้น น้ำพริกมะกอกใส่ปลาจี่ ต้มยาไก่ใส่เครื่องสมุนไพโร น้ำสามเกลอ จากการจัดตำรับอาหาร 3 ตำรับ แบบประเมินกลิ่นกรองความเหมาะสมและแบบประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุที่ประมาณค่า (Likert Rating Scale) 5 ระดับ เพื่อคัดเลือกสำรับในการสร้างสรรค์ พบว่า ผู้สูงอายุจำนวน 60 คน มีความพึงพอใจในสำรับอาหารสำรับที่ 1 มากที่สุด คิดค่าเฉลี่ย 4.53 รองลงมาสำรับที่ 3 คิดค่าเฉลี่ย 4.41 และน้อยที่สุดสำรับที่ 2 คิดค่าเฉลี่ย 4.03 ตามลำดับ จากผลประเมินกลิ่นกรองความเหมาะสมของสำรับอาหาร พบว่าสำรับที่ 1 มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดจึงนำไปพัฒนาสร้างตำรับมาตรฐานซัง ตวง วัด ความสวยงามและสร้างสรรค์เป็นสำรับอาหารเพื่อสุขภาพหลักโภชนาการ

2. การสร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยนำตำรับอาหารที่ได้รับคะแนนประเมินถ่วงน้ำหนักความเหมาะสมและความพึงพอใจมากที่สุด ทำการทดลองพัฒนาสร้างตำรับมาตรฐานซัง ตวง วัด และสร้างสรรค์อาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุเป็นตำรับอาหารสุขภาพ ได้แก่ ซุปแกงแค สเต็กปลาราดซอสสมุนไพร ข้าวมันน้ำพริกมะขาม น้ำสามเกลอโชดา และพัฒนาสร้างสรรค์ ด้านรูปลักษณ์ สี กลิ่น รสชาติ เนื้อสัมผัสจำนวน 3 ครั้ง ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจนได้ตำรับอาหารตามหลักโภชนาการที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุดังนี้

ซุปแกงแค เป็นการนำแกงแคที่ปรุงประกอบเรียบร้อยแล้วมาปั่นกรองด้วยกระชอนเคียวไฟอีกรอบค่อย ๆ ปรุงรสตามชอบลักษณะเป็นซุปข้นที่สามารถรับประทานได้ง่ายขึ้นเหมาะสำหรับผู้สูงอายุ

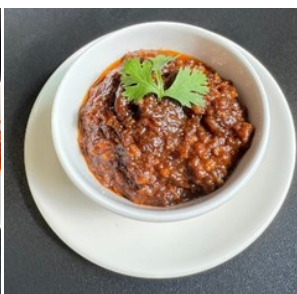

ภาพที่ 12 แกงแคต้นตำรับ

ภาพที่13 ซุปแกงแค

สเต็กปลาราดซอสสมุนไพร คือการนำเนื้อปลานิลหั่นเป็นชิ้นขนาดพอดีหมักสมุนไพร ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูดมาและเกลือให้เข้ากับเนื้อปลานำไปย่างไฟให้สุก จากนั้นราดด้วยซอสสมุนไพรที่ได้เหลือจากการหมักเนื้อปลานำเคียวไฟให้ข้น ใส่ขิงขอยเพื่อความหอมให้กับน้ำซอสนำมาราดบนเนื้อปลานิลที่ย่างสุกแล้ว เสิร์ฟคู่ข้าวมันกะทิ โดยนำข้าวสวยมาผัดกับน้ำกะทิเล็กน้อยใส่กระเทียมสับละเอียดตามด้วยน้ำพริกมะขามผัดข้าวจนหอมได้ที่แล้ว นำมาอัดในพิมพ์ ตักน้ำพริกมะขามวางด้านบนอีกรอบเพื่อความสวยงามรับประทานคู่กับผักสดหรือผักลวกตามชอบ

ภาพที่ 14 ปลาหนึ่งสมุนไพรมะขามต้นตำรับ

ภาพที่ 15 สเต็กปลาราดซอสสมุนไพรมะขามต้นตำรับ

น้ำสมุนไพรมะขามกล่อโซดา โดยปรับความเข้มข้นของน้ำสมุนไพรมะขามกล่อให้มีความเข้มข้นของสมุนไพรมะขามและเพิ่มโซดาเพื่อความสดชื่นและตกแต่งแก้วให้สวยงามน่ารับประทาน

ภาพที่ 16 น้ำสมุนไพรมะขามกล่อต้นตำรับ

ภาพที่ 17 น้ำสมุนไพรมะขามกล่อโซดา

นำตำรับอาหารในสำหรับอาหารสร้างสรรค์มาวิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปตามข้อกำหนดปริมาณ 1 หน่วยบริโภคตามหลักโภชนาการที่ (Thai Nutri Survey,2024) ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 1

สารอาหาร	ปริมาณสารอาหารแต่ละตำรับ				รวม
	ซุบแกงแค	สเต็กปลา	ข้าวมัน	น้ำสามเกลอ	
พลังงาน (Energy) กิโลแคลอรี	125.28	150.39	215.68	137.20	628.55
คาร์โบไฮเดรต(Carbohydrate) กรัม	10.52	12.68	19.58	34.19	76.98
โปรตีน (Protein) กรัม	13.45	21.60	10.33	0.06	45.43
ไขมัน (Fat) กรัม	3.27	1.57	10.68	0.02	15.54
แคลเซียม (Calcium) มิลลิกรัม	107.57	146.53	33.23	0.87	288.19
ฟอสฟอรัส (Phosphorus) มิลลิกรัม	182.87	200.46	62.79	1.22	447.34

สารอาหาร	ปริมาณสารอาหารแต่ละตำรับ				รวม
	ซูบแกงแค	สเต็กปลา	ข้าวมัน	น้ำสามเกลอ	
ธาตุเหล็ก (Iron) มิลลิกรัม	2.21	1.90	1.94	0.04	6.09
โพแทสเซียม Potassium มิลลิกรัม	449.98	431.40	113.2	0.61	995.18
วิตามินเอ (Vitamin A) ไมโครกรัม	43.38	43.89	1.73	0.07	89.06
เบต้า (Beta-Carotene) ไมโครกรัม	468.79	159.72	17.26	0.80	646.57
วิตามินบี1 (Thiamin) มิลลิกรัม	0.82	0.09	0.26	0.02	1.2
วิตามินบี 2 (Riboflavin) มิลลิกรัม	0.34	0.29	0.13	0.02	0.77
วิตามินบี 6 (Vitamin B6) มิลลิกรัม	0.31	0.00	0.025	0.00	0.335
วิตามินบี 12 (Vitamin B12) ไมโครกรัม	0.23	0.00	0.00	0.00	0.23
วิตามินซี (Vitamin C) มิลลิกรัม	13.32	6.04	2.41	0.10	21.87
วิตามินบี 3 (Niacin) มิลลิกรัม	4.01	1.79	0.67	0.02	6.49
ใยอาหาร (Dietary fiber) กรัม	4.20	1.91	0.84	0.08	7.04

หลังจากพัฒนาสร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านเสร็จแล้ว ได้จัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการการสร้างสรรค์สำหรับอาหาร สำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ทีมวิจัยได้เชิญผู้สูงอายุที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 60 คนมาร่วมกิจกรรมถ่ายทอดตำรับอาหารพื้นบ้านสร้างสรรค์สำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 18 กิจกรรมการคืนข้อมูลวิจัย

ภาพที่ 19 กิจกรรมการสร้างสรรค์อาหาร

ภาพที่ 20 จัดตกแต่งจานอาหารสร้างสรรค์

ภาพที่ 21 รับประทานอาหารสร้างสรรค์

กิจกรรมถ่ายทอดตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบล บ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ได้ประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อตำรับอาหารในตำรับอาหารพื้นบ้านสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการพบว่า ตำรับอาหารในตำรับอาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการมีการประเมินที่มีความพึงพอใจสูงสุดต่อ ด้านรสชาติค่าเฉลี่ย 4.67 รองลงมาด้านรูปลักษณ์มีค่าเฉลี่ย 4.54 ด้านเนื้อสัมผัสมีค่าเฉลี่ย 4.45 ด้านสีกลิ่นของอาหารมีค่าเฉลี่ย 4.23 และด้านกลิ่นมีค่าเฉลี่ย 4.22 ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย

การสร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ผู้สูงอายุทั้งเพศหญิงและเพศชายที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 60 คน ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุตลอดชีพตำบลบ้านดู่ จังหวัดเชียงราย สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1) การพัฒนาตำรับอาหารพื้นบ้านจากภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ทีมวิจัยและผู้เชี่ยวชาญด้านได้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อทำการรวบรวมข้อมูลตำรับอาหาร และได้นำข้อมูลตำรับอาหารมามาร่วมกันวิเคราะห์หาค่าความรู้อาหารพื้นบ้านร่วมกับผู้สูงอายุจนได้ตำรับอาหารที่ผู้สูงอายุนิยมรับประทานสูงสุดจำนวน 11 ตำรับ ได้แก่ 1.แกงแค 2.ปลาแห้งสมุนไพร 3.น้ำพริกมะขามอ่อน 4.แกงหน่อไม้ใส่ซี่โครงหมู 5.น้ำพริกอ่อน 6.แกงผักเชียงดาใส่ปลาจี่ 7.แกงหยวกกล้วยใส่กุ้งเส้น 8.น้ำพริกมะกอกใส่ปลาจี่ 9.ปลาแห้งสมุนไพร 10.น้ำสามเกลอ 11.น้ำสมุนไพร จากนั้นใช้แบบประเมินการรับรู้ความเหมาะสมประมาณค่า (Likert Rating Scale) 5 ระดับ เพื่อคัดเลือกสำหรับการสร้างสรรค์ พบว่า ผู้สูงอายุจำนวน 60 คน มีความพึงพอใจในตำรับอาหารสำหรับที่ 1 แกงแค ปลาแห้งสมุนไพร น้ำพริกมะขามอ่อน น้ำสามเกลอ มากที่สุด คิดค่าเฉลี่ย 4.53 นำไปพัฒนาสร้างตำรับมาตรฐานซึ่ง ดวง วัด ความสวยงามและสร้างสรรค์เป็นตำรับอาหารเพื่อสุขภาพหลักโภชนาการปริมาณที่เหมาะสม และพัฒนารสชาติให้ดีขึ้น

2) การสร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ สำหรับที่ 1 แกงแค ปลาแห้งสมุนไพร น้ำพริกมะขามอ่อน น้ำสามเกลอ ได้การพัฒนาสร้างสรรค์เป็นชุดอาหารเพื่อสุขภาพ ได้แก่ ซุปแกงแค สเต็กปลาราดซอสสมุนไพร ข้าวมันน้ำพริกมะขาม น้ำสามเกลอโชดรา วิเคราะห์ผลการสร้างสรรค์ ด้านรูปลักษณ์ สี กลิ่น รสชาติ เนื้อสัมผัส ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจนได้ตำรับที่น่าพอใจ และได้ถ่ายทอดตำรับอาหารในตำรับอาหาร

อาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อสามารถนำไปใช้ประกอบอาหารเพื่อรับประทานหรือเพื่อการบริการอาหารในชุมชนได้ หลังจากจบกิจกรรมการถ่ายทอดการสร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านพบว่า ผลประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อตำรับอาหารพื้นบ้านสร้างสรรค์ของผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการสูงอายุที่มีความพึงพอใจสูงสุดต่อ ด้านรสชาติคิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.67

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนาตำรับอาหารพื้นบ้านจากภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุ ตำบล บ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เป็นการพัฒนาตำรับอาหารตามภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านได้รับการสืบทอดมาจากปู่ ย่า ตา ยาย ที่ถ่ายทอดทางวัฒนธรรมมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อให้ได้รู้ลักษณะที่เหมาะสมและรสชาติที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิม พัฒนาด้านรูปลักษณะ รสชาติ กลิ่น เนื้อสัมผัส สี ด้วย ความพิถีพิถันสอดคล้องกับการพัฒนาภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย พบว่า ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านได้รับการสืบทอดมาจากปู่ ย่า ตา ยาย ถ่ายทอดทางวัฒนธรรมมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจนถึงปัจจุบัน และความเชื่อในพุทธศาสนาผ่านประเพณี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์หรือปีใหม่เมือง คนในชุมชนนิยมบริโภคแกงขนุน เพื่อหนุนนำค่าชีวิตเนื่องจากเชื่อแกงเป็นสิริมงคล ความเชื่อเกี่ยวกับแกงแค ควรรับประทานช่วงของการเปลี่ยนฤดูกาล เนื่องจากแกงแคเป็นเมนูที่ใช้ผักสมุนไพรจำนวนมากสามารถป้องกันอาการไข้ได้ ผลจากการพัฒนาตำรับอาหารพื้นบ้านของผู้สูงอายุ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยร่วมกับผู้สูงอายุในชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์แนวทางการพัฒนา โดยพัฒนาตำรับอาหารตามภูมิปัญญาให้รู้รูปลักษณะ รสชาติ ให้เหมาะสมแต่ยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมของภูมิปัญญา โดยทดลองและพัฒนาทั้งทางด้านรูปลักษณะ รสชาติ ความพิถีพิถัน และสีกลิ่นของอาหาร จำนวน 3 ครั้ง ได้ตำรับมา 4 ตำรับ ได้แก่ แอ็บปลา แกงผัดโห้ แกงหยวน น้ำพริกปลา และน้ำสมุนไพรร (Sepa, Manowang, Phaphothirat, 2024)

2. การสร้างสรรค์ตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบล บ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พัฒนาสร้างสรรค์โดยกระบวนการพัฒนาให้เป็นตำรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการและยังคงเอกลักษณ์อาหารตามภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสอดคล้องกับสอดคล้องกับ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ด้านการแปรรูปอาหารเพื่อสุขภาพ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัด (สกลนคร นครพนม มุกดาหาร) (Songyuth, Ratchataporn, 2023) ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการแปรรูปอาหารเพื่อสุขภาพเชิงสร้างสรรค์จากภูมิ ปัญญาท้องถิ่น สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การแปรรูปอาหารเพื่อสุขภาพเชิง สร้างสรรค์โดยใช้วัตถุดิบจากพืช และ 2) การแปรรูปอาหารเพื่อสุขภาพเชิง สร้างสรรค์โดยใช้ วัตถุดิบจากสัตว์ จำนวน 20 รายการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ ด้านการแปรรูปอาหารเพื่อสุขภาพ มีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และตราสินค้า ให้มีความหลากหลายเป็นที่น่าสนใจ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผลิตภัณฑ์มีความแปลกใหม่ โดดเด่น เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ทำให้ เกิดการจดจำผลิตภัณฑ์ผ่านตราสินค้า ในชุมชนและสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสำรับอาหารท้องถิ่นสอดคล้องกับ (Malee, 2012) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อาหาร ในสำรับขันโตก ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์

เพื่อมูลค่าอาหารในสำหรับชนโตกให้ได้ผลิตภัณฑ์ขนมขบเคี้ยว เป็นการวิจัยแบบผสมผสานเชิงปริมาณและคุณภาพ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ บริบทองค์รวมของการกินข้าวแบบชนโตก ซึ่งเป็นวิถีการกินแบบพื้นบ้านของชาวล้านนาที่ได้รับ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เกิดเป็นวัฒนธรรม ใช้เป็นกิจกรรมในการเลี้ยงต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง หรือผู้มาเยือนด้วยบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นกันเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆกระตุ้นการพัฒนาโครงการวิจัยที่ยกระดับภูมิปัญญาอาหารเพื่อสุขภาพของผู้สูงอายุเพื่ออนุรักษ์ตำรับอาหารดั้งเดิมตามภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับสร้างมูลค่าเพิ่มด้านอาหารให้ชุมชน

2. ควรส่งเสริมสนับสนุนครอบครัว ชุมชน ให้เล็งเห็นความสำคัญของประกอบอาหารด้วยพืชผักพื้นบ้านตามตำรับอาหารในสำหรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เพื่อสุขภาพที่ดีในชุมชน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย และการศึกษาค้างต่อไป

1. การยกระดับอาหารตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุเป็นอาหารพื้นบ้านสร้างสรรค์สามารถสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนและการเสริมสร้างอาชีพให้ผู้สูงอายุในชุมชน

2. การพัฒนาและสร้างสรรค์สำหรับอาหารพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุตามหลักโภชนาการ ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ส่งผลให้ครอบครัวและชุมชน ตื่นตัวและตระหนักถึงการประกอบอาหารเพื่อสุขภาพในชุมชนก่อให้เกิดสุขภาพที่ดี

เอกสารอ้างอิง

Bureau of Nutrition. (2024) **Thai Nutri Survey** <https://nutrition2.anamai.moph.go.th/th/thai-nutri-survey>

Food and water sanitation practice manual For District Public Health. (2013) Bureau of Food and Water Sanitation, Department of Health, Ministry of Public Health, Bangkok: Agricultural Cooperatives Association of Thailand Limited.

Jareonsuk, P. & Colleagues. (1999). **Factors affecting the choice of Thai food consumption among foreign tourists: A case study in Chiang Rai Municipality.** Research Report. Chiang Rai: Chiang Rai Rajabhat University. .

Muakkun, M.(2012). **Product creation to increase the value of food products in Khantoke sets.** Chiang Rai: Chiang Rai Rajabhat University

- Sepa, W, Manowang, J, Phaphothirat, K.(2024). Development of local food wisdom among the elderly in Wiang Nuea Subdistrict, Wiang Chai District, Chiang Rai Province. **Humanities and Social Sciences Journal** of Pibulsongkram Rajabhat University, 18(1), 189-201
- Suwannapha, C, Woowong, O ,Suphametheesakul, S.(2018) “LocalFood:The Management Process for the Quality of Life and Social Ethics in Northern Communities” **Journal of MCU Peace Studies**,6(4):1306-1319
- Tonwan, S, Boonkong, R.(2023) Creative Product Development For Healthy Food Processing Groups in Sanuk Province Group.(Sakon Nakhon Nakhon Phanom MukdaHan) **Journal of Social Science and Cultural** 7 (1): 112-126